

• A. or. 3760

fi. 01 . 1-7

N. 11. 3

<36608632740014

<36608632740014

Bayer. Staatsbibliothek

A. or. 3760

CODEX VINDOBONENSIS

SIVE

MEDICI ABU MANSUR MUWAFFAK BIN ALI HERATENSIS

LIBER FUNDAMENTORUM PHARMACOLOGICÆ.

LINGUÆ AC SCRIPTURÆ PERSICÆ SPECIMEN ANTIQUISSIMUM.

TEXTUM AD FIDEM CODICIS QUI EXSTAT UNICI EDIDIT,

IN LATINUM VERTIT, COMMENTARIIS INSTRUXIT

DR. FRANCISCUS ROMEO SELIGMANN

IN UNIVERSITATE VINDOBONENSI PROFESSOR PUBLICUS E. O. SOCIETATIS ASIATICÆ PARISIENSIS ET
ORIENTALIS GERMANICÆ SODALIS ETC.

PARS I

PROLEGOMENA ET TEXTUM CONTINENS

ACCEDUNT TABULÆ III LITHOGRAPHICÆ.

VINDOBONAE

EX OFFICINA CAESAREA REGIA TYPOGRAPHICA AULAE ET STATUS

MDCCCLIX.

CODICIS VINDOBONENSIS

LIBRARIUS VINDOBONENSIS

LIBRARIUS VINDOBONENSIS

LIBRARIUS VINDOBONENSIS

LIBRARIUS VINDOBONENSIS

LIBRARIUS VINDOBONENSIS

LIBRARIUS VINDOBONENSIS

LIBRARIUS VINDOBONENSIS

LIBRARIUS VINDOBONENSIS

PROLEGOMENA.

I.

Codicum manu scriptorum orientalium, qui bibliothecae Palatinae Vindobonensis optimo jure adnumerantur cimeliis, hisce pagellis in lucem editur ille quo nec dignitate nec raritate vix ullus sit excellentior, inter Persicos vero codices qui usque adhuc innotuerunt, et lingua et scriptura est antiquissimus. Atque hoc nostrum quidem exemplar quum unicum exstet „Codicis Vindobonensis“ nomine κατ' ἐξοχήν non dubitavimus insignire.

Epitomen ejus duabus particulis latine conscriptam jam ante complures annos emisimus¹⁾, nec non de ipso auctore ejusque aetate in opusculo alio²⁾ copiosius disseruimus. Cum pauca tantum exemplaria tum prelo subjecta essent, hodie e bibliopolarum tabernis omnia ad unum evanuisse non mirum neque dolendum est, quandoquidem libelli isti, quippe quae studiorum nostrorum fuerunt primitiae, erroribus abundant, neque etiam quae codicis nostri in universa literarum historia sit dignitas, neque quae inde in medicinae historiam lux redundatura sit, eo tempore satis intel-

leximus, ita ut laudem a viris doctis illis concessam potius ejus modi laborum raritati quam scriptiuncularum nostrarum, de quibus nuper iterum uberius actum est ³⁾ pretio et virtutitribuendam esse nobis videremur.

Codicem nostrum in thesauro Mss. Caes. Vindobonensium tum temporis numero LXXXIII serius vero CCCXL notatum cel. Hammer-Purgstall, literarum orientalium in Austria princeps, hisce verbis descripsit ⁴⁾:

كتاب الابنيه عن حقايق الادويه

„Liber fundamentorum veritatum medicamentorum, autore medico Abumansur Movafik f. Ali heratensis pro principe Mansuri, codex persicus antiquissimus ac pretiosissimus non solummodo antiquitate sed etiam forma scripturae et nomine scriptoris a quo exaratus fuit. Scriptus enim fuit, uti ultimae lineae produnt ab Ali filio Ahmed Esedi Tussensis, Poetae celeberrimi persici anno 447 H. ⁵⁾ i. e. 1055 Christi, ita ut ad octavum jam seculum aetas ejusdem provecta sit. Scriptura quae primo aspectu mauritanica esse videtur, reapse cufica cursiva est, jam ad Neschi appropinquans et plus adhuc ab eo divergens quam mauritanica, etiamsi notis diacriticis distincta sit, uti codices asiatici et non ut mauritanici. Colligitur ergo ex hoc codice, quod nos hucusque fugiebat, quinto seculo Hegirae scripturam cuficam etiam in Persia in exarandis codicibus adhibitam fuisse; et tardius penitus cessisse characteribus recentioribus Neschi et Taalik dictis; dum in occidente per Omniadas

permanserit, ac hodierno adhuc die in Mauritania ejus reliquiae supersint. Monumentum artis graphicae orientalis pretiosissimum magnaque reverentia eo magis dignum quod a filio celeberrimi Poetae coaevi et aemuli Ferdussi exaratum fuerit. Charta bombycina, atramento nigro, interdum rubro, ac viridi in titulis capitum; codex optime conservatus pro tanta aetate, caractere perspicuo ac nitido, cujus specimen in fodinis orientalibus tabula aenea expressum oculis curiosorum subjicere fas erit⁶). Agit ordine alphabetico, de materia medica quam auctor ex antiquissimis Indorum ac Graecorum medicis scriptoribus collegisse affirmat“.

Quibus ad codicem nostrum fusius describendum haec addenda censemus.

Titulus completus hic est:

كتاب الابنيه عن حقايق الادويه
تأليف ابو منصور موفق بن علي الهروي حرسه الله
للرئيس الجليل الامجد ابي القسم

Liber fundamentorum Pharmacologiae Auctore Abu Mansur Muwaffak Bin Ali al Harawi. Deus illum custodiat. Pro Domino excelso reverendo Abul Kasim.

Codex noster ab initio usque ad finem eadem manu conscriptus (excepto folio quinto de quo plura infra) foliis continetur 219, forma quartanaria minore, septem digitos altis, latis quinque et semissem, charta crassa fragili vetustate lurida. Quaeque fere pagina 13 lineis completa est, margine tamen vacua omni ex parte sat lata, quae adnotationibus lingua Turcica temporis recentioris conscriptis in-

structa est. Codex, uti jam supra dictum, pro aetate perbene est conservatus, mutilata nonnulla tantum sunt verba in ultimo paginae secundae versu, quae ex literarum residuis, ut tabula lithographica prima demonstrat, satis conspicuis, restituere conati⁷⁾, linea subscripta distinximus. Schedae porro junctae sunt in quaterniones 28, numerorum signis manu posteriori satis tamen vetusta inscriptas. Quaternio prima 6, ultima 5 schedis continetur, ceterae omnino sunt completae. Ordo literarum, quo materia per capita disponitur, omnino Arabicus est, ita ut quatuor literae Persicae ad capita discernenda non adhibeantur. Omnis capitis titulo adjectus denique est numerus articulorum i. e. medicamentorum in eo pertractatorum manu eadem qua quaterniones numerorum signis notatae sunt⁸⁾.

Folium quintum nostri codicis, quamquam charta eadem est et atramentum idem videtur, tamen alia manu scriptum est, literis antiquioribus Cuficis multo similibus, ita ut verisimile sit, hoc folium ab alio scriptore, casu intercedente, excusum esse, qui scripturam exemplaris describendi accurate imitabatur, cum totius operis descriptor literarum formis suo tempore usitatis uteretur; illa igitur ad quartum seculum quo auctor noster vixit, fortasse referenda est⁹⁾.

Jam ad ipsum auctorem transeamus.

Auctor noster in operis titulo ac prooemio¹⁰⁾ nominatur: Abu Mansur Muwaffak Bin Ali Medicus Heratensis, cujus nominis neque in ullo omnino libro fit mentio, neque in ulla biblio-

theca alterum ejusdem operis exemplar invenitur. Cujus igitur de vita nihil aliud scimus nisi quod ipsius verba produnt, ex quibus illum, paulo antequam opus composuerit, principi suo operam navare incepisse concludimus ¹¹⁾, nec non eum ante illud tempus Indiam peragrasse ibique quae ad medicinam pertinerent, observasse ¹²⁾. Item probabile est eum et alia scripsisse ¹³⁾.

Tempus vero quo nostrum opus sit compositum ex prooemio intelligitur. Narrat enim auctor hunc se librum scripsisse pro Emiri al Musaddad al Muajjad al Mansur principis ac domini sui bibliotheca ¹⁴⁾, qui princeps est Mansur Bin Nuh, sextus Samanidarum, magnus ille literarum fautor et patronus qui post quindecim annorum regnum anno 365 H. (i. e. 976 post Christum) vita excessit. Ita constat principi illi qui nomine pleniori vocabatur: Abu Salih as-Sadid Mansur Bin Nuh, cognomen al Muajjad revera fuisse, et certe nostri auctoris beneficio Mirchondi sententia illustratur ¹⁵⁾. Quod cognomen semper tulerit, an anno H. 356 (967 post Christum) sumpserit, postquam pacem composuerit cum Rukn ad-Daula Buida principe, in incerto relinquendum est ¹⁶⁾.

Opus igitur nostrum, si non primis jam Mansur principis imperii annis, certe intra annum H. 356 et 365 est conscriptum. Num vero filius et successor hujus principis: Abul Kasim Nuh Bin Mansur cujus bibliothecam praeclaram et opulentam Ibn Sina valde admiratus est, ut infra docebitur, sit ille Rais Abul Kasim qui in codicis titulo nominatur, nescio, etsi ex Raschid

uddin appareat titulum رئیس in Chorasana illis temporibus et principibus dari solitum fuisse ¹⁷⁾).

Qua quidem aetate Chalifatu de gloriae et potestatis fastigio jam delapso, Persae magno quodam spiritu inflati ¹⁸⁾ patriorum morum in rebus divinis in sua ipsorum lingua et literarum cultu nec non in vetustissima denique cum Indis ut ita dicam relatione ¹⁹⁾ restituendorum erant studiosi.

Samanidae principes a mari Caspio usque in ipsam Indiam regnantes, sanctam Sassanidarum memoriam, quorum de stirpe etiam prognatos se jactabant ²⁰⁾, inprimis gloriosam Nuschirwani aetatem revocabant, qua, cum Persiae et partis Indiae imperator literas Graecas, Syriacas nec non Indicas ad suum populum transtulisset, uti in Aegypto olim illa Ptolemaeorum aetate, in omni genere literarum multa vertebantur ²¹⁾).

Omnino certum est cultum atque humanitatem totius orbis terrarum, inprimis medio aevo, alia ratione processuros fuisse, si illud regnum Sassanidarum, cum imperium Byzantinum jam corruere inciperet, eam qua tum florebat gloriam et potestatem retinuisset et florentissimus ille cultus tanquam ex fonte Ario in totum orbem profluxisset.

Intercesserunt autem Arabes, atque omnia quae in cultu literis et republica geri solent iterum a stirpe Semitica (sed majori cum successu quam tempore Romanorum a Carthaginiensibus) pendere et immutari coepta sunt.

Non quidem omnia penitus mutata sunt, quoniam Arabum studia exceptis iis rebus quae reli-

gionem, leges et poesin spectabant in modum scholarum Persicarum instituebantur, et secundum earum exemplum praeprimis medicina, quae omnis philosophiae et naturae studiorum quasi sedes et principium iis visa est, diligentissime est exculta ²²⁾, imo jam ab Abbasidis propria Persarum et ut ita dicam popularis cultura neque minus Indorum literae ²³⁾ fovebantur, denuo in Ptolemaeorum similitudinem literis in universum patrocinantibus.

Ea vero de qua nos agimus aetate et mores et literae omniaque quae enumeravimus velut ad respiciendam lucem revocata efflorescunt.

Majorum res divinae reviviscunt, repletum erat totum imperium Parsicis templis ignibusque sacris ²⁴⁾. Verum enimvero Persarum labores priscae religionis recuperandae post iteratos populi conatus ²⁵⁾ doctorumque studia et favores ²⁶⁾ ad irritum cadebant, atque Muhammedis doctrina in republica denique praevalebat, sacerdotesque et multi docti lingua utebantur Muhammedis, id est Arabica.

Reliqua melius successerunt:

Prisca lingua Persica in regionibus Persiae aquilonaribus et orientalibus, variis dialectis distincta, in ore populi sancte servata, laetiora capit incrementa, et sermo quo nunc Persae utuntur, inde excolitur ²⁷⁾.

Quaestio est non levis neque pro Persici sermonis hodierni naturae et quasi progressuum cognitione parvi habenda, an in nostro libro veteris linguae vel potius Parsi dialecti ²⁸⁾ nec non illius Heratensis, quae quoque est una de dialectis

Persicis jam dudum extinctis ²⁹⁾, indicia et vestigia quaedam appareant, id quod inter alia quaedam litera nostri libri propria, de qua plura infra dicentur, indicare videtur.

Cum Indis quoque commercium resuscitatur, neque, quod ad nostri libri linguae propria pertinet, praetereundum est hoc tempore recentiores Indiae linguas, et Hindui quidem, tempore quo opus nostrum conscriptum, quo descriptum sit exemplar nostrum, Hindustani ³⁰⁾ excultas esse.

Sub Samanidarum denique imperio, Arabicis literis nequaquam neglectis ³¹⁾, nova literarum Persicarum aetas exorta est, inprimis in Chorasana provincia et Buchara florens. Quae sub Abbasidis denuo germinare inceperunt, sub Soffaridis non neglecta ³²⁾ initio quarti H. seculi ³³⁾ laete reviviscunt, sub finem denique ejusdem aetatis uberrime vigent, tum enim Firdusi divinum suum opus composuit. Hujus vero aetatem qua simul literae Arabicae, philosophiae, historiae naturalis et medicinae studia inprimis ex ingenio magni illius Persae Bucharensis Ibn Sina novum eumque acriorem impetum sumunt — sed eam aetatem nostrum auctorem longe praecedere supra docuimus.

Medio igitur quarto H. seculo scribens, literarum Persarum nova non solum initia vidit sed etiam progressus et ad eas excolendas profuit ³⁴⁾.

Eodem tempore pro eodem cui auctor noster librum suum composuit princepe vertitur in linguam

Persicam opus Tabari Arabicum, quae versio incorrupta forma vix conservata exstat ³⁵). Eadem aetate Dakiki religioni Parsicae deditus poematis epici mille tantum quia praematura morte (c. a. 370 H.) abreptus disticha (a cel. J. Mohl nuper edita), composuit, scripta vero e quibus hausit historica interierunt ³⁶).

Neque etiam his priora Rudegi opera, qui Arabicas et Indicas Persicis junxit literas, si revera genuina exstant, in lucem adhuc sunt prolata ³⁷). Ex illo tempore totum et incorruptum solum nostrum est opus nobis notum, Chorasanae et Bucharae tum temporis cultus et literarum singulare et intactum specimen, non solum a viro Chorasano compositum pro bibliotheca principis qui Bucharae sedem habebat, sed et descriptum a Chorasani poëtae celeberrimi filio ³⁸) et uti videtur in charta Chorasana ³⁹).

Auctor noster temporis sui et morum et scientiarum maxime peritus, quamquam Muhammedis religioni addictus tamen uti ex operis formula initiali patere mihi videtur ad Parsismum inclinat ⁴⁰) neque minus in ea re laudes quibus Nuschirwanum extollit ⁴¹), memorabiles sunt; quod ad scientiam ejus pertinet, multa et varia ad praeteritae et suae aetatis literarum historiam spectantia profert, quorum in commentariis ad alteram partem operis hujus accurata fiet mentio, hic vero inprimis notandum illum simul cum literis de medicina Arabicis et Graecis more patrio Indicarum quoque signarum ostendere.

Quam ad rem animum nunc advertamus.

II.

De Literis medicorum Indorum quatenus cum aliorum gentium medicina conjunctae fuerint, cum nihil adhuc usque certi constet, ea liceat hic proferre, ex quibus, id quod usque ad hunc diem plane ignotum fuit, patebit, quid fuerit medicis Indis cum Graecis certo quodam tempore societatis et commercii literarum.

Quae Indis Graecarum fuit notitia literarum et artium, eodem tempore incepit, ubi Buddhismus Indiae fines excedens Graecorum quoque terras attigit. Imo Indi Brahmanici, inprimis Romanorum tempore, alienarum gentium res et instituta apud se valere passi sunt⁴²⁾. Philosophis Christianis Alexandrinis et Syris sub finem seculi secundi cum Indis commercium erat⁴³⁾. Per scholam Alexandrinam et per Syrorum instituta⁴⁴⁾ astronomiam et mathematicam Graecorum ad Indorum doctrinas adjuvasse constat, neque de fabularum poëseos communitate dubitandum est⁴⁵⁾. De medicina vero Indorum quatenus cum Graeca conjuncta fuerit nihil compertum habebamus praeter titulum libri cujusdam (de quo infra plura dicenda venient) is vero, quum quid inde liceret colligere non intellectum esset, adhuc usque prorsus neglectus est.

De aetate operis Susrutae quidquid contenditur, magna quidem et in eo et in vetustioribus Indorum de medicina scriptis cum Graecorum principiis similitudo et tanquam affinitas nullo pacto negari potest.

Occurrit enim in Charakae opere, Susruta antiquiore, cujus habemus excerpta ⁴⁶⁾, uti in Susruta tum versibus revera germanis ⁴⁷⁾ tum reliquis ejus partibus, theoria medica accurate et distincte pertexta Graecorum dogmatismo humoralisimillima quamvis peculiariter conformata ⁴⁸⁾, de quorum inter se nexu nihil adhuc constat. Sicuti de principiis rerum e quibus omnia orta sint doctrina illa, quae apud Graecos tetralogia, pentalogia apud Indos continetur ⁴⁹⁾, eandem praebet et similitudinis et differentiae speciem, quanquam et hic veram utriusque populi de elementis doctrinae conjunctionem, ita ut altera ex altera nexa videretur, nondum licebat per-noscere ⁵⁰⁾.

Jam vero omissis Susruta et Charakae operibus res omnino se aliter habet. Auctor enim noster in libri sui exordio claris tradidit verbis, a medicis Indis ac Graecis dissensione quadam, quam planius exponit, de vi et effectum medicamentorum certatum esse, ipsas certaminis causas affert, seque dicit accessisse sententiae Indorum ⁵¹⁾, quorum in operis sui excursu nonnullos usque ad hunc diem ignotos nominat et locos ex eorum scriptis exhibet.

Quae de medicinae Indicae fati usque ad hunc diem novimus, maximam partem in duodecimo insunt capite praeclari illius operis, quod Ibn Abi Usaibia conscripsit ⁵²⁾. Cujus elenchus et complura capita saepius et a diversis edita sunt ⁵³⁾,

tota vero, atque integra editio et versio summopere desideratur.

Quae capiti illi de medicis Indis ex parte dumtaxat prius edito et translato ⁵⁴⁾ toto vero a cl. Cureton anglice verso et a cl. Wilson notis illustrato ⁵⁵⁾ insunt, magnam partem ex Fihristio iterum fluxerunt, ut ex opusculo quod cl. Sprenger edidit patet ⁵⁶⁾.

Omnes vero hi et alii cl. viri: Wüstenfeld ⁵⁷⁾, Gildemeister ⁵⁸⁾ et nuperrime Fluegel ⁵⁹⁾ libri cujusdam afferunt titulum, supra leviter a nobis significatum, qui quid sibi velit nunc demum intelligitur. Audit enim: Liber de eo quo dissentiant Indi et Graeci de calido et frigido de viribus medicamentorum et divisione anni.

„Ex libris Indorum est“ Hadschi Chalfa breviter prodit ⁶⁰⁾.

Indis vero indigenis tale opus incognitum fuisse et verisimiliter ab Indo quodam medico Abbasidarum tempore in urbe Bagdad vivente esse compositum cl. Wilson credidit ⁶¹⁾.

Verum jam sexto post Christum seculo scholae Alexandrinae cum Indorum literis connexum, Indorum (imo Brahmanicorum) Alexandrina itinera ⁶²⁾, nec non scholarum Syrorum cum Indis relationem res fuisse jam dudum institutas vidimus. (Eodem seculo Aetium Amidenum medicum Graecum invenimus, qui ad Persiae fines natus et Alexandriae in literas incumbens, primus inter Graecos, medicos Indos inducit et Camphoram medicamen illud vere Indicum primus Graecorum ⁶³⁾ commemorat).

Hoc vero tempore Graecorum cum Indis in literis, inprimis in medicina, nexus jam in aliam eamque latiore et frequentatiorem viam transductus erat, cum Nuschirwanus, ut jam dictum est, Persarum literas Indorum, Graecorum et Syrorum studiis junxisset. Gondisaburensi inprimis schola Graecorum non solum sed et Indorum medicina vigeat⁶⁴⁾, quin publicae etiam de utraque institutae erant disputationes⁶⁵⁾. Quo tempore medicos Indos in Persia non solum degisse sed etiam scripsisse constat, inter varios enim medicos Indos unum, concioni disputatoriae praepositum, invenimus, cujus etsi nomen sit varie exaratum: Tasuifistani vel Tanfastal vel Naufaschal uti Usaibia noster habet⁶⁶⁾ tamen scripta ab omnibus eadem citantur, quorum alterum ad illas controversias referendum esse censemus⁶⁷⁾. Potuit igitur liber ille de dissensione medicorum Indorum et Graecorum, qui cum Tanfastali operibus simul nominatur⁶⁸⁾ nisi jam prius, tum vel ab Indo quodam in Persia scriptus esse vel in ipsa India, cujus scholas medicas etiam tempore Muhammedis Persicis non alienas fuisse ex Hareti historia⁶⁹⁾ videmus, qui postquam Gondisaburi medicinae studuit, Indicas scholas adiit. Imo Abbasidarum tempore ubi Bagdadi⁷⁰⁾, studio medico in modum Gondisaburensis scholae instituto⁷¹⁾, nexus ille inter medicos Graecos, Persas et Indos iterum effloruit, quae inter Graecorum et Indorum scholae asseclas lis esset

et differentia jam dudum nota esse debuit, cum et medicinae non peritis cognitam tum fuisse ex illa narratione de resuscitatione asphyctici quam Usaibia capite jam denominato refert, optime intelligitur⁷²).

Quid vero sibi velit, nunc demum ex nostro auctore apparet.

Legimus enim in operis initio: Medici Indi dixerunt: quodcunque est in rerum natura, extra quatuor gradus non est⁷³). Porro legitur: neque quidquam est in rerum natura quod in fine quarti gradus positum ullo modo propinari possit, etsi medici Graeci et Romani hoc volunt⁷⁴). Denique: Nihil est exemptum ex quatuor temperamentis calido et frigido, humido et sicco. Humidum vero et siccum ex calido et frigido nascitur, ac scias non oportere effectus superet causam; ideo medici Romani, qui perhibent nonnulla medicamina vel nutrimenta calida esse in primo, sicca vero in secundo gradu, errabant. Indi vero medici recte putant, et ego medicos Indos secutus sum⁷⁵).

Quanto igitur his ex nostro autore allatis, illius libri differentiarum supra memorati (denominatione hac scholastica liceat uti) titulus jam planior fit et dilucidior!

En illam inter medicos Indos et Graecos consuetudinem et disciplinae Graecorum medicae ad Indos transitum non solum probatum sed etiam illustratum.

En illam inter Graecos et Indos de calido et frigido et de viribus medicamentorum dissensionem tam clare descriptam quam si auctor noster librum illum ante oculos habuisset. Quae dissensio ex accuratiori illa et magis anxia, utpote erat Indorum ingenium, cum omnes tum hanc quaestionem dialectice pertractandi ratione, facile intelligitur⁷⁶); et tanti momenti ducebatur, ut propriam scholam, publicas disputationes, propriosque de ea re libellos pareret.

Quo vero tempore incipere potuerit haec dissensio et peculiaris ut ita dicam schola medica Graeco-Indica nunc cum illius naturam novimus facile definitur: Est enim illa in qua versatur theoria omnino **Galenica**.

Ergo haec de qua agimus in medicina Indica nova epocha eaque Galenica sub Nuschirwani imperio jam instituta inde a tertio post Christum seculo usque ad medium sextum⁷⁷), uti ex prioribus patet vel recta per scholam Alexandrinam vel per scholas Syrorum et Persarum cum Indis communicaretur necesse erat.

III.

Immensam quam acutissimus ille antiquitatis medicus Claudius Galenus exegit medicinae arcem magna ex parte aere perenniore (in nonnullis suis partibus ad nostrum usque tempus nondum destructam), et antiquis et novis fundamentis super-

struxit. Ita quae ipsi est de medicamentorum qualitatibus theoria tetralogica secundum calidum et frigidum siccum et humidum ab antecessoribus excogitata ab eo confirmata et acutissime evoluta, illa vero de viribus medicamentorum, quod ad quatuor ordines et cuiusvis ordinis gradum triplicem, theoria ab eo primum excogitata fuit⁷⁸).

Hanc Galeni utramque de medicamentorum facultatibus disciplinam inde a seculo tertio post Christum in occidentis et orientis populorum de medicina literas, Persarum et tum Arabum inprimis, omnino penetrasse jam dudum omnes medicinae antiquae et medii aevi studiosi compertum habent; quibus Indorum quoque medicinam etiam tum imbutam fuisse nunc demum discimus.

Estque abhinc, uti jam ex antecedentibus patet, duplex in medicina Indorum periodus designanda: altera prior, Charakae et Susrutae principiis insignita a se invicem vix diversis (uti bene monet Madhusudana, auctor Indicus encyclopaedicus⁷⁹). Utrumque opus systemate est nixum physiologico et pathologico Graecorum, uti jam monitum, simillimo, de cujus cum illo nexu historico nihil adhuc certi dictum est (nos hanc Indorum veteris medicinae theoriam de humoribus ex Graeca priorum seculorum doctrina nexam esse, alio loco demonstrabimus) opus vero utrumque materia medica praeditum est omnino indigena nullis Graecorum remediorum vestigiis insignita⁸⁰).

Altera autem, ut ita dicam nova periodus, de qua nobis hic agendum, praeceptis de materia medica Galenicis est imbuta; qua ex periodo et scriptorum nomina et operum tituli quidam in Fihristio et in Usaibiae opere biographico et caeteris supra allatis scriptoribus servati sunt.

Auctor noster vero qui non paulo ante Fihristium conscriptum⁸¹⁾ opus suum composuit et aliorum scriptorum adhuc usque non cognitorum nomina et dicta affert. Praeprimis notandum ex Nostro apparere medicinam Galenicam minime solum cum Buddhisticis medicis sed etiam cum Brahmanicis communicatam fuisse, quoniam auctor noster inter medicos Indos quoque unum certe Brahmanicum quemdam nominat: سری فرکوات: quod nomen Sanscritum Sri Bhargavadatta significare facile intelligitur. Horum scriptorum num usquam alia vestigia exstent, incertum est; quae de operibus Sanscriticis Charaka et Susruta posterioribus adhuc usque innotuerunt, theoriae illius Galenicae omnino nihil produnt⁸²⁾.

Monendum denique Nostrum medicos Indorum veteres a recentioribus bene distinguere⁸³⁾.

IV.

Jam omnium quae in nostro opere citantur auctorum nomina afferamus.

Proferuntur multa ex Graecorum libris saepeque ad verbum, deinde Arabes et Syri plurimi

citantur, qui usque ad initium quarti H. seculi scripserunt, inter quos nonnulli, Indi vero qui laudantur, praeter unum, adhuc usque ignoti fuerant.

Ex Graecis occurrunt:

Pythagoras ⁸⁴).

Hippocrates cujus ex praeclaro de aëre locis et aquis opere aliquantum ad verbum translatum invenimus ⁸⁵).

Dieuches ⁸⁶).

Philotimus ⁸⁷) utrumque Galenus citat ⁸⁸).

Plato ⁸⁹).

Aristoteles ⁹⁰).

Dioscorides ⁹¹).

Galenus ⁹²).

Paulus ⁹³) denique, qui est Paulus Aegineta septimo post Christum seculo florens.

Arabes et Syri sunt:

Masardschawai ⁹⁴).

Isa — et Isa Bin Sohar Bocht ⁹⁵), qui fuit discipulus Georgii bin Bachtjeschua, unus ex clarissimis scholae Gondisaburensis asseclis.

Joannes ⁹⁶), a nostro auctore Galeni interpres nominatus, aut filius est Batrik (Jahja Ibn al Batrik) ⁹⁷) qui Graecos transtulit et Indos commentatus est aut filius Mesue qui item operibus Graecis conversis inclaruit ⁹⁸).

Ali Rabn ⁹⁹).

Hunain ¹⁰⁰).

Naufil ¹⁰¹).

Ibn al Mesih ¹⁰²).

Tabit Bin Kurra ¹⁰³).

Sinan Tabit mortuus anno 331 H. (943 p. Ch.) ultimi Chalifarum, qui imperium revera tenuit, medicus ¹⁰⁴).

Muhammed Bin Zakaria qui vulgo Razis nominatur ¹⁰⁵).

Abu Mahir ¹⁰⁶) cujus discipulus fuit Ali Abbas qui nostri auctoris tempore vixit quidem, sed haud dubie paulo serius scripsit, ita ut Noster opus ejus celeberrimum Almaleki (quod revera ab eo scriptum et accurate et diligenter a Stephano translatum exstare alio loco demonstrabimus) non novisse neque laudare posset ¹⁰⁷).

Musa filius Sinnan al Harrani, unus ex Ssabiis, quem cl. Chwolsohn in opere suo eximio de Ssabiis non nominat ¹⁰⁸).

Ibn al Azrak ¹⁰⁹).

Bihail ¹¹⁰).

Rata ¹¹¹).

Indi vero sunt:

Manka ¹¹²) qui Bagdadi vixit et scripsit sub imperio Haruni. Nomen pure Indicum est. Solus ex Indis a Nostro citatis adhuc usque notus.

Dschatak ¹¹³).

Sri Fargawadat ¹¹⁴), denique medicus ille, quem jam nominavimus. Ejus de oryza dicta in ipso initio libri nostri inveniuntur ubi jam de alia quadam dissensione medicorum Indorum et Romanorum, oryzane tritico praeferenda sit, dissertitur ¹¹⁵).

His peractis nobis agendum est de eorum quae nostro opere continentur ad historiam materiae medicae dignitate.

Perquam raro factum est in literarum, inprimis medii aevi, historia, ut ii a quibus literae tractabantur, quum ex prioribus penderent, ea emitterent quae per se ipsi aut cogitatione assecuti erant, aut observatione cognita habebant, ita ut saepissime quae a doctis in lucem proferebantur, nihil omnino novi ac proprii haberent, sed ex praeteritis temporibus repetita essent et tanquam recocta.

Quae quamvis ita sint, tamen magni ex tali studiorum ratione fructus percipiuntur, dummodo quae antea in literis profecta sunt, bene et diligenter tradantur.

Etenim quum in omnibus tum maxime in illis disciplinis quae experimentis et observatione nituntur nihil fuit jam antiquitus cognitum unde magnarum rerum saepe motus etiam nunc non possint oriri.

Contra nostro tempore in iis potissimum disciplinis quae investigatione naturae nituntur, quum qui in eam inquirunt saepius nihil curent nisi quae suis vel oculis viderint vel mente ratiocinati sint, interdum fit ut vetustatis memoria neglecta res jam dudum notae sed oblivione obrutae, si denuo inventae sint, novae videantur.

Quod ad medicam artem attinet, affero ut alia omittam, auscultationem et percussionem ¹¹⁶⁾ Graecis, narcotisationem Romanis

medicis ¹¹⁷⁾ notam, quae usque ad hoc tempus in oblivione jacebant.

Sic et nostrum opus, quamquam in universum est nonnisi summarium rerum in pharmacologia tempore superiore cognitarum, tamen in virium medicamentorum enumeratione interdum nova quaedam et peculiaria praebet. Neque minus descriptiones medicamentorum etsi rarae nonnunquam memorabiles sunt.

Verum quoad materiae medicae ipsam historiam opus nostrum singularis est momenti et ponderis.

Quam magna sit materiae medicae historiae dignitas vix dici potest. Earum enim rerum quibus vel cibis vel medicamentis utimur historia cum ipsorum populorum historia arctissime conjuncta est, ita ut ex illa ipsarum gentium cultus atque morum tanquam imaginem adumbrare liceat; quod inprimis de historia aromatum et oleorum, quippe quae simul ad cibos et ad medicamenta maximam partem referenda sunt, dici potest.

Liceat ex summa antiquitate exemplum repetere. In notatu dignissimo et vetustissimo de medicina Aegyptiorum fragmento, de quo cel. Brugsch egit, nomen medicamenti cujusdam invenitur: *plantae Schemschem* ¹¹⁸⁾; haec vero nihil alia est nisi Semitica vox *سمسم* *Simsim*, h. e. *Sesamum* qua significatur planta, medicinalis simul et nutritoria, quae hodieque per totum orientem in usu est, cujusque nomen inde a seculo decimo quinto ante Christum usque ad nostrum tempus integre servatum videmus.

Ac quod quidem ad historiam materiae medicae pertinet, in nostro opere multa ac nova afferuntur, quoniam non pauca medicamenta quae primum ab Ibn Sina inducta putabantur jam ab nostro auctore nominantur ita ut illa nova in historia materiae medicae epocha ab Nostro incipienda sit¹¹⁹) et quod Ibn Sina in autobiographia dicit se praeclarissimam illam bibliothecam Principis Nuh bin Mansur Bucharae perscrutatum esse, uti jam supra monuimus, et ibi libros vidisse rarissimos qui nusquam alibi invenirentur, nobis verisimile est illum nostro quoque opere usum fuisse¹²⁰).

De his singulatim in commentariis alterius voluminis agemus.

Hic de nomenclatura medicamentorum variis dialectis distincta quaedam dicenda veniunt.

Primum quidem medicamina proferuntur Arabicis nominibus, dein Indicis, Syriacis, Graecis et omnino Persicis, interdum etiam hujus linguae dialectis quibusdam quippe quae in regionibus Kazwin, Azerbidschan, Hamadan, Chorasani et aliis in usu fuerunt¹²¹).

VI.

Venimus ab iis quae propria sunt compositionis operis nostri ad ea quae linguae propria sunt.

Hic ante omnia statuenda est res maximi momenti: in nostro codice duplicem esse obviam literam quæ consonantem F reddit, alteram omnibus notam Arabicam ف — alteram

tribus punctis ab hac distinctam, nusquam alibi, nisi fallor, obviam in Persarum scriptis, formam **ث** praebentem. Haec in paucis vocibus, sed in iis constanter occurrit, sunt vero: particula **اقرار** **قام** colorum nominibus postposita, — **اقرار** condimentum, organum ¹²²⁾ dein voces **اقرار** — **اقرودن** (et **اقرودن**) — **اقرودن** (et **اقرودن**) — denique **اقرودن** (et **اقرودن**) quae voces tales sunt ut etiam cum litera **و** pro **ف** inveniantur ¹²³⁾, ita ut vix dubitandum sit, quin litera **ث** sonum **F** reddiderit molliorem quam **ف** Arabum et pro litera quasi quinta Persica habenda sit quae in modum reliquarum quatuor quae adhuc in usu sunt tribus punctis diacriticis designata, fortasse solum Chorasani familiaris, mox evanuit ¹²⁴⁾.

Notiora sunt quae de litera **ذ** pro **د** adhibita memoranda censemus. Uti in nonnullis inprimis antiquioribus codicibus Persicis, ita in nostro quoque ea lex sanctissime servata est ut litera **د** in quavis voce pure Persica post vocalem posita in **ذ** mutaretur ¹²⁵⁾.

Contra notandum est in nostro codice Persicas literas **چ** et **ك** non constanter suis locis adhiberi, sed pro iis saepissime **ب** et **ك** positas inveniri ¹²⁶⁾.

Transeamus ad ea quae ad solam literarum formam pertinent.

Litera **د** a **ذ** puncto subterposito distinguitur, item **ر** a **ز** **ص** a **ض** et **ط** a **ظ** ¹²⁷⁾ **ح** et **ع** subterposito hamulo a **خ** et **غ** discernuntur, **ش** a **س**

tribus punctis subterpositis, denique ٲ tria illa puncta infra praebet.

Loco ٱ saepe duo Elif prostant et duae Dschezm non raro juxtapositae inveniuntur. Copula و et affixa تر et را separate scripta et و saepe ad finem lineae, affixa illa vero ad initium sequentis saepe lineae rejecta sunt. Imo verba ipsa hoc modo dividuntur, uti ex formula initiali operis et ex tabula secunda lithographica patet¹²⁸).

VII.

Quod ad signa vocalisationis attinet, duo obvia sunt in nostro codice insolita consonantibus, vocalibus affectis, superposita: alterum ˆ quod saepissime et ʔ alterum, quod raro occurrit.

Et prius quidem signo Taschdid scripturae occidentalis simillimum¹²⁹) in pluribus verbis consonantibus superscribitur loco fathae, si sequitur vel و vel ى diphtongescens vel معدوله و¹³⁰).

Signum vero ʔ rarius occurrit et consonantibus inscribitur fatha affectis quas ى sequitur, elif breve dictum. Ejusdem significationis simile signum in scriptura Mauritanica¹³¹) invenitur.

De horum signorum in singulis vocibus peculiari relatione et modificatione in commentariis agendum erit.

De signo Hamza haec sunt monenda: in nostri codicis contextu signum Hamza non occurrit. In Arabicis vocibus plane omittitur, ubicunque vero in fine vocum Persicarum hodieque Hamza superscribitur, ibi Noster clare et

distincte ى ponit ¹³²) vel totum exaratum vel abbreviatum. Solum in iis capitum inscriptionibus quae literarum arabicarum nomina, quibus Hamza convenit praebent, obviam est ¹³³).

In primis autem operis nostri versibus omnino recentiore manu Hamza inscribi tentatum quidem fuit tamen non amplius continuatum ¹³⁴).

Paululum aliter res se habet in folio illo quinto antiquioribus, uti supra exposuimus, literis descripto: hic Hamza vetusta, ut mihi videtur, manu obvenit, porro signum ^ non occurrit, etsi verba quibus in codice nostro inscribitur obvia sunt; literae ر ح ط et ع propria signa non habent; denique ى finale duobus punctillis intus notatur ¹³⁵).

VIII.

Ne omittamus docere quomodo editio nostra secundum archetypum sit instructa.

Omnia quae in nostro codice aperte a recentioribus addita sunt, ut notae marginales, signa numerorum jam supra allata foliis et capitibus inscripta, aliaque de quibus in secundi voluminis commentariis uberius fiet mentio, omnino omisimus ¹³⁶). Quod ad numerorum signa, id tantum hic monemus, illa a nostris arabicis non differre, notam vero quintam formam ٥ minus usitatam et decimam formam ١٠ exhibere; de quibus jam Erpenius monuit ¹³⁷).

Superest ut dicamus quae nostri codicis scripturae propria in hac editione servata sint.

Litterae ف et ذ, ubi obviae sunt in archetypo accuratissime a nobis redditae sunt.

Signa vocalium omnia, etsi interdum duplicia eidem consonanti adposita sunt (altera forsitan manu recentiori, quod tamen erui vix potuit) ubicunque occurrunt accurate retinuimus.

Signa [^] et [?] sancte servavimus.

ﻝ finale ubi loco Hamza obvium est, duplici modo expressimus, quia, uti jam monitum, et plena et abbreviata forma in codice occurrit: ubi totum ac plenum scriptum est, ibi retinuimus; ubi decurtatum, ibi signum [^] posuimus¹³⁸), quo omnes scripturae codicis variationes quam paucissimis novis typorum formis introductis, facilius intelligi possint.

Atque ut editio autographi pulchritudinem quoque imitetur, varietatem scripturae rubrae et viridis, punctillaque iisdem coloribus distincta, quae inter verba, saepissime sententiis non distinctis, posita sunt, accurate imitanda curavimus.

Exemplis denique scripturae huic libro adjectis optime exaratis nec non chartae colorem et magnitudinem imitantibus tres schedae codicis continentur: folium primum (Tab. I) titulum et initium operis praebens — folium quintum codicis (Tab. II) scripturam antiquiorem Cuficae propinquiorem exhibens, de qua supra dictum; et folium codicis sextum (Tab. III) quod additum est, ut quo major esset copia literarum, eo integrius depingeretur alphabetum ejusque quae sunt propria etiam oculis videre liceret.

Jam demum quae opus essent de Codice Vindobonensi me praefatum esse ratus, per pauca dumtaxat monuerim.

De his quae modo tractavimus pauca quaedam jam antea apud Viros literis Orientalibus doctissimos mense Septembri superioris anni Vindobonae conventum agentes, dum textus editionis exemplar proferebamus, a nobis exposita sunt.

Cujus de vi et dignitate a cel. J. Mohl ¹³⁹⁾ benignissimis verbis judicatum esse non mediocriter sumus nobis gratulati.

Prolegomena quominus prius ederemus morbo per complures menses interjecto impediti sumus. Quae expectationem de iis conceptam ne fallant atque lenes benevolosque judices inveniant precamur et optamus.

Dabamus Vindobonae Id. Jan. MDCCCLIX.

NOTAE.

¹⁾ Seligmann, Liber Fundamentorum Pharmacologiae. Auctore Abu Mansur etc. Epitome. I. (Vindob. 1830), II. (1833.)

²⁾ Seligmann, Über drei höchst seltene persische Handschriften etc. Wien 1833.

³⁾ E. W. Meyer, Geschichte der Botanik. III. (Königsberg 1856.) p. 38—42, quae p. 40 et 41 ejus operis de auctoribus in epitome nostra allatis afferuntur (pro parte erronea) ex prolegomenis nostris emendanda sunt.

⁴⁾ Fundgruben des Orients (Mines de l'Orient). II. (1811.) p. 292 sqq.

⁵⁾ Et quidem mense Schawwal, vide Abu Mansur Muwaffak, p. ۲۷۲: فی شهر شوال من سنه سبع و اربعين و اربع مائه

i. e. $\frac{24. \text{ December } 1055}{21. \text{ Jänner } 1056}$.

⁶⁾ Quod non editum est.

⁷⁾ A. M. M. p. ۲. l. 9. — Cf. Tab. lith. I. vers. l. 10.

⁸⁾ Numerus articulorum i. e. medicamentorum opere nostro pertractatorum est 570. — De numerorum signis v. Prol. p. XXVII et Not. 137.

⁹⁾ E. Renan, Histoire générale et système comparé des langues semitiques. 2^d éd. (Paris 1858.) I. p. 361: L'imperfection de l'alphabet dans lequel était écrit le coran exigea tout d'abord quelques réformes. On ne saurait dire si cet alphabet était le caractère depuis appelé coufique du nom de la ville de Coufa où il se maintint plus longtemps qu'ailleurs, ou s'il se rapprochait d'avantage du Neskhi, qu'on a représenté bien à tort comme une invention moderne. — Ibid. 362 et p. 342, Not. 2.

III De scriptura Naschi antiqua vide: Zeitschrift d. deutsch-morgl. Gesellschaft. I. (Leipzig 1847.) p. 159—160. Fleischer, Über einen griechischen Codex rescriptus der Leipziger Univ.-Bibliothek, et ibid. Vol. VIII. (1854.) p. 584 ubi tertii Hidschrae seculi scripturae Naschi specimen proponitur.

Hisce adde dictum notatu dignissimum illius Abd al Hamid (qui obiit 132 H.), quod Ibn Challikan refert, (Mac Guckin de Slane. II. Paris 1843.) p. 175: „let the stem of your reed-pen be long and thick, let its point be fine and cut it sloping towards the right hand“. — Calamo hoc modo praeparato certe literae euficae exarari non potuerunt. Cf. de Sacy, Grammaire arabe. 2de éd. (Paris 1831.) I. §. 7.

¹⁰⁾ A. M. M. p. ۳. l. 6: Sic locutus est Medicus Abu Mansur Muwaffak Bin Ali al Harawi.

¹¹⁾ A. M. M. p. ۴. l. 2: Donec perveni ad Altitudinem Domini nostri Principis al Mussaddad al Muajjad al Mansur.

¹²⁾ A. M. M. p. ۱۰. l. 8—9: et hoc Indico sermone dictum est et significat Emblicam absque nucleo et ego ibi fui ubi crescit et vidi.

¹³⁾ A. M. M. p. ۲. l. 8: uti in capite de ulceribus intestinorum dictum fuit.

¹⁴⁾ A. M. M. p. ۲۴. l. 11: ut librum hunc pro bibliotheca ejus componam.

¹⁵⁾ Le 11 de redjeb de l'année 365 H. (976) l'émir Mançour mourut. Le temps de son règne fut de quinze ans, durant sa vie on l'appellait émir Moveiyed, après sa mort on le désigna sous le nom d'émir Sadid. — Histoire des Samanides par Mirkhond, Texte persan, traduit par M. Defremery. (Paris 1845.) p. 155, et ibid. p. 262. Not. 104.

Cf. Rehm, Handbuch der Geschichte des Mittelalters. II, 2. p. 142: Mansur . . . der Anfangs den Beinamen Mowaijjad trug, nach dem Frieden mit dem Buiden, Emir Moddaffer, der siegreiche Fürst und nach dem Tode Emir Sadid genannt wurde. — Porro: D'Herbelot, Bibl. Orient. (Paris 1697.) p. 553. Mansor, premier du nom, Khondemir lui donne le surnom d'Aboul Saleh et le titre

d'émir al Mouiad etc. — Denique Journ. Asiat. Ser. V. T. III. (1854.) p. 312. M. C. Barbier de Meynard, Tableau lit. du Khorassan et de la Transoxanie au IV. siècle de l'Hégire (Suite).

¹⁶⁾ Histoire des Samanides, l. c. p. 262, Not. 105. — De nomine completo genealogico vide: Kosegarten, Taberistanensis i. e. Abu Dschafer Mohammed etc. Annales. I. (Gryphisw. 1831.) p. XI. — De Rukn ad Daula vide: Wilken, Geschichte der Sultane aus dem Geschlechte Bujeh, nach Mirkhond (Hist. polit. Abhandl. der Berliner Akademie, 1835), p. 63, p. 110, Not. 22.

¹⁷⁾ Zeitschrift d. D. M. G. IX. p. 802: ابوسيار رئيس ري — Abu Seyar, der Fürst von Rey. — Cf. Ibn Challikan, Biographical dictionary by Dr. M. G. de Slane. III. p. 264. — Si res ita se habet, codex noster apographum est, exemplaris pro bibliotheca illa celeberrima Nuh Bin Mansur descripti, quamvis non praetereundum illam jam sub finem 4^{ti} Hidschrae seculi, igne absumtam interiisse, cf. Proleg. p. XXIV et Not. 120.

¹⁸⁾ Aussitôt que le khalifat, qui s'était étendu avec une rapidité beaucoup trop grande relativement à sa base réelle, commença à montrer des signes de faiblesses, il se manifesta une réaction persane, d'abord sourde et bientôt ouverte. La plus grande partie des anciennes familles persanes avaient conservé leurs propriétés foncières et avec elles leur influence héréditaire qui ne pouvait que gagner au relâchement de l'autorité centrale. Les gouvernements des provinces orientales commencèrent à devenir plus indépendants de Baghdad; on parlait persan à leurs cours et ce que la domination du pehlewî n'avait pas fait, la domination d'une langue tout à fait étrangère comme l'arabe le fit, elle provoqua la création d'une littérature persane.

Le livre des rois par Aboul Kasim Firdousi, publié, traduit et commenté par M. Jules Mohl, P. I. (Paris 1838.) p. XV.

Jacoub fils de Leïs, le fondateur de la famille des Soffarides, fut le premier prince de race persane qui se détacha entièrement du khalifat, — quoique entièrement étranger aux lettres, paraît avoir senti l'avantage qu'il pouvait tirer des traditions nationales. Ibid. p. XVI.

¹⁹⁾ Gentes Indicae et Iranicae inde ab antiquissimis temporibus inter se conjunctae erant, atque ut in India cultus Persarum solis, ita in Persia Indorum templa Brahmanica et Buddhistica invenimus, quorum ultima 7mo post Chr. seculo jam decrevere. —

Cf. Histoire de la vie de Hiouen-Thsang et de ses voyages dans l'Inde depuis l'an 629 jusqu'en 645, traduit du chinois par Stanislaus Julien. I. (Paris 1853.) p. 62: Samarkand — Le roi et le peuple ne croient point à la loi de Bouddha, ils font consister leur religion dans la culte du feu. On y voit deux couvents où n'habit aucun religieux etc. et ibid. p. 59. — Cf. A. Weber, Indische Skizzen. (Berl. 1857.) p. 63 et p. 107.

Porro: Notes of the Religion etc. of India before the Mahomedan Invasion etc., by Lieut.-Col. W. H. Sykes. Journ. of the As. Society, Vol. VI. (1841.) p. 256: Buddhism was established in Central Tary . . . and in all the small states of the north of the Himalaya mountains. In these tracts were monasteries, peopled with Buddhist ecclesiastics; Indian ceremonies were celebrated, the Sanskrit language was cultivated etc. — Reinaud, Relation des voyages faits par les Arabes et les Persans, dans l'Inde et à la Chine etc. (Paris 1845.) T. I. p. XXXIX: Les principales villes de la Perse renfermaient (avant l'VII ère) des colonies d'Indiens qui y jouissaient du libre exercice de leur religion etc.

²⁰⁾ La famille de Jacoub, fils de Leïs, ne garda pas longtemps le pouvoir. Vers la fin du IIIme siècle de l'hegire (an 297) ses possessions tombèrent entre les mains des Samanides. Cette nouvelle dynastie s'occupa avec ardeur des traditions persanes. J. Mohl, Firdousi. I. p. XVII.

Der wahre Ursprung der Familie der Samaniden liegt im Dunkeln. Sie selbst leiteten ihr Geschlecht von dem berühmten aus Sassanidischem Blute entsprossenen Feldherrn Baharam Tschusa ab.

Rehm, Hdb. II. 2. p. 131.

Buidae quoque principes, stirpe Sassanidica se ortos gloriabantur; cf. Ibn Challikan (M. G. de Slane) II. p. 155 et 157. Not. 1. et Freytag, Geschichte der Dynastie der Hamdaniden. (Ztschr. d. D. M. G. Vol. X. p. 477. Not.)

²¹⁾ Caussin de Perceval. Essai. II. (Paris 1847.) p. 85. —

Sous Chosroes nous voyons l'empire sassanide devenir le centre d'un vaste mouvement intellectuel, dirigé par des Grecs et des Syriens. Renan, Hist. gen. 277.

L'époque la plus brillante de la dynastie des Sassanides fut le règne de Cosroés Nouschirevan, qui remplit tout le milieu du VIe siècle du bruit de sa gloire et qui ne resta pas étranger au mouvement politique et littéraire de l'Inde.

Reinaud, Mémoire géogr., hist. et scient. sur l'Inde. (Paris 1849.) p. 125.

Nouschirwan le juste — envoya dans l'Inde le medecin Barzoui qui y resta pendant fort long temps et y vieillit etc.

Extraits du Modjmel al-Tawarich, traduit par M. Jules Mohl. Journ. Asiat. (1842.) II. p. 118.

²²⁾ Die Muhammedanischen Schriftsteller, z. B. Hadschi Chalfa, I. 97 etc.) leugnen auch gar nicht, dass die ersten Beförderer der Wissenschaften in dem neu gegründeten Reiche des Islams Perser waren. Allgemeine Encyklopädie von Ersch und Gruber. Sect. III. Bd. 17. (G. Flügel.) Perser (Literatur). p. 488.

The art of medicine was received from foreigners, the early physicians were natives of India, the next were tributary subjects and al Kindi was one of the first Moslims by whom it was practised.

Ibn Challikan. (M. G. de Slane.) I. p. XXVII.

²³⁾ Mit Mamun, dem zweiten Sohne Harun el Reschid's, der früher selbst Statthalter in Chorasán gewesen und Persien liebte begann die Spaltung in Chalifate und die Selbstständigkeit Persiens. Allg. Encykl. von Ersch u. Gruber, I. c. p. 489.

Il est dit dans le Ketab al fihrist que Yahya le Barmékyde envoya un homme dans l'Inde pour en apporter des plantes médicinales. Reinaud, Memoire. p. 317. — Cf. G. Flügel, Al-Kindi. (Lpz. 1857.) p. 6. Not. 20.

Von den Persern, ihren ersten Lehrmeistern in der Wissenschaft, lernten ferner die Araber bald auch die Hochachtung vor der indischen Weisheit. Weber, Ind. Skizzen, p. 110.

²⁴⁾ Im 10. Jahrhundert findet Ebn Haukal . . . kaum ein Dorf, das nicht seinen Feuertempel habe.

Allg. Encykl. von Ersch und Gruber, l. c. p. 408.

²⁵⁾ Unter dem Chalifen Osman fielen die Einwohner von Gurgan, Taberistan und Chorasán wieder vom Islam ab.

(Mordtmann, Nachrichten über Taberistan.) Ztschr. d. D. M. G. II. (1848.) p. 291.

Das Ergebniss der Untersuchung war, dass in Taberistan die Magier die herrschende Partei seien etc.

(Spiegel, Nachr. üb. Taberistan.) Ibid. IV. (1850.) p. 70—71.

²⁶⁾ Fast alle Leibärzte waren Feueranbeter.

Schlosser, Weltgeschichte. V. Bd. p. 165.

Abu Mahir, qui a Nostro citatur, religioni Parsicae erat addictus ut et discipulus illius celeberrimus Ali Abbas Magus dictus, Buidae principis Adhad ad Daulae archiater. — Cf. Proleg. p. XXI. — Dakiki Poeta Magus erat. Vid. Not. 36.

Imo Firdusius Parsismo addictus fuisse traditur, cf. J. Mohl, Firdousi. I. p. LIII: Les Parses avaient donc tellement adopté Firdousi qu'il passait dans leurs legendes pour un corréligionnaire.

²⁷⁾ Those dialects which have been furthest removed from the influence of the Arabic, as those on the bordering provinces on the east- and north-Karman, Yazd, Seistan, Mazenderan and Ghilan are well entitled to inquiry, as they would probably show the steps by which Achaemenidan Zend, and Sassanian Pehlewi came to the Persian of the courts of Ispahan and Teheran. Wilson, The present state of the cultivation of oriental literature. London 1852. p. 9.

Dans les provinces orientales au contraire on parlait des dialectes purement persans. J. Mohl, Firdousi. I. p. XIV.

²⁸⁾ The Parsi is essentially the same with modern Persian, but offers peculiarities sufficient to constitute it a distinct dialect. Wilson the present state etc. p. 9. — Cf. Spiegel, Grammatik der Parsi-sprache. (Lpz. 1851.) 117: Setzen wir nun... das Parsi als jünger wie das Huzvaresch, dagegen als älter als das Neupersische, so bleibt uns für dasselbe blos die Zeit der letzten Sassaniden bis zum Auftreten Firdosi's. — Ibid. p. 118: Firdosi, der für einen Schriftsteller gilt, der in Deri geschrieben hat, trifft in einzelnen Dingen mit dem Parsi noch zusammen etc. — Mordtmann. D. M. Z. VIII. p. 10.

²⁹⁾ The dialects of Persia have hitherto been uninvestigated, but we have evidence of their existence in the enumerations of Mahomedan writers who speak of the Haravi, Chaghzi, Savuli and Soghdi as well as the Deri, Pehlevi and Parsi as languages of Persia.

Wilson, l. c. p. 9. — Spiegel, l. c. p. 9. — Max Duncker, *Gesch. d. Alterth.* (2 ed.) II. (1855.) p. 311. — Cf. Berezine, *Recherches sur les dialects persans.* Casan 1853. p. 58.

De dialectis Chorasanicis (Tusensi et Heratensi) vide: *Allgem. Encykl. v. Ersch und Gruber. Perser* (Lassen). III. Sect. Vol. XVII. p. 466, 477, 483. — Hadschi Chalfa (ed. Flügel.) I. p. 68—70. — A. M. M. s. v. *جلان* p. ٧٦. l. 14: apud Chorasanos appellatur etc. — Ibid. s. v. *قٲا* p. ١٩٠. l. 14: lingua Chorasana vocatur etc.

³⁰⁾ Hindustani hodiernum videlicet. Vide Garcin de Tassy, *Histoire de la littérature hindoui et hindoustani.* I. p. IV. Not. 2: On voit en résumé que l'hindoustani se divise en hindoustani ancien ou hindoui et en hindoustani moderne. L'ère de l'hindoui commence là où finit celle du sanscrit, Ibid. p. III: cet idiome nouveau (l'hindavi ou hindoui) était à peine formé quand eu lieu l'invasion de Mahmoud le Ghaznévide. — Cf. Rénan, *Hist. gen.* p. 383. — *Journ. Asiat.* Ser. IV. T. IX. (1847.) (Bertrand.) p. 548: l'hindoustani est le langage melangé qui s'est formé vers le commencement du XIme siècle par suite de l'invasion Musulmane.

Non temere haec de linguis Indicis attulimus quoniam uti ex altero volumine adparebit variae nostri operis voces nonnisi ex illis intelligi possunt.

³¹⁾ Tableau littéraire du Khorassan etc. M. C. Barbier de Meynard. *Journ. Asiat.* V. Ser. T. III. (1854): des Poètes modernes qu'ont vécu à la cour des Samanides à Boukhara etc. — Cf. *Ztschr. d. D. M. G.* X. (1856.) p. 535, 536 et 541.

³²⁾ J. Mohl, *Firdousi.* I. p. XI et XVI.

³³⁾ Rehm, l. c. II. 2. p. 142, 143.

³⁴⁾ Dass bei der Erhebung der neupersischen Sprache zum dichterischen Gebrauche von Firdusi und seinen Vorgängern die

gesprochene Sprache der östlichen persischen Länder zum Muster genommen worden. Ersch und Gruber. Encykl. l. c. (Lassen.) p. 477.

³⁵⁾ Chronique d'Abou Dschafer Mohammed Tabari, traduit sur la version Persane d'Abou Ali Mohammed Belami par M. Louis Dubeux. (Paris 1836.) I. p. XXXII: Observons toutefois que dans plusieurs manuscrits la réduction primitive a été retouché et qu'un assez grand nombre de mots persans ont disparu pour faire places aux expressions arabes correspondantes. — Cf. Journ. Asiat. Ser. V. T. III. (1854.) p. 346; et Zeitschr. d. D. M. G. X. (1856.) p. 541.

³⁶⁾ Belami, vizir d'Abou Salih Mansur le Samanide (350 — 365 de l'hegire), chargea Dakiki de mettre en vers la traduction de l'ouvrage de Danischwer faite par ordre d'Abdourrazak. Le choix du poète dans un temps où les poètes abondaient est assez significatif car Dakiki était Guèbre. J. Mohl, Firdousi. I. p. XVII.

Dakiki ipse a Firdusio ita loquens inducitur (IV. p. 358):

زگشتاسپ وارجسپ یتی هزار
بگفتم سر آمد مرا روزگار

J'avais composé mille distiques sur Guschtaspi et Ardjaspi, lorsque ma vie s'est terminée.

Dein Firdusi pergit (ibid. IV. p. 447): J'avais trouvé un livre plein d'histoires et dont les paroles étaient graves et vraies c'étaient des traditions anciennes écrites en prose... Je bénissais donc le poète (Dakiki) qui avait donné l'exemple de le mettre en vers.

³⁷⁾ Hammer, Geschichte der schönen Redekünste Persiens. (Wien 1818.) p. 39. — Allg. Encykl. Perser. Literatur. (Flügel.) l. c. p. 489.

³⁸⁾ Essedi aus Tus. Hammer, G. d. sch. Redek. p. 49.

³⁹⁾ Quarto Hidschrae seculo chartam Chorasanicam notabilem fuisse refert cel. Hammer-Purgstall: Literaturgeschichte der Araber. I. (Wien 1850.) p. LXVII. — Cf. H. Middeldorpf commentatio de inst. lit. (Gött. 1810.) p. 56.

Codicem nostrum ergo summo jure etiam Chorasanicum vocare poteramus.

XXXVIII

Voces Chorasan et Buchara scripsimus uti ex ipso Persarum ore pronunciatas audivimus.

⁴⁰⁾ A. M. M. p. ۲: بنام ایزد بخشاینده بخشایشگر
Nomine Dei miseratoris misericordis. — Cf. J. Möhl, Firdousi. p. LVIII. Not. 3: Le manuscrit est copié par un Parse, comme on peut le reconnaître par la formule: بنام ایزد بخشاینده بخشایشگر qui remplace le *Bismillah* des Musulmans, — cf. C. Cantu, Storia universale. (6ta ed.) Torino 1845. IX. p. 84. Not. 2.

⁴¹⁾ A. M. M. p. ۴. l. 7: Nam Nuschirwanus justus dixit, quando Deus Optimus Maximus populus bene consulit, reges illorum justos reddit et sapientes.

Idem dictum Nuschirwani ad verbum arabice refert Hammer-Purgstall, Lit. Gesch. d. Araber. VI. (1855.) p. 4.

Idem vero dictum Ali Abbas medicus religioni Parsicae addictus (vide Not. 26) a praeceptore suo Abu Mahir itidem Mago refert: Ait autem Abi Maser (sic): cum gentis alicujus bona vult deus ponit in ejus regibus scientiam. (Haly filius Abbas etc. Lugd. 1523. f. 5. vers. b. l. 8.)

⁴²⁾ Durch ein äusserst glückliches Zusammentreffen fiel die Bekanntschaft der Inder mit der griechischen Cultur gerade in die Zeit, in welcher eben durch den Buddhismus ihr Geist zum Verkehr mit der Fremde gespornt war. A. Weber, Indische Skizzen. (Berl. 1857.) p. 57.

Et ibid. p. 80: Der Einfluss nun, den dieser zweihundert Jahre lang ununterbrochene Verkehr mit den Griechen auf Indien ausgeübt hat, ist bisher jedenfalls bei weitem unterschätzt worden.

Weber, Indische Studien. III. (Berl. 1855.) p. 329: Gegenüber einer höheren Cultur aber oder auch nur einer gleichberechtigten haben sie sich in der alten Zeit durchaus nicht ausgeschlossen, sondern derselben sich höchst zugänglich erwiesen, Zeuge des ist schon ihr semitisches Mondhäusersystem, ihr aus dem semitischen entstandenes Alphabet. — Cf. Ind. Stud. II. (Berlin 1853.) p. 398.

Rénan. Hist. gen. p. 425: Les peuples indo-européens de l'Asie ont subi au moins autant de transformations que ceux de l'Europe. L'Inde qu'on regarde comme le pays d'immobilité est

certainement l'un des points du monde, où la langue, les moeurs, l'esprit, se sont le plus souvent modifiés. — Ztschr. d. D. M. G. IV. (1850.) p. 268.

⁴³⁾ Weber, Ind. Skizz. p. 95: Alle diese Anregungen des Christenthums nun sind übrigens gewiss nicht blos über Alexandrien, sondern auch von Persien und Syrien her vermittelt worden.

De Pantaeno Stoico (dein Christiano) in Indiam profecto, vide: Ersch u. Gruber Encykl. Sect. III. Vol. X. (Pantaenus.) p. 437. Not.

Bardesanes vero jam circa annum 165 p. Ch. cum Indis connexum habet. Ibid. Vol. VII. (Bardesanes.) p. 141. — Cf. Reinaud, Mémoire. p. 210. — Weber, Indische Studien. II. p. 399.

⁴⁴⁾ Quae per Semiticas terras colebantur, variis modis in Persiam et Indiam redundarunt non solum per Helleno-Syros paganos et per Judaeorum et Christianorum (inprimis Nestorianorum) scholas, sed et per Nabathaeos et per Harranienses, quorum utrique quid in literis egerint ut ad clariorem lucem perducatur nostra aetate elaboratur.

Rénan. Hist. gen. p. 248: Il faut supposer que la Chaldée fut dans les premiers siècles de notre ère le théâtre d'un vaste travail de fusion entre la science et les traditions de la Grèce, de la Judée et de Babylone, analogue à celui donc nous retrouvons la trace dans Sanchuniathon. L'école de Harran ne fit sans doute que continuer cette discipline étrange longtemps après la disparition des écoles de Irak.

Et ibid. p. 291: Indépendamment des Syriens chrétiens, quelques villes d'Orient conservèrent jusqu'en plein moyen âge la tradition de la science et de la langue grecques. Telle fut en particulier la ville de Carrhes (Harran) etc. . . . Les nombreux médecins etc. . . . attestent la présence dans cette ville d'une école active, restée fidèle aux études grecques et à laquelle appartient sans doute dans la fondation de la science et de la philosophie arabes une part presque aussi considérable qu'au Syriens jacobites et nestoriens. — Cf. Chwolson, Die Ssabier und der Ssabismus. (St. Petersburg. 1856.) I. p. 349. — Ztschr. d. D. M. G. XI. (1857.) p. 553—55. — Sprenger,

Dissertatio de origine medicinae Arabicae sub Chalifatu. (Lugd. Bat. 1840.) p. 6. — Lassen, Ind. Alterthumsk. III. (Lpz. 1858.) p. 72.

⁴⁵⁾ Die indischen Astronomen geben uns durchweg die Yawana als ihre Lehrer an. Weber, Ind. Skizzen, p. 85, p. 90, Note 2, et p. 96. — Lassen, Ind. Alt. III. p. 83, 84. — Weber, Ind. Studien. III. p. 330.

⁴⁶⁾ Albiruni qui quinto H. seculo vixit, Indicarum rerum expertissimus dicit: Indigenae Indi opus possident quod auctoris nomine Charaka appellatur et quod ab illis supra omnia ejusmodi opera extollitur. Cf. Reinaud, Mémoire. p. 316. — Dietz, Analecta medica etc. (Lipsiae 1833.) p. 128. Codex VII. Charakasanhita.

Excerpta ex Charakae opere plurima, vide in: Commentary on the Hindu system of medicine by T. A. Wise. Calcutta 1845.

⁴⁷⁾ Susruta or system of Medicine taught by Dhanwantari and composed by his disciple Susruta. Edited by Sri Madhusudana Gupta etc. Calcutta. T. I. 1835. (Education Press.) T. II. 1836. (Mission Press). — Susruta's Ayurvedas i. e. Medicinae systema etc. Nunc primum ex Sanscrita in Latinum sermonem vertit Dr. Franciscus Hessler. T. I. II. III. (Erlangen 1844—1850.) Commentarii et adnotationes. Fasc. I. II. (1852—1855.) — In ultimo fasciculo cl. Hessler magnam Susrutae aetatem contra reliquos denuo sustinet.

De hujus quaestionis summa vide apud E. F. Meyer, Gesch. d. B. III. p. 7 etc. — Porro, cf. Zeitschr. d. D. M. G. XI. (1857.) p. 326. (Stenzler.) — Reinaud, Mémoire. p. 317, Not. 1: Du reste le Susruta se distingue par l'exactitude des descriptions anatomiques et est resté le guide des chirurgiens; le Tcharaka au contraire excelle par le tableau des maladies et est surtout utile aux médecins. — Haeser, Lehrbuch der Geschichte der Medicin. (2 ed.) 1853. p. 3—16. — F. Puccinotti, Storia della Medicina. I. (Livorno 1850.) p. 59, p. 164—167 et p. 704. — Dr. Briau, coup d'oeil sur la médecine des anciens indiens. (Paris 1858.) p. 13. — Lassen, II. p. 512. Nachträge p. XLV. l. 12. — J. E. Gründleri Medicus Malabaricus in Act. phys. med. Acad. N. C. 1727. I. Append. p. 106 sqq. — J. H. Schulze, Historia

medicinae 1728. p. 54 sqq. Ejusdem Compend. hist. medic. 1742. p. 18—19. — Liétardi Dissertationem (Essai sur l'histoire de la medecine chez les Hindons), Strasb. 1858 non vidi. Cf. Gazette med. de Strasb. 1858. Nr. 12 et 1859. Nr. 1.

⁴⁸⁾ Quae post Hippocratem theoretice excusa fuit jam prius nota doctrina de quibusdam elementis organismum humanum constituentibus initio fluctuavit, dum varia genera bilis, porro aqua, phlegma, sanguis, imo et aër statuebantur; deinde theoriae de quatuor elementis cosmicis (igni, aëre, aqua et terra) convenienter, quatuor certi humores definiti sunt: bilis flava et atra, phlegma et sanguis.

In Charaka autem et Susruta quatuor elementa organica constant haec: bilis, phlegma, aër et sanguis, ita ut nullum apud illos statuatur elementum quod non a Graecis certo tempore assumptum fuerit. Elementa vero cosmica Indorum quinque sunt: Ignis, aër, terra, aqua et aether.

De variis generibus bilis vide memorabilem locum apud Thucydidem (de bello Pelop. L. II. c. 49): ἀνέστρεφέ τε αὐτὴν (τὴν καρδίαν) καὶ ἀποκαθάρσεις χολῆς πᾶσαι ὅσαι ὑπὸ ἱατρῶν ὠνομασμέναι εἰσιν.

De aëre organico cf. Littré, Oeuvres complètes d'Hippocrate. II. p. XXVI. — VI. p. 88 περὶ φύσων — et VIII. p. III.

De tetralogia humorum, ibid. II. p. XXIV. — VII. p. XIV et p. XVI.

⁴⁹⁾ Kosmos III. p. 43, p. 55. Not. 18. — Max Duncker. Gesch. (2 ed.) II. p. 259.

⁵⁰⁾ Dr. M. Müller, Beiträge zur Kenntniss der indischen Philosophie. (Zeitschr. d. D. M. G. VI.) p. 19, 20. — Lassen, III. p. 380. — Weber, Ind. Skizzen. p. 76, 77. — B. v. Eckstein Über die Grundlagen der indischen Philosophie und deren Zusammenhang mit den Philosophemen der westlichen Völker. (Weber, Indische Studien. II.) p. 369—388.

⁵¹⁾ A. M. M. p. o. l. 18 — p. 1 l. 1: et in hoc (Romani) errabant et medici Indi recte habent et ego viam medi-

corum Indorum secutus sum. — Cf. Seligmann. Epitome. I. p. 15.

⁵²) Ibn Abi Usaibia scripsit biographias medicorum hoc titulo: fontes relationum de classibus medicorum. Codice pulcherrimo (cujus habemus apographum) bibliotheca Palat. Vindobonensis gaudet, descriptus est a Christiano Maronitico anno 1704. — cl. Hammer-Purgstall illo summopere usus est in opere suo eximio de Historia literarum Arabum. (Geschichte der arab. Literatur. V. 1854. p. 11.) — Cf. Ersch u. Gruber Encykl. S. III. T. VI. (Flügel.) p. 236—37.

⁵³) Elenchum totius operis vide apud Reiske et Fabri opusc. med. ex mon. arabum etc. (rec. Gruner.) Halae 1776. p. 44 sqq. — Wüstenfeld Geschichte der arab. Aerzte und Naturforscher (Götting. 1840.) p. 132. — A. Nicoll. Bibl. Bodl. Cod. Mns. or. Catal. P. II. Vol. I. p. 126 et p. 131 sqq. — Cf. Wenrich de auctorum graecorum versionibus etc. (Lips. 1842.) p. XII — XV.

Vita Gabrielis filii Bachtjeschuae ex Usaibia translata invenitur sub finem in Joannis Freindii historia medicinae; correctius vero apud cl. Sanguinetti. Journ. Asiat. Ser. V. T. VI. p. 129 etc., qui primus et prooemium operis tum primum, secundum et septimum caput totum, quartum et octavum pro parte vertit (ibid. Ser. V. T. III. p. 230. T. IV. p. 177. T. V. p. 401. VIII. 175 et 316). — Caput nonum fere totum vide apud Wenrich l. c. p. 30 sqq. — De Ibn Abi Usaibiae opere porro cf. Choulant Handbuch p. 385 sqq. — Denique Nikolai Damasceni de plantis etc. rec. E. H. F. Meyer. (Lips. 1841.) p. XVII.

Variorum porro medicorum vitae ex Usaibia translatae apud varios auctores inveniuntur uti sunt:

De Sacy Relation de l'Egypte par Abd-Allatif (Paris 1810). Appendix I et II. — M. G. Dugat etudes sur le traité de Medecine D'Abou Djafar Ahmad (Paris 1853). Cf. Zeitsch. d. d. M. G. X. (1856.) p. 536—537. — Greenhill. A treatise on the Small-pox and measles by Abu Beer Muhammed Ibn Zacariya Ar-Razi (London 1848) Sydenham Society. — Pascual de Gayangos

the history of mahommedan Dynasties in Spain etc. By Ahmed ibn Mohammed al Makari. I. (London 1840.) Appendix.

⁵⁴⁾ F. R. Dietz. *Analecta* p. 117 — 125.

⁵⁵⁾ Extract from the work entitled *عيون الانا في طبقات الاطبا* or fountains of information respecting the classes of Physicians by Muwaffik-uddin Abu'-labbas Ahmad Ibn Abu Usaibiah by the Rev. W. Cureton with remarks by Professor H. M. Wilson. (*The Journal of the Royal Asiatic Society of great Britain and Ireland*. VI. (London 1841.) p. 105 sqq.

⁵⁶⁾ A. Sprenger. *Dissertatio de origine medicinae Arabicae sub Khalifatu*. Lugd. Bat. 1840.

⁵⁷⁾ Wüstenfeld. *Gesch. d. ar. Aer.* p. 5.

⁵⁸⁾ Gildemeister *Scriptorum Arabum de Rebus Indicis loci* etc. (Bonnae 1838.) p. 95. Credit cl. auctor hunc nostrum librum esse Sundaradevae a Dietzio *Analectis* p. 141. C. XXXV. 2. descriptum; verum ex supra dictis patet, non esse.

⁵⁹⁾ G. Flügel. *Zeitschr. d. d. M. G.* XI. (1857.) p. 325.

⁶⁰⁾ Hadschi Chalfa (ed. Flügel). V. Nr. 9585.

⁶¹⁾ Cureton et Wilson. *The Journal of the R. A. S.* p. 118.

⁶²⁾ Dass Brahmanen über das Meer nach Alexandrien oder gar Kleinasien gekommen seien zur Zeit der Blüthe des ersten Christenthums. Weber. *Indische Studien*, I. (1850.) p. 400. — Cf. Weber. *Indische Skizzen*, p. 37 — 38.

⁶³⁾ De Indis apud Aetium vide Dietz. *Analecta* p. 113. — J. F. Royle. *Ein Versuch üb. d. Alterth. d. ind. Med.* 1839. p. 76 sqq. cf. Aetius (ed. Stephan.) *Tetrabibl.* III. Serm. IV. p. 612. — Contra vero Adams in *Pauli Aeginetae versione anglica* III. p. 437. (London 1847, Sydenham Society): We have always suspected the genuineness of the last chapter but one of Aetius which contains a number of Indian aromatics not to be found elsewhere in the works of the Greek authorities. Our suspicions which are of old date have been much strengthened by the discovery that many of the formulae contained in the chapter as given in the latin translation are wanting in the two Mss. of Aetius in the Bodleian library at Oxford.

XLIV

⁶⁴) On sait aussi que l'école de médecine fondée à Djondisapour dans la Susiana au V siècle de notre ère, vu que les personnes chargées d'y enseigner la jeunesse étaient en partie des chrétiens nestoriens venus des provinces de l'empire romain, admettait aussi les doctrines indiennes. Reinaud. *Memoire*. p. 309—310. — *Quoad Susianam vero vide* E. Meyer. III. p. 28. Not. — Cf. Renan p. 277, 278. — *A primordiis multos Indos eo venisse atque antiqua opera medica vertissè ex el Kefti et Fihrist scimus*. Sprenger. *Dissert.* p. 13. — Cf. Flügel. *Z. d. d. M. G.* XI. p. 148. — *De historia scholae Gondisaburensis fusius disserit* E. Meyer III. p. 19—31.

⁶⁵) Anno vicesimo regni Kosri medici hujus urbis mandato regio congregati sunt atque solenni concione quaestiones proponebantur de quibus disputabatur etc. Sprenger. *Dissert.* p. 10. — Cf. Mirkhond. *Hist. d. Sassanides trad. par de Sacy*. (*Memoires sur diverses antiquit.* Paris 1793. p. 296.)

Quae disputationum publicarum de rebus literariis consuetudo a Graecis desumpta a Persis Arabibus tradita est. — Cf. Gregorii Abulfaragii *Hist. Dynast.* (Ox. 1663.) p. 154.

De Controversiis (خلاف) in Arabum scholis et libris v. Haneberg *Abhandlung über das Schul- und Lehrwesen der Muhammedaner etc.* (München 1850.) p. 18.

⁶⁶) In medio concionis erat Gabrielis Dersetbad nam regis erat medicus, secundum locum el Tasuifistami tenuit ejusque socii. Sprenger. *Dissert.* p. 10. — Ibid. p. 14 Taufaschtal et Taufastal al Hindi. — Cf. Flügel. *Z. d. d. M. G.* XI. p. 152. — Usaibia (*Codex Palat. Vindob. F. 192 vers.*) habet نوفشل.

⁶⁷) Flügel, l. c. p. 150: Das Buch der irrigen Meinungen über die Krankheiten und Gebrechlichkeiten vom Inder Tanfaschtal. — Sprenger, l. c. p. 14. — Hadschi Chalfa (ed. Flügel.) V. Nr. 10509.

⁶⁸) Usaibia dum Indorum libros medicos enumerat cum Tanfistali operibus simul nostrum librum nominat v. Dietz l. c. p. 118 — 119 et 122 — 123. — Cureton et Wilson. *The Journal of the R. A. S.* p. 108.

⁶⁹⁾ Haret fit ses études médicales à l'école de Djondi-Sapour d'où il passa dans l'Inde. Reinaud. Memoire p. 310. — Cf. Masudi transl. by Sprenger. London 1841. p. XLIX. — Inde ab Hareti tempore usque ad Alkindi aetatem Arabibus Indorum notitia non defuit literarum. Vide de Ibn al Mokaffa: Allgemeine Encyklopädie. Sect. II. Vol. XV. p. 25 et Wenrich, l. c. p. 65.

De Indo Astronomo qui 154 H. Bagdadi erat cf. Reinaud memoire. p. 312. — Weber, Ind. Skizzen. p. 113.

The art of medicine was received from foreigners, the early physicians were natives of India, the next were tributary subjects and al Kindi was one of the first Moslims by whom it was practised. Ibn Khallikan (M. G. de Slane) I. (Paris 1842.) p. XXVII. — De Al-Kindi v. de Sacy Abd Allatif. p. 487. Nr. 77. — G. Flügel, Alkindi. (Leipzig 1857.) — El Masudi transl. by Sprenger. p. 178, 179.

⁷⁰⁾ Quo tempore et loco cl. Wilson librum hunc scriptum esse perhibet — vid. Cureton et Wilson, l. c. p. 118.

⁷¹⁾ Sprenger. Dissertatio p. 10: Cum el Mansur fundamenta urbis pacis (Bagdad) jecisset ex schola Djondi saburensi medici ad aulam vocati sunt quandocunque aliquis principum morbo laboravit. — G. O. Fluegelii Dissertatio de arabicis scriptorum graecorum interpretibus. Misenae 1841. p. 16: Praeter Honeinum omnes in celeberrima Dschondei-saburiensi schola docti fuerunt. —

Quoad disputationes et scholas in modum Gondisaburensem institutas, vide Not. 64 et 65. — Quoad coetus in eundem modum libris convertendis institutos v. Meyer III. p. 111 — 114 (ibid. p. 92) et Abul-Faragii hist. Dyn. p. 154.

⁷²⁾ Ibrahim Bin Mahadi qui cum Chalifa Harun ar-Raschid affinitatis vinculo junctus erat, cum gravi defixus morbo asphyxia correptus esset, a Gabriele Bachtjeschua, Chalifae archiatro mortuus declaratus est. Ex consilio Dschafari Bin Jahia Veziri, tum Salah Bin Bahlat medicus Indus arcessitus est ut Indorum methodo salutem ejus experiretur; medicamento ster-

nutatorio adhibito aegrum ad vitam revocavit. — Cum hic de quo agitur locus (ut et reliqua) apud Dietzium mendis non vacet, liceat eum ex codice Palatino (Usaibia fol. 193. r.) exhibere:

فقال جعفر بن يحيى يا امير المؤمنين ان طب جبريل روى و صالح
بن بهلة الهندي فى العلم بطريقة اهل الهندي فى الطب مثل جبريل
فى العلم بمقالات الروم

Dixit Dschafar Bin Jahia: O imperator fidelium, medicina Gabrielis est medicina Graecorum sed Salih Bin Bahlat Indus in medicina Indorum sequitur methodum sicut Gabriel Graecorum. — Cf. Dietz Analect. p. 120—121 et p. 124. et Abulfaragii Hist. Dynast. p. 155 ubi Medicus Indus Saleh Bin Nahal appellatur.

⁷³) A. M. M. p. 4. l. 15—16.

⁷⁴) A. M. M. p. 5. l. 8—10.

⁷⁵) A. M. M. p. 5. l. 14—p. 6. l. 1.

⁷⁶) Max Duncker Gesch. (2. ed.) II. p. 165.

⁷⁷) Claudius Galenus obiit initio tertii p. Ch. seculi. v. L. Choulant Handbuch der Bücherkunde für die ältere Medicin (2 ed.) 1841. p. 98. — Florebat schola Gondisaburensis in primis medio sexto p. Ch. seculo sub Nuschirwani imperio.

⁷⁸) Graecorum de medicamentorum viribus doctrina antiqua quadruplicem statuebat facultatem principalem (tetralogiae scilicet de elementis igni, aëre, aqua et terra consentaneam) i. e. calefacientem, refrigerantem, humectantem et exsiccantem. Hanc Galenus doctrinam peculiariter excoluit ita statuendo: ut si nulla harum quatuor qualitatum in substantia quadam praevaleret esset symetra (temperata). Si vero una vel altera harum qualitatum praevaleret hoc quadruplici ordine fieri posset: medicamina primi ordinis non manifeste agunt, secundi ordinis evidenter, tertii vehementer, quarti destruunt (venena sunt). Omnis ordo autem tribus absolvitur pro sua facultate gradibus.

Cf. Claudii Galeni Methodus medendi L. VII. c. 3. (ed. Kühn. Vol. X. p. 462.) — Idem. De simplicium medicamentorum temperamentis ac facultatibus L. V. c. XXVIII. (ed. Kühn. Vol. XI. p. 380, 787, 788). — Barchusen de medicinae origine et progressu. 1723. p. 83 etc. — Paolo Morello. Istoria filosofica della medicina in Italia. II. (Firenze 1846.) p. 120.

⁷⁹⁾ Madhusudana-Saraswatis encyklopädische Uebersicht der orthodoxen brahmanischen Literatur. Weber. Indische Studien. (Berlin 1850.) I. p. 9: Der Ayurveda in 8 Sthanas ist von Charaka zusammengestellt worden. Susruta hat ein anderes Lehrbuch in 5 Abtheilungen verfasst und ebenso Vaghbatta und Andre, doch ohne besondere Unterschiede.

⁸⁰⁾ The analogy between the Hindoo and Greek systems of medicine is certainly much too close to be the result of accident. Allan Webb. The historical relations of ancient hindu with the greek medicine etc. (Calcutta 1850.) p. 9.

Credit auctor systema Graecorum ab illo Indorum esse derivatum; contra vero: Wise l. c. p. 213: Among the Hindus the humoral pathologie appears to have originated without any assistance from other nations. — Royle. Versuch über das Alterthum der indischen Medicin (von Wallich und Heusinger 1839). p. 173—174: Wenn die Hindus daher von den Griechen geborgt haben, so müssten sie es vor diesem Zeitpunkt von 200 vor Ch. G. und 150 nach Ch. G. gethan haben. Auf demselben Wege haben wir geschlossen, dass, wenn sie die Heilkunde erborgten, sie es vor Galens Zeiten gethan haben. — Contrarium ibid. p. 62 — denique Haeser. Canstatt. Jahresbericht 1858. II. p. 3.

Totam veromateriam medicam Indorum indigenam esse et praeter Assam foetidam nullum exoticum praebere medicamentum perhibent. — Meyer III. p. 17 — Puccinotti I. documenti p. 711 sqq. — Royle p. 54.

⁸¹⁾ Conscriptus c. 987 p. Ch. (377 H.) vide Flügel Zeitschrift d. D. M. G. XI. (1857.) p. 326.

⁸²⁾ Contra vero Allan Webb. l. c. p. 16: Yet a general belief in the hot and cold inherent qualities of medicines at this day pervades the whole of India. The most illiterate cooly as

XLVIII

well as the most learned Pundit explains the action of medicines upon this Galenical (?) principle only.

⁸³⁾ A. M. M. p. ۱۰۹. l. 7. Secundum Medicos veteres Indos et Romanos, secundum recentiores vero etc.

⁸⁴⁾ Varia apud Graecos et Romanos circumferebantur sub Pythagorae nomine scripta medica. Cf. Real-Encyklopädie der classischen Alterthumswissenschaft. Vol. V. (Stuttgart 1852.) Pythagoras p. 328 et p. 330. — Razis Pythagoram Alexandrinum citat v. Havi (Continens Rasis per clarissimum artium et medicina doctorem magistrum hieronimum Surianum etc. Venetiis 1542). Fol. 460 vers. — et Pythagoram simpliciter ibid. Lib. XXXVII. Fol. 52. vers. — Wenrich, l. c. p. 85. 89. — A. M. M. s. v. دهن اللسان et بیش.

⁸⁵⁾ A. M. M. s. v. میاه — cf. Seligmann über drei höchst seltene etc. p. 19.

⁸⁶⁾ Scripsit Dieuches inter alia deperdita de materia medica. Cf. Fabricii Bibl. graec. Vol. XIII. p. 141. — A. M. M. s. v. جاورس p. ۷۵.

⁸⁷⁾ Philotimus فولوطیس de nutrimentis scripsit. — A. M. M. s. v. جاورس ibid.

⁸⁸⁾ De Dieucha vide Galen. Op. (ed. Kühn.) XI. p. 795. de Philotimo ibid. Vol. V. 104, 879. VI. 507.

⁸⁹⁾ Plato افلاطون Wenrich, l. c. Plato medicus. p. 125. — A. M. M. s. v. خمر p. ۱۰۲.

⁹⁰⁾ زمرد et کبریت A. M. M. s. v. ارسطاطاليس et اسطاطاليس

⁹¹⁾ Dioscorides (ديسقوريدوس) cum Galeno et Joanne saepissime a Nostro citatur ita ut Dioscorides undevicies Joannes vices semel Galenus vero tricies occurrat. — A. M. M. s. v. اسارون et saepissime.

⁹²⁾ جالينوس A. M. M. s. v. اترج et saepissime.

⁹³⁾ فولس A. M. M. s. v. اسارون et saepius.

⁹⁴⁾ ماسررجو plerumque scribitur a Nostro. Vixit primo Hidschrae seculo celeberrimus Iudaeus. Cf. Greenhill. Ar-Razi p. 160, 161. (Al Yehudi.) — A. M. M. s. v. دهن الخیری p. ۱۲۰.

⁹⁵⁾ دهن السوسن A. M. M. s. v. عيسى بن سهار بُخت p. 119.

— Quaedam de ejus vita et scriptis vid. apud Sprenger. (Dissert. p. 11.) ubi legitur سهار et ابن سهران — Usaibia (Cod. Palat. fol. 125. r.) pro parte eadem profert:

ابن سهران بُخت واسمه عيسى من اهل جندی سابور وله من الكتب
كتاب قوى الادوية المفردة

Nomen سهران omnino error est uti ex fol. 126. r. apparet ubi legitur:

يوسف الناقل — وهو تلميذ عيسى بن سهر بُخت

Josephus interpres — fuit discipulus Isae Bin Sohar Bocht. —

Cf. Nicoll. l. c. p. 132 ابن سهار بُخت.

Isa. A. M. M. s. v. حنط et البابونج fortasse idem est vel Isa Bin Jahja Bin Ibrahim celeber interpres de quo vid. Sprenger diss. p. 26. — Flügel diss. p. 19. — Vel alius inter varios hoc nomine celebratos. — Cf. Ysai apud Razim (Continens fol. 25. v.). — Ersch und Gruber. Encykl. S. II. T. XXIV. p. 200 sq. (Flügel.)

⁹⁶⁾ بادينجان A. M. M. s. v. يوحنا et saepissime.

⁹⁷⁾ De Ibn al Batrik vid. Wüstenfeld Nr. 40. — Wenrich p. 33. De valore textuum Graecorum quibus usi sunt interpretes Arabes nostris passim praestantiorum vide Meyer. III. p. 239. — Flügel dissert. p. 10. — Middeldorpf. p. 67.

⁹⁸⁾ Wüstenfeld Nr. 59.

⁹⁹⁾ Vel est medicus Iudaeus Tabaristanensis Zein at-Tabari Rabn dictus vel filius ejus Ali Bin Sahl Ibn Rabn at-Tabari qui vixit tertio seculo H. — Cf. Greenhill Ar-Razi p. 162. — Wüstenfeld Nr. 55. — A. M. M. s. v. لبن.

¹⁰⁰⁾ Hunain Ishak. Wüstenfeld Nr. 69. — Choulant Handb. p. 338. — Ersch und Gruber. Encykl. (Flügel.) S. II. T. X. p. 353 sqq. — A. M. M. s. v. نوم p. ٧٣.

¹⁰¹⁾ Said Bin Naufil. Wüstenfeld Nr. 74. — A. M. M. s. v. بنفيس et saepius.

¹⁰²⁾ *بسر مسیح* (pro *بسر*) qui alio loco a Nostro *ابن المسیح* nominatur fortasse filius Isae bin Hakam al Mesih, de quo v. Sanguinetti Journ. As. S. V. T. V. p. 455. — Cf. Greenhill Ar-Razi p. 114 „Mosih“ cl. vir acutius credit eum fortasse filium Mesues sen. esse. — v. Razis Continens fol. 275 vers. ubi idem auctor et Masagiuh (pro Masawiah) appellatur — porro ibidem fol. 188. vers. et 197 rect. et vers. — De nominis significatione v. M. Garcin de Tassy. Mémoire sur les noms propres et sur les titres musulmans par etc. Journ. Asiat. Ser. V. T. III. 1854. p. 445. — A. M. M. s. v. *دهن البنفسج* et *بسل*.

¹⁰³⁾ Abul Hasan Tabit Bin Kurra Bin Zahrūn al Harranī. v. Chwolsohn. I. p. 546—567. — A. M. M. s. v. *حسن*.

¹⁰⁴⁾ De filio praecedentis Abu Said Sinan Bin Tabit Bin Kurra v. Chwolsohn. I. p. 569—577. — A. M. M. s. v. *انجره* et *دهن نوى الخوخ*.

¹⁰⁵⁾ Cf. Greenhill Ar-Razi p. 137 sq. — Fluegel. Dissertatio de arab. script. p. 23. — Masudi (ed. Sprenger). p. 17, 18. — A. M. M. s. v. *اغاريقون* et saepius.

¹⁰⁶⁾ De Abu Mahir jam saepius locutum est vid. supra Not. 26 et 41. — Wüstenfeld Nr. 116. — A. M. M. s. v. *مصطكى*.

¹⁰⁷⁾ Quod Ali Abbas opus et versionis Stephaniae praestantiam attinet epistolae non pauca debemus a cl. Wetzstein familiariter ad nos datae, quam suo tempore publicabimus. — Cf. Daremberg. Notices et Extraits des Manuscrits médicaux I. (Paris 1853.) p. 80 et 81 sq. cl. vir opinioni eorum qui hoc opus non germanum esse perhibent accedere non videtur.

¹⁰⁸⁾ *موسى بسر سنان حرانى* (sic). Ignotus Harranensis ex familia Sinan ortus. — Cf. Chwolsohn. I. p. 622. — De Imaleh in voce *موسى* apud Persas cf. de Sacy Gramm. arab. 2 ed. I. Not. ad §. 81. De voce *بسر* pro *بسر* cf. Lexicon Vuller-

sianum, porro de بَسْر pro بَسْر v. Proleg. p. XXV. et Not.

126. — A. M. M. s. v. خربق p. 112. l. 2.

¹⁰⁹) حجر المغناطيس A. M. M. s. v. ابن الازرق ubi medicus hic ignotus de itinere suo in Romanorum imperio narrans inducitur. — Solus Usaibia refert (Codex. Palat. fol. 116. r.) Scribam Hunaini (Bin Ishak) Al-Azrak fuisse.

كان كاتب حنين رجلاً يعرف بالازرق

¹¹⁰) ترید et اغاريقون A. M. M. s. v. بهایل

¹¹¹) راطا. Ex ejus scriptis Noster in primis in commentariis de carne et aqua longiores affert sententias; vid. s. vv. لحم و خمر حجراليشم بندق بادروج

Duorum ultimorum auctorum nomina potius Indica quam Arabica videntur.

¹¹²) The name is none doubt the common Hindu name Manikya or Manick. Cureton et Wilson p. 119. — Quamvis de vita et scriptis Mankae certa constant tamen inter ejus et Kankae astronomi et medici nomen nondum omnia bene composita sunt. Ita et quae cl. Wilsonius de Kanka l. c. disserit quamvis sint acutissima tamen omnia non satis absolvunt uti ex Albiruni dictis de Kanka, Manka et Mankbah patet; vid. Reinaud. Memoir. p. 314—316. — A. M. M. s. v. حجرالاثمد.

¹¹³) جاطك هندی. Ignotus medicus Indus. Dietzius qui Epitomen nostram (vid. Prol. p. III et Note 1) saepissime citat, magnopere errat dum hunc Dschatak, esse Charakam medicum credit (Dietz Anal. p. 114) Charaka enim ex antiquissimis Indorum medicis uti jam superius monitum et notissimus est; Dschatak vero (certe Indico sermone et forsan buddhistica significatione Dschataka nominatus) ex posterioribus est, Galenizantibus, uti ex Nostro patet. Vide A. M. M. s. vv. حص اغاريقون et رطبه.

¹¹⁴) سری فرکوادت Sri (Venerabilis) Bhargavadatta (Deo datus) certe nomen Brahmanicum. —

¹¹⁵) A. M. M. s. v. *اروز* p. 1: Sri Fargawadat dixit oryza duplex est alba et rubra etc. — Ibid. p. V: et inter medicos Indos et Romanos dissensio est de oryza et tritico et medici Indi oryzam tritico praeferunt etc.

¹¹⁶) De auscultatione apud Hippocraticos vide Littré Hipp. VII. p. 1 — 3. VIII. p. XL — locos ipsos de auscultatione v. ibid. V. *χωχ. προγν.* p. 680 — 681 et VII *περί νδυσων* L. II. p. 93 — 95 et 97 (ultimum locum vero ad V. p. 680 referendum esse ex sententia praecedente patet) denique ibid. *περί νδυσων* L. III. p. 153 et 155. — Upmann, Hippokrates sämtliche Werke. (Berlin 1847.) I. p. 371 et Not. 13, p. 453 legit *οἶον ψοφος* ein kochendes Geräusch lässt sich vernehmen. Cf. denique Dr. Philipp. Die akustischen Explorationsmethoden bei den Hippokratikern. Deutsche Klinik. 1855. Nr. 2. — De percussione locos vide apud Aretaeum Cappadocem (ed. Kühn): De causis et sign. acut. morb. L. I. p. 9 et de causis et sign. diut. morb. L. II. c. 1. p. 125 et ibid. p. 127.

¹¹⁷) De Narcotisatione chirurgica per inhalationem v. Plinii. Nat. hist. L. XXV. c. IV. de mandragora. —

Cl. Haeser narcotisationem hanc chirurgis seculi tertii decimi notam fuisse probat (Lehrbuch der Geschichte der Medicin, 2. ed. (Jena 1853.) p. 354 — 355). Sed Salernitanis medicis jam duodecimo seculo, certe a Latinis ipsis traditam, innotuisse ex Nicolao patet, cf. Antidotarium Nicolai cum exposit. et glosis (sic) clarissimi Magistri Platearii (Cleyn. Lugd. 1510 cum Mesue etc.) sub lit. S: De Spongia somnifera. Sunt eaedem species quas cl. Haeser affert, pro succo Morellae vero quem signo interrog. notat. Nicolaus habet: succi More imature rubi (sic). De Nicolao vide Renzi Collectio salernitana I. p. 217 — 220. IV. p. 581.

¹¹⁸) Brugsch. Über die medicinischen Kenntnisse der alten Ägypter. (Allgemeine Monatsschrift für Wissenschaft und Literatur. Braunschweig 1853.) p. 56. — Cf. Unger. Botanische Streifzüge. I. Nahrungspflanzen der Menschen. (Wien 1857.) p. 42 et Not. 5.

¹¹⁹) K. Sprengel. Versuch einer pragmatischen Geschichte der Arzneikunde. 3. ed. (Halle 1823.) II. p. 435.

¹²⁰⁾ Ibn Sina (Avicenna) magnus ille medicinae et philosophiae arabicae reformator qui ultimi Samanidarum erat medicus de Bibliothecae principis Nuh Bin Mansur postea igne perditae praestantia refert in autobiographia; v. Hammer-Purgstall. Literaturgeschichte der Araber. V. p. 368. — Cf. Fundgruben. III. (1813.) p. 163 — 177. — De Ibn Sina quoque refert Reinaud (Fragments arabes et persans inédits etc. Paris 1848) p. XIV: Albyruny . . . faisait partie de la réunion des savants qui s'était formée dans la capitale du Kharism auprès du prince du pays et dans laquelle on remarquait le célèbre Avicenne.

¹²¹⁾ A. M. M. s. v. *خردل*, *جلبان* et *قثا* cf. Not. 29.

¹²²⁾ vox *اقرار* saepissime apud nostrum organum aliquod intestinum denotat, quasi instrumentum. — Cf. A. M. M. p. ۲۶۵. l. 7: *اقرار های فرودین* organa interiora et p. ۲۶۶. l. ult.: *اقرار شکم* organa abdominis.

¹²³⁾ Rückert. Zeitschrift d. D. M. G. VIII. 1854. p. 309: *افکندن* = apa-han oder ghan, dessen ältere Form *اوگندن* = avahan. — De his vocibus tam cum *ف* quam cum *و* exaratis cf. Lexicon Vullersianum et Richardsonianum.

¹²⁴⁾ Vide quae diximus de Dialectis Persicis inprimis Chorasani et de litera nostri libri propria. Proleg. IX—X et Not. 27, 28, 29. — Das Altpersische unterscheidet wie das Zend ein behauchtes *و* von *v*, Ersch u. Gruber. Encykl. S. III. Vol. XVII. Perser (Lassen.) p. 480. — De commutatione literarum *پ* *ف* et *و* cf. Spiegel Gramm. der Parsi-Sprache p. 32. Anm. 1, p. 34. Anm. 2 sqq. — Benfey, ein pers. Amulet. D. M. Z. XII. (1858.) p. 573.

Solummodo in alphabeto Malaico hodiedum haec litera *ف* obviam est et *F* et *P* nostri vim habet. Schleiermacher. Grammaire malaie. (De l'influence de l'écriture etc. Darmstadt 1835.) p. 409: De même que les Persans ils ont formé ces lettres d'après des lettres analogues de l'alphabet arabe en les distinguant par trois points . . . le *ف* *p* du *ف* *f* etc. — et ibid. p. 418 le *ف* *f* est souvent mis dans l'écriture à la place du *ف* *p*

— et p. 420 le ف *f* arabe se prononce ordinairement parmi les Malais comme le *p*; mais les habitants de la petite île Nijas près de la côte de Sumatra prononcent toujours le *p* malai comme un *f*.

¹²⁵) Quae cl. Vullers (Instit. ling. Pers. I. p. 22 et 23) profert nostro codice definiuntur et absolvuntur. — Cf. Spiegel Gr. d. Parsi-Sp. p. 30. — Dubeux. Tabari. I. p. XXX. — Rückert. Zeitsch. d. D. M. G. VIII. (1854) p. 285. — Inter codices Firdusianos quos Bibl. Palat. complures possidet, antiquissimus (a. 882 H. descriptus) hanc scripturae methodum constanter habet. Hammer. Geschichte d. sch. R. P. p. 54. Denique cl. Rückert vocem نیند veram vocem Persicam recte habere (l. c. p. 286) ex Nostro patet — v. A. M. M. p. ۱۰۳. l. 11. p. ۱۰۴ et saepius.

¹²⁶) Saepissime ب pro پ invenitur e. g. بسر pro پسر de quo vide supra Not. 102 et 108 — porro A. M. M. p. ۹۱۸. l. 2 ab inf. بیاید pro باید.

¹²⁷) quae de ص et ط dicta sunt non tam diligenter observantur uti quae de reliquis.

¹²⁸) De Sacy. Gramm. arabe 2 ed. I. p. 15: J'ai aussi observé dans plusieurs manuscrits africains que les Arabes d'Afrique ne font aucune difficulté de partager un mot entre deux lignes etc. Cf. A. M. M. Tab. I. vers. شکر — بخشا et Tab. II. rect. l. 7: روز — کانی — ibid. l. 12 in fine و — ibid. vers. l. 1 — 2: کردا — ند.

¹²⁹) Th. Erpenius. Grammatica arabica. Romae 1829. p. 18.

¹³⁰) Il faut certainement admettre que l'oreille arabe étoit frappée par deux voyelles dans la syllabe خوا et non par une seule comme cela a lieu dans la prononciation moderne etc. Müller. Essai sur la langue Pehlvi. (Journ. Asiat. Ser. III. T. VII. 1839. p. 303.) — Rückert (Zeitsch. d. D. M. G. VIII. p. 254) de verbo خواندن. — Vullers. Gramm. Pers. I. §. 30. — Ersch u. Gruber. Encyklop. S. III. Vol. XVII. p. 487. (Lassen.) — Cf. J. Mohl. Firdousi IV. p. 366 ex versibus Dakiki:

پس آنکه همه موبدانرا بخواند
شنیده همه بیش ایشان براند

Ensuite il rassembla tous ses Mobeds et leur répéta tout ce qu'il avait appris — et *ibid.* p. 444:

برآشفت خسرو بر اسفندیار
بزدان و بندش فرستاد خوار

Gushtasp s'était mis en colère contre Isfendiar qu'il l'avait envoyé ignominieusement en prison et chargé de chaînes.

¹³¹⁾ De Sacy. Gramm. arabe. Planche IV et VII.

¹³²⁾ Spiegel. Gramm. d. Parsi-Sp. §. 37 et 46. — H. A. Barb. Über das Zeichen Hamze. Wien 1858. p. 97, 99. — Schleiermacher. Gramm. malai. p. 422.

¹³³⁾ A. M. M. p. ۳۲. p. ۴۶. p. ۷۱ etc.

¹³⁴⁾ Tab. I. rect. l. 4 et vers. l. 3 et 4.

¹³⁵⁾ Hamza in verbo جَائ (T. II. vers. l. 3) clare exscriptum est — Verbum خوردن in reliquo codice semper signo ^ notatum in hoc folio non habet — forma literae ج denique hic obvia Mauritanica est. — Cf. Herbin développement des principes de la langue arabe moderne. (Paris 1803.) p. 237.

¹³⁶⁾ Quod ad signa vocalisationis tituli et formulae initialis pertinet ad Tabulam I lithogr. qua imaginem accuratissimam referimus, cum in ipsa textus editione nostra signa quaedam a calligrafo Constantinopolitano sponte addita vel omissa sint.

¹³⁷⁾ Erpenius. Gr. ar. p. 12. — Cf. de Sacy. Gr. Ar. 2 ed. p. 91 et Planche VIII ubi figura ع inversa conspicitur, in prima editione (p. 75) recta apparet.

¹³⁸⁾ Hoc signum ergo in nostro textu Hamza non est.

¹³⁹⁾ J. Mohl. Rapport Annuel. Journal Asiat. Ser. V. T. XII. (1858.) p. 63—65.

De la formation des langues

Il est évident que les langues ne se forment pas toutes à la fois, et qu'elles se développent successivement. C'est ce qu'on peut constater en examinant les langues les plus anciennes, et en les comparant avec les plus modernes.

On voit, en effet, que les langues les plus anciennes, comme le sanscrit, le chinois, le grec, etc., ont une structure très complexe, et qu'elles contiennent un grand nombre de mots qui ne se trouvent pas dans les langues plus modernes.

Cela prouve que les langues ont subi de nombreuses modifications au cours de leur développement, et qu'elles ont été influencées par de nombreux facteurs, tels que le contact avec d'autres langues, les migrations, etc.

Il est donc évident que la formation des langues est un processus continu, et qu'elle est le résultat de nombreuses causes. C'est ce qu'on peut constater en examinant les langues les plus anciennes, et en les comparant avec les plus modernes.

On voit, en effet, que les langues les plus anciennes, comme le sanscrit, le chinois, le grec, etc., ont une structure très complexe, et qu'elles contiennent un grand nombre de mots qui ne se trouvent pas dans les langues plus modernes.

Cela prouve que les langues ont subi de nombreuses modifications au cours de leur développement, et qu'elles ont été influencées par de nombreux facteurs, tels que le contact avec d'autres langues, les migrations, etc.

Il est donc évident que la formation des langues est un processus continu, et qu'elle est le résultat de nombreuses causes. C'est ce qu'on peut constater en examinant les langues les plus anciennes, et en les comparant avec les plus modernes.

On voit, en effet, que les langues les plus anciennes, comme le sanscrit, le chinois, le grec, etc., ont une structure très complexe, et qu'elles contiennent un grand nombre de mots qui ne se trouvent pas dans les langues plus modernes.

Cela prouve que les langues ont subi de nombreuses modifications au cours de leur développement, et qu'elles ont été influencées par de nombreux facteurs, tels que le contact avec d'autres langues, les migrations, etc.

Il est donc évident que la formation des langues est un processus continu, et qu'elle est le résultat de nombreuses causes. C'est ce qu'on peut constater en examinant les langues les plus anciennes, et en les comparant avec les plus modernes.

On voit, en effet, que les langues les plus anciennes, comme le sanscrit, le chinois, le grec, etc., ont une structure très complexe, et qu'elles contiennent un grand nombre de mots qui ne se trouvent pas dans les langues plus modernes.

ایسی
تجربہ سے

اَلْوَا از جنہ کونہ ایست و بہتر نیست
 بیستی یوسف: وی طبعیت را مجیب کرد آند: و صہرا را قمع
 کند خاصہ از یک تری دارد: و جانشہای دل را از خبری
 افتد بہا حر کرد آند: و صہرا بنشانند: و شہوت بہرہ
 و این خاصیتہ کی کفتر آند در تشرشت یوسف بلیست: و او
 لیسر و تریست آند در میار در جہر دوم: و بر کثرت جو زبشار
 بلور و مہضہ کی یا غر غرہ: ہر مادہ فی یکہ بنک و کلو
 و پسینہ ہی ریزد بہر آند: و جمع او غش و بر شراب بہرہ
 جو زیاد اروہای کے پسند از خایہ بہرہ ایر صہر و الیست جمال
 از داروہا را قوت دہد: و ایر الو کلی را زیار کند و از
 زیانی از کلی جناب باز دارد: و شہوت از آب شر جو زاز بہرہ آرو
 خوری طبعیت دہد و پسند کہ بہرہ: **اسفناخ** اسفناخ
 لیسر و تریست آند در جہر اول: و با عتدال نرد یکست
 و "شکم نرم کند و تفہم کو بچیند و پرقاز را بیود کند

معرف

خورد ز عبادۀ کرده باشند و حیوید خوشنایابند
 جوز کوشند و بشیر و میل بخوید و کبر نکنند و کبر و قی
 این عده از ایشان ببردند و ایند از حال بشوند و از رو هم از کتند
 و از جبریک جز از خود نخواهند از آنکه عبادۀ نکرده اند
 و بیشتر مردم هند و ستم از کبرج بغذا آکرده اند خود را
 و سراز هیچ حیوا اختیار نکنند و باشند که مردم و ستم سال
 بزیف جز کبرج نماندند و آنچه کزدم را ستم کوهند و انبشت
 که جور دام نماند بوی و ستم با خوشتر کنند و جوز در شام
 رسد کرم اندر شام آفکند و باد آنکیزد و بسیار دردها
 و کبرج از یز همه دور است و تو است کبرج جوز خود
 دهازیف رد آورد و زبان را در دستان و اما پس شود همه و پسر
 در دستان هر دهم و دهم و دهم و دهم و کرم و تیشتر
 بر آنکیزد از همه تر و از با علاج هم علاج در آنکیزد

قضیت و در کندی و نرمی و بوی دهان خوش کرد
 نخل و معده قوی داند و زود متغیر و کرد چون
 کند و پاک را و در پیوست بکند جای کریم بخور
 نرسد ابد الجهر بهاند و کند و خلاف اینست و در کمال
 روم گفت قضیت کند و بر کرب اینست که با تر مردم
 موافقه کند زیرا که قرح خدای تعالی بیا فرید است
 از خوردن بیا مردم جو ز خوردن از آمدن وقت کند یا بارها
 بخورد و مال کبیر و خرد کند و اگر مردمی کند
 سال بزرگ و بخد این کند و بخورد مال نکیر
 و این را ایشان نکا است از بهر آن که میل کبیر مردم
 بدان گراید که یکا ده کرده باشند و افرینش
 بخان بود و بپیش قوم از گرب و ترک و هند و روم
 و غیر ایشان از آدمی چون کوشش و شایر خوردن

پسید و سیرخ: اما سبب کرم و خشکیست آنجا در میان نه و درجه
 اول: و سیرخ کرم و خشکیست آنجا در اول درجه دوم:
 و این پسید باشد بیشتر بکار دارند زیرا که این بلکند
 نود یک ترسب: و معده را قوه دهد: و کسبعت یابد
 پسستی معتدل: و چون بشیر پیزند غذای شود پس
 نمک: زیرا که یخ شیر را خشکی کرم میامیزد:
 و معتدل کرد: و کرم بشیر بهت و سیر و ریشهای رو
 کانی: را پسود دارد: و چون کرم خرد بسیارند و باب
 خربزه بنویسند: و در روی مالند کف و برشیرد:
 و میان چکامی هند و زو: و خلافتند: و کرم و کند
 حکامی هند کرم را بر کند و تقصیل دادند بسیار
 خطهای پسندیده: یکم آنک در روی قبضه هست و
 هرا نه در روی قبضه باشد معده را قوه دهد: و این
 مرد را قوه دارد: و عالم متغیست بر این در کرم

بسم الله الرحمن الرحيم

بسیار یاد نبرد از دانا و توانا را که افریده کار جهان است
 و دانه های الهی کار و جهان است و دانه های جوی و زمین است
 و دانه های جانوران است و دانه های پها و خزان است و دانه های رود
 بن محمد مصطفی کے خاتم النبیین و افرید بر اصحاب اوی
 و اهل بیت و کوفه پاک از اوی و دانه های پها و خزان است و دانه های رود
 و دانه های فرشتگان و دانه های پاک از کی اختیار و اولیای خدا و
 جزو دانه های و خلایق بر اسی پند دانه و پند از راه
 دانه های و دانه های نوشتند و بسیار خوب است

مدرسة
الشيخ
الشيخ
الشيخ

عبد الرحمن بن
الشيخ
الشيخ
الشيخ

كتاب

الابنية عز وجل

تأليف أبو منصور موفور علي الهروي حريصه الله

الكتاب

والحمد لله رب العالمين و صلواته على نبيه محمد وآله الطاهرين

والله اعلم بالصواب وحسبنا الله ونعم الوكيل

و نعم الوكيل

والله اعلم بالصواب

و كتب على بن احمد الاسدي الطوسي الشاعر في شهر شوال

من سنة سبع و اربعين و اربع مائه للهجرة النبي صلى الله عليه

و آله و سلم

و كتب على بن احمد الاسدي الطوسي الشاعر في شهر شوال

من سنة سبع و اربعين و اربع مائه للهجرة النبي صلى الله عليه

و آله و سلم

و كتب على بن احمد الاسدي الطوسي الشاعر في شهر شوال

من سنة سبع و اربعين و اربع مائه للهجرة النبي صلى الله عليه

و آله و سلم

و كتب على بن احمد الاسدي الطوسي الشاعر في شهر شوال

من سنة سبع و اربعين و اربع مائه للهجرة النبي صلى الله عليه

و آله و سلم

و كتب على بن احمد الاسدي الطوسي الشاعر في شهر شوال

من سنة سبع و اربعين و اربع مائه للهجرة النبي صلى الله عليه

و آله و سلم

درد کند طلا کنند درد نشانند :: و کر ازو بسیاری بخورند
 بکشند :: و او سخت سردست و خشک :: فعلش بفعل افیون ماند
 یاقوت از یاقوت بهترین سرخست :: و او بهترین جواهرهاست
 خاصه رمانی از وی و برش سیدست و میانه ترش از رقت ::
 و خاصیه این همه نوعهاش انست کی تشکی نشانند :: و اگر
 بگویند :: و خرد بسایند و بزهر دانه دهند سود دارد :: و مردم زهر
 خورده را از وی هیچ چیز بهتر نبوذ :: و خاصیتش انست کی
 دل را خرم دارد و کر کسی نکینی یاقوت دارد بی انک خرم
 بوذ خرمی همی اورزش :: و هرک او را اندر کوزه ای اب نهند
 و از ان کوزه اب همی خورند :: هر کز وی را علة استسقا
 نبوذ و علامت انک بشناسندش انست کی همیشه سرد
 بوذ و هر کز کرم نکردد و آتش بر او
 کار نکند :: و از آتش زیانش نرسد

و کرجی بسی روزها اندر آتش ::

بوذ و هیچ چیز بر او کار

نکند الا الماس

تبت

::

باب

عَلَى حَرْفِ الْيَاءِ

يَاسْمِينٌ يَاسْمِينُ كَرْمَسْتُ وَ خُشْكٌ اندر آخر درجه دوم درد سر را
 کی از سردی بُوذ نيك باشد. و از بازهای غلیظ و مغز را قوی گرداند.
 و تحلیل دهد. و لقوه و فالج را نيك بُوذ و هَرَك را مغزش سرد و ترست
 منفعت گذش و کلف ببرد. چون خُشْك کرده بسایند و بر او طلا کنند
 بَاب. و روغنش کَرْمَسْتُ و لطیف. سرد شدن رحم را و بیماریهای سرد را
 سُوذ دارد. و نسیان اقتاذن را هَم جُنین يَتَوَع را اجناس
 بسیارست. و او را جُنین گفتند کی هفت گونه است همه کرم
 و خُشْك مُسهل و قی آور و مُحْرَق و او مازر یونست. و عَشَر. و دیودار
 و لاغیه. و شَبْرَم. و شیر انجیر. و تریاق نبطی. و دکر
 ماهودانه يَشْم يَشْم سَنَكْسْتُ و نامش و ذکر او ای اندر باب
 سَنَكْسَهَا بَرَقْتُ يَبْرُوح یبروح دُو جَنَسْتُ. هندی و نبطی.
 و هندی را يَبْرُوح الصَّم کویند و نبطی را اصل السرح. و استعمال
 کنند طیبیان این اصل السرح را. و او لفاحست. و سَنَخْتُ
 سردست. اَكْرَ اندکی از وی اندر شراب کُتند آن اندک سخت
 مَسْتی کند و کَر اندر داروی کُتند. کی هر جایی کی

هَرَبُونَد هَرَبُونَد اندر روغن ساطع بکار آید. و او دانه‌ی است
از بلبل کمتر بُویش بوی عودست. و اندکی زردی دارد. جلا
کند. و معده قوی گرداند و بکوار برز. و بوی دهن خوش
کُند کرمست اندر درجهء دُوم. معتدلست بتری و خُشکی

باب

لَاذَن لاذن کرمست اندر درجهء سیم. ترست اندر درجهء اول.
لطیفست. قبضی اندک دارد. خلطهای غلیظ برز. تحلیل افکند
باعتدال. اماسها را بنشانند مویی را که می فشاند از ضعیفی بوست
بر آرد. و اصلش قوی گرداند. مسامها بیند. و سختیها را
اندر معده و جگر نرم گرداند چون از سردی و ضعیفی رسید
باشد **لازورد** لازورد اسهال سودا کُند. و مالیخولیا را سوز کُند.
و چون بکوبند و اندر جشم کشند مژه را برویاند. و اندر بالیدنش
زیاده کُند. و قوی گرداندش و او کرمست اندر درجهء دُوم.
خُشک اندر درجهء اول **لاغیه** لاغیه پیارسی جمشیرک است.
و او جنسیست از اجناس یُوع. و مُسهلست محرق. و قی آورنده. و قوی
قوی دارد. و طبع شیر مازیون دارد. و کرمست و خشک در درجهء سیم

با سرکه و انجیر و نیز بخورند از بهر کَر را .. و از بهر ان علت کی
 بوشت باز هلد با حلبه پیامیزند و کرسنه .. و کلف و نمش و جَرَب
 نیز ببرد و صَرع را سوز کند .. و زخم افعی را نیک باشد .. و کُشت
 زیاده از بَن ناخن ببرد .. و جُون بَاب بزنند و بر رحم طلا کنند
 فضولهای کی اندر او بُوذ بسته بیرون آرد .. و او کرمست و خُشک
 اندر درجه دوم هَیْوَفَارِقُون هیوفارقون داذی گوئیست .. و او
 کرمست و خشک اندر درجه دوم .. لطیفست .. ادرار بول و حیض
 آرد .. درد کونسته بنشانند .. و عرق السا و رکها پاک بکنند .. و رحم
 و جکر را و ریشهای تر خشک کند .. و جُون بشارب بزنند جراحتهای
 عظیم فراهم آورند .. و فضولهای صفرای و سودای بیارند و شکم نرم
 گردانند .. و آتش سوخته را نیک باشد نیز هَال هال کرمست
 و خشک اندر درجه دوم .. او معده و جکر و همه اندامهای عصبانی را
 قوی گردانند و بوی دهان خوش کند .. و بکوار بزد .. و یازها
 برانند .. و سَنک بکُذارند هُومُ الْمَجُوش هوم المجوس کرمست
 و خشک اندر درجه دوم .. وجع المفاصل و ادرار بول و حیض
 و تب بلغمی را نیک بُوذ .. و تجفی بلیغ کند هَشْفِیْفَل
 هشفیفل کرمست و خشک اندر درجه دوم .. تقرس و وجع المفاصل را
 نیک بُوذ هَلِیُوش هلیوش را طبع هم جُون طبع هشفیفل است

و کرمی جگر را نیک بُود. و تبش معده را کی تیزی کُند
و انک اندر زمستان روید تر تر و سرد تر. و ان کی اندر تابستان
روید اندکی کرمی و خشکی دارد. و تخمش بکرمی و سردی
معتدلست. و طعمش تلخست. و هر تبشی را کی مردم از کرمایابند
نیکست. و مادهی کی بمعده همی ریزد بنشانند. و بیخش کار
کردم را سود کند. خاصه ان کسنی دشتی کی نامش
طرشقوقست. و کر آبش با ارد جو بر معده نهند خفقان را بنشانند. و همه
اماسهای کرم را نیکست هلیون هلیون کرمست اندر درجه
اول و معتدلست. و او را مارجوبه خوانند. طبیعت نرم کرداند
ادرار بول ارد. و اندر باه بفزاید و سدد جگر و سبرز و کلی بُکشاید.
و درد دندان بنشانند. خاصه بیخش جون بر دندان نهند. و محمد بن
زکریا گوید هلیون بدست منش کردا اورد. و یوحنا گوید معتدل
غذایست کرم و نرم و بُستانی تر به باشد کی دشتی. و غذایش بیشتر.
و شهوة جماع بُکشاید. و اندر منی بفزاید. و ادرار بول اورد. و غذایش
میانه است. و اندر او بعضی جلاست. سدد جگر و کلی بُکشاید.
و تازه خورند. و بکوشت بخته. و بزیت و مری بخته نیز
هزارچشان هزارچشان بیخ رز سید کوهی است. ادرار بول آرد.
و سختی سبرز بنشانند. جون بخورند یا بر او طلا کنند جون مرهم.

و اصلاح وی مصطکی است. و بهترش سرخست. و شربتش دو
 درمسنکست و **ورس** ورس طلیست بر کلاه افند اندر بادیه. و رنگش زرد باشد
 عطری. و زنان عرب جامه بنو رنگ کنند. و اندر اوی اندکی
 قبضت. و کرمست و خشک اندر درجه دوم. و کلف و برش و نمش
 و خارش و حفص و شیرینه را نیک بود چون طلا کنند. و او مانند
 زعفرانست و **ودع** وودع را هیچ نکفت. و **وسخ** و **وسخ** کرمابه کرم
 کردند باعتدال. و تحلیل کنند و جراحته را برساند. و **وسخ**
 کی بر اندام کستی کیران خیزد بجای کستی کرفتن اماس پستان
 ببرد. و **وسخ** کوش جراحته را نیز بپزند. و سخت شده را نرم
 کردند و **وسخ** گوش از اجناس زهرهاست چنانک یش کفتم.

باب علی حرف الهاء

هندبا هندبا بیارسی گنی است. و او بکاهو نزدیکست. و لیکن
 سردی و رطوبتش کترست. و غذا کمتر و اندر او تلخیصست. و **سدد**
 جگر و سبرز بکشد. و آبش یرکان را نیک بود. خاصه با آب
 رازیانه تر. و آب او چون با خیارشبر بخورند اماسها را کی اندر افزار
 شکم بود ببرد و کر از بیرون طلا کنند با صندل اماسهای کرم بنشانند

و کر اندر دهان گیرند ابلهء دهان و قلاع را منفعت کند. خاصه کی با
عدس بُود و کافور. و تخم قَبْضُست قلاع را شاید چون بکوبند و اندر
دهان گیرند. و چون روغنش بگیرند سردست ان روغن و لطیف. صداع
گرم را نیک بُود چون باب سرد بیامیزند و سرکه. و چون برتن طلا کنند
خارش بنشانند یوحنّا شکوید روغن کُل بروغن بنفشه نزدیکست. لیکن اندر
روغن کُل قَبْضُست. ریش و گرتن را اندر ظاهر و داخل تن از ان
سود کنند. و چون ریش اندر اقرارهای فروزین بُود حقه باید کرد **وَج**
وَج کرمست. و خُشک اندر آخر درجهء دُوم. ادرار بول اَرَد. و نیز
سدد جگر بکشاید. بازهای غلیظ اندر شکم و رُودکانی براند. و بینای
تیز کنند چون بکوبند و اندر چشم کنند و فالج و لقوه و همه علت های
سرد را سود دارد. و دل خرم و قوی کرداند. و کرانی از زبان ببرد.
و مادهای غلیظ لطیف کرداند. و علت های کی اندر طبقهء قرنی چشم افتاد
بُود از مادهای غلیظ سرد سود کند. و بصر تیز کرداند. و عصب قوی
کند. و قوتش ماندهء قوه اسارونست. و سدد اندر رکها بکشاید
و سختی سبُز را بنشانند. و علت های سرد را کی اندر عصب بُود ببرد.
و استسقای لحمی را نیک بُود. و چون از وی هفت مثقال خرد کوفته باب
انکبین بخورند. اسهال بلغم و سودا کند. و خاصیتش اسهال بلغم
و سوداست. و ادرار بول و حُمُض. و کُودک از شکم بیرون اَرَد.

و ینای تیز کرداند نَفَط نفط کرمست و خشک اندر آخر درجه
 سیم .. و سبید لقوه و فالج و وجع المفاصل را نیک بُود کی از بلغم باشد
 جُون طلا کنند .. و جُون بخورند باذهای غلیظ را از رحم ببرد و جُون
 زیر بر گیرند کُودک و زهدان یارز .. و حب القرع و کرم را کم کرداند ..
 و ربو و سعال را کُی از سردی بُود سُوذ دارد جُون باب کرم باز
 خورند .. و جُون بلیتهی اندر وی زنند .. و زیر بر گیرند کرم خرد را
 کی اندر مقعده بُود بکشد .. و صداع ارن .. و اصلاح او روغن
 یذ انجیرست .. و جُون سبید تر بهتر .. شربتی ازو سه درمسنکست ..

عَلَى حَرْفِ الْوَاوِ

باب

وَرْد وَرْد کُست .. و کل سُرخ باری بهتر بُود .. و اندر وی قوتهای
 مُختلفست لیکن بَسردی میل یش دارد و اندر او قَبْضَت و لطافت .. و بخوش
 بویی اندام باطن را قوی کند و جُون بوی کُند حرارت مغز بنشانند ..
 و حراره معده نیز ساکن کرداند .. و تبی کی از کرمی بُود ببرد ..
 و خاصیتش انست کی زکام اَرذ و عطسه .. و باز سبل انگیزد .. و خمار
 ببرد .. و سُد بکشاید .. و جلا کُند .. و شرابی کی از ابش پزند اسهال
 صفرا کُند .. و کر با مورد و عَدَس ضماد کُند معده را بریشها سُوذ دارد ..

بِقُوَّةِ سُنْبُلٍ مانند نِيلَ نیل کویند . و لیلہ نیز . و او گرمست و خشک
 اندر درجہء دوم . عصارتش مر استسقا را نیک بُود چون با خیار جنبہ
 بخورند . و جراحاتہا بہم آرد . خاصہ بر اندام سخت بُود . چون با قرفہ
 پیامیزند و پست جو یا ارد کنند . و خون از زیر باز کَیرد . و اماس
 بنشانند چون ضماد کنند . و بَرک وی را کتم خوانند موی را قوی گردانند
نُورۃ نورہ گرمست و خشک در درجہء چہارم . گوشت زیادہ را بخورد .
 و خون از زیر باز کَیرد . و چون بشویند سوختہی اتش را نیک بُود .
 و گوشت بکدازد . و شُستہ تجفیف ریشہا کند بی تیزی **نَطْرُون**
 نظرون گرمست و خشک اندر درجہء دوم تقطیع کند . و لطیف گردانند
 خلطہای غلیظ لزج را . و جلا کند . و پاک گردانند . و او جنسی است
 از بُورق **نُوشاذِر** نوشاذر گرمست و خشک اندر درجہء سیم . لطیفست
 لہات را چون فروزد امذ باشد باز جای برز چون بمنفخہ اندر دمند .
 و خوانیق را سُوز دارد . و سیدہ از چشم ببرد **نُحَّاس** نحاس سوختہ
 از روی و از توبال نحاس ہرج نیک بُود . و سیاہیش بر نک طاوسی زرد
 نیک تر بُود . و خاصیتش اسہال بلغہست . و اب زرد . و ازوی شربت
 تا مثقالی و تا بمثقالی و نیست با عِلِّک البطم . و او معدہ قوی گردانند
 و رحم . و از ابستنی منع کنند . و خون باز بندد و دَمَعہ خاصہ کی
 شُستہ بُود . کی چون شُستہ باشد جراحاتہا بہم آرد و موی سیاہ گردانند .

صی از سردی بُوذ اندر ان گوشت کی اندر میان استخوانهای پهلُو بُوذ
 بکُشاید. . . جُون سینه و پهلُو بدو طلا کنی. . . و درد رحم و مثانه را کی از
 سردی بُوذ سُوذ دارد. . . و سدد کشاید ان سَر. . . و صداعی را صی از
 بلغم و سودا خیزد نیک بُوذ. . . و همه اندامهای عصبانی را نیک بُوذ. . . و یوحنا
 کُویذ این روغن مُعتدلت. . . و کرمی کَتر از روغن سوسَن دارد. . .
 جراحت را بهم آرد. . . و حب القَرع را بکُشد جُون ازو چهار درمَسَنک
 بخورند باب انکین. . . و گوذک زنده را بکُشد. . . و مُرده را برون کُشد. . .
 و بهق و کلف را سُوذ دارد. . . و جُون نرکس را بوی کُند رکامی کی از
 سردی بُوذ ببرد کی اندر او تحلیلی قویست. . . **نَهَام** نَمام کرمست
 و خُشک اندر درجهء دُوم. . . او فواق و مَغص را نیک باشد. . . جُون بَشَراب
 ریحانی استعمال کُند. . . خاصه تَخَش. . . و او لطیفست تحلیل کُند سَدَد
 جگر بکُشاید. . . و زَحْم زنبور را نیک بُوذ جُون بخورند یا بگویند. . . و کر
 این نَمام را بسرکه بپزند. . . و روغن کُل اندر ان سرکه کُند. . . و بر سر
 ریزند نسیان ببرد. . . و خرد را نکذارذ کی بوقت شوریدن بشورذ. . . و ادرار
 حیض اوَرذ و سَنک اندر کُلی و خایه خرد بکُند نَسَرین نَسَرین
 گرم و خُشکست اندر درجهء دُوم. . . بیران و مرطوبان را شاید. . . و روغنش
 علت های عَصَب را نیک بُوذ **نارمَشک** نارمَشک کرمست و خُشک اندر
 درجهء سیم. . . تحلیل کُند معده و جگر سَرَد را گرم کرداند. . . و قُوتش

باطن را بآك كُرداند. و بوی را نيك شنواند. و جُون با كُوز
 سوخته بکوبند و بخورند زحیر باز گیرد. و جُون با جُلنار و میوینز کوفته
 بخورند فعل ازین بهتر کند. و کر بکوبند و بانکین بسرشند تب چهارم را
 ببرد. و کر آبش بمخته بر کار عَقْرَاب جکانند درد بنشانند. و کرهی اندر
 جگر و معده بفزاید. و اصلاحش مصطکیست. و بهترش نکورنک تر
 بود. و شربتی ازو سه درمسنکست نیلوفر نیلوفر سرد و ترست
 اندر درجهء دوم. خواب آرد. و درد سر بنشانند کی از کرهی و خشکی
 بود. و طبع اصلی اوئی ضد منیست. و پیوی بار کرفتن منی را ضعیف
 گرداند. و نیز روغنش بطلا هم چنین. و خوردنش اصل منی ببرد
 خاصه کی با خشخاش بود. و بهترینش بنفش قام بود. و بر اماس
 کرم جُون طلا کی بنشانند. و جُون در آب بجوشانند و آن آب بر سر
 هوی ریزند کرهی از مغز بکشد. و روغن اوئی از بنفشه سرد ترست.
 و جُون بینی باز افکنند یا زیر پای بمالند خواب آرد. و همه علتی را کی
 از کرهی اندر سر بود جُون سَرَسام وی منفعت کند. و سُعالی را کی از
 حراره بود سوز دارد. و حرارتی کی اندر کلی و مثانه بود بنشانند. و نیز
 شرابش تبهای را کی از کرهی و خشکی بود بنشانند و ذات الجنب را.
 و طبیعت نرم گرداند نرجس نرجس کرمست اندر درجهء دوم.
 خشك اندر درجهء اول و لطیفست. و تحلیل کند. و روغنش اماسهای

عَلَى حَرْفِ النُّونِ

بَابُ

نَبَقُ هَرَجِ تَرَسْتِ سَرْدٍ وَ تَرَسْتِ . و بَلْغَمِ انْكِرِزْدِ . و آن کی
 خُشْکِستِ اسهال را بِنَدَدِ . و صَفْرَا بَشْکَنْدِ . و سَعَالِ را بَدَسْتِ .
 و بَسْتَشِ هَمِ جُنَینِ . و بَرَكِ وی را سَدْرِ خَوَانَدِ . نَرَمِ کَرْدَانَدِ . و اَمَاسِ
 کَرَمِ بَنَشَانَدِ و بَبَرِزْدِ جَوْنَ دیر هَمِ بَمُخْتِه شَوَدِ و اندر او بَعْضِی جَلَا سَتِ .
 کَلَفِ از رَوِی بَبَرِزْدِ . و اَصْلِ مَوِی قَوِی کَرْدَانَدِ تا بَنَرِیزْدِ . و قُوْتَشِ بَقُوَّةِ
 خَطْمِی نَزْدِیکِ سَتِ . و پَسْتِ وَی مَعْدِه را نِیکِ بُوَدِ . طَبِيعَتِ بِنَدَدِ .
 و مَحْرُورَانِ را شَايِدِ . و صَفْرَا بَشْکَنْدِ نَارَجِیلِ نَارَجِیلِ کُوزِ هِنْدِی
 بَاشَدِ . و نَرْمَسْتِ غِذَا دَهَدِ بَسِیَارِ . و دِیر کُوارِزْدِ و اندر مَنی بَقْرَايْدِ .
 و جَوْنَ کِهِنِ شُدِ کَرْمِ یِشِ دَارْدِ . و خُشْکِی کِیرِزْدِ و طَبْعَشِ یِنْدَدِ .
 و کَرَمِ اندر شَکْمِ بَکُشَدِ . تَنِ فَرِبِه کَرْدَانَدِ . و خُونِ یِثْرَايْدِ . و بُوسْتِ
 وی خُشْکِستِ سَخْتِ . کَلَوِ و حَلَقِ را بَدِ بُوَدِ . و اَصْلَاحِشِ شَکْرِ
 طَبَرَزْدَسْتِ بَا شِیرِخِشْتِ نَاخُحُوَاهُ نَاخُحُوَاهُ کَرْمَسْتِ و خُشْکِ اندر دَرَجَه
 سَمِّ . اَدْرَارِ الْبُولِ اَرِزْدِ . و سَنَکِ اندر خَايِه خُرْدِ کُنْدِ . و بَاذِهَا بَرَانَدِ .
 و دَرْدِ مَغْصِ بَنَشَانَدِ تَرِی از مَعْدِه بِچِنْدِ جَوْنَ اندر سَرُکِه اَغَارِنْدِ .
 و بَسِ خُشْکِ کُنْدِ . و بَکُوبِنْدِ و بَا شَکْرِ بَخُورِنْدِ . و اَنْدَامَهَايِ

و تیزی نیز دارد و کُشت خورد. و رنکش خود دیدار بود کی
 زَنکاری باشد. و بود کی سیاه باشد نیز. و زهری اهنیز
 کُویند تاریکی چشم را سود دارد. و ازین زهرها هرج رَنکش زرد
 باشد بهتر بود. و چون بسوزند خود سیاه کردند. یا زَنکاری.
 یا لاژوردی. و انک برین رَنک بود از تشنکی ان مرغ باشد کی
 کرمی در او کار کرده بود یا تشنکی. بس ان علت رساند.
 و جزان زهره بکار نباید بُرد کی رَنکش بطبع خویش زرد باشد.
 کی آب از چشم بکشد. و زهری شَبوط هم چنینست و اما زهری
 خُوک درد کُوش و ریش وی را سود کند. و کَر ان ریش سَنحت بد بود
 زهره کَل بُر بهتر بود. و زهری کَاو فحل بواسیر را چون بر او
 نهند رگهای وی را بُکشد. و کر بر مقعده طلا کنند و قولنج
 بُکشد چون بورق و شحم حنظل و انکین طلا کنند. و نباید کی
 کسی زهره اندر چشم کشد الا بعد انک شکم پاک کرده بود و مغز نیز.
 و کسی را کی طبع سر کرمی بود نباید کی زهره اندر چشم کشد.
 و هه زهری کرم و خُشکست اندر درجه سیم. بعضی اندر
 اولش و بعضی اندر میان. و بعضی اندر آخرش. و هشت کی اندر
 درجه چهارم شود. و اخر طبع هه انست کی تاریکی چشم
 بکشد مَخ مَخ مر هه سختها را نرم کرداند و طبعش انبست

و نقرس و وجع المفاصل و عرق النسا را .: و درد پُشت و کونسته را نیک
 بُوذ و ماهی را مَسْت کردند .: و بر سر اب افکند چون در اب
 افشاند و او بخورد میویزج میویزج کرمست و خُسک اندر درجه
 سیم سوزنده است .: کر را بکند و شُبش بکشد .: و دا الثعلب و دا الحیه
 ببرد .: و چون با مصطکی بخایند .: رطوبتهای غلیظ را از مغز بکشد
 و کر خردکی ازو بخورند قی اَرذ لیکن مخاطرهست کی بکشد .:
 خاصیتش خلطها از سر بکشد نیست .: و مضرش بسرزست .:
 و اصلاحش عاقر قرحاست .: و بهترش سیاهست شربتی ازو یک درمست
مسح البالی مسح البالی را چون بسوزانند .: و بر مقعدهی
 بیرون آمده افشاند باز جای بَرذ مرارات مرارات جمع زهره بُوذ .:
 و همه زهرهی اب را کی اندر چشم همه اید سوز کند چون اندر
 چشم کشند ان زهرهی کی حاضر بُوذ با اب رازیانه .: و بهتر و قوی
 تر زهرهی جانوران از چهارپایان بمشمن روشن کردن .: زهره کاو
 ترست بکند .: و از بس او زهره کفتار .: پس زهره خرس .:
 بس زهره خروس .: و از بس او زهره بُز .: و انکه زهره گوسبند
 و از بس او زهره خوک .: اما زهره مرغان همه کرم و لداغست
 و قوی .: و زهره خروس و دُراج و کَبک قوی ترست .: و اندر
 علاج چشم بهتر بکار اید .: اما زهره عقاب و ان باز سخت لداغست

و تُوْتَه را ببرد. و گوشت زیاده بخورد. و شیرینه و کر و ریشهای عفن را
 ببرد. و کر بمقدار بکار برند نیز آن سختی کی از کرد ناسور در بود ببرد
مَحَلَب محلب گرمست و خُشک اندر درجه اول. و اندر او جلای
 لطیفست قولنج را سوز کند. و عصب نرم گرداند کی از ضربی مُعَطَّل شد
 بوز. و سَنَك را بترکاند. و اندر او تلخی و جلائی قویست. کَلَف
 ببرد چون بر او طلا کنند کوفته و کرم و حَب القَرع را بکشد. و سَدَد
 بکشاید و رطوبه از سینه بر افکند مِسْک مسک گرمست و خُشک اندر
 درجه سیم. کرمی دار را زود سر بدرد ارد. و مَر علت های سرد را
 اندر سر نیک بوز. و قُوّة دل و اندامها کند. و کر بینی باز افکند
 با زعفران و کافور صداعی کی از سردی و تری بوز ببرد. و لقوه نیز.
 و مغز سرد را قُوّت دهد. و سرد مزاج را ضعیفی اندام قوی گرداند
 و مومیای مومیای گرمست و خُشک اندر درجه دوم تحلیل کند
 و لطیفست. شکسته و کوفته را منفعت کند. و خون از زیر باز گیرد.
 درد سر کی از سردی بوز ببرد چون با رُوغن زنبق بینی باز افکند
مَغَاث مغاث کرم و نرمست اندر درجه دوم. و چون طلا کنند بر
 اندامهای از رده نیک بوز. و تقرس و وجع المفاصل و عرق النسا را و درد
 کونسته و کوفته را سوز دارد. چون طلی کنند مَاهی زَهْرَه ماهی
 زهره گرمست و خُشک اندر درجه سیم اسهال رطوبتهای غلیظ کُند.

کُل یا بروغن باذام یا بنفشه یا روغن شیره .: بس اگر از بهر آب زرد خورند
 با او بیخ سوسن اسمان گون یا ربابند کرد با توبال مس و اسارون و سکینج
 و نمک هندی و هلیله زرد .: و تخم کرفس و سنبل و مصطکی از هر یک
 چندان کی بکار باید و آب رزه و آب رازیانه بخوشانند .: و صافی گردانند .:
 پس او را با این داروها پیامیزند و بخورند .: و اگر از بهر اسهال .: بلغم
 و سودا باید بترید و افیمون و هلیله هندی .: و گل و زیره کرمانی و نمک
 هندی .: بس شربتی ازو بعد آنک بصلاح آورد باشند بدین داروها کی
 گفتیم از دانکی تا دو دانک .: و بیشتر تا نیم درمست .: و کسی را کی قوه
 ضعیف بود یا خداوند ناز و اسانی بود .: او را نشاید خورد .: و لیکن
 کسی را شاید داد کی قوتی قوی دارد و رنج بسیار کشد .: و تدبیرش
 تدبیری غلیظ بود چون حملان یا ورزگران اندر روزگار معتدل بسرودی
 و گرمی و تنهای معتدل .: و یوحنا کویذ کی مازیون گرم و تیزست .:
 و بقوه آب راند .: و بجزکریان کند و چون بکوبند .: و بانکین بسرشد .:
 و سخ از ریشها پاک بکند و خشک ریشها را بکند .: و تخمش صیادان
 ماهی را بکار آید کی چون تخمش اندر آب افشانند .: ماهی کی ان بخورد
 در جای مست گردد و قوتش بشود و بر سر آب افتد .: و شیر مازیون
 اگر بر موی زنند موی بتراشد .: و اگر چند بار طلا کنند بر جایی کی موی
 نباید کی بود .: اصل موی ببرد و دگر نروید .: و هم چنین آرخ

از معده بچیند :: و آن خفقان کی از رطوبه بود ببرد :: و او گرمست اندر
 درجه سیم :: خشک اندر درجه دوم :: و بمقعدہ زیان کند و اصلاحش
 گنیراست :: و بهترینش تیزبوی ترست :: و ازو شربت سی درمسنکست ::
 و تخم مرو سحج معای و کبیدی را سوز کند :: و علت دوسنطاریا را
 نیز :: و خون پیندد و شکم خاصه کی با تخم شاسبرم بود و کل ارمنی و تخم
 لسان الحمل :: همه بریان کرده :: و او جراحیها را سر بکشد چون بگویند
 و اندر شیر کنند :: و بر او نهند :: و ریم بکشد و پاک کند و او گرمست
 اندر درجه اول :: و خشک اندر اول درجه اول :: و رطوبتی فضلی
 لعابی دارد **مازریون** مازیون انواعست گرمست اندر آخر درجه سیم ::
 خشک اندر سیم و اندر او تیزی و قبضت :: و بهترش آن بود کی برگش
 بزرك و تنك بود :: و اما انك برگش خرد و سطر بود :: تا تنك
 و دراز :: یا جعد بود بد باشد :: و قوتش چون قوه شبرمست بل قوی
 تر ازو :: کی اسهال عنیف کند :: و باید کی بمقدار خورند :: و بصلاح
 نباید تا انكه کمی قوتش نستانند و کر بی اصلاح خورند :: قی و اسهال
 و غم و کرب انگیزد :: و خاصیتش اسهال بلغم و سودا و اب زرد است ::
 و اصلاحش آنست کی دو روز اندر سرکه ی ثقیف اغارند :: و هر روز آن
 سرکه بیرون همی ریزند :: و نو باز همی کنند سه راه هر روز :: و بس
 از انجای بر دارند و اندر سایه بخوشانند بس نه خرد بگویند :: و بروغن

بچیند .: و بُوی دَهان خوش کرداند .: و کرمست و خُشک اندر درجَهی
 دُوم و محمد بن زکریا گفت .: کی فعل مری فعل نهکست .: لیکن از نمک
 لطیف تر و قوی ترست .: اسهال کند و لزوجات را ببرد و غذای غلیظ را
 لطیف کرداند .: و کرمی بزیاده کند و تشنگی آرد .: و مری جو نیز گرمست
 و خُشک .: اسهالِ بلغم لزج کند .: و قولنج بکشاید چون حُقنه کنند .:
 و درد زانو را نیک باشد بخورند .: یا حُقنه کنند .: و جلا کنند و صافی
 کرداند معده و رُوذکانی را .: و بعراق مری از ماهی شَبوط گیرند .: و ان
 این فعلها نَکند .: لیکن نیز طبیعت براند .: و بلغم ببرد .: و درد
 کُونسته را نیک باشد .: و انک از نان گیرند .: و انک از خرما گیرند
 فعلش هم بدین نزدیکست و همه کرم و خُشک بُوذ مَرُو مَرُو انواعست
 و همه کرمست و خشک اندر درجَه دُوم .: و خوش بویست تحلیل کند .:
 و لطیف کرداند باعتدال .: و معده و جگر را کی اندک مایه سَرما بدو
 رسید بُوذ قوی کرداند .: و بکوار برد .: و منش کردا و قی بنشانند .:
 و جنسی ازو کرمی کتر کند .: و تحلیل و تلطیف بیشتر .: و مرو ماحوز
 از وی جنسیست .: لطیفست باذها بنشانند .: نفخ ببرد .: رُوذکانی قوی
 کرداند .: علتهای رحم سَرمد را نیک بُوذ .: و چون اندر شراب اغارند .:
 و صافی گردانندش و بخورند .: همه علتهای کی آبستنان را بُوذ از سَرمدی
 سُوذ دارد .: و کُوذک را اندر شکم نکه دارد .: و سُدَد بکشاید .: و تری

سَرْد را گرم گردانند مثانه و کُلی را نیک بُوَد و اماسهای سخت را بُکُشاید.
مَغْنَطِیسْ مغناطیس و مَسْن و مَارَقِشْتَا نیز هَرَسَه سَنکَسْت.
و ذکرشان بَمیان سَنکها اندر گفته امذ اندر باب حَا **مَامِیرَانْ** مامیران
کَرْمَسْتُ و خُشْک اندر درجهء دوم. سببدهی چشم را نیک بُوَد رُوشَنای تیز
کُند. و جُون بیوست مردم باز زَنند بُوست را ریش گردانند. و ناخُن را
از بُن بَکُند. و بَرَص نیز و جُون عَصارتش بینی باز افکنند فضولهای را
کُی اندر مغز و بینی مَجْتَمَع بُوَد. و قِلَاع و هَرَج را اندر دهان مَجُوشَد
بِیَزْد. و کَر بَسَرکَه بر کَلَف طلا کنند کَلَف بَیَزْد نیز. **مَرْدَاسَنجْ**
مَرْدَاسَنجْ بتازی مُرْتُک بُوَد. اندکی تَجْفِیف کند. و ماندهء معدنیهاست.
لِیَکن تَجْفِیفش اندکَسْت. تراکهای ران بَیَزْد. و بوی عَرَق
باز دارد. و در ریشهای تَر کُوشْت برویاند. و اماسهای کَرْم را
جُون طلا کُتند نیک بُوَد و اندکی نیز قَبْض کُند. و پَاک گردانند.
و بهتَرش سَبَاهانی بُوَد سَرخ قَام. و صَفایح دار و زود بشکنند **مِدَاد**
مِدَاد تَجْفِیف کند سَخْتُ و جُون اندر آب کُند. و بَر سُوخْتَهء آتش طلا
کُند با اندکی سَرکَه. و رَعاف باز کِیَزْد. و کَرْم و خُشْکَسْت. اندر
اخر درجهء اول **مُرِی** مُرِی ریشهای عَفْن را کُی اندر روزکانی بُوَد
سُوز کُند. جُون حُقْنَه کُند با دَکَر جِیزها. و دَرْد کُوشْتَه را نیک بُوَد.
و کَاَز کَلَب الکلب را مَنفَعْتُ دارد و طَبِیْعَت نرم گردانند. و تَرِی مَعْدَه

و شش را نيك بُود. و سعال مزمن را و ربو را و اواز صافی بكنند. و جراحتها را بهم اَرَد. و كرم و حب القرع و كوزك اندر شكم بكَشَد و بیرون آرد. و ادرار حیض اَرَد. و زخم هوام را نيك باشد. و چون بشراب استعمال كنند. و ریشها و اثرهای غلیظ را اندر چشم منفعت دارد و خواب آرد. و چون با كندر و زعفران زیر برگیرند زحیر بلغمی را ببرد. و استخوان از رده را باز جای بَرَد. و چون با مغاث بر او طلا كنند. و كمر نیم درمسنك با خایه نیم برشت بخورد زنی کی حیضش عظیم همی اید باز بَرَد باندازه باز آرد و بهترش سُرخ فام بُود. و شربت ازو درمی و دانکی و نیست مِیعَه میعه کرمست اندر درجه سیم خُشك اندر درجه اول. و اندکی رطوبه دارد. و سه جنسست میعه تر. و میعه خُشك. و اصطرک همه گرمی کند. و نُضج افکند. و ركام و نزله و سعال و خقه اگر ان از رطوبه بُود سوز كنند. و ادرار حیض اَرَد. و بر آبستنی یاری دهند. و چون بخورند یا بزیر بگیرند. و خُشك اوی از دو گونه است اصطرک و میعه خُشك. و همه یآوری دهند آبستن شدن را. و سختی کی اندر رحم بُود ببرد. و اصطرک نیز یاری آبستنی دهند. و نُضج و تحلیل افکند. و خلطها را نرم گرداند. و حیض بكَشاید. و بخورند یا بزیر بگیرند. و نیز سعالهای را کی از رطوبه بُود نيك باشد. و دهن المیه وجع المفاصل را نيك بود. و اندامهای

مرزنجوش را عنقرست . و او کرمست و خشک اندر درجه‌ی دوم .
 لطیفست تحلیل کند . و صداع را سود دارد کی از سردی و بلغم بود
 چون بوی کنند . چون اندر آب بپزند و بر سر ریزند یا اندر روغن
 بپزند . و آن روغن را بوی کنند و خاصیتش انست کی معده و جگر را
 سود کند . و صفار آرد . و اصلاحش آب مورد باشد . و بهترین اوی
 تازه ترینست . و ازو شربتی درمسنکست و جنسی ازو اذان الفارست . و او
 سرد و خشکست اندر درجه‌ی اول . اماشهای کرم را و حمره را سود کند
 چون با پست جو بیامیزند . و بر اماسی کرم کی اندر چشم بود بر نهند
 ساکن گرداند . و دیسقوردیوس گوید کی اندر اذان فار حرارتی اندگست .
 یسکان را از تن بکشد . و غصارة وی سر را پاک بکند چون بینی باز
 افکنند . و لقوه را سود کند و روغنش گرمست و لطیف . سردی مغز را
 نیک بود چون بینی باز افکنند . و سدد بکشاید اندر مغز . و شقیقه
 و بازدهای کی اندر سر بود براند . چون بینی باز افکنند و او کرم
 و خشکست لطیف اندر درجه‌ی سیم **مر** بدل مر فلفل سیاهست هم
 سنکس . و نیم هم سنکس مشک طرامشیر بر قول دیسقوردیوس .
 و ماسرجو گوید و فولس گوید بدلش کوز بویاست . و او کرمست و خشک
 اندر درجه‌ی دوم . و اندر او قبضت . تجفیف بلغم کند . و نیز
 اندامهای باطن پاک گرداند . و سدد جگر بکشاید و ریشهای سینه

خُرد ماند :: و میوه‌ی بار اَرَز جُنَانِکِ کُوزِ بَنِبِه :: و ازو خُرد تر :: و اندر
 هر گُوزی ازو سه دانه است سیاه :: جُون دُو دَرَمَسَنَکِ مَرْدَمِ ازو بَخُورَد
 اسهالی کُنَد :: کی هر فضولی بَلغَمی و صَفْرای کی اندر مَعْدِه بُوَد بَکُشَد
 و اسْتِسْقَا را نیک باشد :: و نَقَرَس را و وَجَعِ المَفاصِل و عَرَقِ النِّسَا را ::
 و هم جُنَانِ اسهال کُنَد کی تُوَعْمَا کُنَد :: و او کَرْمَسْت و خُشْکِ اندر
 درجَه سیم این همه علتها را کی کُفْتِم نیک بُوَد :: و لیکن منش کردا اَرَز
مُلُوخِیَّة ملوخیه جنسیست از خُبازی :: و ذِکَرش با خُبازی
 اندر باب خَا بَرَفْت مَصْطَکِی مَصْطَکُو و کُبا و عِلَکِ الرُّومِ هر سه
 یکِیست :: مَعْدِه و جَکَر قوی کرداند و اَماسشان بَنَشاند :: و سَعَالی کی از
 رَطوبَة بُوَد بَرَز و طَبِيع بِنَدَد بَدَانِ قَبْضی کی دارد :: و اَبُو مَاهِر کُویَد
 کی بَرکِ مَصْطَکِی میانه است اندر سَرْدی و کَرْمی :: تَجْفِیف کُنَد ::
 و عَصَارَتِش جُون بَخُورند اِخْتِلَافِ خُون را کی از زَیْرِ اید و اسهال را کی از
 ضَعْفِ مَعْدِه بُوَد :: و ضَعْفِ مَعْدِه را کِی از رَطوبَة باشد سُوَد دارد ::
 و جُون بر مَقْعَدِه بیرون امده مالند باز جای بَرَز :: و رُوغنِ مَصْطَکِی
 کَرْمَسْت و قَابِضِ اَماسِ بَن دندان و دَرْدِش را مَنفَعَت کُنَد :: و مَضَرَتِش
 بَمَثَانِه بُوَد :: و اَصْلَاحِش زَعْفَرَانَسْت :: و بَهْتَرِش سَیِّد تَرَسْت :: و شَرِبَتِی
 ازو نِیمِ دَرَمَسَنَکَسْت :: مُو مَو کَرْمَسْت و خُشْکِ اندر درجَه دُوم ::
 لَطِيفَسْت عُسْرُ البُولِ را نیک بُوَد بَخُورند و بر زَهَار طَلَا کُنَد :: مَرَزْجُوش

بر او بروغن :: یا زیر برسوزی و مضرتش بجزعست :: و اصلاحش
 کثیر است :: و نزدیک بعضی از طبیبان شربتش در مسکنیست **مقل مکی**
 مقل مکی سردست و خشک اندر آخر درجه اول :: معده قوی گرداند
 و روزگانی :: و طبیعت بیند :: و آمدن خون را منع کند **مامیتا**
 مامیتا سبز بهتر بود و فراخ برك :: و برین وصف از شام بیش خیزد ::
 و مزاجش سردست و خشک اندر درجه دوم :: و اندر او قبضت ::
 اماسهای کرم را سود کند :: خاصه در چشم :: و دیسقوریوس گویند اصل
 او گیاهیست :: او را بشافه کنند :: و اشتقاق نام او ی از زنی گرفتند ::
 زنی روی را هبه کی نام او مامیتا بود :: و ان زن دانست اول این
 کیارا :: و چشم خویش را دارو گرد بس مردمان بشناختند :: و بنام
 او بخواندند :: و این را اندر کوهها یابند :: برکیست سخت فراخ
 و کرد :: و کلی دارد کی بکل خشخاش ماند :: **مشک طرامشیر**
 مشک طرامشیر بهتر ان بود کی با سرخی و زردی زند :: و قوه و مزاجش
 پیوندهی کوهی نزدیکست :: لیکن ازو لطیف ترست و او داروی بزرگست
 حیض آوردن را و کوزک از شکم بیاوردن را :: و رطوبتهای غلیظ لزج را
 کی اندر سینه بود باسانی براندازد و او کرمست و خشک اندر درجه
 دوم :: و بهتر هندی بود **ماهودانه** ماهودانه نباتیست وی را
 برکیست دراز بالای انگشت :: و دراز تر نیز چون اندر او نگری بماهی

درجه اول :: **ملح** ملح از بسیار جنسست :: و همه اجناسش گرمست
 و خشك :: قابض و جلا دهنده است نیز و فعلش بر حسب جوهرش
 گردد :: و خاصیتش انست کی بهر جسمی کی بیامیزد رطوبه ازو بکشد ::
 تا ان زمان کی هیچ رطوبه اندر وی نماند :: و ان جوهری کی بی رطوبتست
 کرد بازارد و سخت بگیرد :: پس آن هنگام هر جسمی را خشك گرداند ::
 و بیاید از عفونه :: و طعام را مزه دهد :: و شهوة بکشاید :: و چون بسی
 خورند خون بسوزاند :: و بصر ضعیف گرداند :: و منی کم کند و کرم و خارش
 آورد :: و اندرانی نمك خوشترست :: کی طبیعت نرم کند :: و هندی کرم
 ترست :: و نفطی از هندی کرم ترست :: و او اسهال سودا آرد :: و اندر
 مرهم باسلیقون پنج استیر نمك اندر کُتند :: و دو درمسنك اندرانی
 و درمسنکی هندی **مقل** مقل کرم و نرمست بنزدیک بعضی از طیبیان ::
 و خاصیتش اسهال بلغهست و بنزدیک بعضی کرم و خشکست :: و شربت
 ازو مفرد دو درمسنکست باب انکین :: و با اب هلیله سیاه و بلیله و آمله
 نیم مثقال :: بواسیر و ناسور را سود دارد اندر مقعده :: و بنزدیک دیسقوردیوس
 کرم و خشکست در درجهی سیم :: و بهترینش صافست کی میل بسرخ
 دارد و جرب کونه بود :: و بوی خوش دهد :: و نرمی و تحلیل کُند
 و اماسی را کی اندر قصبه شش بود سود دارد و سنك کلی و خایه را نيك
 بود و ادرار البول آرد :: و بواسیر را منفعت دهد چون بخوری یا طلا کنی

یابد اندر معده از هر جنس کی بُود زود با ان فضول یکی کردد. و زود
 فسادش بدید اید. و ازیرا گفتیم کی از پس نان نباید خوردن کی طعام
 اندر زیر افتاده بُود چون مشمش اندر سر وی شود نان وی را منع کند کی
 از یش بکوارد. و او فساد اندر ان افکند پس اوی و نان هر دو فساد
 شوند. و چون او را از یش خورد بُوند طعام وی را از معده برون
 کند. پس فسادش کمتر بدید اید و کر مشمش را خشک کنند. و اندر
 آب اغارند. و ان آب بخورند ان آب اندکی تطفیه کند و سردی.
 و هرک ازو تازه بخورد باید کی سک انکین انکین از بس وی بخورد
 یا می بهی. و روغن استخوانش کرمست و خشک اندر درجه سیم.
 و درد کوش و بواسیر را نیک بُود. و ان آب کی وی اندر اوی
 اغشته باشد چون بخورند خوی همه تن خوش بوی کند **موز**
موز را مزاج کرم و نرمست اندر درجه اول. و غذایش بسیارست
 کرانی معده آرد. و دیرکوارد. و سعال و سینه و شش را نیک
 باشد. و ریش کلی و مثانه را. و ادرار البول آرد و در منی بقراید.
 و شهوه جماع بجنباند. و طبیعت نرم کند و چون اندر معده کرانی کند
 بسک انکین بشود. و از یش نان نباید خورد وی را **من** من از
 شامیان ارند از نواحی شهر زور. و او بترنجبین ماند بطبعش. سینه نرم
 کند و نیز سعال را نیک بُود. و قولنج بکشاید و کرمست و خشک اندر

باید کی رُب میوه‌های کی یابد بدوی اندر افکنند جُون ریباس یا حصرم یا
 نار با ان بیامیزد و حلوا بر او بسیار خورَد. و جُون اب بکیفیت خود
 نباشد باید کی اندر او نَخود بپزند. و صافی گردانند و باز خورند یا از بیش
 ان اب خورَدن نَخود اب خورده باشند. و با ان اب نَخود اب رازیانه
 و کرر بسی باید خورَدن. و ماهی بخته و شور و چغندر. و کدو و انج
 باین ماند. و جنین شنیدم کی انان کی مدام در کشتی باشند وقتی کی اب
 نماندشان اب دریا بگیرند و جُنَانک ماوَرْد بقرع و انیق بگیرند و بخورند
 صی تلخی از وی شد بُود **مَاش** ماش سردست اندر درجه اول. و
 معتدل اندر خُشکی و تری. لیکن بَخشکی نزدیک تر کی بتری. طبیعت
 نرم گرداند. و جرمش بیندز خاصه کی دو باره باز بپزند. و کشنیر بر
 او زَنَد. و بَسماق یا بناردان یا بحصرم بکُشند. و ازو خلطی محمود
 خیزد. و **وکر** بپزند بآب تا سخت نرم شود. و بر اندامهای مالند کی
 کوفته شد بُود درد. ان بنشانند. و **المش** ببرد **مِشِش** مَشِش
 سرد و ترست اندر درجه دوم. و جالینوس گفت کی این میوه رُود فساد
 انگیرد. و اندر همه حالاتش سَخْت بدست. و از بس طعام هرگز نباید
 خورد. و خونی بد انگیرد. و مَشِش تر خلطی عفن انگیرد اندر رکها
 کی از انجا تنها خیزد عفن. و طبیعت نرم گرداند. و باز انگیرد.
 و صفرا بشکند. و معده سست کند. و حرارتش بنشانند. و کر فضولی

و قیری مانند کبریتی اند بکردار بل قوی ترند بفعل اندر بیماریهای سَرْد .
 بخورند یا اندر او نشینند . تن و عصب را گرم کردند و جگر را .
 و شَبِّی تجفیف کنند . و خون را کی همی از بر براقند سُوذ دارد و خون
 حیض و بواسیر ببرد . و آب نظرونی شَم براند و اما انک از معادن
 سم خیزد سردی و خشکی کُند باعتدال . و انک از معدن آهن
 خیزد . ضَعف معده را و بواسیر و سُسْتی مقعده را سُوذ دارد . و اما
 جَصّی کُرانست و معده را سَخْت بدست . و این دگر ابهای ناخوش
 همه خوردن را بدست . و کسی کی بضروره افتاد بُوذ باب خوردن بسفر
 باید کی با خویشتن کل ان زمین دارد کی اوی اب از ان کل خوردی ان
 کل را اندر ان اب افکنند کی بضروره همی بایدش خوردن و بهلد تا صافی
 گردد بس بخورد . و کر این حزم نکرده باشد مر ان اب را بفرماید
 پُخَن و سَرْد گردانیدن . و کر مزاج مَرْد سَرْد باشد پاره‌ی شراب بر وی
 باید زدن . و کر کرم باشد سِک انکین بر زدن . و کر سِک انکین خاصه
 نباشدش تنها بسرکه و کر ان اب کدر باشد براوق بفرماید کردن .
 و اندر بن راوق نان سمن با کیزه در افکندن . و کر اب قابض باشد
 شراب تلخ ناشده اندر وی افکنند و بخورند . و کر اب شور بُوذ بَسْت باوی
 اندر کُند . و دو سه بار براوق فرو گذارد و اندر سفال نو کند و از
 انجا بخورند . و با ان خورد فربه خورد و کر ان اب ایستاده و عفن باشد

باشد و طعام بکوارد. و هرج اندر شکم پیسته بُوَد بکذارَد و باز و بلغم
 ببرد. و آب بُخته و سَرْد کرده صفرا و بلغم را و باز را نیک بُوَد.
 و آب سرد صفرا و خون را نیک بُوَد. بلغم زیاده کُند. و معده
 ضعیف کرداند. و طعام را منع کند کی بکوارَد. این کی
 کُفته شد صفت آب خوشست. اما آب ناخوش خالص نبود. ابی
 بُوَد کی اندر او بوی یا طعم ناخوش باشد. از جمله اش اب تیره
 است و عفن و آب شور و آب کبریتی. و آب شَبّی. و نظرونی.
 و انک از معدن مس آید یا انک از معدن زر آید. یا انک از معدن سیم
 آید. یا از معدن آهن. یا از معدن زیتق. و ان کی بدین ماند.
 اما اب تیره آنست کی کل با او پیامیزد. و اوی اب برف بُوَد. و این
 نوع سُدَد جگر انکیزد. و سَنک اندر کلی آرد. و دیر تر کوارَد کی
 خالص. و اما اب عفن چون اب یشه بُوَد. یا آب ایستاده یا ابی کی
 خرّه سیاه لُرن ایستاده بُوَد. یا ابی کی بشهر بر گذرد. و مَرْدُم چیزها
 اندرو بشویند. و بلیذ کَرْدانند. ان اندر او کرمی بُوَد و غلیظی.
 جگر و سبرز را اماس آرد و تنها انکیزد. و اما اب شور اطلاق شکم
 کند. و گَرارد و اما کبریتی تن کرم گرداند و تجفیف کند. و ریشهای
 کهن را سود دارد. و کَر و خارش ببرد. و فساد مزاج را نیز نیک
 بُوَد و استسقا را. و بیماریهای سَرْد را چون اندر او نشینند. و اما زقی

جارِ حالست بدان بتوان آرمود کی ان طبع و فعلشست . و آنست کی
 اندر او بُوذ و جایگاهست کی زو همی خیزد . اما طبعش آنست کی صافی
 بُوذ . و خوش و هیچ افتی و پلیدی اندر او نبوذ . و اما فعلش آنست کی
 اندر معده سنکی نگردد و سبک بُوذ . و اما ان جای کی ازو همی خیزد
 آنست کی بر شمالی رود . و اصلش کی بیاید از کل سرخ بیاید . بس
 بر خاك بروذ . پس بر رینک . پس بر سنک . و حرکتش سبک باشد .
 و انک اندر او افتد آنست کی کرمی و سردی را زود پذیرد . اما اب تن را
 تر گرداند و سرد گرداند . و طبیعت را اطلاق کند . و اصحاب رطوبه
 و بلغم باید کی کمتر خورند . و کرم صاحب رطوبه پرهیز نتواند گردن بگم
 خوردن باید کی اندر چیزی آهنین یا سنکین بپزد یا اندر ابکینه . یا اندر
 سفالین تا نیمی از وی بروذ . بس مروق فرماید گردن و بخوردن . و اب
 کرم بلغم لزج را اندر معده بکذاراند . و صفرا و سودا را از معده بپزد .
 و اب فاتر قی را یاری دهد . و رطوبت را اندک تواند گذاخت . و اما
 برف مضرست کی علت برنا را بیری بدید از و بگهی . انکه بیماری
 جنان افکند کی زو برنج بسیار رسد مردم تا ان علت بشاید بردن . از
 علت هایی کی اندر بندکشایها بُوذ . یا اندر عصب . یا در اقرارهای شکم .
 بس ضرر برف قصد ان اندام کند کی ضعیف ترست از جمله بطبعی کی
 اندر اوست . و اما ماسر جو گویند کی اب کرم جوشانیده ربو را نینک

و اما اب سرد از پس طعام شهوه انگیزد. و معده قوی گرداند بنان بکوار
 بردن. و باید کی یک بار نخورند. و باریک باریک خورند و ان اب کی
 از جلید بیرون آمد بُود تنها بدست کی جزو لطیف انجا کی بفسرد
 برفتست. و با هوا یکی شدست. و جزو غلیظ بماندست جنانک گفتیم.
 کی خورشید هرج لطیف تر بُود بیلا کشد. و چون مردی اندر خورشید
 بنشیند این اندر خویشتن از طاهر بیند. کی عرق بکند. و هرج لطیف
 ترست از رطوبات از تن او بخار بشود. و جلید ان به بُود کی از ابی
 خوش بُود فسرده. و انک از اب بد فسرده بُود بدست و ان بهتر کی بر
 سنک فسرده بُود. یا بر ریک. یا بر زمین سخت خوش بُوی. و چون
 اتفاق جنان افتد کی ابی بد ترا باید خوردن با برف پیامیز. و اما برفی
 کی بر کوهی افتاد بُود کی ان کوه رنگی بد. یا بوی و طعمی بد دارد.
 از ان نباید استعمال کردن. و اما اب کرم چون بر ریق بکار برند معده را
 از فضل غذای متقدم بشوید. و بلغم و رطوبه ازو براند. و باشد
 کی اطلاق کند. و کرم مدام استعمال کنند معده سست گرداند. و نان
 بکوار نبرد. و همه تن را سست کند و بکدازد و خون از بینی رها کند.
 و کرم نه بُود و نه سرد منش بشورد و قی از و ان اب را فاتر خوانند.
 و ان اب کی نه فاتر بُود و نه سرد شکم را پندام کند. و معده را سست
 گرداند. و شهوه را ضعیف. و تشنگی بنشاند. و یوحنّا کوید کی اب را

جگر و معده بطبع غریزی سرد مزاج بُود یا اقی رسیده باشد نباید کسی
 خورد. و از بس جماع و رنج فراوان هم نباید خورد کی حرارت غریزی را
 ضعیف گردانند. و هَرَك مدام برف اب خورد ایمن شود از عاقبة بدش. لیکن
 اندر وقت بدید بیاید. بل کی اگر بپرنای همی خورد اندر حال
 پیری بدید آرد و جُون تشنکی عظیم رسیده باشد بشب اندر کوشاسب باید
 کی بران تشنکی نخورد. کی حرارة غریزی را بکشد جُون چراغی کش
 بکشند. الا کی ان تشنکی از سبب خمار بُود کی شاید خورد. یا چیزی شور
 بسیار از بیش خورده باشد کی ان تشنکی از ان خاسته بُود. و مردم بدارند
 کسی اب را بَسَنك بسنجند. هرج بَسَنك سَبَك تر بهتر و اعتماد بران
 نیست. کی اعتماد بر معده است کی هر انج زود تر کوارذ بهتر بُود.
 و اب خوش طبع خُشك نرم کند و بکوارذ و بروذ زود. بان طعامی کی
 باو پیوسته باشد و بکفتم کسی بهترین ابی اب اسمانست. و اب اسمان
 نیز ان به کی براوق فروهلند بجامه سَنَخْت و کاسهی خضرا. و این اب
 سَبَك بُود. و خاصیت دارد کی دَرْد دل ببرد. و برف به از جلیدست.
 کی او بخاری مُسْتَحِلْسْت لطیف شده بتصاعد بس سَنَخْت فسرده نیست کی
 جزوهای لطیف او را رها کنند. جنان کی اجزای میخ کی اجزای لطیف
 وی را یله کنند انجا کی بفسرد و دلیل بران کی لطافت مای اندر برف
 بیشترست کی در جلید کی جُون بگذاری برف زود تر بگذارد از جلید.

تر کی شور... انست کی اگر پاره‌ی موم بگیری و ازو محجوف چیزی بکنی
 کسی هیچ سری ندارد... و اندر دریا فکنی شباروزی و بس برداری
 و میانش باز کنی اندر او آب خوش یابی... از قبل انک خوش کُذار
 کُند اندر میان ان موم از سبکی و لطیفیش... و شور انجا اندر نرود
 از غلیظیش... و هم چنین بوی زشت و کُنده اندر بینی بشود چون مردم
 استین بینی باز نهد و لیکن نسیم هوا در شود... و از ان جهت اب باران
 سبک از حال بگردد کی خوشتر و صافی تر و بهترین اهاست... ازیرا از
 دگر اها زود تر عفن گردد از لطیفیش و از معده زود تر برود... و لیکن
 چون از حال بگردید باشد سعال و خفه آرد... و اواز را نرم کُند...
 و تب آرد... و عفن شدنش بزودی نه از بدیست جی از لطیفیست...
 و هم جنوهرابی کی زود بگردد آبی نیکست... و بهترین اب باران انست
 کی خرد خرد بارد... کی دلیل کُند کی ان بخار کی او را اوردست لطیف
 بودست... و ان باران کی با رعد بود نیز لطیف بود... کی بحرکت رعد
 بخار را لطیف گرداند... پس بنموزیم کی آب باران بهترین اهاست و باشد
 کی استعمالش گرم کنند و باشد کی سرد کنند چون از خانی برگشند و ان را
 برف یا بجلید سرد کنند ان را بر ریق نباید خورد... کی او معده را
 بزند... و بسیار بود کی اوی لرزی اندر آورد... و استخوان و عصب و نخاع را
 بد بود و سینه را نیز... و سعال آرد... و نزلها انگیزد... و کسی را کی

رسانید باشد آب جمله از بس باز آید . کی اگر انجا باقی بماند بیماریهای
 عظیم آرد چون استسقا و انج بدین ماند . و دیگر آب اجناسست . خوشست
 و ناخوش . خوش از جمله او خالصست کی با او چیز دگر نیامیزد .
 لوش سبید و وزنش سبک نه بوی دارد و نه طعم . زود کرم گردد .
 و زود سرد شود . و از چشمهایی آید کی سر از ناحیه مشرق بدارد .
 پس او نیک بود و اندامها او را بپذیرد . و غذاها بکوار برز و زود زمعدہ
 برود . و معدہ سنگی نگرداند . و سردی و تری کند . یکی علامت
 هُراب آنست کی مشرقی باشد یا شمالی . و ان کوه کی ازو همی آید کوه
 کل بود . و بر سنک رود یا بر ریک رفتنی بشتاب و قوی و بقراط گوید
 کی خوشترین ابها و سبک وزن تر . و پاک تر اب باران باشد . از قبل
 انک باران از بخار ابهای بود کی خورشید بخوشتن کشد . و از زمین
 برداردش . و نشان خور آنست کی لطیف تر را کشد و کثیف را نکشد از
 اب دیگر جنسها . و علت شوری آب دریا آنست کی مدام خورشید بر او
 همی تابد . و ازو جزو لطیف همی ستاند . و جزو غلیظ بجای همی
 کُذارد پس شور همی شود چنانک بول و عرق کی حراره غریزی چون
 در ایشان کار کند ایشان را شور گرداند . و کر حرارت کار بیشتر کند از
 شوری باز تلخی شود . چنانک انکین کی چون آتش بریر اوی اندر همی
 قُروزی تا بسوزد تلخ گردد . و دلیل بر ان کی اب خوش سبک تر و لطیف

لزوجت نبوذ غذا ندهد. و دلیل بران کی اب را لزوجت نیست آنست
 کی آتش وی را بنیند. و دلیل دکر آنست کی اب غذا ندهد تن را.
 کی کرسنه را سیر نکند. و هیچ کس تنها بذو قناعت نتواند کردن.
 و کرسنه ان بوذی کی اب از تن بیرون اید بعرق و بخارهای لطیف کی
 گس نیند کی از عرق تنک ترست بمسامهای تن بیاید. بس ان مقدار
 اب کی مردم بخوردی. بول هم جندان بیامدی بکیل و بوزن معلوم.
 و کرسنه ان بول را کی از تن بیاید بیامودی با انک بخورد بوذ بکیل و وزن
 راست بوذی. و رطوبه غریزی را اندر تن مردم چهار مرتبه است. اول
 مرتبه مرتبهی رطوباتست کی آن کیموس چهار گانهست و مرتبه دوم مرتبه
 رطوبتهای است کی غذا دهد اندر رگها و مرتبه سیم مرتبه رطوبتهایست
 کی بند کشاها را سست دارد. و نیز بخباند. و مرتبه چهارم مرتبه
 رطوبتهایست کی جزوهای اندامهای متشابه الاجزا را بعض بعض بیوندد
 و این رطوبتها مخصوص تر رطوبتست بطبیعت. و این همه بمعاونه اب
 تولد کند. و باب بیست. و باب تازه بهاند و باب نقصان میرد.
 بس برین طریقت وی جان جانوران بوذ. کی غذای تن دهد. و بتن
 خویش اندر رطوبتهای غریزی بیفزاید. بس اب تن را غذا ندهد و کرسنه را
 سیر نکند. بل فعلش کی بدان مخصوصست آنست کی غذا را تنک گرداند.
 و بمجریهای کی از موی باریک ترست برساند. و کی غذا تنک گردانید و بجای

کی حاجت باب از دو منفعت را بُوذ . یکی انک تن را تر دارد و هر
 جوهری کی ازو گشاده شود بدل باز دهد از جوهر تر و دوم غذا را همه
 اقصای تن برساند . و تنک گرداندش تا بجایهای تنک اندر تواند شد .
 و راطا کُوید کی حاجت باب و استعمالش برای تن درستی بر درستان
 بیایدن همی بایست . و بیماران را بدارو دادن همی بایست . بس
 حاجت باب بیشتر بُوذ کی بدکر چیزها کی نه بدرستی ازو همی بکیرند
 و نه بیماری . بس ضرورت اقتاد کی طبع آنها بدانند . تا انج بهتر
 استعمال کنند و انج جز بهتر نیست ازو پرهیز کنند . و گفت اب زندگانی
 جانورانت . از قبل انک رطوبه غریزی بر ایشان بیاید کی قوام تن
 بدانست . و هر تحلیلی کی بخار لطیف اقتد ازو بدل باز دهد با انک
 ترکیب غذا کُند تا باقصای تن برسند . اندر منفذهای باریک کی طعام
 انجا گذاره نتواند کرد تا اب وی را تنک نگرداند بس از ان غذا رطوبتهای
 خیزد کی بدل وی بُوذ کی از تن تحلیل اقتاد باشدش . نه بدان کی ان
 رطوبه بتن خویش ان جای بکیرد و لیکن چون این رطوبه بدان مقام
 رسد آن جای را تر گرداند و این بر ان بنیفزاید و لیکن جایش تر دارد .
 ازیرا کی ان رطوبه اصلی لزجست دسم . و اب لزج نیست نه دسم .
 و راطا کُوید اب نه غذاست کی کشتی غذاست . و تن را غذا ندهد الا
 آن چیز کی اندر او لزوجت باشد . و اب را لزوجت نیست . و هرج را

رُودکانی را به **کُند** و کر جی بسیار ریش بُود و ماده‌ی کی بمعده
 خواهد ریختن منع **کُند** و عصارش جراحتهای عفن را منع **کُند**
 و براقاندن خون را از بر و اطلاق شکم را و خون حیض را نیک
 بُود و اوی داروی قویست و قوتی بلیغ دارد بشفا کردن این علتها
 کی گفته شد بخورند یا ضماد کنند و سردست و خشک در درجه دوم
لُفَّاح لُفَّاح سرد و ترست و اندر وی اندکی حرارتست نه اصلی
 و ان از خوش بوییش افتادست و بوست بیخس سرد و خشکست اندر
 اخر درجه سیم خواب و سبات ارد و گنگ کرداند دردها را بنشانند بگنگ
 کردنش و خناق ارد و ضررش بقی باز شاید داشت و بشراب گهن با
 انکین و بوی کردن بلبل و خردل و جُند یدستر و سذاب و بتعطیس
لُولُو لُولُو سرد و لطیفست و چشم را قوه **کُند** و روشنایی تیز کند
 خون از زیر و بالا ببرد دندان بیقروراند و خفقان ببرد و دل قوی
 کرداند رطوبت را اندر چشم بخوشاند و جلا دهد و بهترش صافی تر بُود

عَلَى حَرْفِ الْمِيمِ

باب

مِیَاه قال الله تبارک و تعالی و جعلنا من الماء کل شی حی افلا
 یؤمنون و بیغامبر گفت صلی الله علیه و الا حیوة کل شی و گویند

نیک بُود **لُوف** لوف کرم و خُشکست اندر درجهء اول .: سُدَد
 کُشایست و باه قزای ربوی کهن را نیک بُود .: و کلف و نَمَش را نیک
 بُود .: و برکش ریشهای تَر را نیک باشد .: و جراحتهای تازه را
 بیندز .: و بیخش کرمست و خُشک اندر درجهء سَم .: و اندر او جِلاست
 و تقطیعست .: و خلطهای غلیظ لزج را از سینه و معده .: و شش و روده
 ببرد .: و جنسی دگر هست ازو ان را دقابطیرون کَویند و او را حرارت
 و تیزی بیشست .: و سُدَد همه اقرار شَعم بُکشاید .: و بهق را ببرد
 جُون بر او طلا کنند **لَک** لَک کرمست و خُشک اندر درجهء اول .: سُدَد
 جگر بُکشاید و یَرقان و اَسْتِسا را سُوذ کند .: و معده قوی گرداند نیز
 و خاصیتش درد جگر نشاندنست .: و مضرتش بکلیست و اصلاحش
 مصطکیست .: و بهترینش صمغیست .: و شربتش نیم درمسنکست
لَحْمَةُ التَّيْسِ لَحْمَةُ التَّيْسِ را برومی هوقسطیطاس خوانند .: و او سردست
 و خُشک اندر درجهء سَم .: و قابضست .: و خون حیض غالب ببرد
 و اسهالش ببرد جُون با اب بخورند .: یا با شراب .: و ذَرَب را نیز نیک
 باشد و جراحتهای عظیم بهم میوندز .: و قُوَّة دهد اندامهای را کی از رطوبه
 سست شده باشد .: و اندر همه طلاها کی جگر و معده قوی کَرَداند
 بیامیزند .: و هرج تازه تر بهتر بُود و کُشش قوی تر کی بَرکش .: تا بدان
 جای کی اکر دو کُل از وی اندر شراب کنند و بخورند .: ریش

و گوهیست لِسَانُ الْحَمَلِ لسان الحمل سردست و خُشک :: اندر
 درجهء دوم درد کوش کی از کرمی بُوذ بنشانند :: و ریش روزگانی ببرد ::
 و سوخته را نیک بُوذ و اماسهای کرم را و خون را صی از بر براق کنند ::
 و اسهال صفرا کند :: و ناسور و دگر ریشهای زشت را به کند :: و بیخ
 وی سردست و خُشک :: و اندر او قَبْضی قویست :: خون بِن دندان باز
 گیرد :: جُون بخایندش یا بآب وی مضمضه کنند و کر بکوبند و با سک
 انکین بخورند :: سدد جکر و کلی را بکشاید :: و درد جکر را بَرک
 و میوه و بیخش نیک بُوذ و او دو گونه باشد :: یکی زمستانی و دگر
 تابستانی :: و بدل وی بزرقطونای سید بُوذ لِسَانُ الثَّوْرِ لسان
 الثور کرم و نرمست اندر درجهء اول :: سودا و دل تنگی و غم بی سبب
 و خفقان :: و قلاع را نیک بُوذ :: و جُون با شراب پیامیزند ان شراب
 خرمی زیاده کند :: و سعال را کی از درشتی سینه بُوذ سوز کند :: و کلو
 و قصبهء شش را نیز جُون بانکین بزنند :: و خاصیه منفعتش بسینه
 و شش بُوذ :: و مضرش بسُرزست :: و بدلش آنیسونست :: و بهترش
 تیزبوی ترست و شربتی ازو یك درمست لِسَانُ الْعَصَافِيرِ لسان
 العصافیر کرمست اندر درجهء دوم :: نرم اندر درجهء اول :: و نزدیک
 بهری از طیبیان کرمست و خُشک اندر درجهء دوم :: و رطوبتی دارد نه
 غریزی :: و اندر شهوة جماع بفریزد و اندر منی نیز :: و خفقان را

نيك بُود. و سَنَك اندر خايه خُرد كُند. مَسْتِي باز دارد. و پَسْت باذام
 شيرين طييعت نرم كرداند. و معدّه سَنَكِي كُرداند. و سَعَال بَنَشاند.
 و دَرْد سينه اسان كند و صفرا انگيزد. و كرم دار را بَد بُود لُوبِيَا
 لوبيا كرم و نرمست اندر درجّه اول. شَهْوَة باه انگيزد. و نيز ادرار
 بُول و حيض اَرَد. و انج سُرَخ بُود قُوي تر. و كُذَك مرده و زهدان را
 از شَكَم بيرون كُشد. و خون نفاس يَيند لَبْلَاب لبلاب كرم
 و خشكست اندر درجّه اول و اندر او لزوجت و قبضست. اسهال صفرا
 كند چون با شكر بخورند و ان بهتر كي وي را بَجُوشانند. و كَر بَيزند با
 رُوغن باذام. ريش روذگاني را سُوذ دارد و سعال را كي با تَب بُود.
 و دِيلَه را. و هَهه جراحته را سُوذ دارد. جُون بَشَراب بَيزند و بر او
 نِهَنَد. و خِداوند تَب را با خرماي هِندي بهتر بُود. و هَهه ريشهاي
 بَد را به كُند. و كَر بَسِرَكه بَيزند ان را كي سُبُرزش از جاي بُشَد بُود
 باز جاي اَرَد و كُلكش از بَرَك قُوي تر. و آبش جُون بَييني باز افكند
 مَغز پاك كُند. و مادهاي مَزْمَن كي اندر كُوش هَهه ايد بَيزد و ريشهاي
 مَزْمَن كي اندر سَر بُود بَيزد. و كَر با رُوغن باذام يَياميزند و بَنبَه اندر
 وِي زَنَد و اندر كُوش نِهَند دَرْد كُوش بَنشانند. و جُون بَييني باز افكند.
 و شير لَبْلَاب. شَبش بُكُشد. و بَقُول بعضي طَيِّبان لَبْلَاب سَرْد و تَرست
 اندر درجّه اول. و ديسقوردِيوس كُويد كِي سَقْمُونِيَا شير لَبْلَاب دَشْتِي

و نقصان ایشان .: از قبل انك بُزاق هَرَك سیر بُود ضعیف تر از ان گُرسنه
و تشنه است .: و بُزاق کرم مزاج قوی تر از ان سَرَد مزاج و بزاق بناشتا
شیرینه را ببرد .: و کر کندم بخایند بناشتا و بر جراحت نهند بپرانند و تحلیل
کند .: و طرفه را نیک بُود و همه اثرهای تاریکی از روی ببرد .: و بزاق
مردم کُرسنه زهرست همه جانوران زهردار را .: کی اگر مردی سخت
گُرسنه بُود خدو بر عَقَرِب افکند .: یا دَر دهان مار در وقتش بکُشد .:
و هم چنین خدوی مردم اثرهای ریشهای بَد ببرد **لَوَز** لَوَز تر
و خِست .: و ثقیل .: خاصه کی از بس طعام خورند .: و باید کی
از بیش طعام خورند .: و از بس وی مری خورند .: و کر مری نخواهد
کی خورد با دام با شکر و انکین بخورد .: و خُشک ازو کرم و نرمست اندر
درجه اول .: و قُوّة او ضعیف تر از با دام تلخست .: و او جلای کُند
قوی .: کلف و نمش ببرد .: و خلطهای غلیظ از شش و سینه بیلا بر
افکند و سُدّ شش و جگر بکُشاید .: و شیرین سعال را کی از خُشکی
بُود نیک باشد .: و جُون با انکین و شکر خورند زود از معده بروذ .:
و حرقه البول بنشانند .: و منی بفرایند و جُون بر سر نیند با شکر بنقل
کُشد .: مستی را مَنع کُند و با دام تلخ با پیه بُر جُون بکوبند و بیش
دندان افکند هر ددی کی ان را بخورد بمیرد .: و بُوست بیرونین وی دَرَد
دهان را نیک باشد .: و قَلّاع را نیز .: و با دام تلخ سُدّ کُشاید و ربو را

و خشکست . و بول جانور کرم مزاج کرم ترست از ان جانور سرد
 مزاج . و اندر بول جلاست بسیار و از قبل ان را گازران جامه ببول
 بر کشند تا باک شود . و بول ریشهای عفن را نیک بود . و کرم
 و بهق را . و چون سر بدو بشویند سبوسه ببرد . و سحفه را نیک بود .
 و ریشهای انکشتان بای را سوز کند چون انکشتان را برکو بیند بس بر او
 بول کند هر گاهی . و رگو هم چنان بگذارد تا خشک شود . و بول
 اشتر استسقای را کی از سردی باشد نیک بود . و نیز بر سبرز با شیر
 طلا کنند . و ریش گوش را سوز دارد . و کرم بخورند باذهای غلیظ را کی
 اندر رحم و رودکانی بود ببرد . و کرم بینی ان گس باز افکنند کی بوی
 شنیدن از وی بشد بود منفعت دهد . و بول کاو هم چنین بود . و او
 درد بواسیر را سوز کند . و بول بز اب زرد را کی در شکم بود نیک باشد
 چون بخورند یا با پشک وی طلا کنند . و بول اسب وجع الهفاصل را
 نیک بود چون بر او نهی یا اندر او نشیند . و بول سک چون بر آرخ
 طلا کنند برود . و بول جاموس چون با مَر سوزد در گوش افکنند درد
 بنشانند چون از سردی بود . و بول شب پره کرم و خشکست . سبیده
 چشم ببرد . بول خوک هم چنینست . لیکن خاصیتش آنست کی سنک
 اندر خایه خرد بکند بِزاق بزاق را مزاج مختلفست اندر جانور بمقدار
 جنسها و درستی و بیماری ایشان . و کرسنگی و سیری . و فضل حرارت

و خشکی باشد .: و کر زرده خایه با روغن کُل اندر چشم کنند درد
و تبش وی بنشانند .: و اماس مقعده را نیک بُود هم جُنین .: و جُون
فتیله‌ی اندر او نهند نقرس را نیز نیک بُود .: و آماس پستان را کی چیزی
بر او ی افتاده بُود .: و گر هم جُنین خایه را بسرکه بپزند شکم بیند .:
و خایه تمام بسته از معده زود بروذ .: و انج بر تابه با روغن بپزند از
ان بتر غذا نیست .: و منفعت باز دارد و مضرت آرد .: و مزاج خایه
باعتدال نزدیکست .: و سیدّه اش میل بسردی دارد .: و ضررش از
سردی داران پلپل و زیره باز دارد .: و دارصینی و زنجبیل مُربّا .:
و کرفس و سداب و شراب صُرف و بُشک بُز کرمست و خشک اندر درجه
دوم و اماس سبرز ببرد جُون بسایند و بسرکه بسرشد و بر او طلا کنند .:
و اماسهای سخت را سوز کنند جُون بسوزند و بسرکه سرشته بر او طلا
کنند .: و کار هوام را نیک بُود .: و بر شکم خداوند استسقا جُون طلا
کنند منفعت یابد .: و جُون بانگین بسرشد اماس سبرز ببرد .: و جُون
بسرکه بسرشد و بر دا الثعلب طلا کنند سوز کند .: و کر با کافور
بیامیزند .: ریش مذاکیر را منفعت دهد .: و بُشک گوسبند بقوّه هم بدو
ماند .: و لیکن ان بُز بهترست .: و بُشک ضَب سیدّه چشم را نیک باشد
و سبوسه و نهش و کلف را .: و جلای کند نیک .: و کرم و خشکست
اندر درجه دوم اَبَوَال اَبوال جمع بول بُود .: و همه بولها کَرَم

بایشان ماند غلیظ . و دیر کوارند و بهترین جنسی از خایه آنست کی اندر
 اب بپزند و تمام بنپزند چنانک بیند بل نیم برشت بگذارند کی از ان بهتر
 نبوذ و انک بسته شد بوذ سخت . خلطی غلیظ انکیزد . و اندر جگر
 سد اری . و اندر کلی و مثانه سنک اویز . و تخمه و قولنج اری . و ان
 کی از نیم پخته گتر بوذ درشتی کلو و سینه را نیک بوذ . و تبش معده
 بنشانند . و کر بجای ان اب کی او را اندر وی بپزند سرکه باشد علت
 دوسنطاریا را منفعت دهد و ریش روزکانی را . و طبیعت بیند . و سببدهی
 خایه تنک اندر داروی چشم بکار برند . درد بنشانند و تبش چشم را نیز
 بنشانند . و همه ریشهای بد را منفعت کند . و اندر ان داروها نیز
 پیامیزند کی خون باز گیرد ان خون کی از غشای دماغ هی آید یا از
 شریان . و اندر ان داروها کی تحفیف جراحها کند بی تبش چنانک
 توتیای مغسول . و کر باری پشم بسببده خایه تر کنند . و بر جایی نهند
 کی آتش بسوخت نکدازد کی اماس کیرد و نهلد کی تبش کند . و کر کسی
 براه هی روز روی بدو بمالد خورشید نسوزاندش . و کر بیشانی بدو
 بمالد نرله از چشم منع کند . و او سردست و غلیظ . دیر کوارد . و چون
 ازو بسیار خورند سنک اندر کلی افکند . و بهق و برص اری . و نیز
 درشتی کلو را و سعال را نیک باشد . و خون را کی از بر برفتند
 و شوصه را و ریشی را کی اندر کلی و مثانه بوذ . و خفهی را کی از کر می

مُرغان ان مَسْمَن باشد از خُرْدکان .. و هم جُنان گردن .. و ان را کی
 سال بسیار بُود هیچ خیری اندر بال و کردن ایشان نیست کی سخت
 دیر بکوار شود اما قوانص همه غلیظست .. و دیرکوار و سخت .. و لیکن
 چون بکوار شد بُود غذا بسیار دهد .. و از بس اوی ان کَرک مسمن
 و اما مغزهای مُرغان به از مغزهای چهار بایان و هم جُنان اندام مرغان
 بتفاوت .. و گوشت مُرغ ابی و بیشکی فضول بسیار دارد .. و هرج را
 از کُگوشت بوی ناخوش اید بترست و چهاربای و مُرغ را هم جنین بر
 حدش ان سال و غذا خلافت .. و گوشت چهاربای و مُرغ هرج خانگی
 باشد تر تر بُود .. و انک در بیابان و کوه جرد خشک تر باشد .. و فحلان
 ایشان کرم تر باشند کی خُرْدکان و خَصیان .. و همه بجهله گرمست و نرم
 و فاضل تر برنا بُود .. کی اندر خُرْد لزوجت و رطوبه بسیار تر باشد ..
 و اندر بیر خشکی بیشتر بُود .. و کُگوشت پرستو چشم را تیز بکند ..
 و هرج اندر شکم مُرغان بُود همه گرمست و اما بط و سقا سخت کرم
 و نرمست .. و غذاش بدست فضول بسیار دارد .. و زود اندر تبها افکند ..
 و ازیشان نیز مُخلف به بُود .. و بیه او لطیفست .. دردی کی اندر عقی
 تن بُود بکشد .. و اندر خشکی و کرمی و نرمی و تری معتدلست و اما
 خایه ی بهترین ان ماکیانست تازه .. و از بس او خایه ی دُرّاج .. و انکه
 خایه کَبک تازه کی کهن بد بُود .. اما خایه ی بط و اشتر مرغ و انج

بجه کبوتر فضول بسیار دارد. و سخت کرم و تر بود بیماریهای دمو
 آرد. و انک مخلف شده باشد ازو بهتر. و فضول اندر او کمتر. و کسی
 کی خواهد کی مزاج او کرم شود بدان درمان باید گردنش. و گوشت
 شفاین کرمست و خشک و قوی. و ازو جز مخلف و بجه نباید خوردن.
 و اما بط و سقا کرم و نرمست. و غذایی کی ازشان خیزد بدست.
 و فضول اندر ایشان بیشست. و زود اندر تب افکند. و گوشت
 مخلف وی بهتر از ان خرد و بزگش. و اما گوشت حباری کی جرد
 خوانندش کرمست. و رطوبه بسیار دارد. و هرج خرد و مخلف بود
 ازو بهتر کی مسمن. و اما گوشت قنبره غذای محمود دارد.
 و قولنج را سود کند چون سیدبا کنند بزیت و شبت. و دارصینی.
 و گوشت خروس کهن چون سیدبا کنند بزیت و نخود و بسایج
 درشت کوفته قولنج را منفعت عظیم دهد. و گوشت فاخته و ورشان
 غذایی بد دهد. و سودا انکیزد. و گوشت کلک سختست
 و عسر و دیرشوار. و هم چنین گوشت طاوس. و این چنین
 گوشت را دو سه روز باید هشتن و بپاویختن و سنکی کران از بای اوی
 اندر بستن تا گوشت وی سست شود. و هرج گوشت وی سخت بود
 چنین باید کرد از مرغ و چهارپای تا ان سختی اوی سست شود. و اما
 اندامهای مرغ زودکوار تر و کم غذا تر بالست. و بتر بالی از بالهای

کردند. و آتش معده بنشانند. و جوژه نر کی ببانک خواهد آمد از
 همه مرغان گوشت او بهست. و نیز خونی خیزد از او محمود. و زود
 گوارد. و کسی را کی رنج و تعب نبود ان شاید. و با همه طبعی
 بسازد. و همه کسی را موافق باشد و جوژهی نر کرمست و لطیف بتیزی
 شکم نرم کند. و گوشت مایکان و فروج اندر منی بیفزاید. و مغز
 و دل قوی گرداند اما دراج سبک ترست از گوشتهای مرغان. لیکن شکم
 بیند و کرم و خشکست اندر منی زیاده کند. و دل تیز گرداند و در
 مغز بیفزاید. ماسرچو گوید کی گوشت فروج کرمست و سبک. با صفرا
 میل دارد و لیکن زیان نکند. طبیعت نرم گرداند. و حراره معده
 بنشانند. و اما طیهوج و کبک شکم بیند. و غذای میانه دارد. و کبک
 غلیظ تر و خشک تر از طیهوج. اما گوشت کنجشک و اسبرو سختست و دیر
 گوارد. و خونی کی از او خیزد گرم و خشک بود. و گوشت کنجشک کرمست
 و خشک. و باه انگیزد. و هم چنین گوشت بجه کبوتر حرارتی قوی
 دارد. و خونی تیز خیزد از او چنانک زود اندر تب افکند از تفتکی.
 و اسبرو قوت خشکی بیش دارد و کنجشک قوه گرمی. و کسی کی مزاجش
 سرد بود بکنجشک منفعت یابد. و از گوشت کنجشک مسمن برهیز باید
 کرد کی خونی بد انگیزد. و گوشت نزار وی شکم بیند. و مغز کنجشک
 خاصیتی عظیم دارد در باه افزودن. و هرج جوان تر بهتر. و اما گوشت

گویند کی او منش کردا نیارذ جنان کی دکر مغزها و اما مغز استخوان لذت
 بیش دارد و جربش و تری . و جون بگواریذ غذا بسیار دهد . و لیکن
 معده را زیان دارد و شهوة ببرد باید کی با نمک و صغتر خورند . و محمد
 بن زکریا گویند کی او باعتدال نزدیکست . و بکرمی میل دارد . و شهوة
 طعام ببرد . و اما غضروف کی از جانوری رسیده بود بنداری کی خود
 بگواریذ نشود و جون از جانوری برنا بود و نیک جای بخایند نیک نیک
 اندکی بگواریذ . و غذای اندک بدهد . و اما پوست خونی سرد انگیزد
 و سدد . و اندر او لزوجتست . و بهترین بوستها بوست شیرخواره بود .
 و اما گوشت مرغان هم جبین مخالفست . و غذایشان لطیفست . و فاضل
 تر کوشی از گوشت مرغان . و بهتر و زودکوار تر گوشت مایکانت و ان
 کبوتر بجه و دراج و طیوج و کبک . و جالینوس گفت کی گوشت مایکان
 جون بسیدبا کنند مزاج را معتدل گرداند . و تیزی بنشانند . خاصه
 ان مایکان کی هنوز خایه نکرده باشد . و خونی کی ازو خیزد خونی
 نیک بود . و اندر منی بیفزاید . و گوشت ان مایکان کی خایه گرد بود باز
 انگیزد و لیکن دکر فضیلتهاش راست اید . و اندر جمله گوشت .
 مایکان کیموسی نیک انگیزد . و گوشت بجهاش جوژه زودکوار ترست .
 و خونی کی ازو خیزد میان لطیف و غلیظست و کسی را کی مزاجش تبه
 شد بود ازو بسیدبا هی خورد مزاجش باز جای آرد . و معتدل

و گوشت فربه روزه بصفرا گردد و غذای هر دو اندکست . و ان خون کی
از هر دو خیزد نه نیکیست . و ان را نیز اختلافست بر حسب آن
جانور کی ازو بُود و بر حسب ان چیز کی ازو کنند . و بر حسب تازگی
و کهنی بر ان جمله کی بیه کاو خشک ترست و کرم تر . و بیه
خوک را گرمی کمترست و رطوبه بیشتر . و بیه نمک بر کرده کرم تر و خشک
ترست . و هرج تازه تر رطوبه اندر و بیشتر . و مر بیه را چون با
گوشت خورند غذایش بهتر بُود و مردم را بهتر سازد کی تنها خورد . و باید
کی ضرر گوشت فربه و وخامتش بزیجیل مَرَبّا . و راسن اندر سرکه
نِهاده . و کبر سرکه . و لیموی نمک بر کرده باز دارند . و بشراب
صرف و گوشت فربه آروغ دখانی آرد . و بیه خاییده چون بر ناخن
نهی کی مُنَعَقَف شده بُود . مدام بر او همی نهی راست و نیکو باز
کنندش . اما گوشت سُرخ نزار خونی خشک انگیرد . و غذای او بیشست
کی ان فربه . و فربه خون رطوبتی انگیرد . او را غذا کمتر از گوشت
مُجَرَّعست و مَجْزَع خون معتدل انگیرد . و گردن سبکست خلطی نیک
انگیرد اما گوشت نمک سو گرمی و خشکی بیش دارد . و گوشت او مردم را
بهتر کی خوردی اوی . و هرج کهن شد بُود از وی فساد خیزد و خون
غلیظ . و اما مغز بُشت کی ان را نخاع خوانند غلیظ ترست غذای او
کی غذای مغز سر و چون بکوارید بُود غذای بسیار انگیرد . و یوحنا

بخته بُوذ تا گم زیان کُند. . اما کُلی غذای بَد دارد کی کیفیت بول اندر
 اوست. . و خونی غلیظ انکیزد. . و دیرگوارد نیز و یوختا گوید کی کلیه
 سردست و خشک. . و غذاش بَد بُوذ و از همه جانوران کلیه بزه
 بهترست. . و روذگانی و شکنبه و معده این همه عصیست. . و سخت
 و دیرشوار و خونی کی ازو خیزد بدست. . و میلش بسرديست. .
 لیکن کی با سرکه و انکین و زعفران بزنند زود تر گوارد. . و خونی کی از
 ان خیزد معتدل بُوذ. . و سَد بکشاید و یرقان را نیک بُوذ. . و صفرا
 بشکند و اما پایها فضول دارد لیکن گم و او زود شوار ترست. . و راطا
 گفت از قبل آن زودگوارست کی او را حرکت بیش از دگر اندامها بُوذ. .
 لیکن غذاش اندکست. . و خونی کی ازو خیزد سرد تر و سَبک ترست
 از ان کی از گوشت خیزد. . لیکن با او لزوجتست. . و جُون با سرکه
 و انکیان بزنند لزوجتش برود و دنبه کرمست. . و معده را بدست. .
 تخمه ارد. . و صفرا انکیزد و پیه سرد و ترست کی گوشت. . و بمعده اندر
 اویند. . و سر معده سُست گرداند. . و طبیعت نرم کُند. . و اما
 جالینوس گفت کی گوشت فربه و پیه هر دو گرم و نرمست. . لیکن اندر
 پیه گرمی و نرمی کمترست. . و فربه تر ترست و پیه خشک تر و میلش
 بخشکی بیش. . و دلیل برین آنست کی جُون هر دو بکدازی پیه زود
 تر بفسرد کی جربوی گوشت. . و هر دو بلغم انکیزند و معده سُست کنند. .

اندر تن تر تر بُود بلغم بیشتر انگیزد. اما خایه ناخوشرست از بستان
 و دیرکوار تر. و خونی کی ازو خیزد بترست از ان خون کی از بستان
 خیزد. و انک از جانوری پیر بُود دیرکوار تر از ان کی از جانوری
 جوان. و بر حسب گوشت حیوانست بیدی و نیکی و بهترین خایها
 خایه خروس فربه بُود. و ان نیز با نمک و صغتر و انکیان باید
 خوردن. و اما گوشت دل کرمست و سخت دیرکوارست. و غذای بسیار
 ندارد. الا کی با فلفل و زیره و صغتر بخورند. و از بس وی زنجبیل مربّا
 بخورند. بس چون چنین بخورد باشند و بگوار شد بُود غذای محمود انگیزد.
 اما شش زود گوارست غذاش کهنست. و خونی کی ازو خیزد بلغمی بُود
 و اندک. و جگر کرم و نرمست. و خوش طعمست و دیرکوار لیکن چون
 بگوارد غذا بسیار دهد. و خونی کی ازو خیزد محمود بُود. و بطعم
 خوشتر جگری کی در جهانست جگر سیقا بُود ان بط بزرک کی بتازی او را
 اوز خوانند. و فربه باید. و هرک جگر خورد باید کی بسیار نخورد.
 و چون بخورد باشدش باید کی از بس ان گوارشی بخورد. و از بس جگر
 سیقا جگر خوک خوشترست. و جگر هرج مسمن پیوده باشد خوشتر بُود
 و از بس جگر خوک جگر ماکیان مسمن بهست. و اما سبرز را ان خون
 کی ازو خیزد سودای و بدست. لیکن سبرز خوک را بیدی کمترست.
 و از هر جانور فربه نیک تر از نزار. و سبرز چون خورند باید کی نیک

باشد. و گوشت کربه کرم و نرمست دل را تیز کند و باز بواسیر ببرد. و بهترین اندامها ان گوشت میان عضل بود کی او زود کوار تر از ان عصب کی بدو پیوسته باشد. و رطوبه اندر او کمتر بود. و اما گوشت سر غلیظست. و رطوبه اندر او فراوانست. لیکن اندر مغز و منی بیفزاید و دیر کوارد. و منش کردا ارد. و معده را بند بود. و کسی کی او خواهد کی قی کند باید کی مغز را با زیت بخورد. و اما مغز استخوان خوش طعام تر از مغز سر. و چون بسیار خوری ان نیز منش کردا ارد. و مغز سر و ان استخوان با صعتر و نمک و انکین باید خورد. اما زبان معتدلست. و غذاش نیز معتدلست. و کوش و لب همه عصبیست گوشتش گهست و پیه را غذا گهست زود کوارد. و از قبل لزوجت زود کوارد و خونی کی ازو خیزد نیکست. و چشم مرگبست از بسیار جوهرها و طبقهای رطوبه و عضل و جربی و حراره اندک و معده را زبان کند از جربی. و او را نیز با صعتر و انکیان و نمک باید خورد. و جمله سر غلیظست. غذاش بسیارست. نباید خوردن الا بروزکار سرد. کی اندر روزکار کرم زبان دارد و نیز تب ارد و قولنج. لیکن قوتی قوی دارد. و اندر منی و خون بیفزاید و اما خایه و بستان بگوشت نوست باشند هر دو ماندهء غدد. و مزاجشان بسردی و تری نزدیک تر. و گوشت بستان شیرین ترست و ترتر و غذاش بیشتر. و هرج

مُعْتَدِل بُوَد. و کسی را کسی اندر میان برنای و آخر برنای بُوَد.
 از قبل انک غذای وی سخت غلیظ نیست. جنان کی گوشت کاوان
 و هَرَج را خایه کُنده باشد گوشت وی زود کوار تر. و غذاش نیک تر
 بُوَد و هَرَج فربه تر فربهی تن بیشتر کُند. و طبیعت نرم تر کُند.
 لیکن معده را سُسْت گرداند. و چون سُسْت شد بُوَد دیر کوارد و ان کی
 نزار تر بُوَد طبیعت خُشک بکُند لیکن زود کوارد. و لذیذ نباشد.
 و فاضل تر گوشتها ان بُوَد کی مُعْتَدِل بُوَد میان فربهی و نزاری. و بهتر
 گوشت ان گس را بُوَد کی جوان باشد و رنجش نه بسیار رسد. و تنش
 متخلخل بُوَد. گوشت کوسبند او را بهتر. گوشت کوسبند رسیده یا کاو
 نارسیده نابالغ و گوشت بز خُصی. و اما کسی را کی رنج کم رسد او را
 گوشت کوساله خردک. و گوشت بز بچه بهتر بُوَد و اما گوشت و حش همه
 بدست. خون سودای انکیزد. و کم زیان تر از ایشان گوشت اهُوسْت.
 بس گوشت خرکوش اما گوشت کاو کوهی و گوشت کور. و گوشت کشن
 میش سخت بدست. و ازین بتر گوشت اشترست. و گوشت خر خانکی
 کی ازین بتر نبوذ. و کسی را سازد کی از رنجکی و دویذن هیچ نیاساید
 کسی این غذا ایشان بر تابند. و گوشت خاربُشت جُدام و سل را
 و تشنج را. و درد کلی را سُوذ کُند. چون خُشک کنند و بخورند.
 مثانه را زیان کُند. و اصلا حش انکین بُوَد و شربتی ازو بنج درمَسْک

خون صبی ازو خیزد نیک بُود. از قبل ان کی اندر مزاج وی حرارت
 و رطوبت کمترست کی اندر گوشت بره. پس او معتدل تر بُود. و اندر
 غلیظی و لطیفی میانه تر بُود. و اما گوشت بُز ماده. و ان کل ان خون
 کی از ایشان خیزد غلیظ بُود و بد. و میلش بسودا باشد و گوشت کاو را
 غذایش بسیارست. و غلیظ و دیرکوارست. و سودا انکیز خاصه کی
 سالش تمام شد بُود. و کر کسی را طبع سودای بُود از وی بسیار بخورد
 بیماریهای سودای انکیزد. و ان کی بسیار رود. و رنجکی فراوان برد او را
 موافق بُود. اما گوشت کوساله را غذایش غذای مُعتدِلست. و خونی کی
 ازو خیزد محمودست. از قبل ان کی مزاج کاو خشکست. و مزاج هر
 جانور خرد کی بسال اندک بُود تر باشد. بس گوشت کوساله از قبل اندک
 طبع اصلیش خشکست و طبع خردکی تر معتدل گردد میان تری
 و خشکی. بس غذایش محمود بُود. و هر جانوری کی طبع اوی
 و مزاجش خشکی دارد. گوشت اندک سال به از ان بُز را ازین جهه
 گوشت کوسبند تن مردم را به کی گوشت بره از قبل اندک مزاج اصلیش
 رطوبتیست. و چون بره باشد رطوبتش زیاده بُود از قبل خردکی. و
 چون بزرگ شود رطوبه وی کمتر باشد از قبل بزرگی. و خشکی بیری
 بر او مُستفِرَس گردد و با نرمی مزاج اصلش بس آنکه موافق گردد. و
 اکنون گوشت کوساله و گوشت کوسبند حولی موافق بُود. کسی را کی ریاضتش

و با نان اندر تنور خشك كرده بخورند شكم بیند و اقزارهای شكم را قوی
 گردانند. و بنیر تر سرد و ترست اندر درجه دوم. و بنیر کهن كرم
 و خشك اندر درجه دوم. و علی ربن کویذ کی بنیر کهن کار هوام را منفعت
 کند منفعتی بسیار. و جنین کویذ کی از بسیار فلسفیان شنیدم کی ازموذند
 نيك یافتند من نیز راه ایشان كرفتَم و بیازموذم بسیاری اندر او منفعت
 یافتم باین كار. و چون دو روز برهم بخورند شكم بیند **لحم سوم**
 کویم کی گوشتها همه كرم و نرمست و غذاش بسیارست. و خون بسیار
 انکیزد. و بعضی بهترست کی بعضی اما كَوشَت چهارپایان بهترین همه
 كَوشَت خوكست از انك او معتدلست بکرمی و نرمی و غذاش غذای
 بسیارست. و خونی کی ازو خیزد بهترست از ان خون کی از دگر گوشتها
 خیزد. و او تن ادمی را بهتر سازد و ملازم و موافق تر دارد. و جالینوس
 اندر کتابش گفتست کی گوشت مردم بیاوردند. و بگوشت خوك پیامیختند.
 نه بخامی از يك دگر باز شناختند شان. و نه بپختهی و نه بوی و هیچ
 فرق ندانستند بطعم و بوی و رنگ میان هر دو. بس دلیل بود کی او
 مانده گوشت مردم بود بطبع. و اما گوشت بجهی خوك رطوبت انکیزد.
 و گوشت بره حراره و رطوبت بیش دارد. و گوشت گوسبد ماده خونی بد
 انکیزد. و نیز كَوشَت بز بیر. از ان کی هر دو را حرارت و رطوبت
 کمتر بود. و میل هر دو بخشکیست دیر گوارد. و اما كَوشَت بره ان

بلغمی انگیرد . . . و او ای از همه روغها قوی ترست . . . و غذاش بیشترست . . .
 و لور و خست و کران شهوت ندهد جنان کی بنیر و لیکن تشکی نکند
 و از بنیر او جرب ترست . . . و ترف سخت سردست تشکی بنشانند و صفرا
 ببرد . . . و عصب و بیماریهای سرد را بد بود . . . و رخبین مضرت عصب
 کمتر کند از ترف . . . و همه شیرها سرد و ترست . . . و چون ترش کرد
 سرد و خشک شود . . . و شیر غلیظ را عاده آنست کی اندر کلی سنک آرد . . .
 و خرشه خون بسته را کی اندر تن بود بکشد . . . و بنیر تر بهتر کی زود
 تر از معده بروذ و از روزگانی از ان نرمی کی اندروست . . . و بنیر کهن بد
 بود خاصه کی تیزی اندر او ای امذ بود ازیرا کی اندرین بنیر مای هیچ
 چیز نماند باشد و تیزی خرشه بستد بود . . . بس تشکی کند . . . و صداع
 اورد . . . و سدد اندر جگر آرد . . . و سنک اندر کلی . . . و هرج بتازهی
 نزدیک تر بهتر . . . و هرج کهن تر دیرکوار تر . . . و تشکی بیش انگیرد
 و صداع و اندر بنیر تفاوتست از قبل ان جانور کی ازو بود . . . و بنیر
 کهن را چون باب پایه اندر کنند و بر خنایر طلا کنند بکشد . . . و کر
 بر بندکشای مژمن نهند گرم کرداندش و دردش بنشانند . . . و بنیر کهن را
 چون باب بکوبند با شراب کهن و بر جای مار کشته نهند دردش بنشانند . . .
 و بنیر کهن اندر معده بسیار بیاید . . . باید کی با انکین صعتری خورند . . .
 و این انکین قوی تر کی دکر انکینها و بنیر کهن را چون بریان کنند . . .

و شیرها نیز سینه و شش را نیک بُود. و شیر تازه سَرْد و تَرَسْت اندر آخر
 درجهء اول. و شیر تُرَش سَرْد و تَرَسْت اندر درجهء دوم. و خرش
 دیرشوار بُود و سُدَد اندر جگر اورد. و سَنَك اندر خایه. و ماست
 از شیر سَرْد تَرَسْت. حرارت بَشْكَند. و روزی كی رَنج رسیده بُود
 مَرَد را اندر کَرْمَا جُون ناشتا بخورد نیک بُود. و دَوغ سَرْد تر از ماستست
 بسیار. معده کرم را موافق باشد. و کرمی داران را. و لیکن عَصَب را
 زیان كند. و علتْهای سَرْد را. و غَمِض خَلْفَه صَفْرای کرم را.
 و تن کذاخته را و ازو ان بهتر بُود کی بزنند و كَفَش بگیرند. و اهن
 باتش سُرْخ کُرداتند و اندر اوی افکنند. کی این جنین خَلْفَه صَفْرای را
 بهتر بُود و ریش روزگانی را. و اَمَّا اب بنیر اسهال صَفْرَا كُند. و کَر و سَعْفَه
 و بُور و یَرْقَان را سُوذ كند. و کسی را کی بسیار خوردن شراب زیان کرده
 باشد منفعَت دَهْد. و او لطیفست اسهال صَفْرای سوخته كُند و اندر حَقَه
 كُند. بشوید ماده تیز لَدَاغ را کی اندر روزگانی بُود بی انك بکزد.
 و ریشهای کی پُر ریم بُود اگر باب پنیر بشویند بهتر بُود. زبد درشتی کَلو را
 و سَعْفَه خُشَك و درشت را جُون در او مالند نیک بُود و لیکن وخمست
 بر سَرِ معده یِستند. و كَاو روغن معده را سُسْت كند. و سَخْتی
 اندامها را نرم کُرداند. و بر زخم کاه مار افعی نهی سُوذ كند و زهرهای
 گرم سُوژنده را منفعَت دارد. و جُون کسی وی را مدام خورد بیمارهای

و غذاش کمتر از دگر شیرهاست و اطلاق شکم بیشتر کند. و استسقا را
منفعت دارد چون با بول اشتر يك جای بیامیزند و بخورند کی اسهال آب
زرد کند. و اما شیر بز میانه است. اندر میان شیر اشتر و ان کاوست.
از قبل انك این جوهرها همه اندرو معتدلست و اما شیر اسب و خر
میان شیر بز و اشترست. و لیکن شیر خر بشیر بز نزدیک ترست.
و شیر اسب بشیر اشتر نزدیک تر و شیر خر بیماری باریك را نيك بود.
و خداوند سل را چون تازه بخورد اندر وقت کی بدوشند. و زهرها را باز دارد
و بهتر همه شیرها و بیشتر منفعتش شیر مردم تن درستست و شیر هر جانور
بیمار زیان کارست. کی ان خون کی در تن وی باشد بر طمع خویش
نبود. و اما اختلاف این جواهر البان بر حسب غذای ان حیوان
جنانست کی اگر غذای ان حیوان نباتی بود مسهل. چون نبات سقونیا
آن زمان شیر وی نیز مسهل بود و کر نبات وی قابض بود چون حماض
و برك بلوط ان شیر شکم بیند. و کر نبات ان گیاهی بود نيك معتدل
شیر آن حیوان را مای بر او غالب بود. و زود کوار تر بود. و بدی
اندر وی کمتر باشد. و کر مدام خورند رنجی نرسد. و ان شیر کی جنبی
بر او غالب بود بد باشد. سدد انگیزد اندر جگر و سبرز و سنك اندر
كلی و مثانه آرد. و نباید کی ازو بسیار خورند نیز و همه شیری اصحاب
سل را نيك بود اگر تب با ایشان نبود. و کر تب با ایشان بود بد باشد.

لونه‌ها را مرجوع با سه جوهر اید :: و ترکیش از سه جوهر بُوذ ::
 یا جُنی بُوذ یا مای :: یا دَسَمی :: اما مای خلطها را کرم بکند :: و لطیف
 گرداند :: و طبیعت نرم گرداند و اقرار شکم پاک کند و این بی کرمشی کند
 و ریشهای را کی با ریش و ریم بُوذ پاک بکند :: و کلف را نیک بُوذ چون
 بر او طلا کنند :: و پنیراب همه علت‌های سودای را سُوز کنند و گر
 و خارش را :: و اما جُنی شکم ببندد و خلطی غلیظ انکیزد :: و سُدَد
 اندر جگر اوزد :: و سَنَك اندر کلی و اما زُبْدی مُعتدلست اندر حرارت
 و بُرودت :: و منزلتش منزلت زیت خوش تازه است :: سعال را سُوز
 کند :: و درشتی از سینه ببرد :: و یآوری دهد چیزی را کی از کلو
 بر افتد و منفعت کنند ریشهای زشت را چون بر او طلا کنند :: و هر
 شیری کی بُوذ لابد بر جوهرش جوهری ازین سه کانه غالب بُوذ ::
 یکی آنست کی جُنی بر او غالب بُوذ :: و یکی را مای و یکی را زُبْدی ::
 و مقدار هر یک ازین سه کانه بر شیر غلبه گیرد بحسب طبع ان جانور
 کی ازو خیزد :: و بحسب غذا و اختلافش :: و بحسب اختلاف اوقات
 سال :: و بحسب وقت دوری و نزدیکی زادنش اما از قبل طبیعت جانور
 شیر کاوشت :: و بر او جُنی غالبست و جوهر دَسَم :: از قبل آنک
 غذاش بیشتر از دگر غذاهاست و از معده دیرتر بشوَد :: و اما شیر
 شتر غالب بر او جوهر مایست از ان قبل زودتر از معده بروَد ::

و خوانیق را و لوزتین را منفعت دهد جُون بدو غرغره کنند. و خشک اندامان را غذا دهد. و تشنان بار اعتدال ارذ و اندر خون و منی بقرایند. و زود مُسْتَحِيل شود. ازین جهة گرم گرفته تب را ندهند. و کسی را کی زود صَدَاع ارذ زیان کند. و قُولنج را و بیماریهای سرد را. و ان را کی اندر اَثَرار شَكَم غلظتی باشد و ان را کی اندر معده یا اندر رودگانی باز بُود ندهند کی زیان کُند خاصه دندان خورده را. و بن دندان سست کند. ازین جهة گویند کی هَرَك شیر بخورَد باید کی بَشَراب و انکین مَضْمَنه کُند تا بن دندانهاش بشوید. و او را علتی نیارد. و هر کرا قَرَاقر اندر شَكَم بُود هم زیان کند. و ان را کی تَشَنگی بسیار کُند زیان دارد. و کسی را کی صفرا غالب بُود. و دیگر اختلافست اندر طبع شیر بان لون کی کُشد. کی باشد کی شیر را بکرنج بپزند یا بکاورس یا بکُندم و جُران. و برین گونه دیر از شَكَم بشود و سَدَد انکیزد. و اندر کلی و مثانه سَنَك ارذ. و از دکر لَوْن ان بُود کی بپزند و اندر اوی اهن گرم در افکنند یا سَنَك سَنَحْت گرم. تا مایش بجیند. ان هِنَكَم غذایی بُود نیک کسی را کی شکم همی براند شکم ببندد. و کر اندر معده تبشی بُود ساکن گرداند. و لیکن با ان نیز دیر گوارَد. و اندر شیر دکر اختلافست بر حَسَب ان جانور کی دارَد. و بر حسب سال جانور و بَر حَسَب غذاش. و بر حسب وعده زادنش و این همه

بجاوشیر ماند .: کرمست و خشک اندر آخر درجهء سیم .: حیض
 فرار از .: و کوزك را از شکم بکشند و اب زرد پیازد کدر
 کدر داروی شریفست ابله را بکشاید .: کرمست و خشک اندر
 درجهء دوم .: و بدل وی ریوند صینی است نیم وزن اوی .: و ثلث
 وزن وی کافور رباحی .: و دانگی از وزنش کشیز خشک باید

عَلَى حَرْفِ اللَّامِ

باب

لَبَن شیرست .: و او را میل باعتدالست .: لیکن با سردی
 و رطوبه میل بیش کند .: و تن فربه گرداند چون صافی و پاکیزه بود .:
 و اندکی جلا دارد .: و خوش بوی بود و تر گرداند تن را .: و علت های
 تیز را از تن منع کند .: و کیموسهای بد را براند .: و بیماری های باریک را
 منفعت دهد .: و سعال خشک را .: و حرقه البول را .: و کسی را کی
 بنک خورد باشد یا ذرایح و دگر زهرها .: و رمَد را نیک بود کی از نرلهای
 گرم باشد .: و اماس پلک چشم ببرد .: و طرفه را سود کند چون با مر
 بکار برند .: و دردهای چشم و گوش بنشانند کی از گرمی و خشکی بود .:
 و ریش مثانه را نیک بود چون باز خورند .: یا با حلیل باز افکنند .:
 و همه ریشها را کی اندر چشم بود سود کند کی با توتیا بکار برند .:

انصین قی آرد. و کر با جوز قی یامیزند قوّه او قوی کُرداند
کرم الشراب کرم الشراب. را ذکر با غب برفت کیل دارو
کیل دارو را ذکر اندر باب سین برفت کلب کلب را اگر پوشت
زیر زبانش بر گیرند و بگذارند تا خشک شود. و بسایند و با تخم کرفس
بخورند زخم کلب الکلب را سوز کنند. و کر جگرش بگیرند از سک زنده
جگر و سبرز اماس سبرز را نیک باشد. و شیر سک کر بجای اهک
بکار برند هم جنان موی ببرد. و کر زنی ازو بخورد کوزک مرده را بیرون
افکند. و کر بولش اول کی فروذ اید بر گیرند و بر ازخ کُتند در وقت
بفکند. و کر زنی ان کل بر دارد کی وی بر او بول کرده بود. و بزیر
بر گیرند اگر دیر همی آبستن شود زود باز گیرند. و کر کسی کی کلب الکلب
وی را گزیده بود. جگر ان سک کش بکزید بود بخورد منفعت
دهدش. و کر نیز جگر دگر سکان بخورد هم سوز دارد. و هرک دندان
کلب الکلب بر بازو بسته بود هرگز او را سک نکند و سرصین سک
کرمست و خشک اندر درجه سیم. جلا کنند. و ذبحه را سوز دارد کی
از رطوبه بود. خاصه کی سک را استخوان خورده امذ بود. و ان
سرکین را بسایند و اندر کلوی وی دمنند. و بیرون طلا کنند ذبحه ببرد.
و ریشهای عفن را از رودکانی پاک کند چون با شیر بخورند. و قولنج را
سوز کنند چون با اب بخورند آب گرم کباشیر کماشیر صمغی است

جگر و سُبُرز بُکُشاید. و ادرار بول و حیض آرد. و یرقانی کی از
 سودا بُوذ ببرد. و جراحتها بهم آرد. و عرق النسا را سُوذ کُند. و عُسْر
 البول را. و وَجَع المفاصل را و دَرْد شُش را. و کُحلی را زیان کُند.
 و اصلاحش مصطکیست و بهترش تازه ترست. و شربتی از وی
 دَرَمَسَنکیست بَس کُشت بر کُشت کشت بر کشت کرم و خشکست اندر
 درجه دوم. لطیفست. همه علت های سرد را سُوذ کُند. و بمحجونهای
 بَزْرک اندر بکار آید چون شلیثا و جُذ از ان کُسیلا کیلا گرمست
 و خُشک اندر اول درجه اول. و لطیفست. تن را فربه کُند.
 و معده را دباغة دهد. و قوی گرداند. و رطوبتی و بلغمی را سُوذ کُند
کُسیلج کیلج گرم و خشکست اندر درجه سیم سوزنده است. تشنگی
 انگیزد. و کَر و بَرص را سُوذ دارد چون بر او طلا کُند خاصه با
 شَطْرَج. و انکیان کُکُنج ککنج کوهی بهست. و انک از رز گیرند
 و اندر خورشید بپَورزند. و او قوی تر کی حَب العُروس. و سردست
 باعتدال و ادرار بول آرد. و ریش کُحلی و مثانه ببرد کُرمَازج
 کُرمازج را ذکر اندر باب جمیم بگفتم. و کوز کُندم هم جنین کُنگَرَزْد
 کُنگَرَزْد صَمغ حَرَشَفست. و ذکرش اندر باب حَا بَرَفْت لیکن اینجا اندکی
 یاد کنیم از انک اینجا بر ما بَرَفْتست. و او سرد و نرمست قی آرد باسانی
 و طعمش بی مُزه ست. و جُون با سِک انکین بخورند یا باب گرم یا با

حیض آورد . و کر ازو اندکی بخورند قی آورد . و کر او را مردی بیوی
 باز گیرد بعد از کوفته عطسه انگیزد . و او ای از داروهای قتالست . ان را
 کی نیکو استعمالش نداند کرد کبریت کبریت کرمست و خشک اندر
 درجه سیم . و او نیز ضدی کند با هر جانور کی زهر دارد . و هبه
 کبریتی کرم و لطیفست چون او را با تریاق یا با خدو یا با بول گوزک بر
 کزیده مار نهند نیک بود . و زخم هبه هوم را سوز کند . و او ای از سه
 گونه بود سُرَخ و زرد و سید . و هبه زهرها را منفعت کند چون بسایند
 و بر پاشند . و اگر دو دانک ازو بخورند نیز . و کر بسایند و اندر زیت
 و سرکه و انکین کنند . و بر برص طلی کنند . و بر شیرینه و کر
 و خارش هبه را ببرد . و ربو را نیز سوز دارد چون اندکی ازو بخورند
 با دگر داروهای کی ان را منفعت دارد . و ارسطاطالیس چنین گفت کی کبریت
 سُرَخ خداوند سکه و خُناق را سوز کند چون بینی باز افکنند . و منفعتی
 عظیم نماید چون در کلو پاشند کماذریوس کماذریوس کرمست و خشک
 اندر درجه دوم . و اندر او تلخیصست . فضول را ببرد و پاک کند .
 و سدد بکشد . و سختی سبرز ببرد . و ادرار بول و حیض آرد .
 و اماس سبرز ببرد چون از ان اب کی وی را اندر او جوشانیده باشند .
 بخورند یا طلا کنند کمافیطوس کمافیطوس کرمست و خشک اندر
 آخر درجه دوم . و اندر او تلخیصست . لطیف گرداند فضول را و سدد

شیرۀ خازك سبز کی خرمای خشك خوانندش و با باذروج بینی باز
 افکنی رعاف باز گیرد. و صداع و بیماریهای کرم را کی اندر سر بُود و اندر
 همه تن سوز دارد چون بینی باز افکنند یا بیوی باز گیرند. و دل را کی
 از کرمی ضعیف شده باشد قوی گردانند. و چون بر جگر و معدۀ کرم
 ضماذ کنند سوز دارد. و چون بموم روغن کنند و بردلی کی کرم شد باشد
 طلی کنند نیک باشد. و چون بخورند منی را بخوشانند. و شهوة جماع
 ببرد. و کلی و مثانه را سرد گردانند. و بیماریهای بد ارذ اندرین جایها کی
 کفتم و چون بسیار بوی کنند خواب ببرد. و چون اندر قُرصها بکار برند.
 تبهای کرم را سوز کنند. خاصه بیماری باریک را. و تب محرقه را و چون
 اندر کحلها کنند چشم را قوی گردانند. و ماده از وی دور کنند کبابه
کبابه کلو را صافی گردانند. و اندر لذه جماع بیفزایند. و مضرتش
 بروذکانی بُود و اصلاحش لبنی است. و بهترش تیز بوی ترست
 و شربتی از وی درمی و نیست. و او کرمست و خشك اندر درجه دوم.
 سدد افزارهای شکم بکشایند و ادرار البول آرذ. و سنك از خایه و کلی
 بیارذ. و قلاع را سوز کنند کی از رطوبه بُود. و شکم باز گیرد. و چون
 بخایند و خذوی او بکار برند لذت جماع بیفزایند. خاصه کی با عاقر قرحا بُود
کندس کندس کرمست و خشك اندر آخر درجه سیم. و اندر او
 تیزی قویست و جلا. کلف غلیظ و بهق سیاه را ببرد. و دکر ادرار

دیر به شود. . جون نيك بـكوبند و بر او بر پاشند فراهم آورد. . و اندر
 داروی کی خون از بر براقـكند سوز دارد. . و کسی کی معده اش ضعیف
 باشد. . و کسی کی ذرب باشدش یا ریش رودکانی وی را منفعت کند اما
 دوز کـندر خشك تر و کرم ترست از کندر ریش چشم را پاك گرداند. .
 و فعلش جون دوز مـر و میعه است و جون خداوند بواسیر زیر بر سوززش
 تجفیف کند كـهـر بـا کهربا سرد و خشکست اندر درجه اول خون
 حیض و بواسیر باز گیرد. . و خونی نیز کی از بر براقـتد. . و خفقان را
 ببرد جون يك مثقال ازو با ماورد و مصطکی بخورند. . درد معده را نيك
 بـود. . و مادهای را منع کند کی از سر بمعده همی ریزد. . و جون بزیر
 بینی بر سوزند مغز را قوی كـرداند و نزله ببرد. . و نیز بدل وی
 سندروسست یا صمغ کوز دو هم سنك وی و دوز کهربا و کندر. . و عود
 هوای غلیظ را لطیف گرداند و هوای و بای را منع کـند. . و مغز و دل
 قوی کـند كـثـیرا کثیرا بذی بسیار داروها بشکـند و تن را فربه
 گرداند. . و بمثانه زیان کـند. . و اصلاح وی مصطکی باشد. . و بهترش
 سبب تر بـود. . و کرمست اندر درجه اول. . معتدلست بتری و خشکی. .
 کلو را نرم کـند. . و شش را و سعال را نيك بـود. . و ریش مثانه ببرد. .
 و طبعش بطبع صمغ عربی نزدیکست و لیکن این ازو تر ترست كـافـور
 کافور سردست و خشك اندر درجه سیم. . اگر از وی جزوی بسای و با

اندر درجه اول .. معده قوی کند .. و سدد جگر بکُشاید .. و ادرار
 بول آرد .. و طبیعت نرم گرداند .. و سَنَخها ببرد .. و خلطهای بد
 مجتمع را کی اندر شکم کوزک بُوذ اندر شکم ماذر ببرد .. و تبهای کهن را
 و ابش جون با سَک انکین بخورند یرقان را نیک بُوذ .. و نیز ماسرجو
 کُویذ کی کُشوت مُعتدِلست .. بکرمی و سردی و تری و خشکی ..
 و لطیفست .. دباغَه مَعْدَه کند .. و سدد رَکها بکُشاید .. و ان جگر ..
 و تبهای مُرمن ببرد **کَبَاه** کُماه سردست و غلیظست .. خام انکیزد
 و سُرخ از وی نباید .. خُورد کی بدست و بسیار خُوردن ازو قولنج و سَکته
 آرد .. باید کی با توابل خُورند **کُنْدُر** کُندر را بتازی لبان خوانند ..
 و او کرم و خشکست اندر درجه دوم .. و اندر او قَبْضست .. و جون
 بخایند رطوبه و بلغم را از سر فرو کُشد .. و جُون بکوبند و بر جراحت
 فشانند فراهم آرد و خُون ازو ببرد .. و جُون کسی کی زحیر دارد وی با
 نانخواه بخورذ سُوذ دارد .. و جون با مَر و زعفران و افیون بهم بر امیخته
 کُتند و انک زحیر دارد بزیر بر کیرذ نیک باشد .. و کُندر ذهن را تیز
 گرداند .. و قی را و خلفه را منع کُند .. و گوشت اندر ریش برویاند ..
 و خون بسوزاند .. و باشد کُی وسواس آرد .. و جون ازو بسیار خورند
 خفقان را سُوذ کُند .. و قشارش کرم و خشکست .. و قَبْضی قوی دارد ..
 و لیکن تیزی نیست اندرو .. و تحفیفی کُند قوی و جراحی کی همی

و بیخس قوی تر از برکش هبه گرائی را. و جون بزیر مقعدهی بر
سوزند کی اندر وی ناسور بُوذ خُشک گرداندش. و هر اندامی را کی از
سردی برنج بُوذ کرم گرداندش. و کر بسرکه بکوبند و بر عرق النساء نهند
کی از بلغم بُوذ ان بلغم را بکشد **بَزْرُ الْکَتَّان** بزراکتان کرمست اندر
آخر درجه اول. میانه است میان تری و خشکی. تحلیل کند و نرمی.
و هر اماسی صی باشد از درون و بیرون سرد یا کرم سُوذ کند جون با
انکین پیامیزند و روغن بنفشه. و نیز اماسهای کی اندر سرگوش باشد
بکشاید. و ادرار بول ارد. و کر باب بیزند و زن اندران اب نشیند
اماسهای رحم بکشاید. و کر بکوبند و اندر انکین کنند و یک مثقال ازو
بناشتا بخورند درد سینه و سعالی را کی از سردی باشد ببرد. و اندر منی
بیفزاید و کر بکوبند و با روغن کل پیامیزند و بحقنه کنند ریشهای را کی
اندر روزگانی باشد منفعت دهد. و طبیعت بیندز جون بریان خورند
با سه درمسنگ فایند. و اندرو تیزست و جلا. سنک را اندر کلی سُوذ
کند و جون بزیر بر سوزند بواسیر را منفعت کند. و جون بریان
کنند با حب الرشاد و با زیت بخورند طبیعت بیندز. و زحیر ببرد کی از
سردی بُوذ و اصلاحش مصطکیست. و بهترش تازه ترست. شربتی ازو
بنج درمسنگست. و یوحنا گوید اندر روایتی کی او حیض ببرد. و سنک
اندر خایه ارد. و این نشاید بُوذ **کُشُوْث** کشوْث کرمست و خُشک

نیز و بیخس جون با مغز قرطم اندر سبب با کنند قولنج بکشاید و اوی
 اندر منی بفرایند. و جون زیر بر سوزند حیض فراز آرد و جون با انکین
 بکوبند و دو مثقال از وی بخورند. فضل غلیظ را لطیف گردانند
 و ببرد. و از سینه و شش بیرون افکنند. و کر بکوبند و بطلا عرق
 النسا کنند. و ان بندگشای کی اندر او بلغم باشد سود کنندش. و
 و جون بر کار عقب نهند دردش اندر وقت بنشانند. و تخمش جون
 با قطران بسایند و زیر دندان بر سوزند درد بنشانند و کرمی کی اندر دندان
 افتاده بود بکشد. و جون بریان کنند و با دانهء مورد پیامیزند زحیر
 و اختلاف دم را کی از قبل مقعده افتاد بود سود دارد. و کر با اب جو
 بپزند ربو را کی از خلطهای غلیظ خیزد نیک باشد. و رُعاف ببرد جون
 آبش با گندر بینی باز افکنند. و هم جنین کار افعی را نیک باشد جون
 بر سر جراحت نهند. و کر اب وی بگیرند و با سماق کوفته پیامیزند. و
 و اندر چشم کشند تم از چشم ببرد. و کر آبش بگیرند و بسرکه اندر کنند
 و باره‌ی روغن بان اندر او کنند. درد گوش را کی از سردی بود ببرد. و
 و کر با نمک بکوبند و بر جراحتی بزنند سود کند و شامی را ازو جون دو
 بار باب بپزند. بس بسرکه بپزند و بهری و زیت. و اندر وی زیره
 کنند معده‌ی سرد را قوی گردانند و منی را بخیسانند. و شیرهء برکش
 جون بخورند یا بزیر بر گیرند حیض فراز آرد. و بول و براز بگندانند.

تبش معده را بنشانند. و چون با داروهای اماس گرم یامیزند نیک باشد. و اب کشیز تر ذهن ببرد. و کر بسیار بخورند بکشد. و بقول جالینوس جنینست کی هرک اب کشیز بخورد حد نیم رطل بعد اذی او را کالیوی ارض و ذهنش بشوراند و سبات ارض. و بوی کشیز از تش همی دهد و اوازش شكن شود. بس کی جنین حال افتاد بود باید کی قی فرمایند گردن. انکه زرده خایه نیم برشت. با پلپل و نمک بدهند تا بخورد. و گرگی فربه بپزند بخوردی و خوردی ان بخورد. و شرابی صرف از بعد ان بخورد. اگر بدین برهد و کر نه دار صینی در شراب کنند و پلپل اندر شراب گهن و بدهندش تا بخورد. و خاصیتش آنست کی بخار منع کند. و نسیان ارض. و اصلاحش اب رازیانه است. و بهترش تازه ترست. و شربتی از ابش دو درمست کاشم کاشم را بینش و تخمش کرمست و خشک اندر درجه سیم. حیض ارض و بول. و باذها براند. و نفخ ببرد. و سد جگر بکشاید. و بکوار برد و برکش هم جنین کرات کرات کرمست و خشک اندر درجه دوم. اندر شهوة جماع بفرایند. و اصحاب بواسیر را نیک بود چون خام خورند یا بروغن زیت بخته و رودکانی را کی باز اندر افتاده بود سوز دارد و کیوسی بد ارض. معده را بد بود. و سهر انگیزد و خوابهای اشفته نماید. و صداع و تاریکی چشم ارض و کلی و مثانه را زیان کند. و حصر ارض و باز انگیزد

و باذها براند. و مغص ببرد و خون از زیر ببرد چون بزیر بر گیرند. و عسر النفس را کی از رطوبه بود ببرد چون اندر سرکه اغارند و اندر سایه خشک بکنند. و بس بریان کنند طبیعت بپندد و کر بخایند و آبش در چشم جکاتند کی در وی طرفه بود سود کنند و خونی کی ازو همی اید ببرد. و بهتریش کرمانی بود سیاه. و خاصیتش ادرار بول و حیضت و صفرا انکیزد. و اصلاحش تخم کرفست. و شربتی ازو بنج درمسنکست کُزْبَرَه کزبره کشنیزست و او سرد و ترست اندر درجه اول. و اندر او قبضت آبش ریش دهان را نیک باشد و قلاع را و جون با بست. جو بکوبند یا با عدس و روغن گل بر او زنند و اندکی زعفران حمره را نیک باشد. و تاریکی چشم ارد. و جُلْجَلان کشنیز خشک بود. و او سردست و خشک اندر درجه دوم. کالیوی را کی از صفرا بود و از بلغم نیک بود و صرع را نیز. معده قوی گرداند. و طبیعت بپندد. او جون بریان کنند و خون از زیر باز گیرد چون ازو ده درمسنک با اب لسان الحمل بخورند. و خاصیت کشنیز آنست کی طعام را اندر معده بدارد تا تمام قوه بدهد. و از بهر این نباید کی اندر غذاهای غلیظ کنند. و جون کشنیز بخایند بوی شراب ببرد و کر بماورد بپزند و بدو غرغره کنند اماس کَلُو ببرد و کر بکوبند نیک. و با کل پیامیزند کوفته آبلهء دهن ببرد. و جون ازو سه درمسنک بخورند شهوه جماع ببرد. و کر با لعاب بزرقطونا بخورند

بکشد. و جون بسایند و بر ریشهای کهن باشند تجفیف کنند. و درد دندان
 نشانند جون بسرکه بپزند. و درد کونسته نشانند. و عصارتش کرم
 اندر گوش بکشد و جوبش شهوه انگیزد و طعام بگوارد. و سختی از سبزر
 ببرد. و پوستش اندر تریاقها بکار برند. و اندر داروهای بزرگوار. کی
 او داروی شریفست و بزرگوار. و گرمست و خشک اندر درجه دوم.
 و جون بسرکه و نمک بگیرندش تلطیفی کنند نیک. و سدد جگر و سبزد
 بکشاید. معده را از بلغم پاک گرداند. و طبیعت نرم کند. و او بدارو
 مانده ترست کی بغذا لیکن بغذا دارندش. و خاصیتش انست کی صفرا را
 باسهال بیاورد. و مضرش بکلیست. و اصلاحش انیسونست. و بهترش
 پنخشت. و شربتی ازو درمسنکی و نیمست کرویا کرویا بهترین
 سیاه سرخ قام بود شربتی ازو دو درمسنکست. و او گرمست و خشک اندر
 آخر درجه دوم. باذها براند. و نفخ نشانند. و ادرار بول آورد.
 و رطوبه معده بچیند. و قوی گرداندش. و یاری گوارش و کرم و حب
 القرع را بکشد. و طبیعت بیند. و بری را از وی قردمانا گویند. باز براند
 و لقوه و صرع و ربو و فالج را سود کند و زخم کزدم را. و کر بکند گندنی
 قوی جون با سرکه بر او مالند کمون کمون زیره است و او گرمست
 و خشک اندر درجه دومین. نفخ بکشاید و لطیفست. خون را کی
 در تن بفسرد بود بکدازاند جون ازو بخورند. و ادرار بول ارد.

ازو قوی ترست . اما بحری طبیعت نرم کُند کی اندر وی تلخی
و سُوریست . و ان رطوبه کی اندر کرنست جلا و تسهیل کند . و جرمش
از قبل تحفیف شکم بیند و کسی کی خواهد کی شکم نرم دارد هم جُنین بپزد
و آبش بخورد . و انک خواهد کی شکم بیند يك بار بپزد و آبش بریزد و دگر
بارہ بپزد بس ان اب صافی بکُند و بخورد و کسی را کی مزاج چشمش
تر باشد مضرش نکُند بل منفعت دَهدش . لیکن دگر کونه را چشم تاری
کُند و خوردی کرنب خمار بپزد . و قنیط هم جنوست لیکن کرم کُتر دارد .
و کرنب موصلی و همدانی سرد تر و طبعش با شلغم نزدیکست . اندر منی
بپزاید نیز و جون کرنب را بگوشت فربه بپزند مضرش کم شود و کسی را
کی غلبه طبع سودای باشد کرنب او را بد بُود الا کی بسیار بُوستش بکنند
و بگوشت فربه بپزند . و مری بر او زتد . و زیت و زنجبیل و بلبل
و خولنجان انکه سودای را شاید کی خورد **کَبَر** کبر را میوه و بَرک
و جوب و بیخش و پُوست وی همی کرمست . و اندرو تلخست و تیزی
نیز و عفص . و سدد بکُشاید . و جلا کُند و خلطهای غلیظ لزج بپزد .
و درد سبرز را سُوذ کُند جون با سک انکین بخورند . یا با سک انکین
بپزند . و کر نیز ضمد کنند . و از وی دُو درمَسَنک با سک انکین خلطهای
غلیظ لزج را بیوَل و اسهال بیاورد . و ادرار حیض کند . و جُون بر
عرق النسا طلا کنند ساکن گرداند . و کر غرغره کنند رطوبه را از نک

کرفس کرفس کرم و خشکست اندر درجهء دوم :: صرع را بد بُود ::
و سَدَد بُکُشاید و بازها براند :: و ادرار بول و حیض آرَد :: و باه
انکیزد :: و کند دهان ببرد :: و وقتی کی بیم کردم بُود نباید خورد و ان
دکر هوام و کرفس رومی را فطراسالیون خوانند :: و او لطیف تر و بالغ
ترست :: سَنَك در کُلی و خایه خُرد بکُند :: و ثُخَم کرفس ادرار الحیض
اورَد :: و کُوزک مرده را بیرون کُشد و صفار اورَد :: و اصلاحش
انیسونست :: و تازه تر بهتر :: و ازو شربتی دو درمسنکست :: و فُطراسالیون
ادرار حیض کُند خفقان ارَد :: و اصلاحش انیسونست و بهترش تازه
ترست و هر دو مَصروع را بَدَست :: و صداع را نیز :: و باید کی با
کاهو و کُشنیز یامیزند تا خُداوند صرع ایمن باشد و نیز صُداع نَبُود ::
و ثُخَمش استسقا را نیک بُود و تب بلغمی را خاصه با اب رازیانه :: یا با
ثُخَمش **کَرَنَب** کَرَنَب نَبَطی و بَرّی و بحریست :: و قَنیبط و موصلیست
و کَرَنَب این همه کرم و خشکست و تیز :: و سودا آرَد :: و خواب بیهده
لیکن سینه و کلو را نیک بُود :: و شکم نرم کُند :: و مستی سَبُک گرداند ::
و جراحتهای بپزند و اماسها :: و ادرار بول و حیض ارَد :: و کیموسی انکیزد بد ::
و چشم تاریک گرداند :: و جِرْمش شکم بیندز :: و آبش شکم بُکُشاید
و ثُخَمش کرم بکُشد جُون باب تَرْمِس بخورند :: یا باب شِیح
و نَمش و کُلف را ببرد جُون بر او طَلا کُتند باب کَرَنَب و بَرّی

او گرم و نرمست .: اندر اب بُشت بیفزایند .: و کسی کی خواهد کی تنش
 فربه شود .: بکوبند و اب بر وی زنند و اندکی شکر و ارد و روغن
 با دام شیرین یا روغن شیرین تازه با او بیامیزند و بخورند تن را فربه کنند

باب عَلَى حَرْفِ الْكَافِ

کَرَسَنَه کرسنه گرمست و خُشک اندر درجهء اول .: و خاصیتش انست
 کی خُون از سر ذکر بیاورد جُون بسیار بخورند و کوفته ازو جُون با انگبین
 بَسْرشند .: و بکار بَرندش .: مَوَادَّ غلیظ مجتمع شده را اندر صدر نیک
 باشد .: و سدد بُکُشاید و بهق و نَمَش و کلف را ببرد کی طلا کنی
 بر او .: و گوشت جراحتهای برویاند **کُھْتَرُی** کھتری امرو بود .: و ازو
 انک شیرین باشد و آبش بسیار بود .: و رسیده و بُخته شده معتدلست .:
 میل بسردی دارد اندکی .: و غذای او بیش کی غذای بهی و سیب .:
 و انک ازو تُرَش باشد سَرْدست و خُشک شِکَم بیندز جُون از بیش نان
 بخورند .: و جُون از بس طَعَام .: بخورند شِکَم نرم گرداند و بخار را منع
 کنند کی بر سر نکدازد کی شود .: و معده قوی کنند .: و تشنگی بنشانند .:
 و طبیعت بیندز .: و جُون بفشارند و بر اندام ضعیف طلا کنند مادها را
 ازو منع کنند .: و برکش جُون بکوبند و بر جراحتهای نهند بهتر گرداند

و صندل **قَنْبِيل** قنیل کرم و خشکست .. اندر درجهء دوم .. کرم
و حَبِّ الْقَرْع را اندر شَكَم بکشد .. **قُولَانِي** قولانی جویست از
هندوستان ارند .. قُوْتَش بَقُوَّة فاوینا ماند **قَلِيَّة** قلیه کرم و تیزست
سوزنده .. گر و بهک و برص را سوز کند چون با سرکه بر او طلا کنند ..
کرم و خشکست اندر درجهء سیم .. **قُرْدَمَانَا** قردمانا شیرینه را نیک
باشد و صرع و ربو و فالج و لقوه را .. و حَبِّ الْقَرْع را یارزد .. و کاز
کَزْدَم را نیک بود .. و کر ببرد چون با سرکه بر او طلا کنند ..
قَاقِلِي قاقلی کرم و خشکست اندر درجهء اول .. اسهال اب زرد
کند .. و ادرار بول و شیر کند برفق و شربتی از آبش سیک رطلی است
تا دو سیک ناجوشیده .. **قَلَنْدُس** قلندس سنک آبکینه است ..
و کرم و خشکست اندر درجهء سیم .. خون را کی از زیر هپی اید و رَعَا
را ببرد .. و ذکر او خود کرده شد اندر حدیث سنکها اندر باب حا
قَاتِلِ ابِيهِ قاتل ابیه کرمست و خشک اندر درجهء اول .. سَعْفَه را
و سحج را کی اندر روزگانی باشد سوز کند .. و مَغَص سخت را ببرد ..
و معده را زیان کند و اصلاحش کثیر است .. و شربتی ازویک درمست
قِرْطَاس قرطاس سوخته کرمست و خشک اندر درجهء اول .. سَعْفَه
و سحج روزگانی را منفعت کند .. و خون را کی از زیر اید ببرد و آن بینی نیز
قُطْن .. قطن کرم تر از کتانت .. و تن را ملازم تر دارد .. و دانه

بکریزند. و بدل وی سکنیچ بُود هم سَنکَش. و خاصیتش آنست کی
 خلطهای سودای ببرد و نسیان اَرَد. و بهترش آنست کی بصمغ ماند.
 و شربتی از وی درمَسَنکِست قَفَرُ الْيَهُود قفر الیهود بهترین
 وی فلسطینی باشد سیاه و بَرّاق. و اَوکَرَمَسْت و خُشک اندر
 درجۀ دوم. اما سهای سخت را بکُشاید. و جراحَت تازه بهم اَرَد
 قیر را قُوَّة بقُوَّة قفر نزدیکست. و او کَرَمَسْت و خشک نیز و لطیف
قَنَابَرِی قنابری تَرَبَدَسْت و کُورَغَسْت و کَرَمَسْت و خشک اندر درجۀ
 اول. و لطیفست. جلا کُند و تَقَطِیع. و اب بیخس جُون بینی
 باز افکُند رطوبتهای غلیظ از معده. اَرَد. و زخم هوام را سُوذ کُند
 جُون بر جای کزیده نهند و آبش طبیعت براند قَاقِلَه قاقله
 کَرَمَسْت و خُشک اندر درجۀ دُوم. معده و جگر قوی گرداند و بوی
 دهن خوش کُند. و مَنش کردا و قی بنشانَد. طبیعت بیند. و طعام
 بکُوارَد. و تری از شکلو ببرد قَرَنفُل قرنفل دُو جَنَسَسْت
 نَر و ماذه. و کَرَمَسْت و خُشک اندر درجۀ دوم. معده و جگر
 و اندامهای باطن را سُوذ دارد و بوی دهن خوش گرداند. و معده
 قوی کُند. و قی و غشیان بنشانَد و طبیعت بیند. و هبه علت های سرد را
 سُوذ کُند. و سوداییان را سُوذ دارد. و دل خُرم کُند. و هم درستان
 و هم بیماران را منفعت دارد. و هبه اثرار دیکی را جُز ماورد و کافور

و فالج و لقوه و عرق النسا و قولنج را سُوز گُند چون ازو دانگی تا دو دانگ
 با ارد نشاسته بخوری . و عصارتش قوی ترست . و بول و حیض بکشاید .
 و کوزك را در شکم بکشد چون بزیر بر گیرند . و خناق را کی از بلغم خیزد .
 جُون بانگین بسرشد و بر کلو طلا کنند . و شقیقه را کی از مادهء سرد و غلیظ
 باشد . و کر اندر شیر اغارند و بینی باز افکنند هم چنین منفعت گُند .
 و بفعل حنظل فعلش قریبست و مقدار شربتش هم چند شربه اویست .
 و خاصیتش همه اسهال اب زرد و بلغمست . و نباید کی تنها خورند کی او داروی
 قویست . ولیکن با صبر و قنطاریون و سورنجان و کافیتوس . و قوه الصبغ
 کی با وی پیامیزند نفّعش بسیار گردد . و بهتر است کی ان وقت جیند کی
 ثریا نهان بُوذ و رَنک او زرد شد بُوذ . و عصارتش ازو قوی ترست .
 و نباید کی بگویندش . ولیکن هم جُنان بدست بفشارند . و ان اب
 وی اندر چیزی کنند تا صافی گردد بس بر خاکستر بیخته ریزند تا بر او
 خُشک گردد . بس بردارند . و جُون کهن شد بُوذ قوتش نبُوذ و کتر شربتی
 ازو سه تَسوست و بیشتر تا دو دانگ . و هم سَنک وی صمغ عربی با اوی
 بایذ آمیخت و نیم وزن او نشاسته قَنَه قَنَه گرمست اندر درجهء سیم .
 خُشک اندر درجهء دوم . قوتش قوتی هست نرم کن . تحلیل گُند و ربورا
 منفعت گُند . و جُون بزیر بر سوزند کوزك را از شکم بیرون اورد . و حیض
 بکشاید . و جُون اندر خانه وی را بسوزند و دُوذ کنند همه کزندگان

ببرد. و کرکران خوانندش نیز و کیکیهان قُسط قُسط کرمست
 او خشک اندر درجهء سیم. استرخای عصب را نیک باشد. و ادرار بول
 آرد و حیض. و فسنجی را کی اندر عصب گرفته بُود نیک باشد. و کرم
 و حب القرع را بکشد. و کلف را سوز کُند جون براو طلا کنند یا باب
 یا بانکین. و یآوری دهد شهوة را جون با شراب بخورند. و وکر
 بزیت بپزند و آن را کی لرز و آرایش خواهد آمدن ازیش آمدن تب بخوشتن
 اندر مالد تب نیایدش و کسی را کی تنش سست همی شود. یا عرق النساء
 باشدش ازو منفعت یابد. و خلطهای غلیظ را از باطن تن بکشد.
 و دکر اندامهای سرد را کرم گرداند. و اندرو رطوبتی فضلی هست کی نفخ
 کند. و اندر شهوة جماع بفرایند. و زخم هوام را نیک بُود. و اندامهای
 باطن را قوی گرداند جون جگر و دل و مغز و سبرز. و روغنش هم جنین
 سوز کند درد جگر و معدة را و سردی بندکشیها را. و سستی موی بیاید.
 و فالج و لقوه و استرخای عصب را سوز کند. و کرم بکشد. و مضرتش
 بسرست. و اصلاحش کثیر است. و بهترینش آن باشد کی عفن نبوده
 باشد. و شربتی ازو یک در مسنک و نیمست قِثا الحِمار قِثا الحِمار
 کرمست و خشک اندر درجهء سیم و بهترینش آنست کی میانه بُود نه بزرک نه
 خرد. و زنگش سُرخ بُود. و سخت تلخ باشد و تیز و اندر او قوتی مُسهلست
 بلغم را اسهال کند. و رطوبه غلیظ و مره و وجع المفاصل را نیک باشد.

دَارُوِست بُسَدَد جَعَر و سُبُرز کُشَاذَن هَم بَطَلَا هَم بِخَوَرْدَن و خَاصِیَّتَش
 کُودَک مُرده از شکم بیاوردنست .. و مضرتش بکلیست .. و اصلاحش
 صمغ عربیست و باریک بهتر بُود و شَرَبَتی ازو سه درمسنکست قِرَاسِیَا
 قراسیا بزعرور ماند .. از بعلبک خیزد .. و اندر او قَبْضَت معده را دبعه
 کند و قوی گرداند .. و صمغش خشونت قصبه شش ببرد و سَنک اندر
 مَثَانِه خُرد کُند .. جُون بَاب رازیانه بخورند .. یا بَاب اُصول .. و اب
 میوه اش لطیفست اسهال صَفْرا کُند .. و تهای صفرا وی را سُوز دارد ..
 و سَرَد و خُشْکست اندر درجه اول قَرَطَ قَرَطَ را میوه سَرْدست
 و خُشْک اندر درجه دُوم .. و اندرو قَبْضَت و تلخی .. و تجفیف کند
 و جراحاتها را بَرْک را سُوز کُند .. خاصه ان ریش را کی اندر عَصَبُ
 بَاشَد جُون اندر سَرُکَه آغِشْتَه بُود .. یا بَسْرَکَه و انکین .. و برکش هم
 جُنَان .. و اَدِیم را بَدُو رَنک دهند .. و عَصَاة بَرکَش .. و صمغ دار
 وی را قاقیا گویند .. معده را قوی گرداند .. و اماسهای کرم بنشانند .. و سَمِج
 را سُوز کُند و اختلاف خون را جُون بَدُو حُقْنَه کُند منفعت کُند .. و خُون را
 کی از بر هَمی افتد جُون بخورند و ان خُون را کی از زیر شُوز سُوز کُند جُون
 زیر بر گیرند .. و موی سیه کُند .. و درد چشم بنشانند قَرَقِیْهَان قرقیهان
 اندر روغن کلانج بکار برند .. و او را یکیهان خوانند کرم و خُشْکست اندر
 درجه اول .. فالج و لَقْوَه را سُوز کُند و قُولنج بُکُشَايَد .. و تب جَهارم

از دا الثعلبست و آبله . و ضررش بچکرست . و اصلاح اوئی کثیراست .
و بهتر ارمی بود سبید . و مقدار شربتی ازو سه درمسنکست .
و چون آبش بپزند و بر سر ریزند یا زنی اندر وی نشیند . زه دان بیرون
آرد و قم رحم بکشد . و نیز سَنک اندر خایه خرد بکند .
و بخته اش چون بر سر ریزی صداع سرد ببرد . و سَدَد بینی را نیز
نیک باشد و زکام را و عصارش از برگش بهترست **قَصَب** قَصَب
چون بسوزند و بر دندان بسایند جلا دهدش و شوخ ازو ببرد و نیز
بیخش هم این کند . و دا الثعلب را نیک باشد . و این خاکستر کرم
و خشکست اندر درجهء سیم . و بَرک قَصَب تا تر بود سرد باشد اندکی .
و از ان بنه کی اندر بندهای قَصَب باشد اگر اندر کوش شود مرد گر
کرد . و ریزی را چون با بیخ او پیامیزند از تن یکان بگشد . و او
کرم و خشکست اندر درجهء دوم قَنْطُورِیُون قَنْطُورِیُون هرج سطرست
کرم و خشکست اندر درجهء سیم . اسهال خام و بلغم کند و ادرار حیض
ازد . و کُودَک را گشته بیرون کشد . و نیز جراحته را بپزند .
و خون را کی از بر بر افتد سوز دارد و فسخ عصب را و ضیق نفس را
و سعال کهن را نیک بود و قَنْطُورِیُون باریک هم ان کند کی سَطَبَر .
و چون بدو حقه کنند خلط غلیظ از تن بیارد . و عرق النسا را منفعت
دهد و او داروی مُسهلست . جراحتهای بد را سوز کند . و بهترین

و خارش را سوز گزند. تن مرده را خشک کردند. و بیاید از فساد
شدن. و شش و رشک بگشند و کرم کی اندر گوش و روزهائی بود
بگشند. و جون بسر احلیل باز افکنند نطفه ببرد. و درد دندان را
بنشانند. و جون بوقت مجامعت بسر ذکر باز کنندش نطفه را بگشند.
و درد دندان بنشانند جون پنبه‌ی بدو باز نهند. و دندان را خرد کند.
و زخم مار را جون با نمک بر او طلا کنند نیک باشد. و استسقا را هم
جنین. و بهترش سیه تر باشد و طلخ تر و خوش بوی تر. و گوشت
مرده اندر اندام بخورد. و ادرار حیض آرد. و نکذارز کی زنان ابستن
شوند جون مرد بسر قضیب باز کند. خاصیتش کرم و حب القرع
گشتست. و نیز صداع آرد. و اصلاحش تخم رازیانه است. و انک
از درخت صنوبر خیزد بهتر باشد **قیصوم** قیصوم کرمست و خشک
اندر درجه دوم. تحلیل اماسهای کند کی از بلغم باشد. و ادرار حیض
آرد. و جون اندر روغن اغارند یا بدو بزنند و خویشتن بدو بیالیند.
و جون هم جنین کنند از یش تب سرد. منع کند مرتب چهارم را.
و مواضبه را و تن را سبک کردند. تا لرز نکیرد. و جون بسوزند
و اندر آب بیاز کنند و برد آ الشعلب طلا کنند سوز کند و جون خاکسترش
بر ریشها فشانند تجفیف کند. و کرسه درمسک ازو با اب انکین بخورند
کرم و حب القرع را بگشند. و دردهای کهن از سر ببرد. و منافعش

وی باشد **قَلْب** قلب گرمست و خُشک اندر درجه اول :: سَنَك اندر
 خایه خُرْد کُند :: و ادرار بول آرد :: و ریشی کی اندر مثانه و کلی
 بُوذ ببرد **قُرْطَم** قرطم پیارسی کاوجیله باشد :: و او گرم و نرمست
 اندر منی یفزاید :: شکم نرم کُند :: و معده را نرم بُوذ :: و قولنج را
 نیک باشد :: و اسهال بَلغم کُند چون باب گرم بسایند و بخورند :: پس از
 ان کی ابش صافی کرد باشند با انکین :: یا او را اندر خوردی خُروس
 کهن کُند :: و بخورند قولنج بکُشاید و آب پُشت بفزاید و دشتی ازو
 قوی تر باشد :: و کُلش کی معَصَفَر خوانندش اندر او پارهی قبضست ::
 چون بسایند بَسِرْگه و بر شیرینه طلا کُند :: قلاع و بثر را سُوذ کُند ::
 و کر اندر سرکه کُند و بر بهق مالد و بر کلف منفعت دهد و کَرَم
 و خُشکست اندر درجه دوم :: خاصیتش آنست کی معده و سر رحم
 پاك کُند :: و هیضه آرد نیز و اصلاحش رُوغن باذامست :: و هَرَج
 سیّه تر بهتر شربتی ازوده درمسنکست **قِنَا** قنا کویند وی را و قند را
 خیار خوانند :: و بزبان بهری خراسانیان کونده کویند مر قنا را :: و این
 کونده و خیار هر دو سرد و تَرند اندر درجه دوم :: حرارت بشکند ::
 و تشنگی بنشانند و ادرار بول آرد هر دو خاصه تُنْجُشان :: و طبیعت نرم
 کُردانند و کلی و مثانه پاك کُند :: و حرقه البول بُرند **قَطْرَان**
 قَطْرَان صمغ اُهلست :: و گرمست و خُشک اندر درجهی دوم :: جَرَب

فَطْرَاسَالِيُونُ فطراسالیون را ذکر اندر باب کاف کرده اید **فَضَه**
 فَضَه سرد و خَشَكست خفقان و علت‌های دل را نیک بُود فَقَاع
 فَقَاع جذام آرد و قُرَاقِر و نفخ اندر شکم افکنند. و کیموسی بد آرد و قی
 انگیزد. و محمد بن زکریا کُویَد فَقَاع کی از جو کنند عصب را زیان
 دارد. و درد سر آرد. و ادرار بول کُند. و آتش خمار بشکند

عَلَى حَرْفِ الْقَافِ

باب

قَرَع قَرَع کَدُو بُود. و او سَرَد و تَرَسْت اندر درجه دوم غذاش
 اندگست. و لَطِيفَسْت. کرمی داران را نیک باشد نیز تشنگی بنشانند.
 سعال ببرد لیکن چون اندر معده خلطی بیند با او یکی شود. و خلطی
 بد انگیزد. و چون مردم سَرَد مزاج او را بخورد باید کمی از پس اوی
 اقزارهای گرم خورد چون بلبل و فوینج و صَعْتَر. و میانش با روغن
 کل درد کوش را نیک بُود کی از کرمی بُود و نیز درد نقرس گرم را.
 و روغن قَرَع انک از دانه شیرین گیرند کرمی دار را منفعت کُند و هبه
 دَرْدی را کی از کرمی باشد. و خواب آرد. و بدل روغن قَرَع رُوغن
 باذام شیرینست. و او طَبْع نرم کَرْدَانَد. و نیر سعال و دَرْد سینه را
 نیک بُود کی از کرمی باشد. و تشنگی بنشانند. و قی بار دارد کی صَفْرا

و قُوْتش جُون قُوَّة سُنْبُلست . و ادرار بول اَرذ بیش از سُنْبُل فُطْر
فُطْر را سَماروغ خوانند . و کلاه دیوان نیز گویند . و او سرد و تَرست
اندر درجهء دُوم . خِلطی بَد انکیزد و لَزج بیش از ان کی کهی انکیزد
و خُنَاق آرد و از ان پرهیز باید کَرْدَن کی بزیر دَرخت زیتون روید کی ان
زهریست کُشَنده و فولس کویذ این فُطْر تَن فَرِبِه کُند . خاصه فُطْر
سُرخ کی با میجته بخورند **فُلْفُل مُوی** فلفل موی کرمست و خُشک
اندر درجهء دوم . قُولنج و نقرس و وجع المفاصل را نیک بُود . با زَهْرها
بکُشد . و زخم کزدم را نیز نیک بُود **فَل** فل کرمست و خُشک اندر
درجهء دوم . و او علت های عصب را کی از سَرْدی بُود نیک باشد .
و باذها را کی اندر رحم بُود تحلیل افکند **فیل زَهْرَج** فیل زَهْرَج
حُضْض هندیست منافعش در باب حَا بَرَفْت **فاغیه** فاغیه الحنا را
منافع اندر باب حَا بَرَفْت اندر ذکر حنا **فُقَاح الکرم** فُقَاح الکرم را
منافع اندر باب عین یاد کرده آمد با عنب بهم **فُوفُل** فوفل سردست
و خُشک اندر درجهء دُوم . قُوْتش بَقُوَّة صَنَدَل سُرخ ماند و گوشت بن
دندان سَخْت کُند . و کند بینی ببرد . و جون بر اماسهای کرم باؤل
حال طلا کُند سُود دارد . ماده از اندام ببرد **فاغَرَه** فاغره بمحص
ماند . او را اندر روغن ساطع بکار برند . معده را قوی کُند و خوش
کرداند و بهیل بویا نَزْدیکست . و کرم و خشکست اندر درجهء دوم

قوة الصبغ کرمست و خشک اندر درجه دوم :: سدد جگر و سبرز
 بکشايد :: و حيض و ادرار بول آرد :: و بهق سید را نيك باشد چون
 با سرکه بر او طلا کنند :: و عرق النسا را و درد کونسته را و دردهای
 جگر و سبرز را منفعت دهد و مضرش هم بسبرزست :: و اصلاحش
 مضطکیست و بهترش سطر ترست :: و شربتی ازو سه درمسنک بود
 فراسیون فراسیون کرم و خشکست اندر درجه دوم و بول و عسر النفس
 و یرقان را نيك بود :: سدد جگر و ان سبرز بکشايد :: و شش
 و سینه را پاک بکنند :: و حیض آرد :: و عصارش چون با انکین
 در چشم کشند نورش بفرایند خاصیتش سدد جگر کشاذنست :: و مضرش
 بمثانهست و اصلاحش هلیله زردست :: و شربتی ازو دو درمسنکست
 فاونیا فاونیا معتدلست بکرمی و خشکی :: وی علت ام الصبیان را
 نيك بود چون از کوزك بیاویزی :: و صرع را سوز دارد چون بزیر
 بینی بر سوزی و حیض بکشايد :: و سدد جگر و کلی نیز بکشايد چون
 با انکین بخورند :: و تقرس را سوز دارد :: و تحفیف کنند سخت ::
 و طبیعت بیند چون با شراب عفص بخوری :: و جالینوس گوید کی قوه
 او يك سال بیش بنیاید و خاصیتش انست کی شیر افراید و حیض آورد
 و صفرا انکیزد :: و اصلاحش هلیله سیاهست :: و بهترش کرد بود ::
 و شربتی ازو درمسنکست **فو** فو کرمست و خشک اندر درجه اول ::

گردا باز دارد .. و خفقان را نيك بود .. و دل قوی كند کی بخورند یا
 اندر مطبوخی افکنند .. و همه علت‌های سودای را و حفص و گر را سود
 كُند .. و غم از دل ببرد از ان قبل سودا را سود كُند .. و سُد‌های
 مغز و منخرین بَكشاید چون بوی كُشد یا بخورند .. و خلط‌ها از تن
 باك كُند .. و مضرت اوی بسرست .. و اصلاحش كثیراست ..
 و بهترش تیزبوی ترست و شربتی ازو درمَسَنكست فلفل فلفل
 كمرست و خُشك اندر درجهء سیم .. همه علت‌های را کی از بلغم خیزد
 سود دَارَد .. و سدد جگر و سُبُرز بَكشاید .. و باذها براند و مادّهای
 غلیظ را لطیف گرداند .. و با زهرها بكَوشد و معده و جگر را گرم گرداند ..
 و طعم را بكوار بَرَد نیز و گرمی عظیم كُند .. از قبل این نباید کی محروران
 خورند .. و اندر تابستان نباید كی خورند .. و چون با ریت بر خُوك
 نهند بَكشاید .. و فلفل سبید را گرمی كَترست و طبع او بطبع زنجبیل
 نزدیکست .. و فلفل سیاه معده پاك گرداند .. و بینای ضعیف كُرداند ..
 و اصلاحش انكینست و شربتی از سیه يك درمَسَنكست .. و از سبید
 درمی و دانكی و نیم .. و سبید نیز معده پاك كُند .. و بصر ضعیف
 گرداند .. و اصلاحش زیره است .. و بهتریش سُرخ قام بود فلنجَه
 فلنجَه گرم و خشكست .. اندر درجهء دُوم وی معده و جگر قوی كُند
 و علت‌های سرد را سود دَارَد چون فالج و لقوه و نسیان فَوّه الصبغ

بیرون کشد :: و بندگشاهها را گرم گردانند :: و حیض را بکشاید چون
 با شراب بخورند و کر بزیر بر گیرند نیز :: و کر شراب بپزند و مجدوم بر
 خویشتن طلا کند منفعتی عظیم یابد :: و چون تازه بود بهتر :: و عصارش
 کرم و حب القرع اندر شکم بکشد :: و ربو و ضیق النفس را نیک بود
 صی ان اب کی وی را اندرو بخته بوند با انکین بخورد :: و یرقان را
 نیک باشد از قبل انک سد گشایست :: و کوهی این قوتها بیش کند ::
 و فولس گوید کی اگر بگویند و آبش بر روی طلا کنند اثرهای سیه را کی
 بر روی بود ببرد :: و رنک روی کی از حال خویش بشد بود باز جای
 آرد :: و کزیدن همه زهر داران را نیک بود از انک زهر را بیرون کشد ::
 و چون اندر گوش جکانند کرم کی اندر گوش بود بکشد :: و چون بخورند
 یا بزیر بر گیرند کوزک اندر شکم بکشد :: و نفع را مزاج کرم و خشکست
 و لیکن رطوبتی فضلی دارد صی اندر شهوة جماع بيفرايد :: و هیجان
 افکندهش :: و چون با سرکه بخورند منش کردا و قی بنشانند :: و فوق را
 ببرد و خون از بر بر افکندن منع کند و کرم اندر شکم بکشد و گرم و خشکست
 اندر اخر درجه دوم :: و تب و آریش ببرد :: و زهره را زیان کند ::
 و مرد را بی زهره گردانند نیز و اصلاحش کاکتجست :: و بهترش تازه ترست
 و ازو شربتی يك درمسنك و نیمست فرنجبشك فرنجبشك :: کرم
 و خشکست اندر درجه دوم سد بکشاید و دل خرم بکند و بگوار بزد و منش

بکشاید. و منش کردا ارد. و اب برکش یرقان را نیک باشد کی از سبزه
 افتد. و روشنای چشم تیز کند. درد گوش بنشانند کی از سردی بود
 و روغن ترب هم چنین کند. و ترب اگر هم چنان بپزند و اندر گوش
 نهند با انکین درد گوش بنشانند. و تخمش قوی تر از برک و از تنش.
 و قوت تحلیل دارد قوی. و بهق سیاه را و نمش را سود کند چون با
 کندر بگویی و اندر گرمابه طلا کنی. و ادرار بول ارد. و چون ترب
 بپزند و بخورند و آبش با سک انکین بخورند قی را یآوری دهد. و پوست
 ترب زهرها را منع کند آن همه هوام و ان عقرب **فوتنج** فوینج
 پودنه است. و او کرمست و خشک سه جنسست کوهی و جویباری
 و بستانی. کوهی را فوینج جبلی کویند. و مر جویباری را هیرازمای
 خوانند. و بوستانی را نعنع کویند و کوهی را بهترش خوش بوی تر
 باشد و خرد برک تر. تحفیف کند و تلطیف قوی. رطوبتهای غلیظ
 لزج را سود دارد کی اندر سینه و شش بود و باسانی بیرون ارد. و ادرار
 حیض اورد. و جویباری سخت کرم و خشکست. و چون بکوبند
 و عصارتش با انکین بخورند کرمی عظیم کند. و عرق پیاز و ان اندام
 شکنج را کی با کالیوی بود سود دارد چون با شراب بخورند. و چون بر
 اندام طلا کنند بتری طلای قوی آرایش ببرد. و عرق النسا را منفعت
 کند چون بر کونسته ضماد کنند. از ان قبل کی هرج اندر باطن بود

کش اندر کلو زرو مانده بُود غرغره کُند برهَد. و نکذارذ کی ریشی اندر کلوی
 او بماند. و کرم و خشکست اگر پُوستش بسوزی و خاکسترش با سرکه بر
 آرخ نهی ببرد. و این دار را بورقی باشد او را بورق بذه خوانند غری
 غری سریش بُود. و او کرم و خشکست اندر درجه اول. و سعفه را
 و فتق و خُون را کی از برهی بر افتد نیک باشد. و غری سمک کی
 سریش ماهی گویندش هم این علت را سود کُند کی گفتیم خاصه فتق
 خایها را **غُوشَبَه** غُوشَبَه جنسیست از فُطر. و سرد و ترست اندر درجه
 دُوم. قولنج آرد و نفخ و غذای بد دهد. و محمد بن زکریا گوید طبعش
 بکمی نزدیکست لیکن این از کمی بسردی کترست. و ازو بهترست بمخاصیة

باب عَلَى حَرْفِ الْفَاءِ

فُسْتُقُ فستق معتدلست بجمارة و رطوبة و یبوست تقویة دَلْ کُند و ان
 جگر و سُدش بُکشاید. و هرج رطوبة بُود اندر سینه بر افکند.
 و پاکی مثانه و کلیتین را نیک باشد و اندر باه بفزاید. و زخم هوام را نیک
 باشد چون با شراب بخورند **فُجَل** فُجَل ترست و او گرمست و غلیظ
 اندر معده بسیار بماند. و بلغم ببرد. و طعام اندر فم معده بدارد.
 و قی آرد. و برگش طعام بکوار بزد و شهوة را بینکیزد. و سُد جگر

تُخْم کَرَفَسْت . و هرج سیاه تر بهتر . و شربتی از وی یك درمَسَنك
 و نیمست . و دانه او درد جگر را کی از سردی و رطوبت بُود نیک
 باشد . جُون با شراب ریجانی بخورند و ادرار البول و حیض آورَد .
 و مَغَص بنشانند کی از بازهای غلیظ خیزد . و زخم عَقرب را نیز .
 و او گرمست و خُشك اندر درجهء دُوم . و بوست بیخ درخت غار سنك
 اندر مثانه خُرد كند جُون با شراب بخورند غَافَت غَافَت كرم
 و خُشكست اندر آخر درجهء اول . سُدَد جگر بُكشاید . و تبهای
 كُهن را سوز كُند . و قوتی لطیف و قاطع دارد . جلا دَهد بی انك
 كَرْمشی یِذا كُند . جگر قوی گرداند بدان اندکی قبض کی اندرُوست
 و خاصیتش درد جگر بنشانندست و قولنج آوردن . و اصلاحش
 انیسونست . و بهتر سُرخست . و شربتی زو سه درمَسَنكست . عصارتش
 قوی تر ازوست . جرب و خارش را سوز كُند . و لطیفست . جلا
 كند و تقطیع . و سُدَد جگر بُكشاید از ان کی قبضی اندك دارد تب
 جارم را سوز كُند و درد تهی كاه را و قولنج ارذ نیز و اصلاحش تخم
 رازیانه است . و بهترینش تازه ترست . و ازو شربتی دو درمَسَنكست
 و نیم . همه تبهای بلغهی و كُهن را سوز دارد جُون با سِك انکین بخورند .
 یا با اب رازیانهء تر . یا با اب شاه تره . غَرِب غَرِب را بیارسی بذه
 خوانند . پُوستش خُشك کرده و خُرد سُوذَه جراحَتها را منفعت دارد و کسی

و منفعه کند. و هم جنین حُرّه یا سوزای کی اندر بینی بدید اید و او را استعمال نباید کرد الا بعد ان کی تن پاک کرد باشی از همه فضولها بداروی مُسهل خورَدن. و رَک زدن و حجامه کردن تا مادهی اندر تن نمانده باشد کی علق ان ماده را انجا کشد عَنْكَبُوت عَنْكَبُوت را جُون نَسْجَش بر جراحت نهند وئی تحفیف کند. و نکذارد کی بیاماسد. و وکر عَنْكَبُوت را بکوبند و بر شقیقه نهند تب چهارم را سُوذ کند. و وکر بر روغنِ گل بپزند و اندر کُشوش نهند درد کُشوش ببرد و سُوذ کند

عَلَى حَرْفِ الْغَيْنِ

باب

غُبَيْرَا غُبَيْرَا سنجَدست. و او سَرْد و خشکست اندر درجهء اول. و قابِضست شکم بیندز و سَحْج را سُوذ دارد تشنگی بنشانند. کی از قبل صَفرا بُوذ. و او غذای است کی مَرگُوزکان خُرد را موافَقست کی طبیعت ایشان باعتدال بدارد تا شیر خورند. و پست وی هم جُنَان شکم بیندز. و معده را دباغت کند. و صَفرا بَشْکَنْد غَار غار را برکش تحفیف کُند و گری. و اندر او تَلْخِیست و قَبْض اندکی. سَنَك اندر خایه خُرد کُند و اندر کُلی نیز. و سُدَد جَکَر بَکَشاید و جُون بَسَرکه بپزند دندان را سُوذ کُند و کندی دندان ببرد و درد سر اَرَد. و اصلاحش

عنب الثعلب سردست و خشك اندر درجهء دوم . و بدالش كاكنجست .
 و اندر اوی اندکی قبضست و عصارتش جون بر اماسهای گرم کنند سوز
 كند و افزارهای شك را نیز . خاصه جگر و معده را جون با خیار
 جنبر خورند . و وجع المفاصل را منفعت كند کی از گرمی بوزد .
 و اسهال صفر كند برفق . و استسقای گرم را سوز كند کی با خیار جنبر
 خوری و باید کی عصارتش بجوشانند و كفش بگیرند کی اگر نا جوشیده
 خورند منش كرده اورد عوسج عوسج خار بنست . و او سرد و خشكست
 اندر درجهء دوم . وی الاماسها را بنشانند کی بر وی طلا کنند . و برکش
 جون بخایند قلاع و قروح دهان را نيك بوزد عشر عشر كرمست
 و خشك اندر درجهء سیم . منفعت كند استسقا را و همه علت های سرد را .
 خاصه دماغ و عصب را . و سل و فالج را و استرخای عصب را . و او
 بازریون نزدیکست . و اصحاب مزاج گرم را او قوی ترست عقرب
 عقرب سرد و خشكست اندر درجهء سیم . و جون بسوزند و بخورند با
 آب رازیانه سنك را کی اندر كلی و مثانه متولد بوزد خرد كند و سرفركوادت
 كویذ کی اصر عقرب را اندر سایه خشك كنی و بسایی . و برگزیده
 او نهی منفعت كند و درد بشاند و اندر زيت منفعت بیش كند علق
 علق زرو باشد و او را جون فرا اندامی هلی کی خون اندر او بفساد امد
 بوزد . یا بر جای سعه یا بلخیه یا توتیه یا شیرینه از انجا خون بكشد

صیرد. و استخوان بوسیده اندر ذرورها بکار آید از بهر چشم. و کعب
 خوک جون بسوزند و بخورند نفخ و مغص را سوز کند. و کعب کاو نر
 جون بسوزند و با سکه انکین بخورند اماس سبز ببرد. و جون بر برص
 طلا کنند منفعت دهد **عاقِر قَرَحَا** عاقر قرحا یاد کرده آمد باب طاک
 او بیخ طرخون دشتیست لیکن اینجا ذکرش تازه کردیم تا تمام تر بود.
 کوم او کرم و خشکست اندر درجه دوم. لطیفست و رطوبه از داخل
 اندامها بکشد. و هم جنین جون بدو غره غره کنند آنان کی رطوبتشان
 اندر دماغ باشد پاک کند. و بلغم را از لهات بکشد. و جون بکوبند
 و اندر سرکه اغارند و بر دندان نهند درد دندان ساکن گرداند. و لرز
 و آریش ببرد کی با کالیوی بود. و جون بکوبند و اندر زیت اغارند
 و بر اندام طلا کنند از بیش انک تب آید. انکه تب را منع کنند.
 و کسی را کی اندامی خدر گرفته دارد یا سست شده باشد سوز دارد. و جون
 بر کونسته طلا کنند عرق النسا را سوز کند. و جون بسایند و با انکین
 بسرشند و کسی را کی صرع بود هر روز مقداری ازو بخورد منفعتی عظیم یابد
عُروق صُفَر عروق صفر زرد جوبه است. و او کرمست و خشک
 اندر درجه سیم تجفیف ریشها و بشور کند و اندر او جلاست. و عصارتش
 اندر تیزی بفراید. و جون بخایند با انیسون درد دندان بنشانند
 از سردی بود. و سعه و گرو حصف را منفعت کند **عَنْبُ الثَّعْلَبِ**

درجه دوم . . . قبضی قوی دارد اوی . . . و اندامها را قوی گرداند . . .
 مادهی را کی جایگاهی هپی ریزد منع کند . . . و جون بسوزانند و سرکه
 بر او زنند یا شراب قوی گیرد کی بدان قوه خون از زیر باز گیرد . . .
 و جون بکوبند و بر ریش تر افشانند تحفیفی عجب ارد . . . و صفار ارد
 و اصلاح وی تخم کرفسست . . . و سبز بهتر بود . . . و شربتی از و یک
 درمسنکست . . . و جون تنها بپزند و بکوبند سخت منفعت کند اماس کون
 و مقعده بیرون امده را . . . و کر خواهی کی قبض بسیار نگیرد باب باید
 بختن . . . و کر خواهی کی قبض بسیار کند بشراب باید بختن . . . و او موی
 سیاه گرداند . . . و اندر سوخته وی تحفیف و لطافت بیشست . . . و جون
 باید کی خون راندن باز گیرد باید کی بر سر آتش بریان کنند آنکه سرکه
 بر او زنند عَرَطْنِيْثًا عَرَطْنِيْثًا پیارسی اسبریون بود . . . و تورم و فلال
 بشم و کلیمها بدو بشویند . . . و شکای او را از ربوی خوانند منافعش
 یاد کرده اندر باب الف عَبَوْتَرَانْ عَبَوْتَرَانْ شجره مریمست و بخور
 مریم . . . و او یاد کرده اندر باب شین و با عَلْدَكْ عَلْدَكْ گوناگونست . . .
 و از وی هر جنسی را ذکرش با آن درخت کرده اید کی اوی از ویست
عَظْم عَظْم استخوانست . . . و او سوخته تحفیف و تحلیل قوی کند . . .
 و صرع و وجع المفاصل را سود کند . . . و بعضی گویند کی این خاصیت
 اندر استخوان سرست بس . . . و استخوان کاو سوخته اسهال خون باز

سُوز دارد. و کر آب وی بینی باز افکنند با کافور خون رِغاف باز گیرد. و
خون تَنک کی از حیض آید بپزد و خون را کی از بر براقند. و اماسهای
کرم و حُمه و نمه را سُوز کند. و حرارتشان بنشانند. و هم جنین
تبش معده و جراحتهای تازه فراهم آرد. و خاصیتش آنست کی خون را
کی از بر هبی براقند باز گیرد. و درد شش باز گیرد نیز و علت سبات
آرد. و اصلاحش کثیر است. و شربتی از وی دو درم سنکست. و ریشهای
گوش را منفعت کند. و رمی کی اندر گوش باشد خُشک گرداند.
و ریشهای روزگانی را نیک باشد. و عَصی الرَّاعی برسیان دارو گویند.
و بَطْباط و شَبَطْباط عَلِیق عَلِیق و عَلِیق نیز کَویند. و او سَرَد
و خُشکست اندر درجه دوم. و بنزدیک کرهی اندر سَم. و او نباتیست
کی بدرختها بر شود. قلاع را سُوز کند و ریشهای دهان را جُون اطراف
وی بمخایند با میوه اش. و نیز ریشهای روزگانی را سُوز دارد و اطلاق
شکم و خون را کی از بر براقنی نیز. و ان چیزی را کی اندر میان میوه
او بُوذ جُون دیو موی مانند پنبه. از ان پرهیز باید گرد کی او نکایتی
عظیم کند بقَصَبه شش. و بیخس سَنک اندر کُلی خُرد کند. و این بیخ
سَرَدست و قابض. و ابلها را کی از دهان بر جُوشد سُوز دَازد و اسهال
خون را. و اب او گرمست جُون در خانه بفشانی کِیکان را بکشد.
و موی بسوزاند عَفَص عَفَص مازوست و او کرم و خُشکست اندر

و کفش بکیرند تیزی ازو بشود. و غذاش بیشتر بود. بس کسی کی
 انکین خوردن اگر محرور بود باید کی نار ترش و شیرین و سیب و امروذ از
 بس او بخورد. اما خشک انکین حرارت بیش دارد و نیز خشک ترست
 کسی این دکر انکین. و اوی انکینی بود خشک ازو بوی دارو اید.
 و از کوههای پارس خیزد. و فعلش قوی تر کی فعل این دکر انکین.
 و غذاش بیشتر کی غذای اوی و انکین جراحته را فراهم اَرَد و برساند.
 و ناسور را سوز کند کی دور اندر بود. و گر نمک اندرانی اندر او گنی
 و پنبه ای اندر او زنی و اندر گوش نهی. بَانَك را کی از گوش هبی اید
 نيك باشد. عود عود کرم و خشکست در درجه دوم. و چند گونه است
 و از همه گونه ای گرمست و خشک. و اندر او قبضی سختست. معده
 و اقرارهای شکم قوی کند. و رطوبت مغز را ببرد و قوتش دهد.
 و دل را و تن و همه اندامهای باطن را قوت فزاید. و بهتر و گرم تر
 ازو هندی بود. و زپس هندی قهاری عَرَعَر عَرَعَر را حبش گرمی
 کند. و ادرار البول اَرَد. و مسامها پاک گرداند و اختناق رحم را سوز
 کند. و گرمست و خشک اندر درجه سیم عَصَى الرَّاعِي عَصَى الرَّاعِي
 بهترین سَبَر بود و تازه و او سرد و خشکست اندر درجه دوم. قابضست.
 رَمَد را سوز کند چون بکوبند و بر چشم طلا کنند. و چون بدو حقه
 کنند سَمَج و اسهال خون و مغص را کی از داروهای گرم خوردن خیزد

نیز نفخی اندکست **عُتَاب** عُنَاب سردست و تر :: بلغم انکیزد ::
 و دیرکوارد و غذاش اندکست :: و ان اب کی عُنَاب اندر او بُخته بُود سردی
 و تری کُند :: کرمی کی از خون بُود بَنَاشند :: و سعالی را کی از کرمی بُود
 نیک باشد :: درُشتی سینه و حَنجره ببرد :: یوحنا کُویذ کی او معتدلست
 میان هَر چهار طبایع :: سعال را نیک باشد هیچان خون ساکن کرداند ::
 طبیعت نرم کُند :: مَعْدَه را بَد بُود :: و جالینوس کویذ کی هیچ چیز
 نیرزد :: از قبل انک من اندرو عملی شناسم کی تن درستی بر جای
 بدارد :: یا از بیماری بکاهد :: از عهش ان شناسم کی دیر بکوارد و بلغم
 انکیزد **عَسَل** عَسَل کرم و خُشکست اندر اخر درجهء دُوم :: و هرج
 بر نباتی کَرَم اَقْتَد و خُشک جُون صَعتر و حاشا و افستین و ماهی زهره او
 تیز تر و لطیف تر بُود :: و موافق اصحاب سَرْد مزاج باشد نیز و ان را کی
 بلغهی بُود و بیران را :: کی اندر ایشان خونی انکیزد نیک جوهر حرارت
 غریزشان نیک قوی کُرداند خاصه اندر زمستان کی اگر کرم مزاجی
 خورزش و کُسی کی صفرا بر او غالب باشد و برنا بُود او را نَسازد ::
 کُسی جُون بَخورد با خِلط صفرا کردد و بیماریهای تیز اورد خاصه اندر
 تابستان :: کی در تابستان انکین زود با صفرا کردد از بیش انک بَخون
 امیخته شُود :: و اندر وی جلاست :: طبیعت نرم کُند :: و سخت
 تیزست :: و جُون بسیار خورند قی و مَنش کُردا اورد :: و جُون باب بپزند

شکم بیندز :: و سیدش گرمی کمتر دارد و اندر او نفخست :: و نیز اندر او
 جنسیست کی گرمی او عظیمست :: و باشد کی سگته ارن و باشد کی بکشد
 و اندر امروز هم جنین جنسی قتالت نیز و حصرم سرد و خشکست ::
 شکم بیندز صفرا بشکند و خون بنشاند :: و زیب بر حسب مزاج انکورست
 ان کی ازو گرفته بوند و غذاش هم چون غذای اصلش بُوذ بکی و بیشی ::
 و هرج بگوشت به بُوذ وی شیرین تر بُوذ گرم مزاج باشد :: و غذای
 بسیار دهد :: سینه و شش را سوز کند کی اندر او رطوبتی بُوذ غلیظ ::
 و ان جنس اوی کی گوشت کمتر دارد حرارتش کمتر و اندک بُوذ :: و معده
 قوی گرداند :: و طبیعت بیندز :: و کسی کی خواهد کی طبیعتش نرم شود
 ان خورد کی بگوشت تر بُوذ و شیرین تر دانه از وی جدا کرده :: و کر
 ابش بخته بخورند طبیعت نرم کند بیشتر :: هم جنان کی اب انکور قوی
 ترست بنرم کردن طبیعت کی جرمش :: و هرک خواهد کی طبیعتش بسته
 بُوذ ان بی گوشت را خورد با دانه :: و بیشینکان گفته اند کی اندر هر ماهی
 هرک هفت روز بهر بامدازی هفت مِثقال میوینر بخورد وی از هر علّه
 کی از طبع خیزد امین باشد :: و حفظش نیک شود :: و رب حصرم
 سرد و خشکست :: صفرا بشکند تشنگی بنشاند و قی ببرد و طبیعت بیندز ::
 و میچته سعال را نیک باشد و درد کلی و مثانه را :: و کشمش معتدلست
 قوتش بقوه میوینر ماند :: لیکن ازو لطیف تر و نرم ترست بطبع و اندر او

بغدای نیک بُود. و هم جنین جُون با چکندر بپزند یا با خُبازی و فرخ
 یا سَلَه. و ضررش ان باز دارد کی بکاو روغن بپزی یا بروغن باذام.
 و از ان بتر نباشد کی بتمک سود بپزند کی ان هر بیماری بد آورد. و باذها
 انگیزد. و دیر کوارد و خُون سیاه انگیزد. و اب بُشت ببرد. و تن را
 خُشک کند و جُون اندک خوری خُون ساکن کند. و تبش خُون بنشانند
 و جُون مُدام خوری دا الفیل آورد. و سَرطان و اماسهای سودای و ازو
 بریان کرده را باز کَهر بپزدش و خُشکی بیش. و سَنک اندر مَثانه
 افکند. و خُون حیض ببرد. و درد سینه و سعال انگیزد. و صداع
 نیز دگر. و درد عصب اَرز. و جُون با جو بپزند بهتر کی با چکندر.
 و مضرتش کَهر. و او را اندر بوست تیزی هست کی شکم براند.
 و جُون بوست ازو بکنند شکم بیند. و کر با بوست بپزند آن اب وی شکم
 نرم کند و کر آن اب بریزند و یک بار دگر بپزند بس بخورند شکم بیند
 و قُوت مَعده کند. و هم جنین بوست باز کرده بول بیند و کر بپزند
 و بسایند و بمرهم کنند یا بر جایی کی خُون از او هبی باز نیستد از ان
 جَراحت خُون منع کند عِنَب عِنَب انکورست و او بانجیر
 مانده ست. و انک سخت شیرین بُود گرم و نرمست شکم فرار اَرز.
 و تن را فربه گرداند. و ذکر قوی کند. و انک تَنک بُود زود تر بکوارد.
 و نفخ کَهر کند و انک هنوز ترش باشد مزاجش سرد و خُشک است.

عَلَى حَرْفِ الظَّاءِ

بَاد

ظِلْفُ ظِلْفِ الْمَغْزُ سُمْ بُرْ بَاشْدَ . و او را جُونِ بسوزی و بکوبی .
و اندر سرکه اغاری و بر دای ثعلب طلا کنی موی بر ارذ

عَلَى حَرْفِ الْعَيْنِ

بَاد

عَدَسُ عَدَسِ سَرْدَسْت و خُشَكِ اندر درجهء دُومِ خونی سودای انگیزد .
و جُونِ بسیار خورذ کسی کی سودا بر وی غالب بُودِ اندر تَنَشِ بیماریهای
سودای ارذ . جُونِ جُذَامِ و سَرَطَانِ و وَسَوَاسِ سودای . و جِشَمِ را
کی مزاجش خُشَكِ بُودِ زیان دارد . و جِشَمِ را کی مزاجش تَرِ بُودِ سُوذِ
کند جِرمش شکم بیندز . و ان اب کی وی را اندر او بِنُجْتِ باشند شکم
نرم کند . از ان کویند کی هر کرا باید کی شکش بیندز دو بار وی را
بپزد . و ان نَجَسْتِینِ اب بریزد . و ان دُومِینِ اب بِنُجُورِذِ شکم بیندز .
و خون را کی از زیر هسی اید باز گیرد . و خون را کی اندر تن بُودِ غلیظ
کرداند . و تاریکی جِشَمِ آرذ . و معدّه را بَدَسْتِ . و هه اندامهای
عصبانی را و ادرار البول را کی از حرارت بُودِ . و جُونِ با کَشَكِ بپزند

سُوز كُنَد . وكر بپزند و بابش مَضْمَضَه كُتند درد دندان ساكن
كُند . وكر ان شراب كى اندر او بركش بخته باشند طلا كُتند
سبز را باز جاي بَرَد . و او سردست و خشك اندر درجه اول . جلا
كند و پاك كرداند بى تحفیفى كى ديدار بود و اندر اوى قَبْضَت از
ان قبل درد سبز را سوز كُند جُون بَرَك و جَوْبَش بسرکه بپزند و بر جاي
سبز طلا كُتند هم دردش بنشانند و هم اماس وى ببرد . و خاكسترش
نيز تَجْفِيف كُند سخت و جلا كُند . و آبله را سوز دارد و دودش
نيز . و كُوشْت بَن دَنَدان سخت كُرداند . و ميوه او را جزمارج
كويند سرد و خُشَكست اندر درجه دوم . خونى را كى از زير ايد
باز بَرَد و اماس سبز را سوز كُند جُون بسرکه بپزند و بر او
طلا كُتند . و اين ميوه بمارو ماند . و مضرش انست كى كَر
اورَد . و اضلاعش كَثِراست . و ان بهتر كى سُرخ رَنَك
باشد شربتى ازو دُو درْمَسَنَكست طَرَايِثُ طَرَايِثُ سرد و خُشَكست
اندر درجه دوم . طَبِيعَتُ يَنَدَد و خُون باز كيرد جُون با شير
بجوشانند و اهن تافته اندر وى اَقْكُتند و بَخُورند سَحْج از
رُوزكَنِى ببرد طَحْلَبُ طَحْلَبُ سَرْد و تَرست اندر درجه
دوم . اماسهاى كَرَم را بنشانند . جُون بر او طلا كُتند .
و نَقَرَس و وَجَع المَفَاصِل را كى از كَرْمى بُوذ مَنفَعَت كُند

جُون بگویند و اندر زیت کنند و بر تن مالند ههوار. از بیش انک نوبت
 تب اید نیک بُود و خارش اندامها را نیز. و کسی را کی سُسْت شده بُود.
 و جُون بر کونسته مالند عرق التسا را نیک باشد. و جُون با انکین بسرشد
 و صاحب صرع ازو هر روز مقداری بخورد منفعتی عظیم یابد. و ازموده
 است. و خاصیتش است کی آجیش و لرز و تب چهارم را ببرد.
 و مضرتش بروزکانیست و اصلاحش حاشاست. و ان بهتر کی دراز تر
 بُود. شربتی ازو سه درمسنکست **طباشیر** طباشیر اسهال مری را نیک
 باشد. تشنگی ببرد. و قی کی از صفرای بُود کی اندر معده ریخته بُود
 براند. و تبهای گرم را و خفقان و قلاع و او سرد و خشکست اندر درجه
 دُوم. هه تبهای تیز را سوز کند جُون با اب سرد و شکر بخورند.
 و طبیعت را از اسهال صفرای بیند جُون با ربهای قابض بخورند.
 و حرارت جگر و خفقان ببرد جُون با اب نار بخورند. و قلاع را
 جُون با کل پیامیزند و اندر دهان گیرند. و خلفه و درد جگر
 مُزمن را کی از کرمی خیزد نیک باشد **طالیسفر** طالیسفر کرم
 و خشکست اندر درجه دُوم. خلفه را و ریش رُودشکانی و بواسیر
 و خونی را کی از زیر اید ببرد. و او خوش بوی و لطیفست قَبْض
 دارد. و در ان داروها بکار برند کی شَکَم بیند **طَرَفَه** طرفه
 سرد و خشکست. و جُون طلا کنند ببرکش اماسهای کرم را

سرکه و نوشادر آتش بر تن کار نکنند اگر جی اندر آتش روی عهدا قیہولیا
 کل قیہولیا رخام گلست و او هر چند صافی تر و براق تر بُوَد بهتر باشد ..
 و او سرد و خشکست .. اما سها را سوز کنند کی طلا کنند حَرّ و کل
 حَرّ قی را منع کنند و سر معده قوی گردانند .. و تری وی بچینند .. و محمد
 بن زکریا گوید کل حَرّ این گلست کی خورند .. اندر جگر سَدَد انگیزد
 و فساد مزاج کند .. و لیکن فم معده قوی گردانند .. و وخامه طعام ببرد ..
 و منش کردا بنشانند جَصّ کل جَصّ سرد و خشکست جُون با سرکه
 بر سر طلا کنند رعاف بنشانند .. و بر استخوان شکسته و آرده طلا کنند
 منفعت دارد جَبَسین کل جبسین تجفیف کند و پیوندد .. و منع کند
 خون شریان را جُون با سبیده خایه و موی خرگوش طلا کنند .. و جُون
 بسوزند لزوجتش بشود .. تجفیف بیش کند طَرخُون طرخون کرم
 و خشکست .. نان بکوار بزد و معده قوی گردانند لیکن جُون بسیار خوری
 دیر بکوارد .. و فولس جنین گوید کی وی معده را بد بُوَد و دیر کوارست ..
 و از دو جوهر مخالف مرکبست .. و عاقر قرحا بیخ طرخون دشتیست ..
 کرم و خشکست اندر درجه دُوم .. رطوبه از اندامهای داخل بکشد
 و جُون بدو غرغره کنند رطوبت از دماغ بکشد و مغز پاک کند .. و بلغم
 از گلو بپاھنجذد .. و جُون با سرکه بسایند و بر دندان نهند درد دندان کی از
 سردی بُوَد بنشانند .. و لرز را و آجیش را کی با کالیوی بُوَد سوز کنند ..

و خشکست . و اندر او قبض معتدلست و خون کی از بر هسی بر افتد باز گیرد .
و حیض باز بر د نیز و دوسنطاریا کی اندر جگر و رودکانی باشد و ریش
رودکانی را سود کند خواهی بخور خواهی حقه کن . و جون درمسنکی ازو
بخوری با مطبوخ و کلاب سرد زهرها را سود کند . و ریشه زشت را
جون باب رزه و آب پرین طلا کنی خشک کرداندش سابوسی و کل
سابوسی فاضل تر مورد بود کی اندر او هیچ ریک نباشد کی او نیز زبان را
بگیرد . و تجفیف سخت کند . و هبه زهرها را سود دارد . و باو طاعون
را سود دارد جون با شراب فمروج کرده بخورند انکه کی تب نباشد . و کرتب
بود با اب سرد بخورند . و استخوان شکسته را نیک بود کی طلا کنند باقاقیا .
و کسی را کی شکم نرم بود نیک باشد . و خون را نیز کی از بر هسی بر
افتد . و ریشه های کهن و عفن را کی اندر دهان بود . و اماسهای کرم را
جون طلا کنند . و مادها را کی از سر معده هسی ریزد و ریش سینه
وروده را نیک بود و فاضلتر انواع گلست وی . و جای تریاق بگیرد بمنع
گردن زهرها را بحیره کل بحیره سرد و خشکست باعتدال نرم ترین هبه
کلهاست . هبه گرمی را سود کند جون تر بکنند و بر او طلا کنند و ان را
کی قبرسی و مختوم سود کند این نیز سود کند مغره و کل مغره سرد
و خشکست قابض . و مر اماسهای کرم را جون طلا کنند منفعت دهد .
و جون بخورند کرم را اندر شکم بکشد . و جون وی را طلا کنند بر تن با

طیب بکار برند. جلا کنند و تحلیل. و از عرق تن بکشند بسطح بدن و کرم و خشکست اندر درجه دوم. و شکم بستن و قلاع را نیک بود

عَلَى حَرْفِ الطَّاءِ

باب

طین انواعست. و ازو مُسْتَعْمَل ازو کِل ارمنی و مختوم الملك. و قبرسی. و سابوسی. و بحیره. و مغره. و حر. و قیولیاست و حص و جَسین. کِل ارمنی سرد و خشکست اندر درجه اول ریش روزگانی را نیک بود و شکم بیند و ان را کی خون از برهی برافتد منفعت دارد. و خون حیض باز گیرد. و ریشهای عفن را اندر دهان سوز دارد چون بسرکه بکنند و اندر دهان گیرند. و سل را نیک باشد کی هرج اندر شش بود از فضل ان را خشک بکند. و طاعون را نیک بود از همه جنسها. خواهی بر بالای طاعون نه خواهی بخور. و اماسهای گرم را باول حال سوز دارد. و هم جنین اول نقرس را. و بجمله هر کرا سردی خواهی کی کند بابتدا. وی سردی دهد و خنک گرداند. و ریش آتش سوز را نیک بود. و سحج روزگانی را منفعت کند. چون اندر اب لسان الحمل بکار بری قبرسی را بهترین خوش بوی تر بود آنک زبان بکیرد چون زبان بدو باز زنی. و زبان ازو بدشواری بتوان رهاندن. و او نیز سرد

سخت زیان کند کی خاصیتی دارد این کار را. و چون خواهی کی بصلاح آورده
 بُود باکل و مصطکی و مُقل یامیز تا ضرر بکند. و شربتی ازو مفرد سه تسوست
 تا دُو دَانَك. و با دارو از نیم درم تا نیم مثقالست و صَبْر بهتر چیز است کی
 استعمالش کنی. چون باب آفایه شسته باشد جُنَانَك بدکر جای بگویم.
 و هرج تازه تر با استعمال به تر بُود و هرج کهن تر بُود قُوَّتش ضعیف تر باشد.
 و مغسول بر قُوَّة خویش بسیار بماند صُوف صُوف چون بسوزانی ریشها را
 خُشَك گرداند. و گوشت زیاده را بخورد صَدَف صدف چون بسوزانی
 چشم را روشن کند. و سینه از چشم ببرد. و گوشتِ صدف چون با
 انکین بکوبند و بر کار کلب الکلب نهند سُود کند. و کر با قطران یامیزی
 و بر جایی نهی کی نخواهی کی موی بر اید رُستن موی را از انجای منع
 کند. و کر با سرکین کاو یامیزی و بر شکم طلا کنی استسقا را سود
 کند صابون صابون کرم و خُشکست اندر درجهء سَم. و تن را ریش
 گرداند و اماسها برساند. و کر بزیر بر گیرند اسهال اِرد. و اثر و شم ببرد نیز

عَلَى حَرْفِ الضَّادِ

بَابُ

ضَرُو ضَرُو. صَمَغ داریست بمکّه کی ان دار را کِهکام خوانند
 و شَکونند کی جنسیست از لادن و قُوَّتش قُوَّة لاذنست. اندر

طلا کُنی. و هم جنان اماس چشمها و سوراخهای بینی ببرد و اسهال صفرا
 و رطوبت کند. و شربتی از و یک مثقالست تا دو مثقال. و هر کس را کی
 اندر اسافل تن علتی بود با مقل یامیزد اگر گرمی دار نبود. و با کثیرا اگر
 گرمی دار بود و هر کرا اندر معده یا اندر جگر علتی بود با مصطکی و کل
 یامیزد. و همه خلطهای بد را از معده بیاورد. و مغز را از فضلای مجتمع
 و از بلغم پاک کند. و بخار را کی بر سر شده باشد ببرد. و ان بخار کی
 بر سر هشی شود منع کند. بس عصبهای چشم پاک شود. و روشنای تیز
 گردد از ان جهت کی از وی جزوی لطیف بدان دو عصبهء محجوف رسد.
 هر فضلی کی انجا اندر بود پاک گرداند. و صبر سه گونه است. اسقوطری
 است و او بهتر همه صبرها بود. این جنس هم جنان برق زند کی صمغ.
 و رنگش زرد قام بود چون بکوبند و خوش بوی و سست باشد. و چون
 نفس اندر او هلی رنگش برنک جگر گردد. و بویش بوی روغن. و دگر
 صبر عربی باشد دون از وی بود. و دگر سمحای بود. و اندر او خیر
 نیست. مضرت هست منفعة نه. علامتش انست کی سیاه بود رنگش سیاهی
 زشت. و بوی زشت دارد و سخت بود. و او ضدست اسقوطری را. و او
 را اندر دارو نباید کردن. و بر اسقوطری دگر نباید گزیدن. و چون
 اسقوطری نیابی عربی. و اندر گرمای کرم نباید خوردن و نه اندر سرمای
 سرد. کی چون اندرین دو وقت وی را استعمال کنی بواسیر ارز و مقعده را

و چون بسرکه بپزی درد دندان را سوز کند **صَمَغ** صَمَغ خلطها را پاک
 گرداند. و داروها را بصلاح باز آرد. و قولنج را زیان کند. و اصلاحش
 انزروتست و بهترینش عریست. و او طبیعت بیند. و سعال و سحج را سوز
 کند. و کرم و خشکست اندر آخر درجه اول **صَنْدَل** صندل سُرخ
 و سبب بُود. و سبب تبهای کرم را سوز دارد. و ضعف معده و سُعالی را کی از
 کرمی بُود بنشانند و او سرد و خشکست اندر درجه دوم. و سرفرکوات
 گوید. کی سرد و خشک اندر آخر درجه دومست. تحلیل اماس کند
 و سُرخ تحلیل اماس بیش کند. و هر دو صداع را و خفقان را اندر تبها
 بنشانند. و ضعف معده کرم را بطلی و بخوردن نیک بُود. و کرمی اندر
 کرمابه بر تن طلا کندش خارش بر اندام افکند. و سُرخ سرد و خشکست
 اندر درجه اول **صَبَر** اندر صَبَر قَبْضی معتدلست و قوتی مُسَهِّل.
 معده. و سر را از بلغم پاک پاک کند. و هم چنین نیز بندگانها را.
 سدد از جگر بکشد. و بصر قوی گرداند چون در چشم کشی یا با دگر.
 تُخْمها بیامیزی. و اسافل تن را ضرر کند او کرم و خشکست اندر درجه
 دوم. اصلاحش مُقْلَسْت ثفلهای مجتمع را از تن بیرون کشد. و نافع
 تر دارویش وی شکم و معده را. و ناسور را هوار باز کند. و ریشهای
 عسور را سر بهم آرد. خاصه ان کی اندر ذکر و دبر بُود. و تحلیل
 کند آن اماسها را کی برین جایها باشد. چون در آب بگذاری و بر او

باب

عَلَى حَرْفِ الصَّادِ

صَنُوبَرٌ حَبِّ صَنُوبَرِ سعال را کی از سردی بُود سُود کند. و طبیعت را
 یاوری دهد. تا انج اندر سینه و شش کرد آید بیرون افکند. و اندر باه
 بیفزاید. و ادرار بول آرد. و بُوست دار صَنُوبَر ریشها را فراهم آرد کی
 از سُختن اب کرم خیزد و جُوب صَنُوبَر درد دندان را سُود کند جُون اندر
 سرکه نهند و بدو مَضْمُضَه کنند. و خاکستر جُوب صَنُوبَر مُزده ریخته را از
 کنار چشم باز برویاند. و بَلَك چشم را کی گُوشَتش گذاخته بُود و خورده
 شُدَه نیک باشد کی اشک ازو هپی ریزد **صَعْتَر** **صَعْتَر** گرم و خشکست
 اندر درجهء دُوم. بازها برآند نیز و نفخ بنشاند. و شیرینه از سر ببرد.
 و نان بکوار بَرَد معده قوی گرداند. و بوی دهن خوش کند. و جراحاتها
 برساند. و ادرار بول و طهت آرد. بصر قوی کند. و نیز درد
 کونسته را سُود دارد. تههای کهن سَوْدای را و بندکشایها را زیان کند.
 و اصلاحش زیت کهنست. و بهترینش خُرد بَرَك باشد. و شَرِبَتی ازو سه
 دَرَمَسَنکست. و جنسی ازو بَرَك دراز دارد. و فعلش زُو قوی تر بُود.
 و این دکر **عَرَد بَرَك** بُود. و ان دراز بَرَك کرم و خشکست اندر درجهء
 سیم معده و رُودکانی را کرم کند. بازها را بکشاید. خلطها لطیف گرداند.

دهند و او را بیارسی جوب خو شویند شَوْكَةُ الْمَصْرِیَّةِ شوكة
 المصریة سرد و خشكست اندر درجه اول :: و نیز قابضست :: تحفیف
 كند :: نزلها را سوز دارد :: و اماس كلو و مقعده را و خون را كی
 از بر برفتند :: و درد دندان بنشانند چون بآب بزنند و مضمضه كنند
 بدو :: و بیخش ریشها را برسانند شَوْكَرَانْ شوكران سرد و خشكست
 قَتَال و مُتَلَف اندر آخر درجه چهارم شَلْ شل فالج و لقوه را
 و استرخای عصب را نيك بوزد :: و كرم و خشكست اندر
 درجه دوم شَاهِسْفَرْم شاهسفرم ضمیران باشد بتازی و ریحان و او
 كرم و خشكست اندر درجه اول :: و بعضی كویند سرد و خشكست
 اندر درجه اول :: و تخمش سرد كند اسهال مری را خاصه كی
 بریان كنند و بروغن شُكْل فرار كینند :: و باب سرد بخورند ::
 و حاجم كرم و خشكست اندر درجه اول :: و سدد دماغ بكشاید
شَهْ بَانُو شه بانو كرم و خشكست اندر درجه دوم :: تحلیل كند
 لطیف :: و جلای هَشْتَش نَفَخ را و بازها را بكشاید از رحم :: و لعاب را
 كی از دهان كودكان آید سوز كند چون بزیر سرشان باز نهند :: و هَر
 عِلْتی كی مغز را افتد از سردی ان را سوز كند :: چون فالج و لقوه
 و صرع و نسیان شَيْلَمْ شيلم كرمست و خشك اندر درجه دوم ::
 و اندر او جلاست و تحلیل كند :: و علتهاى سرد را سوز دارد

دُوم . ریش چشم را سُوذ کنند . و درشتی پلکش . و اماسهای کرم را کی
 در چشم باشد جُون بسیدهء خایه بَسَرشی و در چشم کشی . و براقکندن
 جُون را جُون بخورند . و بر سینه طلا کنند نیک بُوذ و جُون بسایند تا هم
 جُون کرد شود ان ریشها را کی گوشت زیاده رست بُوذ سُوذ کند شبِ یمانی
 شبِ یمانی قبض دارد سَخْت . و خون از بینی باز گیرد و از زیر نیز .
 و دندانی کی هسی جُنبد سَخْت کند شَعَر شعر انک سوخته بُوذ
 تحفیف و تَسخین کند بقوئی سَخْت و ریشهای زشت را پاکیزه کند . و گوشت
 و خون بکدازد شیخ شیخ بهترش دشتی بُوذ . و انک رنکش با سیدی
 رند . و مزاجش کرم و خشکست اندر آخر درجهء دُوم . و اندر او
 لطافتست و تلخی . بدین هر دو تقطیع کنند . کرم و حب القرع را بیاورد
 جُون بخورند یا بزیر بر سوزند . و خاکسترش با زیت او روغن بازام تلخ
 برداء ثعلب طلا کنند . منفعت کند او کر بر زنج طلا کنند زود موی
 بر آید . و مسامها فراخ گرداند . و زخم کزدم را نیک باشد و تخمش نیز
 کرم و حب القرع از شکم بیاورد شَعَرُ الْغُول شعر الغول کرمست وی
 و خُشک اندر درجهء دُوم . برص و بهک و بیماریهای بلغهی کهن را سُوذ
 کُنَد شَنکَار شَنکَار کرم و خشکست اندر درجهء اول . خنازیر
 بگساید جُون بایه و روغن بگویی و بر او نهی . و نیزهه ریشهای کهن را
 برساند و جُون با سرکه بر بهک طلا کنی منفعت کند . و گهر با را بدو رَنک

کی اوی را خواهد خوردن باید کی شباروزی اندر شیر اغارَد. و اندر
 هر دو ساعتی ان شیر بر بُزَد. و دگر شیر تازه باز جای کُند تا ضررش باز
 دارد. پس از شیر بیرون اَرَد. و اندر سایه خُشک گرداند. و جُون
 خواهد کی بخورد با انیسون و رازیانه. و زیره کرمانی و هلیله خورد تا
 ان مضرتش باز دارد. و هر کسی را خواهی دادن کی قولنج بازی بَد
 باشدش. باید کی با مُقل و سکینج و اُشَق بچب کنند. و هر نیز اندکی
 سرکین کُرک اندر او کنند منفعتش بسیار شود او اسهالی نیک کُند. و هر
 کسی را دهی کی استسقا باشدش جُون از شیر بیرون آورده و خُشک کرده
 باشی سه روز اندر اب کاسنی و رزّه و رازیانه اغاری. پس ان عصارة
 بگیری و خُشک گردانی بعد از ان کی از نمک هندی و هلیله زَرَد.
 و صبر اندکی با وی امیخت باشی کی مُستقی را این منفعتی عظیم باز
 دهد. و اسهال اب کُند. شیطَرَج شیطرج کرم و خشکست اندر
 درجه سیم. وجع المفاصل و برص و بهک و همه علت های سرد را سُوَد
 کُند شَجَرَةُ الْبَق شجرة البق سرد و خشکست اندر درجه اول.
 جراحتهای تازه فراهم اَرَد. و ان علت را کی بوست باز افکند پاک کند
 جُون با سرکه بُوَد. و جُون بوست این دار بگنی و جراحات تازه بدو
 بیندی فراهم اَرَد و هیچ داروی دگرش یار نباید بدان شاذنج شاذنج
 سرد و خشکست اندر درجه دوم و ناشسته سرد و خشکست اندر آخر درجه

کردند :: و تنهای کهن را منفعت کند :: و مضرّتش بمثانه است ::
 و بهترش تازه ترست و شربتی از ابش ده درمسنکست شجره مریم
 شجره مریم کرم و خشکست اندر درجه دوم :: جلا کند و سدّ کشاید ::
 خلطهای غلیظ را ببرد :: لطیف گرداند بکشد و تحلیل افکند :: و هم
 جنین عصارتش سر رکهای مقعده بکشد :: و جون بشمی اندر وی
 زنند حتّ بهم فراز آوردن کند :: و کر با انکین در چشم کشند اب را کی
 اندر چشم همی اید سوز کند :: و جون بینی باز افکنند مغز را باک کند ::
 و کر بر شکم طلا کنند شکم براند :: و کوزک را بکشد و هم جنین صی
 زیر بر گیرند :: و ادرار الحیض اورد جون زیر بر گیرند یا بخورند :: و دا ثعلب
 و کلف و سختی سبرز را سوز کند :: جون با شراب چند روز پیوسته زو بخورند
شبرم شبرم گرمست و خشک اندر آخر درجه سیم و او جنسیست از
 اجناس يتوع :: اسهال سودا و بلغم کند :: جگر و معده را زیان کند ::
 و اندر او قبضت و تیزی :: و اسهالی قوی کند :: و او را شیری هست
 جون شیر يتوع :: استسقا را منفعت دهد :: و کبی را کی قولنج بوز با انک
 اندر شیرش خیر نیست :: و بهترش ان بوز کی از نصیبین خیزد :: و رنگش
 با سرخی زند :: تَنک و سَبک بوز و پیوستی اندر نوشته ماند :: و انک بضدّ
 این بوز یعنی کی غلیظ و کست رَنک باشد خطّها بر او کشیده ان بتر شبرمی
 است :: ضرری عظیم اَرذ جون کَرَب و مَغص سر معده را بکیرد :: و کسی

و جون بسیار خورند صداع آورد. درد گوش بنشانند کی از سُد خاست
 بُود. و جون بدو سر بشوی سبوسه ببرد و روغنش تری از گوش بچیند.
 جون در گوش جگانی شمع شمع میانه است میان کرمی و سَرْدی و تری
 و خُشکی. و اندکی بگرمی میل دارد. و او ماده هه ضمادهاست.
 و ان داروهای کی نضج افکند. و اندر وی اندکی تحلیلست شکاع
 شکاع کرم و خشکست اندر درجه دوم. تبهای کهن را سوز دارد.
 و حیض باز گیرد. و جراحتهای فراهم آورد ششبداز ششپاز معروف
 بغا نرسست. و او کرم و خشکست اندر درجه دوم. ادرار البول
 آرد. و سختی طحال را منفعت دارد. و تحلیل کند. و بهترین او
 سبید باشد شقایق شقایق. دو جنسست. کوهی و بُستانی و اندر
 او جلاست و تحلیل. و خاصیت وی انست کی موی را سیه گرداند.
 و ریشهای زشت را پاک کند و ان علت را کی پوست باز افکند اصل
 ببرد. و عصارتش اثرهء ریش چشم را ببرد. و مغز را پاک کند جون
 بینی باز افکنند و بیخش جون بخایند بلغم را اصل ببرد. و مغز پاک
 کند. و حیض فراز آرد جون بزیر برگیرند. و او کرم و خشکست اندر
 درجه دوم شاه ترچ شاه ترچ کرم و خشکست اندر درجه دوم
 گَر و خارش را منفعت کند. جون ابش بخورند با نیم درمسنک صبر.
 و ادرار البول آرد. و سُد اندر جگر بکشاید و معده قوی کند و پاک

و هیچ چیز کمی از جنس او نیست از نبات غذاش از غذای او بیش نیست. لیکن آن خلطی کی از وی خیزد غلیظ و نقاخ بود. و اندر باه بیفزاید. و طبیعت نرم گرداند. و ادرار البول ارذ. و جرمش اندر منی زیاده کند و ابش ادرار بول کند شِبِث شبت کرم و خشکست اندر درجه دوم. اما سهای سرد را پیزاند و بکشد هواماسی و بخته اش بلغم گرد آورد. و صفرا بسوزاند. و روغنش باذها براند. و اندر باه بیفزاید. و طبیعت نرم کند. و خاکسترش ریشی را کی ریم فراوان بود سود دارد چون بر اوی افشانی خاصه آن ریشی کی اندر عصب بود. و منفعتش ریش روزگانی را بود. و مضرش بسرست. و اصلاحش آب رازیانه است. و بهترش تازه ترست. و شربتی ازو دو درمسنکست شونیز شونیز گرم و خشکست اندر درجه سیم. نفخ بنشانند و حب القرع و کرم را بکشد چون بر شکم نهی یا بخوری. و آرخ و برص و بهک را ببرد. و آن علت کی پوست باز افتد. و تب چهارم و انتصاب نفس را نیک باشد. و ادرار بول و حیض ارذ و زکامی را کی از سردی بود نیک بود چون بریان کنند و بیوی بردارند خاصه مدبر. و کر دو درمسنک ازو بخورند زخم هوام را سود کند. و کوبند کی اندر شونیز جنسی بود قتال شاه دانج شاه دانج است کی ازو قنب کنند و او کرمست و خشک اندر درجه دوم. باذها براند منی خشک کند.

کوهها یابند. و فعلش بفعل فطر قریبست. لیکن از وی لطیف ترست. تن را فربه کند و اندر شهوه باده بيقزاید. و اندر منی نیز. و مرطوب را بدست

عَلَى حَرْفِ الشَّيْنِ

باب

شَعِيرٌ شَعِيرٌ سرد و خشکست اندر درجه اول. و اندر اوی جلاست. و آتش سردی و تری کند اندر درجه دوم. همه آنها را سوز کند. اما آن آنها را کی از ماده کرمی خیزد چون تب غب و محرقه. و مطبقة ساده باید خوردن. و اما آن آنها کی از ماده سردی خیزد چون مواظبه و تب چهارم باید کی با او بوشت بیخ کرفس و پوست بیخ رازیانه بپزند با اندکی پلپل. و تب شَطْر الغَب را با سَك انکین طبرزد یا با شکر. و جو برهنه یابند اندر شهرهای و انجا کی آن یابند ازو بهتر هیچ چیز نیست کی او موافق تر از دکر جوهاست چون باب بیزند جنانک کرنج بزند. و این جو برهنه را غذا بیشترست. و بطبع گندم نزدیک ترست ازین دکر اجناس جو. و بستش طبیعت نرم گرداند. و سعال را نیک باشد نیز و سینه نرم گرداند. و هیجان صفر باز دارد **شَلْجَم** شَلْجَم کرم و نرمست اندر درجه اول. اما سهایی کی از سردی بُوذ بُعْشاید. و آتش حُصر را ساکن کند. و اماسی کی بر اطراف بُوذ از سردی. و او را بخته باید خورد.

تجفیف کنند نیک سجستان سگستان سرد و ترست اندر درجه اول
 طبیعت نرم گرداند. و سعالی کی از حرارت و خشکی بوز بنشانند
سندروس سندروس کرم و خشکست اندر درجه دوم خون کی از بر بر
 افتد باز گیرد. و دودش بواسیر را نیک بود. و قوتش چون قوه کهریاست
ساطل ساطل داروی هندویست بکسی ماند. خلطهای مجتمع
 مختلف را بکاهد و کرم و خشکست اندر درجه دوم سنا مکی
 سنا مکی کرمست و خشک اندر درجه اول. اسهال صفرا و سودا کند.
 و دل قوی گرداند. و خلطهای محترق را ببرد چون کر و خارش تن
 و جماع را بکاهد. و اصلاحش شکرست. و بهترش بستانیست و شربتی
 از وی ده درمسنکست سننه سننه کرمست اندر درجه دوم. خشک
 اندر درجه اول و اندر وی رطوبتی فضلیست. اندر باده بفرایند سنجسفویه
 سنجسفویه دانهی است کناره‌های مختلف. طعمش چون طعم کرسنه.
 کرمست و خشک اندر درجه اول. و چون بگویند و اندر شیر کنند
 و بر کلف نهند ببرد سنبراش سنبراش دانهی است چون بزر قطنوی
 سبید لیکن شکلش مدورست. کرمست و خشک اندر درجه اول. اسهال
 کند. علت‌های سرد را سود دارد چون فالج و لقوه. و از وی روغن
 گیرند. و اندر راز مهران هندی بکار برند سکات سکات سرد و ترست
 اندر درجه اول. و جنسیست از اجناس فطر. و اندر آب سال بر سر

درمَسَنکی و دانکی و نَمِست **سَرطَان** سرطان سِل را منفعت کند و نفث
 الدم و زخم مار را. جون با کَشک جو بپزند. و ابش بکیرند.
 و خاکستر وی کاز کلب الکلب را نیک باشد. و سل را جون با کل
 فُخْتوم و صمغ عربی و کثیرا و رَبِّ السُّوس یامیزی. و بَشَراب خَشخاش فراز
 کیری. و بحریش تجفیف ریشها کند. و دندان روشن گرداند. و کلف
 و جَرَب و نَمَش ببرد. و اکر بپزند و آبش در چشم کنند ناخنه ببرد
 و کرمست اندر درجهء اول بقول جالینوس تر اندر درجهء دوم **سُولَان**
 سُولَان خواهی بسین خَوان خواهی بشین. کرم و خشکست اندر درجهء
 سَمِّ جون بر بوست مالی بوست را بسوزانند. و جون بینی باز افکنی
 لَقْوَه را سُوذ کند **سَرخَس** سرخس کرم و خشکست اندر درجهء سَمِّ کرم
 و حَبِّ القَرع را بکشد جون ازو چهار درمَسَنک با شراب انکین اندر
 گنی. و کوزک را اندر شکم بکشد. و مُرده را بیرون کشد. و ریشهایی را
 کی دیر هپی بپزد زود برساند **سُورَنجَان** سورنجان کرمست و خشک
 اندر درجهء دُوم بر قول بعضی از طبیبان و بعضی کویند سرد و خشکست.
 و دلیل بر سردیش آنست کی بر درد نهی درد بنشانند. و دلیل خشکیش
 آنست کی نَشَج عَصَب اَرز. و سورنجان سُرخ قتالست. باید کی از وی
 پرهیز کنند. و سورنجان سید نقرس را منفعت کند باید کی با پودنه
 و زیره و زنجبیل بکار برندش و خاصیه زنجبیل آنست کی ریشهای کهن را

خورد با دگر داروها از نشاسته و انیسون وزن دانکی باید. و گران کی
 خواهند خورد کسی بود بی رنج کی وی را رنج کم رسد. و گرم مزاج بود اندر
 شکم سببی یا اندر بهی بریان کنند. و ان جنان کنند کی قواره ان سبب یا ان
 به بر گیرند. و انک اندر میانش بود بیرون کنند. و او را در ان میان نهند.
 و قواره ان باز جای نهند و بخلائی سخت کنند. و اندر میان آرد گیرند.
 چون بدانستند بس کی اندر آتش بخته شد. پختنی تمام. از آتش برون
 گیرند. و سقونیا از ان میان بیرون گیرند. و اندر سایه خشک گردانند.
 و ازو از دانکی تا دو دانک بخورند. **سَمَاق** سماق شکم بیندز و معده را
 دباغه کند و شهوة طعام بکشد. و هیجان صفرا را نیک بود
 و اسهالش را. و معده قوی گرداند. و او سرد و خشکست اندر درجه
 دوم. تشنگی بنشانند و قلاع را سود دارد و آبله را کی اندر دهان بود
 و خون را کی از بر بر افتد و شش را منفعت کند. و حره آورد.
 و اصلاحش اب بزر قطوناست. و بهتر روشن تر بود. و شربتی ازو بنج
 درمستکست **سَازَج** سازج هندی گرم و خشکست اندر درجه اول.
 اندر بصر بفرایند علت دل را کی از رطوبه بود به گرداند. و ادرار البول
 آورد و چون خشک ازو بکوبی و بر داحس نهی سود کند. و کند بغل
 ببرد. و درد جگر مژمن را منفعت دهد. و صفرا رازد و اصلاح اوی
 تخم کرفسست. و بهترش ان باشد کی بسنک سبک تر بود شربتی از وی

جُون بزیر بر گیرند . و باید کی به و سیب بهم راست . بگویند و با
 انیسون پیامیزند . و بآب کرفس بسرشند . و او کرم و خشکست اندر درجهء
 سیم . و قوۀ سقونیا سی چهل سال بیستد جُون بر هیة خویش بگذارندش .
 و جالینوس گویند کرم و خشکست اندر آخر درجهء سیم . و اسهال صفر اُکند
 و از اقاصی تن بکشد . و بمعدۀ و جگر زیان کند خاصه کی خود ضعیفی
 اندر ایشان بُوَد . و بهترین انطاکی ان بُوَد کی رنگش از سیدی با اُرقی
 زند . و زُوَد بر دست بریزد . و مانند صَدَف باشد . و بترین آنست
 کی از جرمکان اوزند و رنگش سیه قَام بُوَد و بر دست زُوَد نبریزد و سخت
 تر بُوَد . و ان جنس زُوَد کَرَب اُورَد و مَغَص . و سحج اندر رُوذگانی
 اُفکند . و باید کی جُذ از نوع مختارش بکار نبرند . و ازو مُفرد از دانکی
 تا دو دانک و نیمست و کر اندر داروها کنی نیم دَانک تا دانکی پس بُوَد .
 و کر کسی چهار دَانک از وی بخورد اسهال اُورَد او را عظیم جُنانک اندران
 هَلَاک شود . یا تشحجی بر او بدید اید کی بکشدش . و باشد کی اسهال
 نیارَد . و ان کس کی ان خورده بُوَد کربی و مَغَصی صَعْب اُورَدش و منش
 عَرَدَا . و مضرتی کند بَجَر عظیم . و ان چیز کی باید امیختن با او
 تا ضرر او دفع کند نشاسته و انیسونست جندان کی بکار باید . و این بر
 ان جملہ هبی گویم کی باشد کی شربتش مُفرد بُوَد . پس کی تنها بُوَد
 باید کی این کی گفتیم هم سنک بُوَد کوفته آن سقونیا با جلاب . و کر مُرگب

و انتصاب نفس و نفخ شکم را سود دارد. زادن خوار کردن کرمست
و خشک اندر درجه دوم سکینج سکینج کرمست اندر درجه سیم خشک
اندر دوم. تحلیل کند اثرها را از چشم پاک کند و فاضل تر دارویست
اب چشم و تیرکیش را یکی از خلط غلیظ افتاد باشد. و قولنج و صرع
و فالج و استسقا را سود کند. و زخم کزدم و زخم مار را منفعت دهد
چون بر او طلا کنند و یک مثقال بخورند. جراحها بهم اورد و بول
و طهت بکشاید. و سنک اندر کلی و مثانه خرد کند و تری از چشم
بکشد چون در وی کشند آنکه کی آب اندر چشم خواهد آمدن. و دندانهای
خورده را نیک بود سقولوفندریون سقولوفندریون گرم و خشکست
اندر درجه اول. سطبری سبرز ببرد. و سنک اندر خایه خرد کند
چون بشراب بپزند و شهوه جماع ببرد. و اصلاحش تخم رازیانه ست.
و بهترینش روشن ترست. و شربتی از سه درمنگست سقهونیا
سقهونیا سه جنسست. هندوی. و چرمگانی. و انطاکی و انطاکی بهتر
بود. و هندوی میانه تر باشد. و چرمگانی بتر باشد. انطاکی طلست
چون شکر عشر. و بعضی مردمان کوبند کی صمغ لبلابست. و هندوی
صمغ تربذست. و انطاکی از کوه لکام آرند. بمقل ماند و بتخم کرفس
و دوقو و انیسون پیامیزند تا ضررش باز گیرد. و اسهال صفر کند. و بمعدده
و جگر و روده کانی و مغز زیان کند. و نیز کوزک اندر شکم بزیان آرد

باز کنند و ان اب مضمضه کنند :: درد دندان بنشانند سَرَو سَرَو قبضی
 قوی دارد بی تبش و تیزی بگرمی و سردی و تری و خشکی معتدلست ::
 و چون تر از وی بکوبند :: و بر جراحت تازه نهند بیندزد و به کند ::
 و خاکستر اوئی چون بر جای سوخته کنند و بر همه ریشههای تازه :: منفعت
 دهد و بر فتنه نهند سوز دارد :: و لثه سست را قوی گرداند و چون
 بارد جو اندر کنند و بر اماسها نهند منفعت کند :: و گوزوی سرد و خشکست
 قابض :: قبضی قوی دارد :: و چون باب بپزند مقعده و رحم بیرون امده را
 باز جای برزد :: و هم چنین کر با سریش بر فتنه نهند سوز کند ::
 و خاصیتش ادرار حیض کردنست و کوزك از شکم بیرون آوردن ::
 و اصلحش مصطکی است :: و بهترش انست کی سیه قام بود :: و او
 خلطها از قعر معده بکشد :: و تازه تر بهتر باشد :: و شربتی ازو يك درم
 باشد :: و کوهیش را اهل گویند :: و پیارسی اورس خوانند :: ریشهها
 بذرا منفعت کنند :: و ان ریش را کی اندر او عفونه بود عفونه و شوخ
 ازو پاک کنند چون با انگبین بسرشند و بر او نهند و نیز ادرار بول و حیض
 ارد :: و چون بزیر بر گیرند کوزك اندر شکم بکشد و کوزك مرده بیرون
 ارد :: و بوی بول و غایط و عرق خوش کند :: و او کرم و خشکست
 اندر درجه دوم :: سَسَالِیُوس سسالیوس کاشم رومی بود :: و بعضی
 طبیبان شکویند انجدان رومیست :: ادرار البول ارد :: و صرع و ربو

سُوسَن کرمست اندر درجهء دُوم .: خُشک اندر اَوّل .: غلتهای سرد را کی
اندر مغز بُود سُود کُند .: و بیخش جلا و تحلیل کند و تجفیفی باعتدال .:
و هم جنین برگش .: و کسی کی جایی اب کرم وی را بسوخت باشد ان
جایش را منفعت دهد .: از انک این سوختن را داروی بکار باید نرم
و تیز کی هم تجفیف کند هم نرمی .: و کوهی وی قوی ترست خاصه کی با
روغن کل بسایند و بر انجای نهند کی از اب سوخته بُود .: و همه ریشها را
نرم گردانند .: و اماسِ رحم بنشانند .: و نمش و کلف ببرد .: و حیض
بُکساید .: و برگش نیز ریش بهم آرد .: و جراحتهای را درست گردانند .:
و قُوّه کوهی اندر بیخ بیشترست .: و ان روغن کی ازو بکیرند تحلیل و نرمی
کُند سخت شدن رحم را نرم گردانند جُون با شراب بخورند .: یا بر او طلا
کنند .: و زخم هوام را نیز سُود کند .: و خاصه زخم کَرْدُم را .: و درد
کوش را کی از سردی باشد و بانک کی اندر کوش افتاد بُود ببرد .: و بیخ
سُوسَن دشتی را قُوّتش قُوّه جاذبهست تحلیل و تجفیف کند .: و بعضی
طبیان کَویند کی او درونه است و بُستانی را بهترین اسمان گُون باشد .:
و نامش ایرساست .: وئی استسقا را نیک بُود .: و اب زرد بکساید .: خلطهای
غلیظ را نُضج افکند .: ریشهای زشت را صافی کُند .: جلا دهد .:
سعالی را کی از رطوبات غلیظ بُود سُود کُند جُون بمیخته یا با شراب شیرین
بخورند .: و ادرار بول آرد .: و با زهرها بکوشد .: و جُون پوشش اندر اب

سَلِیْخَه سَلِیْخَه کَرَم و خُشْکِست اندر درجهء سَمِّ :: چشم را نور قزاید
 و اندامها را تَجْفِیف افکند و اندر او اندکی قَبْضَت :: تحلیل فُضول تَن کند
 و نیز قطعش کُند :: و اندامها را قوی گرداند و بُول بَسْتَه بَکْشاید :: و ضَعْف
 معده و جَگر را کی از سَرْدی باشد مَنفَعَت دَهد :: و زخم افعی را نِیک
 باشد :: و هَرَج را بَوست بسیار تر بُوَد بَهِتَر و سَرخ رَنک تر اَنک مِیلش
 بَسِیدنی باز بُوَد و بُوی بُول و عَرَق خُوش کُند :: و ادرار الحِض اَرز ::
 و بَلغم از سَر فرو اَرز :: و مَضَرَّتْش بِمَقْعَدَه ست :: و اَصْلَاحِش کَثِیرا سَت
 و بَهِتَرِینِش اَنَسْت کی تِیزبوی تَرَسْت :: و شَرَبَتی از وی نِیم دَرَمَسْت سُعد
 سُد کَرَم و خُشْکِست اندر درجهء دُوم :: تَسخِین و تَجْفِیف کُند بی تَبَشی
 و رِیشها را کِی دیر بَهِم فَرار اید زود او بَهِم اَرز :: لَئِه را سَخْت کُند ::
 و بُوی دَهن خُوش گرداند :: قُوتی قاطع بَدوی اندر سَت کی سَنک را
 خُرد کُند :: و ادرار بُول و طَهِث اَرز :: و مَسْتی بَر مَسْت سَبْک گرداند
سُوس سُوس را بَیخ مَعْتَدِلَسْت بِحَرارت و رَطوبَة و بَرودَت :: و اندر او
 قُوتی قَابِضَت اَنَدک با رَطوبَة اَمِیخْتَه :: دَرَشْتی سِینَه و قَصَبَه شُش را نِیک
 باشد :: و تَبهای کَهن را و رِیشهای مِثانَه و کَلی را و عَصارتش قُوی تَر از
 اَصْلَش کی اندر او تَسکِین عَطَشَت و جُون عَصارتش در جَشم کَشَنَد نَاخَنَه
 از جَشم بَبرَد :: و سوزای بُول بَبرَد :: و زاذن اسان کُند :: و قُوَة داروهای
 کَرَم بَشْکَنَد و قی اَرز :: و بَرگَش بُوی بَغل و گَند پای بَبرَد سُوسَن

لزجست فساد معده آرد. و چون اندر میان دندان بماند بوی دهن
 ناخوش کند و دیرکوارست. و چون با انگبین خوری زیان کمتر کند.
 و بریان کرده ضرر کمتر نماید. و کر با بزرگتان و خشخاش بریان کرده
 بخورند اندر منی زیاده کند. و کر خام هم چنین بخورند البته نکوارد.
 و کوفته دیرکوارد. و نرمی کند و تشنج اندام ببرد. و خلطی بد آورد
 غلیظ و لزج و روغنش تیزی کی اندر معده بود از کرمی یا از شراب
 خوردن ببرد یا از داروی تیز سنبل کرم و خشکست اندر درجهء
 دوم. و اندر اوی اندکی قبض و تیزیست. معده و جگر را کی از
 سردی ضرر رسیده بود سود کند. بخورند یا بر اوی ابش طلا کنند.
 و قوی گرداندش. و ادرار البول آورد و مادهایی کی بمعده و رودگانی
 رسید بود خشک گرداند و آن مادهها نیز کی اندر سر و سینه کرد اید. و او
 طبیعت بیند و موی مزه برویاند چون در چشم کشی. و جگر
 و سبزر را سود کند و اصلاحش زعفرانست. و شربتی ازویک درمسنکست.
 و مر سنبل رومی را ناردین خوانند. معده و جگر را نیک بود وی
 و روغنش هم چنان درد قولنج و شکم را و سرد شدن اندامها را منفعت کند
 بخوری یا طلا گنی یا حقه. صداع و شقیقه را نیز چون بینی باز افکنی.
 و سست شدن مثانه را چون بسر ذکر باز افکنی. و هر دردی کی از سردی
 و از باز خیزد اندر اعضای باطن ببرد و رحم را کرم گرداند و درد جگر ببرد

و خُشک اندر درجهء سِّم :: و بستانی اندر تجفیف و تسخین کهترست ::
و اندر او تیزی و تلخیص :: تحلیل قوی کند و خلطهای غلیظ و قوی
و لزج ببرد :: و باب تاختن بیرون آورد باذها براند شهوة ببرد :: دگر
سُست کند :: و عسر البول را سوز کند چون آبش بخورند :: و ان لرزگی
با کالیوی بوز ببرد و چون زن بخویشتن بر گیرد احتناق رحم را منفعت
کند :: و چون با انکین اندر چشم کشند روشنای چشم تیز گرداند ::
و چون بزیت بپزند و بر مثانه طلا کنند عسر البول ببرد :: قولنج را کی
از باز خیزد بکشاید چون آبش بخورند :: و اما دشتیش سخت تیزست
و ان گس کی وی را جیند نباید کی بران راه ایستد کی باز بروی او باز
هی آید کی بوی وی باز بروی او باز آرد :: و رویش اماس گیرد و اندر
وی باین سبب تیزی جاذبه هست کی بدان علتها را از عرق بدن بگشند
و تحلیل افکند :: و شیر وی چون بردای ثعلب طلا کنی موی بر آرد ::
و کریم درمسنک از او با انکین بخوری بزیر و زیر کار کند قی و اسهال ::
و خداوند استسقا را منفعت کند و چون بر کلف طلا کنی غلیظش را لطیف
کند :: و باید کی یک ساعت یا دو ساعه ان طلا بیش نهند :: و باب
نُخاله جوشانیده بشویند :: و روغن سذاب درد کلی و مثانه و بُشت و رحم
و استرخا رحم و درد تهی کاه و فالج و لقوه و همه علتهای سرد را سوز
دارد :: سِّم سسم گنجدست :: و او کرم و نرمست اندر درجه اول

و تری کند. حرارت بنشانند. و از معده خشکی ببرد. و چون با
 طبرزد و روغن باذام خوری سعل را تسکین بیش کند سرمق
 سرمق سرد و ترست اندر درجه اول. تب و یرقان را نیک بود.
 و ان را کی مزاجش کرم و خشک بود. و تب غب را و تبهای محرقه را
 نیک باشد. و غذایی نیکست کسی را کی سعال بود چون بروغن باذام
 بپزند. تخمش معتدلست بکرمی و سردی. و اندراو جلا و تقطیعت.
 یرقان را کی از سد جگر خیزد نیک باشد وی منش اشید و قی اَرز
 سکر شکر را قصبش کرم و نرمست. درشتی کلو و قصبه شش را نیک
 بود و رطوبت را ازو جلا کند. ادرار البول اَرز و نفخ کند. شکر کرم
 و نرمست اندر درجه اول. و معتدل مزاجست و لیکن با حرارت میل
 کند. و همه حالاتی مانند انکینست و لیکن غذاش بیش از غذای
 انکینست. تشنگی نیاورد. طبیعت نرم دارد نیز سلق سلق
 چغندرست. و او سرد و ترست اندر درجه اول. و اندراو بورقی است
 جلا و تحلیل کند. و شکم را باطلاق زور کند و اندراو تلطیفست.
 سد جگر و سبرز بکشد خاصه کی با خردل و سرکه بخورند. و اب
 اصلش چون بینی باز افکنی فضل دماغ و منخرین بکشد. و گیموسی بد
 اَرز. و معده را بدست دیرازوی بشود. و بسیار نفخ اورد سذاب
 سذاب کرم و خشکست اندر درجه دوم. و دشتیش قوی تر کی ان گرمست

کی اندر آب بیشها باشد و آبهای بلیذ و عفن لزج باشد آن و سست .
 زود بکندز چون از آب یاری . نباید خوردن کی زود اندر معده
 بفساد اید . و ماهی تازه تشنگی کند . و نمک بر کرده تشنگی بیش کند .
 و نمک دانه کرم و خشکست . و بلغهی جون ماهی تازه خورد باید کی با
 خردل و کرویّه و سیر و پیاز خورد . و از بس ان انکین و شونیز بخورد
 بس شرابی صرف باز خورد . و سردی ماس ماهی کمتر از دگر ماهیها
 و ماهی ازیان هم جُنیست . و او کر و خارش و سَعفه انکیزد خاصه نمک
 سوز کرده . و ماهی ملّون ریشهای کهن را کی اندر معای مُستقیم بُوز
 و عرق النساء را منفعت کند چون بدو حُقنه کنند سَفَرَجَل سفرجل
 بهیست . و او سرد و خشکست قابض طبیعت بیندز جون از بیش طعام
 خوری . و شکم بکشاید جون از بس طعام خوری معده قوی گرداند .
 و غذایش بسیارست و نارسیده دیر گوارست . طبیعت بیندز سَخْت . و به
 ترش سرد و خشکست اندر درجهء دوم . و به شیرین را مزاج معتدلست
 بکرمی و سردی . و هرج قابض ترست خُشک ترست . و اب اوی
 معده را قوّه بیش کند . و طبیعت کمتر بندد . و جرمش سَخْت تر بندد
 و دانه اش سرد و ترست اندر درجهء دوم . سعالی را کی از کرمی
 و خُشکی بُوز نیک باشد . و جون بکوبند و با شکر سُوژه بر دهان افکنند
 پوست باز کرده . یا با پانید . کرمی و خُشکی بنشانند . و لعابش سردی

قصهء یا اندر نکینی از وی بنکرد سُست شود. و حرکتش برود زبَل زبَل
 همه کرم و خشکست تحلیل و تجفیف و تسخین کند. و قُوّة هر یک مختلفست
 از جهة ان حیوان کی ان از وی بُود. و بحسب ان غذا کی وی خورد باشد

عَلَى حَرْفِ السِّينِ

باب

سَمَك سَمَك تازه سرد و ترست. بلغم انگیزد. و اندر باه زیاده کُند.
 و ان کی بِسَك با بخته بُود یرقان را سُود کند و ان ماهی کی اندر دریا بُود
 و اندر اب شور سردی و رطوبه اندر او کتر بُود. و بهتر ماهی ان بُود
 کی تولدش اندر ابی بُود کی بر سنکستان رود. و هاربا و شبوط بهتر
 بُود. و انک تنش سخت بُزرک نبُود. و اندر اب صافی باشد و اندر
 رودهای فراخ نیک رو. و نه سخت فربه بُود و نه سخت لاغر از ان جهة
 صی ان ماهی کی اندر اب سنکستان تولد کند. رونده باشد و اندر وی
 فضول کم بُود. و انک اندر اب خوش باشد سُست تر و طعمش خوشتر
 و زود کُوارتر بُود. لزج نباشد. و تن را تر گرداند و خونی محمود
 انگیزد. و کسی را کی گرمی و خشکی بود به سازد و بلغمی و سرد مزاج را
 و هران کس را کی در معده رطوبه فراوان بُود بد باشد. و ان را کی
 مزاج خایه اش کرم و خُشک بُود او را اندر باه بسیار زیاده کُند و ان ماهی

کند رُعاف بُرّذ و سَعْفَه را بُرّذ. و خون کی از جراحت هبی باز نیستد
 بُرّذ زَبْدُ الْبَحْرِ زَبْدُ الْبَحْرِ جلا دهد و سَخ بُرّذ. و دا الثعلب
 و دَا الْحَيَّة را نيك باشد جُون بسوزند. و اندر شراب بکذارند و بر او طلا
 کنند. و اثر ریشها را از چشم بُرّذ. و دندان بیفروزد. و کر با سرکه
 طلا کنند موی برویاند. و كَرَم و خُشَك است اندر آخر درجهء دوم
 زَرَنْبُ زَرَنْبُ کرمست و خُشَك اندر درجهء دوم. لطیفست خوش
 بوی طبعیت بیندز باذها براند. نفخ بنشانند. معده و جگر سرد را نيك
 باشد زَرِينُ دِرَخْت زَرِينُ دِرَخْت داریست. و اب برکش جُون
 با میبخته بخوری عسر البول را سُود كُنْد. و زخم هوام را و عرق
 النساء را. و ادرار بول و حَيْض اَرَد. و خونی کی اندر مثانه پیسته بُود
 بکشاید. و بدل برکش يك و زرش قنطوریون دقیق باشد و يك وزن تُخَم
 قنّا مُقَشَّر. و يك و زرش تخم ترنج مُقَشَّر و او کرم و خُشَك است اندر درجهء
 دُوم. زُرَوَار زُرَوَار داروی هندیست بقسط ماند. برابری زهرها كُنْد.
 كَرَمست و خُشَك اندر آخر درجهء سیم زَوْقَال زَوْقَال جنسی است
 از اَلْوَسْرَخ رَنَك. قدش جو قَد زیتون. سرد و خُشَك است اندر درجهء
 دُوم. رطوبتی فضلی دارد. صفرآ بشکند معده قوی گرداند. طبعیت
 بیندز باعتدال زَمَرْد زَمَرْد اگر دو دانك سَنَك ازو حل كُنی و زهر
 خورده را دهی سُود دارد. و اسطاطاليس جنین گفت کی اگر مار اندر

و سید سُرَخ را جُون موم رُوغن کُنی تحلیل افکنند و جلا دهند. و ناسور
کی اندر بینی و دهان بُوذ ببرد. و جَرَب و سَعْفَه تَر را ببرد نیز و سُبُش
و اثرهای ضربه را ببرد جُون اندر آب بکدازند و براو طلا کنند. و هبه
اجناس زرنیخ کرمست سوزنده آکله را نیک بُوذ نیر و کَر و سَعْفَه و ربو را
جُون بزیر بر سوزند. و اندامی کی سیه شد باشد از خُون مُرده جُون براو
طلا کُنی ببرد. و کرم و خشکست اندر درجهء سیم **زَنجَار** زنجار کرم
و تیزست و اکال گوشت زیاده را بخورد. بَرندهست جُون موم رُوغن
کنند جلا کنند و بسوزند. و چشم را رُوغن گردانند. و غلظی کی اندر
چشم بُوذ ببرد. و کرم و خشکست اندر درجهء سیم **زَنجِفَر** زنجفر را
قوتی گرم و خشکست باعتدال. و بعضی کویند سرد و خشکست باعتدال.
جراحتهای فراهم اِرد وی و شُکوشت را با رگها برویاند **زَبَق** زیتق رشک
و سُبُش بکشد. و جُون با طلاهای کَر بیامیزند نیک بُوذ. و جُون زریوند
دراز با او بکار برند خارش را بهتر بُوذ **زُجَاج** زجاج کرم و خشکست.
جُون خُرد بسایند و با شراب ریحانی بخورند سَنک اندر کُلی و مثانه خُرد
کند. و جُون بسوزند و با داروهای چشم بیامیزند چشم را سُوذ کند.
و طبقهء قَرنی را جلا دهد و باک کُند و بینای تیز گرداند **زَاج**
زاج بسیار کُونهست و مصری بهترین کُونه بُوذ. و او قابضست و لطیف
سوزنده. و کرم و خشکست اندر اوّل درجهء چهارم. جَرَب تَر را خُشک

و به كند :: خاصه کی بانگین سرشته بود :: و زهرها را سوز كند ::
و بهك و کر را منفعت كند و آن علت را کی بوست باز افکند :: و عفونت
ببرد و اندر ریشها كُشت برویاند خاصه ریشهای رحم را :: و اندامهای
عصبانی را :: و دندان را سید كند :: و یکان بیاهنجد :: و ربو و نقرس
را نيك باشد و همه علتهاى تر را :: و عضل کی از يك دگر برفته بود ::
و آماس دور را بعضی تلخی و تیزیست و لطیفی وی قوی ترست از آن
طویل :: و زهرها را سوز كند :: و زخم هوام را و سدد :: اقرارهای شكّم
بكشاید :: و بازهای غلیظ براند :: و یکان بیاهنجد :: و ریشهای زشت
را پاك كند :: و گوشت بن دندان سخت گرداند :: و ربو و ضيق النفس
و تشّح را کی اندر عضل بود نيك باشد چون باب بخورند :: و او گرم
و خشكست اندر درجه سیم فوق را نيك باشد :: و مضرّتش بزبانست
و اصلاحش انیسونست و بهترینش روشن ترست :: و شربتی ازو درمی
و دو دانگست :: و آن کی درازست ریشهای رحم را سوز كند :: و مضرّتش
بسرست و اصلاحش انیسونست :: شربتی ازو يك درمسنكست **زفت**
زفت گرم و خشكست اندر درجه دوم :: خلطهای غلیظ را بپرانند و تحلیل
افکند :: و عسر النفس از خلطهای غلیظ افتاده و ربو را ببرد :: و سیدی
کی اندر بن ناخن افتد ببرد و شیرینه نیز و اماسهای سخت هم چنین ::
و لطیفست اندامها را نرم گرداند **زرنیخ** زرنیخ سه جنست سُرخ و زرد

اَرَز . و کَرَم را یارَد . و بَهِم اَن کی دَرْد دَنْدان را کَفْتیم بَهِم اَن خَناقی را
 کی از رَطوبَة بُود مَنفَعَت دارد . و جُون بَیَزند باب و کُوش بَبْخار و ی
 فَرار دَارند باذ و بانکهای کی اندر کُوش بُود بَنشانَد و سَعال مُزَمِن کُهن
 بَیَزَد . و اَمّا زوفای تَر اَن بَشَم بُود کی بَکُون کُوسَبند باز بُود بِناحیَة اَرَمینیَه .
 و اَین کَرَم و خَشکست اندر درجَه سَیم . اَماسهای سَخْت را نَرم کَند .
 خَاصَه اَنک در نواحی مَثانَه و رَحِم بُود . و سَخْتی سَبرَز را نِیک بُود
 و جَکَر را و جُون با اَنجیر بَیَزند و بر شَکَم طَلا کُند . و نِیز صَاحب
 اسْتِسا مَنفَعَتی یابَد از وی عَظیم **زَرَنبَاز** زَرَنبَاسَه جَنس بُود . مَدَوْر .
 و طَوال . و صَنوبری . وی تَریاق مارانست آرمُودَه . و بَدَلش دِرونَه
 اَست از قَبَل کَشتن هَوام و باذها و یَک و زن و نِیم وی و جَهار دانک
 از وَرَنش طَرشقوق بَرِیست . و نِیم و زن او تَرَنج مُقَشَّر . و مَدَوْر ازو
 فَعَل قوی تَر دارد . و بوی شَراب بَیَزَد . و کَرَم و خَشکست اندر درجَه
 سَیم . تَحْلیل باذها کُند از مَعَدَه و رُودگانی . و کَوارش را یاری دَهد
 نِیز یُوحَنّا کُویَد کی او تَریاق هَهِ زَهْرهاست **زِراوَنَد** زِراوَنَد دُو جَنسست
 طویل و مَدَوْر . و طویلش لَطیف کُندَهست و حَرارتش قویست کَرَم
 و حَبّ القَرَع را بَکُشد . و اَدِرار البُول و حِیض اَرَد . و کُودک مُرَدَه را
 بیرون اَرَد . و زَنده را بَکُشد . و نِیز تَحْلیل غَلِیظهای رَحِم کُند .
 و کَر بر تَن طَلا کُند سَبش را بَکُشد . و کَر بر رِیشها فِشانَد خُشک کَرَدانَد

و رُودکانی کرد امد بُود براند جُون اندر دهان گیرند. و ریش را استعمال
 کنند اندر لَذَّة بفرایند خاصه کی عاقر قرحا با او بُود. و دارصینی کوفته
 و بَحَب کرده باب صمغ عرابی. بی انک بخایند هم جُنان اندر دهان گیرند
 و قلت جماع را سوز دهد. و مضرش بر سرست و اصلاح وی
 انکینست. و شربتی ازو دو درمسنکست زَعْفُرَان زعفران گرمست اندر
 درجهء دُوم. خُشک اندر اوّل و اندر اوی اندکی قُبْضست. و اوی از
 داروهای محلّست و نضج آورد. و قُوّة اندامهای باطن کند جُون بخورند
 یا بر اندام طلا کنند. و سُدّ بکشاید اندر جگر و رِغْمها و داروها را
 بهمه اندام برساند. و ادرار البول اَرَد. و گونه نیکو کند. و معده را
 زیان کند. و درد سر آورد. و سر سَنَکی کرداند. و گوشاسب
 آورد. و مغز را بیاکند. سر باک کند و معده. و صَفار اَرَد.
 و اصلاحش بزر کُرفست. و بهترش ان بُود کی بَرکَش بهن بُود.
 و شربتی ازو نیم درمسنکست راست زَعْرُور زعرور را پیارسی اَرَدَف
 خوانند. و او سَرْدست و خُشک اندر درجهء اوّل. طبعیت بیندز.
 و معده قوی کند. و صَفرا بشکند زَوْفا زوفا دو جنسست خُشک و تر
 خُشک ازو جنسی است از سَعْتَر. و او کرم و خُشکست اندر درجهء سَم.
 لطیفست. ربو و سعال را کی از رطوبت باشد سوز کند. جُون بیزند
 با شیر و آب و بدو غَرغره کنند درد دندان را سوز کند. و او اسهال بلغم

رسیده کرمست . و اندرونی اندکی خشکیست . و او زود گوار ترست کی
 عقص . سر معده قوی گرداند . و جالینوس گوید کی برکش معتدلست
 بحرارة و برودت . خشکیست اندر درجه اول . درد دندان و درد
 سُر را نیک باشد چون بسرکه بپزند . و مثانه را زیان کند . و اصلاحش
 روغن بادامست . و بهترینش سیاه تر باشد . و شربتی از ابش پنج
 درمست . و ان اب کی وی را اندر او بپزند چون اندر دهن گیری
 قلاع سید را نیک باشد . و صمغش . حیض و بول بکشاید . و داروی
 قتالست این صمغ دیسقوردیوس کگوید زیتون کرم و خشکیست اندر درجه
 دوم . و روغنش معده قوی کند . و جراحها فراهم آرند و اندر مرهمها
 کنند . بواسیر را سوز دارد . و شرح را قوی گرداند . و اندر او
 کرمیست بی رطوبت . و انک از نیک رسیده بیفشارند کرم و نرم باشد
 زنجبیل سه جنسست صینی و زنگی و ملیناوی . و بهتر صینی بود
 انکه زنگی . و ملیناوی کرد باشد و او را زرنبای نیز گویند . و زنجبیل
 کرم و خشکیست اندر درجه سیم . و اندر او رطوبتی هست فضلی . از قبل
 این اندر شهوة باه بیفزاید . مادهای غلیظ لطیف گرداند . بازها براند .
 طبیعت بیند . و تاریکی چشم را کی از رطوبتی بود اندر سینه و معده
 کرد امده از خوردن خربزه و زردالو کرد امده ببرد . و بازهایی را کی
 اندر سینه کرد امده باشد براند از قبل بطیخ و مشمشه و ان بازها کی اندر معده

و جگر را قُوَّة بیش کند **رَعَى الْحَمَام** رعی الحمام کرمست و خشک اندر
 درجه اول .. و جراحاتها فراهم ارز .. و قُوَّتی لطیف دارد .. تحجیف کند ..
 و لقوه را سُود دارد **رَمَاد** رماد را اندر همه اجناس وی قُوَّة جلاست
 و تحجیف بر تفاوتش اختلافست .. و هر جنسی را قُوَّتی دگر گونه است ..
 جُنَانك بعضی قوه عفن ارز جُون رماد مازرِیُون .. و رماد جوب انجیر ..
 و بعضی جراحاتها را فراهم ارز کی اندر سینه و شش باشد .. جُون
 رماد سَرَطَان .. جویباری .. و این رماد نیز بر کار کلب الکلب سُود کُند
 جُون ده مَلْعَقه از وی بخورند .. و رماد خطاطیف جُون غرغره کنی بدو
 با انکسین ذبحه‌ی را کی از رطوبه بُود سُود دارد .. و جُون در چشم کشی
 رُوشنی زیاده کند .. و رماد رَسْك .. جُون بر تقرس و وجع المفاصل
 طلا کی منفعت کند از ان جهت کی تحلیلی عظیم کُند .. و رماد
 مارویت کی وی را بخراسان گَرَش خوانند و کَرَباسه نیز گوبند
 رمادش گر و خارش را و ان علت کی بُوست از مردم باز افکنند نیک بود

نکته: رماد را در آب حل کرده و با آب شستنی و در آب حل کرده و با آب شستنی

و در آب حل کرده و با آب شستنی و در آب حل کرده و با آب شستنی

و در آب حل کرده و با آب شستنی و در آب حل کرده و با آب شستنی

و در آب حل کرده و با آب شستنی و در آب حل کرده و با آب شستنی

و در آب حل کرده و با آب شستنی و در آب حل کرده و با آب شستنی

و در آب حل کرده و با آب شستنی و در آب حل کرده و با آب شستنی

و در آب حل کرده و با آب شستنی و در آب حل کرده و با آب شستنی

و در آب حل کرده و با آب شستنی و در آب حل کرده و با آب شستنی

و در آب حل کرده و با آب شستنی و در آب حل کرده و با آب شستنی

و در آب حل کرده و با آب شستنی و در آب حل کرده و با آب شستنی

خلطهای لزج غلیظ بُوذ رَصَاصُ در رُصاص قوی ایست . و جون بر
 سَنَك بسایند با شراب و زیت اماسهایی کی بر زهار و بر مقعده بُوذ به کُند .
 و جُون بسوزند و بشویند داروی باشد کی تحفیف کند بی تبشی . و ریشهای
 چشم را منفعت دهد نیز و رطوبتش بچیند و بیاکند . و جراحتش بهتر
 کند . و گر ازو صحیفه ی بر بُشت بندند باه را ساکن گرداند رَتَه
 رَتَه را بندق هندی گویند . و نیز حُرَض صینی خوانندش و او جند الوی
 كُوجَك بُوذ . و او را استخوانی بُوذ كُوجَك و کرد و سیاه رَنَك از زمین
 صین آرند . بیماریهای سَرَد را سُوذ کند زهرها را منفعت دهد . و او
 کرم و خشکست اندر درجه دوم رَاسُ خَادِمُ راس خادم دانه نیلوبر
 هندی بُوذ سَرَد و خشکست اندر درجه اول . طبیعت بیندز . رطوبت معده
 بچیند خاصه کی بریان کرده باشد . و خُون حیض ببرد و سحج ببرد . و اختلاف
 دَم و اسهال ببرد رَا تَنَج رایتج صمغ صنوبرست . و سیدش بهتر باشد .
 و از شامی انك با زردی زنَد . تَشْحِن و تحفیف و تحلیل کُند . و گوشت
 اَنَدَر ریشها برویاند . و گرم و خشکست اندر درجه دوم وی رَامَك رامك
 عطریست از مازو گیرند . وی سَرَد و خشکست قابض . معده گرم را
 قوی کُند . و جُون بر شکم طلا کُند ذَرَب ببرد . و طبیعت بیندز .
 و جکر و رودکانی قوی گرداند . و جُون مُشك با وی بیامیزند انكه وی را سَك
 مُشك خوانند . و او کرم و خُشك بُوذ . و هم ان کند کی رامك لیکن معده

کلی را نیک بُود و نُخمش و بیخُش هر دو یَکسانست . و رازیانه روی را
 انیسون گویند . زخم همه هوام را نیک بُود . نفخ بکشاید . شکم
 بیند . و اندر باه بیفزاید . و ادرار البول اَرَد . و جُون زیر بینی بر
 سوزند صداع بنشانند کی از سردی و تری بُود . و سُدَد بکشاید .
 و کلی و مثانه و رحم را پاک بکند . و او گرمست و خُشک اندر آخر درجه
 دُوم . و مانده تخم رازیانه بُود . لیکن ازو کهنترست . و نام وی
 بسُریانی دَرغادشمو خوانند . و رازیانه نیز ادرار البول اورد . و مثانه را
 پاک کند . و معده را از بلغم لُرج بشویند و کُذک زنده را از شکم
 بیرون آرد و تازه ترش بهتر بود ریونَد ریوند صینی باشد و خراسانی .
 و مردم را صینی شایند و او سُدَد جگر بکشاید . خفقان دل بنشانند .
 خون از بر باز بُرد و اسهالش نیز . و زخم هوام را نیک باشد و اندام
 کوفته را جُون بشراب بخورند . یا بشراب سیب . و تَشْج عَصَب
 و عضل ببرد . و اما خراسانی را ریوند اسبان گویند . و بخراسان وی را
 ریوند کُرگانی گویند . و بیطاران مران را استعمال کنند اندر داروی
 اسبان کی جُنین بیماریی اقتاد بُود اسب را . و قوۀ او ی از قوۀ صینی
 کهنترست بسیار . و او کرم و خُشکست اندر درجه دُوم رُقَاع الیمانی
رُقَاع یمانی کرم و خُشکست اندر درجه دُوم . منش کردا اورد بزوری
 عظیم . و بلغم فراوان را سُوذ کند کی اندر معده بُود . و امتلا را کی از

دُوم .: رومیان او را تُرب شناسند .: و کویند کی کندنای رومیست .:
 اندامهای سرد را کُرم کند .: و درد تهی شَکاه را نیک بُوذ و درد
 بندگشایها را کی از رطوبت باشد و معدده تر را نیک بُوذ .: و سُدَد بکشاید .:
 و بسیار خوردن ازو خون را بفساد اِرد .: و منی کم کند .: و جُون بروغن
 بیزند و بر عرق النساء نهند سُوذ کُند .: و وجع المفاصل را کی از سَرَدی
 باشد ببرد .: و خلطهای غلیظ از سینه بیرون اِکُند .: و اندرین کار
 تاثیر نیک بکُند رَطَبَه رطبه را اسبست کویند پیارسی .: و ازو سبتر
 و املس تر نیک تر بُوذ .: و اندر او نفخی هست کی اندر منی و شیر زیاده
 کُند .: و کرم و نرمست .: و جاطک کویذ کرم و خشکست اندر درجه
 دُوم .: لقوه را سُوذ کُند .: و نیز ادرار البول اِرد .: و درد بهلو را کی از
 سَرَدی بُوذ نیک باشد درد سر اِرد .: خونی غلیظ انکیزد .: و باذها را
 نیک بُوذ و آب زرد را و زخم عقرب را و دَرْد بُشت و کونسته را و سَرَدی
 مثانه و تقطیر البول را نیک بُوذ رازیناج رازیانج تر کرمست و خُشک اندر
 آخر درجه اول .: و تُخمش کرم تر و خُشک ترست و بهترش بستانیست
 تازه .: اندر شیر زیاده کُند .: و جُون اندر جِشَم کُشی اب را کی اندر
 جِشَم هِی اید سُوذ کُند .: تاریکی از جِشَم ببرد و ادرار البول و حیض
 اِرد .: باذها بکشاید .: و عصارتش سُوذ کُند جُون بخورند .: و سو المزاج
 و جگر سرد را و خداوند استسقا را و زخم هوام را .: و تهیهای مزمن و درد

ماده‌ی و باذی کی در دهان بُوذ ببرد. و سُد بکُشاید و مضرتش
 بمقعدہ است و اصلاحش مصطکی است. و هرج کَهر بُوذ بہتر. و
 و پست نار حرارت بنشانند. و معدہ ساکن کرداند و دباغتش دہد. و
 و صفرا بنشانند. و شہوۃ طعام بکُشاید. و این فعلها ہبہ انکہ کُند کی
 خالص تنہا خورند. کی اگر با شکر خوری ازین قوتہاش ہبہ کم
 شود. و نار سبز تازہ جون از بُوست باز کُتند. و میانش اندر ہاون
 سنکین بکوبند. و بدست ہم جُنان بفشارند. و نیم رطل از ان اب
 بردارند و با بیست درم شکر سُرخ بخورند اسہال طبیعت کند. و صفرا
 اورد. و باید کی این نار کی جُنین کُتند ہم از ترش بُوذ ہم از
 شیرین. کی تسہیل وی بیشتر بُوذ. و تطفیہ حرارت و تب بہتر
 کند. و ہر صداعی کی از کُری تب بُوذ ببرد ریباس ریباس را
 کُش گر و کنہ را و ریشہای تن را نیک باشد. و برکش زہرست. و
 و ریباس ہرج سطر تر بہتر. و او سردست حرارت را بشکند. و
 تشکی ببرد طبیعت بیند. معدہ و جگر را قوی کرداند. و منش
 کردا بنشانند. و بی ہشی را کی از حرارت دل بُوذ منع کُند. و
 و آبش با ارد جو جون بر حمرہ و نملہ طلا کُتند سوز دارد. و
 و ٹخمش سرد و خشکست قابض خلفہ مژمنہ را سوز کُند ہم
 جُنان کی تخم حماض کُند راسن راسن گرمست و لطیف اندر درجہء

سَرْد گرداند. و نار ترش شیرین با پِست جو درد معده بنشانند کی از قبل
ماده‌ی نیز بدو ریخته باشد. و او سَرْد و خُشکست اندر درجه‌ء اول.
و ابش اطلاق شکم کند. و دانه اش شکم ببندد. و ترش کلو و سینه را
دُرشت گرداند. و معده و جگر را سَرْد کند. و صفرا و تیزی و خُون را
بشکند. و نار شیرین با روغن باذام کلو و سینه را نرم گرداند. و سعال
بنشانند. و تبه‌ای تیز و تبش معده را نیک بُود و دانه اش از عصارَتش
قابض ترست. و تجفیف بیش کند. و بُوست نار از هر دو قابض ترست
و تجفیفش بیشتر. و کلنار را هم جُنین قبض و تجفیف بیشست کی
دانه را. و بُوست نار اماسهای کرم را سُوذ دارد. و بجای صندل سُرُخ
بپیستند. و جُون بوستش و اقحاش بپزی و کسی کی مقعده اش سُسْت
شده باشد اندر ان اب نشیند مَنفَعَت یابد. و جُون خُشک کند و بکوبند
و بر ریشها فشانند خُشک کُرداند. و کر بسوزند خاکسترش تجفیف
ریشها بیش کند. و کر بوست شاخ نار با انجیر بپزی کرم و حَب القَرع را
بکشد و از رودگانی بیرون ارد. و نار نَر را جُلنار کُویند. و او سَرْد
و خُشکست اندر درجه‌ء دوم. جراحته‌ها فراهم ارد. و خُون را کی از
بر براید و زیر بشود سُوذ کند زنان و مردان را. و قَلّاع را و ریش
دهان را مَنفَعَت دهد و اسهال قوی ببندد و اسهال خُون نیز. و بدل
وی اقحاع رُمان ترش بُود یا مازوی سوخته. و خاصیتش انس کی هر

ذَنْبُ الْخَيْلِ ذَنْبُ الْخَيْلِ جَنْسِي اسْتِ از شَنْك و سَرْدَسْت .. نيكست اطلاق
 شكم را و ورمهایی را کی از کرمی بُوذ .. و نفث الدّم را **ذُبَاب** ذُبَاب
 مَكْس باشد .. و نوفل گویند مُرْهَای چشم را نکذارذ کی بریزد .. و کر بسوزی
 و طلا کُنی بر دای ثعلب موی برویاند .. و کر بکوبند و بر ابرو نهند
 بعد از آن کی ابرو را پیاره‌ی رکو بزنند و روغن زیت بر او گُتند .. بس از
 بعد این روغن ذباب سوخته بر وی گُتند ابرو را رنکی دهد نیکو .. و دَرْد
 چشم را سُوذ کند جُون بر او طلا کُنی و ذُبَاب سَك بهتر بُوذ .. و خُونش
 موی زیاده را بَبَرَد **ذَرِيرَة** ذَرِيرَة کرم و خُشکست اندر آخر درجهء اول ..
 و اندر او قَبْض و لَطَاقَسْت .. معده را سُوذ کند .. و جِکَر و رَحِم را از
 خُوش بوی وی و خُون کی بزیر اید باز بَرَد .. و ریش رُوذکانی را منفعت
 کُند .. خَواهی بخور خَواهی طلا کُن .. و دودش ریش چشم را سُوذ
 کند .. خَاصِيَة وی ادرار بول و حیض اَوَرْدَنَسْت .. و صُدَاع اورد نیز ..
 و اصْلَاحِش رازیانه است .. و تَرکِیش ازو نیم درمسنکست جُون بکار بَرند

بَابُ عَلَى حَرْفِ الرَّاءِ

رُمَان رُمَان نَارِسْت و همه اجناس رُمَان قابضست دندان را کُند کند ..
 و تَرش قابض ترست .. دندان تَبَاه کُند و تَوَلَّد مَنی منع کند .. و کَلِيتِین را

و بکوار برد و قُوَّة اوی مانند قُوَّة حلیثست . و بویش زشت نیست
دَمُ الْحَمَام دم الحمام خون کبوترست و جُون او را اندر بینی جکانی رعاف
 باز کیزد . و جُون اندر چشم جکانی طَرَفه را سوز گُند . و خُون وَرشان
 و فاخته و کَل بُر و کاو نیز هم این کُند . اما خُون خرکوش جُون
 بر نهش جکانی منفعت عظیم کُند . و خون کاو کی بر جراحت زنی
 خُون ازو باز کیزد . و خُون خرهم جنین . و خُون اشتر گند پای ببرد
 جُون بر پای طلا کُنی اگرچی سخت تر کُندی باشد کی بدشواری بشود

عَلَى حَرْفِ الدَّالِ

باب

ذَهَبٌ ذَهَب زَرَسْتُ و او دل قوی کند و تن نیز . و خفقان را بنشانند
 و چشم قوی کُند و رطوبت ازو بچیند بی تیزی . و او گرم و خشکست
 و لطیف ذَرَارِج ذراریج کرم و خشکست اندر آخر درجه دوم . تیزست
 و قَتال . گر و خارش را منفعت دهد و سُبُس بکشد . و برص را سوز
 کند جُون با سرکه بر او طلا کُنی و اندکی ازو اندر ان داروهای کُند کی
 ادرار البول آرد . تا او را بمثانه رساند و جُون بسیار خورند ازو مثانه ریش
 گرداند . و خون بسر قضیب یارذ بافراط و باشد کی بکشد . و کُودک
 مُرده را بیاورد نیز و مضرتش بمثانه است . و اصلاحش کثیر است

سرد را کی اندر مغز شود کند و سُستی عصب و فالج و لقوه و سَکته
و استسقا را خاصه شود کند. و اسهال اب زرد کند. و بدست کسی را
کی مزاجش گرم بود. یا خون یا صفرا بر او غالب بود. و کسی را کی
مزاجش بلغمی بود شود دارد. **دهنج** دهنج معتدلست بگرمی و سردی.
علتهای چشم را و ریشههای زشت را سود کند **دم الاخوين** دم الاخوين
خون سیاوشان باشد و او را قاطر گویند. سرد و خشکست اندر درجه
سیم. جراحتهای تازه را فراهم آورد. و گوشت رویاند. و خون باز
کشد. و شکم بیند. و شنج و تراك مقعده را سود کند **درونج**
درونج گرم و خشکست اندر درجه سیم علتهای دل را سود کند خاصه کی
از سردی باشد. و باذهای غلیظ براند خاصه از رحم. و دیگر دردهای
رحم و خفقان و زخم هوام را منفعت کند **دود قرمر** دود قرمر یعنی
گرم قرمر گرمست و معتدل و اندر او رطوبتی فضلیست. و قوتش چون
قوة سیداجست ولیکن ازو لطیف ترست. کی تا بدانجا لطیفی دارد
کی تا بباطن تن غوص کند. و خشک بکند بی تیزی و جراحتهای بهم آرد
چون با سرکه و انکبین بسرشد و بر او نهند **دامیثا** دامیثا را صمغ آن
بهتر بود کی صافی تر باشد. و سُرخ قام بود. و او درختیست بزمین
پارس بود. و این صمغش سخت تیزست. باذهای غلیظ و بلغم را
لطیف گرداند. و اندر معده و روده گانی غوص کند. و بلغم را بکشد.

مَرَكَبَسْت .. یکی حریف یکی قابض .. و نیز ریشهای عَفْن را سُوز کُند
 و قلاع را جُون بَجُتَه اش مضمضه کنند .. و جُون بزیر بَرَكیرند کُوزَك
 بیرون اَرَد .. و جُون باز خورند شَکَم ببندد .. و عُسَر البول را سُوز
 دَارَد .. و اماس رُوزگالی ببرد و انِ مَعْدَه نیز .. و سُست شدن عَصَب را
 نیک باشد .. و کند بینی ببرد جُون بپزند بَشْراب و بلیتهی در اوی اغارند
 و ببینی اندر نهند .. و خاصیتش آنست کی سَنَك اندر کُلی و خایه خُرد
 کُند .. و مَضَرَّتَش با سُبُر زُست و اصلاح اوی بزرگ رُفَسْت .. و بهترینش
 آنست کی مِل بسپاهی دَارَد و شَرَبتی اَرُو یَك دَرَم و نیمست دَبَق دَبَق
 کرم و خشکست اندر درجه دُوم .. و اندر او رطوبتی فضلیست رطوبتهای
 غلیظ از عُمق تَن بکشد کشیدنی قوی و تحلیل افکندش .. و جراحتهارا
 و اماسهای سَخْت را بپزند .. خاصه انک اندر بن کوش بود .. و سَخْتی
 سُبُر ببرد **دند** دند را بهندی چپال گویند .. و او کرم و خشکست
 اندر آخر درجه سِم .. اماسهای سَرَد کی اندر مغز باشد ببرد .. و سُستی
 عَصَب را منفعت دهد .. و او بر سه جِنس بُود .. یکی بَفَسْتُق ماند ..
 دیگر بیدانجیر .. سِم میانه است میان هر دو .. و خلطهای غلیظ
 لزج را از بندکشایها بکشد و بدش شیر دیودارست .. و خاصیتش آنست
 کی هَهه خلطهای را از بن بکشد و اصلاحش کثیر است .. و شَرَبتی اَرُو
 نیم دانکست دِیُودَار دیودار کرم و خشکست اندر آخر درجه سِم .. اماسها

بُخْتَه بخورند دَازِی دازی سرد و خُشکست اندر آخر درجهء اول ..
 و جُون دو درمسنک ازو با شکر بخوری بواسیر را سُوذ کُند .. و کَر بپزند
 و اندر ابش نشینند بواسیر را خُشک بکُند .. و کر مقعده و رحم بیرون
 امده بُوذ باز جای بَرذ .. و جُون بانگین بیزی و بخوری کرم را در شکم
 بکُشد .. و طبیعت ببندد دَفلی دَفلی گرمست اندر درجهء سیم ..
 و خشکست اندر درجهء دوم بُخْتَه اش و بَرکش استعمال کنند بضماد ..
 اماسهای سخت بکُشاید .. و کَر و گنه را بَبَرذ .. و کسی را کی پوست
 هپی باز هلد سُوذ دارد نیز و درد بُشت و زانورا سُوذ کُند جُون طلا
 کُتند .. و او را کُس نخورد کی زهرست .. و بیشتر زندکان را بکُشد
 خاصه خَر را دَلَب دَلَب بیارسی جنارست .. و او سرد و خشکست اندر
 درجهء اول .. و جُون بکوبند بَرکش کی تَر بُوذ و بَر چشم ضماذ کنند
 منع کند رطوبتها از وی .. و کَر بُوست درختش بسرکه بپزند .. و مضمضه
 کُتند درد دندان بَبَرذ .. آن کوزی کی او بار آرد ریشی را کی از آتش
 سوخته بُوذ منفعت دهد جُون با پیه بر او الیند .. و جُون بَرکش بکوبند ..
 و بَر کُوتسته و زانو ضماذ کنند دردش بنشانند .. و ان گردی کی بَر بَرک
 این درخت نشیند ازو پرهیز باید گرد کی وی کُوش را کر کُند و چشم را
 کُور و کلو و خیاشیم و چشم و کُوش را بدست .. و جُون بَرکش بسوزند
 و بُوستش از دُوز وی پرستو میرد دَار شیشخان دَار شیشخان از دو جوهر

اندر درجه دوم .: و چون بوی گُند صداعی کی از حرارت بُود بنشانند .:
 و درد سبُز ساکن گردانند و اماس و سددش نیز .: و دل قوی گردانند
 و مغز و هبه سُددها بکُشاید دار صینی دار صینی و قَرَفه کرم و خُشکست
 اندر درجه سیم و او داروی شریفست .: و لطیف بغایه لطیفی .: تاریکی
 کی در چشم بُود از رطوبه ببرد .: و اندر قُوّه بصر و نیروی او بیفزاید .:
 و درد رحم و رَعشه و زخم هوام را سُوذ داند .: و سُد جگر بکُشاید
 و کرم گرداندش و معده قوی کُند .: و ادرار بول و حیض آرد .:
 و رطوبتهایی کی اندر سر بُود بکشد .: و قُوّه دل کند و خُرم گرداندش .:
 و کلف ببرد چون بسایند و بر او طلا کُند و شیرینه نیز ببرد چون با
 سرکه بر او طلا کُند .: و سر و معده پاک کند .: خاصیتش آنست کی
 او تریاق افیونست .: و صفار آرد و اصلاحش اینسُونست .: و بهترینش
 آن بُود کی تیزطعام تریاشد .: و بوی آب تاختن و برار خوش کند .:
 و قَرَفه اندرین کی کُفته شد قوی ترست از وی و فعلش هم بان او ماند
دار فلفل دار فلفل گرم و خشکست اندر درجه سیم .: و او از پلبل
 قوی ترست بکرمی .: و بهترین اوی آن بُود کی سَطبر تر باشد و کر وی را
 با آب جگر بُز بریان کرده در چشم کُشد شب کوری ببرد .: و خلطهای
 غلیظ را لطیف گردانند .: و رطوبت بچیند .: و در باه بیفزاید .: و هبه
 علت های سَرْد و تَر را سُوذ کند .: و ذگر را قوی گردانند چون با خایه نیم

کی بزیر بر گیرند .: و نیز سُدَدَش بکشاید .: و حیض ارذ و کرم و خُشکسْت
 اندر درجهء دُوم دَهْنُ الْفَوینج روغن فوینج جُنَان باید صی پودنه را
 بگیرند پس بروغن زیت بپزند .: و او حیض بکشاید چون بزیر بر گیرند
 یا مقدار دُو درمَسَنک با شراب ریحانی بخورند دَهْنُ عَاقِرِ قَرَحَا روغن
 عاقر قرحا موی برویاند .: و سیاه گرداند .: و نکذارذ کی بیفتد و قوی گرداندش
دَهْنُ السَّعْتَرِ روغن سعتر درد کوش را کی از سردی و باز بُوذ بنشانند
دَهْنُ السَّفَرَجَلِ روغن سفرجل جگر را قوی کند .: و کرمی از وی
 ببرد .: و از معده نیز و تن ضعیف را باز جای آرذ دَهْنُ الْأَمَلَجِ روغن
 آمَلَه و شقایق و لاذن موی را نکذارذ کی بیفتد و این همه یک طبع دارند
 هر سه دَهْنُ الْأَذْخِرِ روغن ادخر همه اجناس گنه را سوذ کند اندر
 سر و رنجکی ببرد دَهْنُ الْأَقْحَوَانِ روغن اقحوان کرم کند و مَر
 جراحته را کی بر عَضَل بُوذ مُوَافَقَسْت .: و عَصَب را نیز کی بر یک دگر
 افتاده بُوذ .: چون پشی اندر وی نهی و بر انجای طلی گنی نیکو باز کند
 و عرق و بول بکشاید .: و حیض بکشاید چون بزیر بر گیرند و هم
 اماس مقعده و رحم را ببرد و سختیش نیز چون زیر بر گیرند و آماسهای
 بلغمی بنشانند چون در رحم بُوذ دَهْنُ السَّنْبِلِ روغن سَنَبِل معده
 سرد را نیک بُوذ چون بر جایگاهش طلا کنند دَهْنُ الْخَلَّافِ روغن
 بید سدد اندر جگر بکشاید و یرقان را سوذ کند .: و او سرد و ترست

کند. و مثانه‌ی سرد را نیز چون با حلیل باز افکند دُهْنُ الشَّيْخَانِ
 روغن شیشغان را طلاق شکم باز گیرد. و ضعف معده را نیک بُود. و
 و کسی را کی طعام همی دشوار شود شُكُوَارْدُ مَنْفَعَتٍ کند. و فالج و لقوه
 و استرخای عصب را نیک بُود دُهْنُ الْقَنْقَلَادِ روغن قنقلاد سستی
 معده و فالج و لقوه و قولنج و وجع المفاصل را نیک باشد دُهْنُ الْكَلَانِجِ
 روغن کلانج فالج و لقوه و قولنج و درد معده و بند کشایها و نقرس
 و سستی عصب و استسقا و سکتہ. و سردی کلی را و مقعده‌ی ضعیف
 شدہ را از سردی. و درد پشت را کی از سردی بُود سود دارد. و ادرار
 حیض ارد دُهْنُ الْبَيْضِ روغن خایه موی بر ارد دُهْنُ الزَّعْفَرَانِ
 روغن زعفران سختی رحم را نیک باشد و عصب را نرم کند. و تشنج را
 منفعت دهد و مر حرارت غریزی را قوی کرداند. و گونه نیکو
 کند. و دل را قوی کرداند دُهْنُ السَّاطِعِ روغن ساطع سردی
 از جگر و معده ببرد. و فالج و لقوه و همه علت‌های سرد و خفقان را
 و درد رحم را سود کند. و خوش بوی بُود بجای طیب بکار آید
دُهْنُ الْمَعْشُوقِ روغن معشوق را منفعت چون منفعت روغن ساطعست
 همه علت‌های سرد را سود کند دُهْنُ سُنْبِرَاسِ روغن سُنْبِرَاسِ موی سیاه
 و قوی و دراز کرداند. و نکندارد کی بیفتد و این داروی هندوئیست
 این کار را سودمند دُهْنُ الْأَشْنَةِ روغن اشنه علت‌های رحم را سود کند

کُونه روی نیکو گرداند و اندر باه بیفزاید . و بر جُهاج حریص کند .
 و کلی و مثانه و پشت درست گرداند چون ازو مقدار يك وقیه هر روز بخورند
 با میبخته یا با نیند . و بر پلك چشم آیند هم سوز دارد دهن سداب
 روغن سداب سوز کند سردی کلی را و مثانه و درد پشت و رحم و باذها را
 دهن الحبه روغن مار بیسی و شیرینه و مقعده سست را نیک باشد
 دهن القسط روغن قسط درد جگر و سردی معده و سردی
 بندکشاها و سست شدنش را سوز دارد و موی را بپاید . و سدد بکشد .
 و معده و جگر قوی گرداند . و کونه روی نیکو کند . و سست شدن
 اندام را نیز چون فالج نیک بوز و موی برویاند و قوی گرداند چون
 طلا کنی . و عصب را سخت بکند و قوی گرداند دهن الناردين
 روغن ناردين درد جگر و معده و قولنج و درد گوش و صداع و شقیقه را
 سوز کند . و سستی مثانه ببرد چون بسر احویل باز افکندی . و همه
 اندامها کی سرد شد باشد . و درد شکم را چون بخوری یا بضماد کنی
 یا حقنه کنی و درد رحم را چون زن بدو حقنه کند . و درد گوش را
 چون اندر اوی افکنند کی ان درد از باز و سردی بوز این همه را نیک
 باشد . و صداع و شقیقه را چون بینی باز افکنند . و هر دردی کی از
 سردی و باز بوز اندر اندامهای باطن ببرد . و رحم را گرم گرداند
 و قولنج و مغص و باذهای کی اندر معده و رُودکانی گرفتار بوز همه را منفعت

و شقیقه و بازوهای کی اندر سر بُود ببرد چون بینی باز افکنی . و او گرم
و خشکست اندر درجهء سیم . . . دُهْنُ الْحَنَّا روغن حنّا معتدلت
بکرمی و سردی دردها بنشانند . . . رنجکی ببرد . . . موی سیاه گرداند و قوی
دُهْنُ الْأَسِّ روغن مورد سردست موی را قوی کند سُستی از بندکشاها
ببرد . . . ریش تَرکی بر سر بُود ببرد نیز عرق و بُول بیند . . . و کرمی از
سر بکشد . . . موی را بسیار کند دُهْنُ بَابُوج روغن بابونه کرمست
تحلیل کند لرز و رنجکی را نیک بُود . . . و عیسی کوید تشّج را نیک باشد کی
وی اندامها نرم کند . . . و درد رحم ببرد دُهْنُ السَّيْعَةِ روغن میعه
کرمست و جّع المفاصل را سُوذ دارد و سردی اندامها را . . . کی اندامها را
کرم گرداند . . . و مثانه و کلی را نیز و همه اماسها بکشاید . . . و مادّها از
بندکشاها ببرد و عضل را گرم گرداند . . . و اماسهای سرد و رحم سرد
و کلی و مثانه سرد را سُوذ کند دُهْنُ الْأَفْسَنْتَيْنِ روغن افسنتين
کرمست . . . اندامهای سرد را قوی کند و گرم و معده را قوّت دهد . . .
و سُدّ جگر بکشاید نیز دُهْنُ الْهَضَطَكِي روغن مصطکی کرمست
و قابض . . . اماس بن دندان بنشانند . . . و درد دندان ببرد و اماس معده
و ضعفش را سُوذ کند دُهْنُ شَبِيت روغن شیت کرمست تحلیل کند
و رنجکی بنشانند دُهْنُ الْحَسَكِ روغن حَسَك کبی را کی بُول بسته بُود
بکشاید . . . و درد تَمبی گاه و کلی و و جّع المفاصل را نیک باشد . . . و اب

سرکه .. و ابن المسیح کویذ همه روغنهای ساذه و خوش غلظ از اندامها
 بکشاید .. و بپزند و کی بهروری با داروی دکر قوه ان دارو بستاند ..
 و یوحنا کویذ روغن بنفشه سردست و لطیف .. حرارت را سود کند ..
 و ریشهای روزگانی ببرد .. و تب بنشانند .. و خواب ارز خواهی بینی
 باز اکن .. خواهی بر زیر پای مال .. و او سرد و ترست اندر درجه
 اول .. بدش روغن نیلوپرست دهن النرجس روغن نرکس معتدلست
 و اندر او قوت تحلیل و حرارتست کمتر از ان کی روغن سوسن کند ..
 سینه و پهلوی را سود کند .. نرم گرداند دهن التیلوفر روغن نیلوپر
 سرد ترست از روغن بنفشه .. خواب ارز چون بینی باز اکنی یا زیر پای
 بمالی و کرمی از مغز بچیند .. و او سرد و ترست اندر درجه اول مانند
 روغن بنفشه است .. لیکن فعلش قوی ترست خاصه اندر صداع کرم ..
 و سرسام را و درشتی کلور را و قصبه شش را و سعال را و مثانه و کلی را کی
 کرمی رسید بود نیک بود .. و تبش معده بنشانند دهن الخیری روغن
 خیری گرم و نرمست اندر درجه اول .. و ماسرجو و یوحنا کویذ
 معتدلست .. و همه مزاجی را بهر وقت موافقت دهن الجسفرم
 روغن جسفرم چون زنبقست لیکن زنبق قوی ترست .. و یوحنا کویذ چون
 یاسمینست .. و یاسمین ازو گرم ترست .. کی او کرم و خشکست اندر درجه
 دوم دهن الهرزنجوش روغن مرزنگوش کرم و لطیفست سردی مغز

درد عصب را نيك بُود و كلی سرد را و خداوند فالج و رعشه را منفعت
 دهد نیز و اندامهای ضعیف را جُون بر او مالی :: و سردی رحم را نیز
 سود دارد دُهْنُ السُّوسَنِ روغن سوسن را یوحنّا گوید کی کرمست و لطیف
 سردی عصب را نيك باشد و رحم را نیز و ماسرَجَوّ گوید کرمست تحلیل
 کند :: و منفعت کند رحم سرد شده را و درد کوش را کی از سردی
 باشد :: و ضعف اندامها را :: و عیسی بن سهار بُخت گوید کی منفعت کند
 رحم تنك سرد شده را و قولنج را :: و لیکن درد پُشت اَرز :: و کلی و مثانه
 را بَد بُود دُهْنُ الْوَرْدِ روغن کُل لطیفست :: منفعت کند صداع را کی
 از حرارت خیزد جُون با اب سرد و اندکی سرکه بیا میزند :: و گر طلا کنند
 بر خارش بنشاندش :: و چیزهای را کی از اندام بر جهذ خُشك گرداند ::
 و بواسیر را سُوذ كُند کی بر گذرگاه مقعده طلا کنی :: و یوحنّا گوید کی
 کُل ماندهء بنفشه است :: لیکن اندر کُل اندکی قَبْضُست :: و منفعت کند
 وی ریش و كَر را اندرون و بیرون تن :: ان را کی اندرون بُود
 بخورندش و ان را کی از بیرون باشد طلا کنند :: و بدل وی روغن
 بنفشه است و او سرد و خُشكست اندر درجهء اول دُهْنُ الْبَنْفَسِجِ
 روغن بنفشه سرد و ترست مغز را قُوّه دهد و صداع را کی از حرارت
 و خُشکی بُود سُوذ کند :: و خواب اَرز :: و خداوند سرسام را سُوذ
 دارد :: و مالیخولیا را کی بینی باز افکنند و بر روی اندایند با کوچکی

سرد قوی بلغمی را سوز کند. و عصب را کی سرد و سُست شده باشد
 منفعت دهد. و نیز درد کلی و مثانه را کی از سردی بوزد. و درد دندان
 را نیز کی از سردی باشد چون بر او طلا کنی. و صداعی کی از سردی
 باشد همه را منفعت کند و چون بر جای طلا کنی کی موی دیر بر آرد زود
 برویاند. و کر بر شرح کون طلا کنی بواسیر را کی باشد منع کند.

دَهْنُ حَبِّ الْخَنْظَلِ روغن دانه خنظل فالج و لقوه و خدر و رعشه
 و تشنج را سوز کند. و همه رطوبتها را و امتلا را. خاصه سُست شدن
 عصب را. و همه بیماریهای سرد را نیک بوزد. و بهترین آن باشد کی از
 پوست بیخش بکیرند کی آن بجای روغن بلسان کار کند. و تازه تر بهتر بوزد

دَهْنُ الصَّنَوْبَرِ روغن صنوبر فالج و لقوه و خدر و رعشه و استرخا و تشنج

را و همه بیماریهای سرد و بلغمی را نیک بوزد. و فعلش بفعل روغن
 بلسان نزدیکست. و هرج گهن تر بهتر بوزد دَهْنُ الْقَرَعِ روغن کدو

کی از دانه شیرین کنند سردست هر دردی را کی از گرمی بوزد سوز کند

و خواب آرد. بدش روغن باذام شیرینست ادّهانُ الرّگب روغنهای

مرگب اید کنون دَهْنُ الْبَانِ روغن بان کرم و لطیفست عصب را نرم

گرداند. و چون بقتیلهی بزیر بر گیرند خام را اسهال کند. و تراک

پای را کی از سردی بوزد سوز کند. و فالج و لقوه. و استرخای

عصب را نیک بوزد دَهْنُ الْيَاسْمِينِ روغن یاسمین گرمست و لطیف.

دکر یابند کی ان جای را عین الشمس خوانند هپی . و فرعون خادمان
 و پاسبانان را بر او نکه بان کرده بودی . تا کس ان را بنبرد دُهْنُ الْغَارِ
 روغن غار کرمست درد جگر را کی از رطوبه خاست بود نیک باشد و ان را
 کی از سرما خیزد . جون دو درمسنگ ازو با بنجه درمسنگ شراب ریجانی
 بخورند . و ادرار بول و حیض ارذ . و مغصی کی از باذها بود بنشانند .
 و ضیق النفس را کی از بلغم بود سوز دارد و زخم کزدم را نیک بود .
 و برومی و بسریانی وی را استنجادریتا خوانند . و بتازی دهن الغار .
 و دُهْنُ الْخَطَّارِ دُهْنُ نَوَى الْخَوْخِ روغن استخوان شفتالو و زردالو درد
 کوش را کی از سردی بود یا از باذ نیک باشد . سدد بکشاید . خداوند
 رطوبت را نیک باشد . و سنان ثابت کویذ استخوان زردالو هم جو روغن
 باذام تلخست . بواسیر و زحیر را نیک بود دُهْنُ الْحَنْظَلَةِ روغن کندم گَر
 و شیرینه و دای ثعلب را نیک بود دُهْنُ الْحَبَّصِ روغن نخود بهک و گَر
 و شیرینه را نیک بود . و بدل وی روغن کندمست دُهْنُ النَّارِجِيلِ
 روغن نارجیل گرم کننده ست . نیک بود کسی را کی باهش نقصان آورد
 بود . ازموذه و غایتست باه را دُهْنُ حَبِّ الْأُتْرُجِ روغن دانه ترنج
 سوز کند بواسیر را جون بر او طلا کنند . و با زهرها برابری کند جون
 ازو نیم درمسنگ بخورند با بنجه درمسنگ شراب دُهْنُ قَشْرِ الْأُتْرُجِ
 روغن پوست ترنج کرم و خشکست . حرارت قوی دارد . همه بیماریهای

دُهْنُ الْبَزْرِ الْكَتَّانِ روغن بزرِ کتانِ کرم و خشکست در درجهء دوم

دُهْنُ الْحَمَّةِ الْخَضْرَاءِ روغن حَمَّةِ الخضرِ سنک از مٹانه بیرون کشد ..

و ههه رطوبتها را نیک بُود **دهن الفستق** روغن پسته کرم و نرمست ..

و سینه و شش را نیک باشد و روغن فندق هم جُنین دُهْنُ الْبَلَسَانِ

روغن بلسان کرم و تیزست فالج و لقوه و استرخا و رَعَشَه و خدر و تشنج

و ههه بیماریها سرد را نیک بُود .. و بدَلش روغن کاذی خَامَسْت ..

و فیتاغورس و بعضی دگر طیبیان گویند بدَلش روغن رازقی کهنست یك

وزنش و نیم وزن روغن نارجیل .. و چهاریک وزنش روغن زیت کهن

و روغن بلسان را حراره و خشکی قویست .. تحلیل قوی کند و ههه بیماریهای

بلغمی دیرگشای را سُوذ کنند .. و سنک را اندر مٹانه خرد گردانند ..

و کر زنی ابستن نه می شود بزیر بر کیرد ابستن شود .. و کسی را کی خائق

النمر خورد بُود یا فطر یا افیون جُون نیم درم سنک ازو بخورد با ابی کی اندر

او نمانخواه بَجُوشانیده باشد سُوذ کند .. و بهترش تازه تر و قوی بوی تر باشد

و او را از مصرارند .. و هرج را بوی تُرشی اید نه نیک بُود .. و کر اندکی

ازو بر بسیار شیر زنند .. شیر را بفسرانند و کر اندر اب کنند هم جُون شیر

شود .. و ان کی اندر او غش باشد بر سر اب افتد .. و دگر ازمایش وی

انست کعی کندوزی یا بَرک کنندایی اندر او زنند و باآش فراز دارند آتش

بکیرد و او کرم و خشکست اندر درجهء سیم .. و گویند کی جز بمصر جایی

و درشتی كلو را معده را سست کند و ضد زهرهاست دُهْنُ الدَّوَرِ
 روغن باذام شیرین فتاحست :: معده و کلی و جگر و سینه و شش را نیک
 بُوذ :: کرم و نرمست اندر آخر درجه اول :: دُهْنُ اللَّوْزِ روغن باذام
 تلخ کرم ترست از آن شیرین و سدد کشاید اندر جگر و سبزر دُهْنُ الزَّيْتِ
 روغن زیت انک از بُخْتِه بکیرند کرم و نرمست :: و زیت آنفاق از زیتون
 تازه بکیرند تمام نارسیده :: و اندرو کرمیست رطوبه نه :: معده قوی کند
دُهْنُ الْقُرْطَمِ روغن قُرْطَم شکم فراز ارد :: و رطوبتی را نیک باشد ::
 و بدل وی روغن انجره ست و جالینوس اندر کتاب میامر گوید کی بدالش
 بسوی دای ثعلب زفت ترست دُهْنُ الْخِرْوَعِ روغن خِرْوَع کرمست
 و لطیف :: معده را پاک کند از رطوبه :: قوتش مانند قوّه روغن زیتست
 و لیکن کرم تر و موافق تر از روغن زیتست :: از بهر آن بر دای ثعلب
 بکار برند :: و با دیگر مرهمها بکار برند و بیامیزند چون روغن غار ::
 و روغن باذام :: و زیت کهن :: و طبیبان این را بسیار استعمال
 کنند :: و جالینوس جنین گوید کی وی حیض آورد دُهْنُ الْفَحْلِ
 روغن تَرْب کرمست و لطیف :: تحلیل کند و درد گوش را کی از سرما
 و باز بُوذ سوز کند نیک و این روغن بجای روغن خِرْوَع بیستند :: و لیکن
 ازو کرم ترست و هَرَج کهن تر بهتر دُهْنُ الْخَرْدَلِ روغن اسبندان
 کرم تر از بَرَرست و غلیظ تر نیز :: و همه رطوبتها را نیک بُوذ ::

جُونُ خَشَكُ كُنْدَش و اندر روغن زنبق برورند و بذكر اندر مانند قوی
 كرداند خَطَاطِيفُ خطاطيف پرستو باشد. و او را جون بسوزند
 و خاکسترش اندر انكین کنند و بر ذبحه طلا کنند. و بر هر اماس کی
 اندر کلو بُوذ سُوز دارد و کر اندر چشم کشند با انکین بینای بیفزاید. و
 و کر بشکافند وی را و خَشَكُ کنند و بسایند. و ازو يك مثقال بخورند
 خوانیق سخت را سُوز کند خَنْدَرُوسُ خندروس کندم رومی باشد. و
 قُوْتَشِ هَمْ بِقُوَّةِ كَعْنَدُمِ ماند و لیکن او لزج ترست. و غذاش نیکست
خُبَّةُ خُبَّةُ سُرخ بهتر باشد خلوقی رَنَكُ. و او از ناحیت كردان
 و از کوههاشان خیزد. گرم و نرمست. سودارا سُوز کند جُونُ بَسَكِ انکین
 و شکر بخورند و تن فربه گرداند. و منفعتش بسیارست ان را کی بکار دارد

عَلَى حَرْفِ الدَّالِ

باب

بابُ الْأَدْهَانِ ادهان را اینجا ذکر کنیم و بدان کی روغنها بسیارست
 مُفْرَد و مُرَكَّبٌ. مُفْرَدِ بَیْسَت و سه گونه است. از جمله اش اَوَّلُ
دُهْنُ الْجَوْرِ دهن الجوزست. و او کرمست و نرم. کلی و معده را سُوز
 کند. و مرطوبان را نیک بُوذ و روغن پوستش کر کهن را و درشتی
 اندام را نیک باشد دُهْنُ السِّمِّمِ دهن السمم نافعست سعال را.

و خربق سید سکان را بکشد. و کر اندر دندان خورده کنند دندان را
 بکند. و کر کسی خربق سیاه خورد بُود و اسهالش اسراف شود باید کی
 وی را شیر دهند. و اندر آب سرد نشاند. و اب سرد بر سرش همی
 فشانند. و چیزهایی دهندش کی شکم بیند از رُبُوب فواکه ترش
خُصی الکَلْبِ خُصی الکلب نباتیست جون خایه سَک نام وی بروی
 آسماقوس کینند. و او را جُون با شراب بخوری شهوة بیه انگیزد.
 کرمست اندر درجه دُوم. نرمست اندر اوّل خُصی الثَّعلَبِ خُصی
 الثعلب کیهیست جُون خایه روباه. دُو جنسست خُرد و بزرگ. قوتش
 هم جُون قُوّة خُصی الکلبست. کرم و نرمست بهترینش ان باشد کی
 بطعام شیرین تر بُود. و اندر او نفخست اندر شهوة جماع بقزاید خُنّی
خُنّی سریشست و او کیهیست کی جلا دهد. و تحلیل کند جُون خشک
 کنند و بسایند با اب پیاز بر داء ثعلب و دای حیه نهند سُوذ دارد
خُطَر خُطَر بَرک نیل رومی باشد. و او معتدلست با حرارت.
 موی سیّه کند. و قوتی دارد کی تحلیل کند نیز خَانِقُ النَّمِرِ
خَانِقُ النَّمِرِ را قاتل الذیب نیز خوانند بتازی و بیارسی کُرک مَرک.
 و اندر طعام و شراب ازو برهیز باید گرد. بل طلا را شاید. آرخ را
 ببرد خاصه بیخس. و او کرم و خشکست اندر آخر درجهء سیم خَرّاطین
 خراطین آن کرم سُرخ درازست کی اندر کل خوردنی و ناخوردنی باشد.

درجهء سیم و اسهالشان قویست . و پرهیز باید کردن از خوردنش کسی
 باشد کی تشنج بر اقلند . و موسی بسر سنان حرانی گوید کی خاصیه وی
 اسهال سودا و صفرای سوختهست . و بهترین سیاهش تازه تر بود . انك
 نه سطر باشد و نه باریك . و سواس سودای را سود كُند . و بهق
 سیاه را . و كلف و جذام را . و انج باین ماند و شربتی ازو نیم درمسنکست
 تا نیم مثقال . با مطبوخ افیمون و غاریقون و اسطوخودوس . و مضرتش
 هم سنك وی فوینج و صعتر ببرد . و خربق سیاه بقول یوحنا صفرا را
 اسهال كُند و اسهال اوی از اسهال سقهونیا بیشترست . و اندر علت های
 تیز و دیرینه بخورند ان را کی داروی مسهل بکار آید مر سودا را جنان کی
 دیوانگان را . و صداع و شقیقه و مآدهایی کی فرا چشم امد باشد .
 و درد سینه را منفعت كُند . و تن را باك گردانند و رحم و مثانه را .
 و همه بیماری های دیرینه را کسی اندر شش بود و یرقان و حصف
 و خنازیر و ماشرا و نهله و تقشر را سود كُند و همه تن را بی رنجی
 بپردازد . و اول کار بر صفرا كُند . انكه بر سودا تا انكه کی بی رنجی همه
 تن بپردازد . و کسی را کی تبی صعب نباشد نباید داد . و صعتر و فوینج
 با او مضاف باید کرد و دیگر داروهای لطیف زودکوار کی معده را سود
 كُند تا منفعت بیفزاید . و انك او را خوردن باید کی از بیش چیز نخورده
 باشد . کی جون غذا خورده باشد مخاطره بود کی تشنج بر اقلند .

و بهترین آن بُود کی بُوسش تنک تر باشد. و قصبش سطر تر و سیه تر
و براق تر و او اسهال طبعیت کند برفق. و معده و رُودگانی پاک کند
از صفرا و سودا و رطوبت. و طبعیت خشک شده را براند و جُون
با تریب. بخورند آن کی تریب نتواند گردن او بیشتر از آن بکند بخلط صفرا
وی راندن. و تب گرفته را نیک بُود جُون با اب کسی بخورد. یا با
عنب الثعلب. وجع المفاصل را نیک بُود و یرقان و اماس جگر کرم را.
پس اکثر اب کثوث با او یار کنند نفعش زیاده کند. و کر با اب کشنیز
غرغره کنند یا با اب عنب الثعلب. آماس کلو بکشاید. و دیله‌ی کی
اندر شکم بُود ببرد. و قولنج را بکشاید. و گونه صافی کند. و ادرار
البول ارد. و آن بهتر بُود کی اندر قصبش بهلند تا آنکه کی بکار باید.
و پوست بیخس جُون بآب بیزند و مضمضه کنند درد دندان بنشانند.
و او سرد و ترست اندر درجه دوم. و خلطها از تن بیاورد. و مضرش
بمثانه است. و اصلاحش آنسوئست و بهترینش تازه ترست خولنجان
خولنجان کرمست و خشک اندر درجه دوم. لطیفست باذها بکشاید
و قولنج نیز و درد کلی ببرد. و شهوة بیه انگیزد. و بول باز گیرد جُون
از سردی کلی و مثانه بُود. و یاری دهد گوارش را. و بوی براز و بول
خوش کند خربق خربق دو جنسست سیاه و سفید. و سیاه اسهال
سودا کند. و سفید مر بلغم را فانی کند. و هر دو کرم و خشکند اندر

هپی بر اقلکند و تخمش پوست باز کرده سُعال را کی از کرمی و خشکی بُود
 ببرد و سَنک اندر خایه خرد کند. و بهق ببرد. و او معتدلست اندر
 کرمی و سردی و خشکی. و صمغش سرد و خشکست. و شکم بیندز. و
 و مَغص نشانند خیری خیری گرم و خشکست اندر اول درجهء سیم. و
 و کسی را کی مزاجش معتدل بُود سوز کند. و سُد بکُشاید اندر سر
 خاصه ان کی زرد بُود کی آن لطیف ترست. و تحلیل بیش ازان کند کی
 سُرخ. و سبب هیچ کار نیاید کی غلبهء مای بر او جیرست. و جلا دهد
 و لطیف کرداند همه جزوهای غلیظ را کی اندر چشم بُود. و سُد سر
 بکُشاید و کر زنی اندر آبش نشیند حیضش براند. و اماسهای کهن صلب
 از رحم ببرد. و گوزک از شکم بیاورد. و کسی را کی بتازیانه زد باشند
 سوز کند. و کر بخورند گوزک اندر شکم بکُشد و کر با موم روغن بیامیزند
 ریشی کی دیر سوراخ هپی شود زود سوراخ کُند. و تخمش را قوه هم
 جُنانست کی او را. و لیکن بحیض اوژدن قوی ترست. و کردو مثقال
 بخورند با انگبین یا بزیر بر گیرند گوزک را بکُشد. و مُرده بیرون کُشد.
 و نیز روغن خیری گرم و نرمست اندر درجهء اول. و باعتدال مایلست.
 و بهه مزاجی موافقت بهه وقتی. خاصه کی روغنش از روغن بازام
 کُند. و بدل وی عنب الثعلبست هم وزن اوی. و سَدیک و زرش زعفران
خیار شنبَر خیار شنبَر معتدلست بکرمی و سردی و خشکی و تری.

و اصلاحش کثیر است و اب بابونه . و بهترش تازه ترست . و ازو شربتی
از درمی و نیم تا سه درمست **خِرُوع** خِرُوع یزد انجیرست . و او گرم
و نرمست قولنج و فالج را نیک بُود و همه سختها را نرم گرداند . و اندر
رُوغن دانه اش بسیار گرمیست گرم ترست از زیت و لطیف تر . لقوه را
سُوز دارد . و اقزارهای شکم را کی سَخْت شده باشد نرم کند . و اسهال
بَلغم آورد و لیکن نه سَخْت قوی . و شربتی ازو از یازده دانه تا بیست
دانه است بر رای حکیمان قدیم از هند و روم . و اما محدثان یازده بیش
ندهند **خِلَاف** خِلَاف . یزدست . و ازو خلافت و صفصاف و شاه
یزد . و خِلَاف صفرای سوزنده و بی هشی را نیک بُود . و سر پهلوهارا
زیان کند . و اصلاحش ماوردست و شربتی ازو بیست درمسنکست .
و او سرد و خشکست اندر وی مرارتست و اندکی قَبْض . و از بهر آن
عصارتش سُبُر را نیک بُود و سَخْتی و سَدِش را . و کُشش دل قوی
کرداند و مغز نیز . و سُد بکشاید . و صَداعی کی از گرمی بُود ببرد
و ابش نیز صَداع و شقیقه را سُوز کند . و یرقان را منفعت دهد .
و بخار تر بجیند . جون بوی کنند **خَطَبی** خطبی سبز بهتر بُود .
گرمست اندر درجه اول . و اندر وی اندکی قَبْضست . تحلیل کند و نرمی
و اماسها را بیزاند . و هم کُشش بکار آید . و هم بُنش و هم برکش .
و پوست بپخش ریشهای رُودکانی را سُوز کند . و کسی را کی خون از کلو

عَطْسه آرَد. و صَرع را سُوز کُنَد جُون بَخُورند و غرغره کنندش. و احتِناق رَحِم را سُوز دَارَد جُون بَرِیر بَرِگیرند و کَرابش بَرِ سِرگی ریزند
 کِی نسیان بسیار کُنَد وی را سُوز دَارَد و عرق النسا را مَنفَعَت دَهِد جُون
 بَر کُونِستَه مَالَد و هَهِه بَیماریهای بَلغمی را سُوز کُنَد. و هَرَج خواهند
 از خَلط کی از تَن بَکشد بَیَارَد. و وَجَع المَفاصِل کِی از بَلغم خَام بُوَد
 بَیَرَد. و جُون بَکُوبند و با انجیر کُوفتَه بَیامیزند و بَر سِر نهند نسیان را
 سُوز کُنَد. و سَیید اسفند رَطوبتِها را بَچینَد و باذِها بَراند و بَنشاند کی اندر
 مَعده و رُودگانی بُوَد. و هَهِه عِلتهای سَرَد را سُوز کُنَد. و بُول و غایط را
 بَکنداند. و خَاصیتش آنست کی سَنکی زبَان و نسیان بَیَرَد. و خُون را
 بَسوزاند. و اصَلاحش کَثیراست و بَهِترینش آن سُرُخ تَرست. و شَرِبَتی
 اَرُو دو دَر مَسَنکست خَشخَاش خَشخَاش سَیید سَرَد و تَرست اندر درجَه
 سَیم و سیاه اندر آخِر درجَه سَیم. و سَییدش سعال را کی از مادَهای کَرَم
 بُوَد سُوز دَارَد کی از مَغز بسوی سَینه فَرُو اید. و جِیزی کی از سَینه هَهِ
 بَر اَقَد نَکدَارَد. و پُوستش خَوَاب بَیش اَرَد کی تَنخَش جُون بَاب بَیَرند
 و بَر سِر نهند. و سیاهش مَخدرست و بَدست سَبات اَرَد. و جُون بَکُوبند
 و طَلا کنند بَر اندامهای کی دَر د بُوَد دَر دَش بَنشاند. و فَعَلش بَفعل افیون
 قَریبست. و افیون خُود عَصَاة خَشخَاشست و ذَکرش اندر باب الف بَرَفَت
 و خَاصیتش آنست کی صُداع بَنشاند. و کَرَمی از سِر بَیَرَد و سَبات اُورَد

بنشانند. و خونی بلغمی انگیزد **خَوخ** خوخ شفتالوست. و وی سرد
 و ترست اندر درجه‌ی دوم. اندر رَکها سَدَد انگیزد. و خلطهای بد
 آورَد غلیظ و لزج و آب دارش کرم اندر گوش بکشد. و کر برکش
 بکوبی و بر ناف طلا کنی کرم اندر شکم بکشد. و او بلغم انگیزد و ان
 خلط کی ازو خیزد غلیظ تر از انست کی از شمش خیزد و ان شفتالو کی
 سَت و آبدار بُوَد کی دانه از کُوشش جدا کردد او زود گوار ترست.
 و شفتالوی کاردی سخت ترست و جوهرش غلیظ تر و دیرگوار ترست.
 و چون کسی سرد مزاج بخورد باید کی از بسش زنجبیل مَرَبَا با انگین
 بخورد. یا تریاق فارق یا مترو دیطوس. یا خوذ انگین یا شراب انگین.
 و برکش بوی اَهک از تن ببرد. و روغن استخوانش درد گوش را سُوَد
 دارد. و همه اماسهای سرد را بنشانند. و شقیقه را منفعت کند. چون
 بینی باز اَفکنند. و بواسیر را نیک باشد چون مقعده بدو بیالایند
خَرْدَل خَرْدَل سبندان بُوَد. و او کرم و خشکست اندر درجه‌ی سیم
 اندر اخرش و بهترینش ان بزرگ ترست کی میانه اش زرد بُوَد.
 و جنسی را از وی سید اسفند گویند. و ما ان را خَرْدَل بابلی گویم.
 و هر دو کرم و خشکند. ولیکن خَرْدَل مَعْرُوف اندر اخر درجه‌ی سیمست
 و او خلطها را لطیف کند. و چون بکوبند و باب بزنند. و بانگین
 بسرشند. و بدو غرغره کنند. بلغم را از سر بکشد و کر بیوی باز گیرند

اُرو خیزد به از ان خونهاست کی از دِکَر بقولها خیزد. و حراره معده
 بنشانند. و تشنگی ببرد. و شهوة جماع ببرد خاصه تُخْمَش. و هر
 کرا مزاج سَرْد بُوَد باید کی با کرفس و نعنا خورد خُهار ببرد چون از بس
 سیکی بخورد خُهار بدان کس هیچ چیز نتواند کَرْد. و دشتی اُرو سَرْد
 و لطیفست. نیش زخم کزدم را نیک باشد و ان زنبور و مار. و تشنگی
 بنشانند. و اماسهای کرم ساکن کنند. و شیری کی اُرو بگیرند ریشها را
 ببرد کی اندر طبقهء قَرْنی چشم بُوَد. و ثابت بن قره گویند کی اگر شیر
 کاهو بگیرند و اندر شیر زنان کنند. و اندر چشم ریزند چشم را روشن
 کَرْداند. و ریشی کی اندر چشم بُوَد ببرد. و درشتی کی از بیرون
 بوز هم جنین ببرد. و حکایت کنند از جالینوس کی کاهو چشم دُرست را
 ضعیف کند. و چشم تاریک را روشن ان کس را کی ان تاریکی از رطوبت
 بُوَد. و معدهی کرم را موافقت و شکم را باعتدال نرم کند. و کسی کی
 بسیار خورد لَبَد کی چشم تاریک کندش. و شهوت جماع ببرد. و خواب
 اورد و خلطی قُحُود انگیزد. و صَفرا را نیک بُوَد. و اندر معده بسیار
 بنیاید خُبَارِی خُبازی بیارسی پَنیرک است و او سَرْد و ترست اندر درجهء
 اول. رُوذ از معده بروذ و نیز سینه نرم کند. سعال کی از کُرمی
 و خشکی خیزد بنشانند و تُخْمَش هم سعال را نیک باشد. و ریشهای مثانه
 و کُلی را نیز. و بَرکَش بر زخم گاه زنبور و عَقَرَب انهند ان درد

اندر اوی از گرم قوی ترست و بیشتر. و او تن بُکد از اند. و قُوَّة
 ببرد و منی را بکاهد. و سودا انگیرد و معده را دباغت کند. و صفرا
 و خون را بُکسلد. و اماس اسبرز بنشانند. و شهوة طعام بکشاید.
 و گوشت بن دندان سخت کند. و درد دندان بنشانند. و خون از زیر
 ببرد و هر طعامی را کی بدو بپزند لطیف گردانند. و حرارت گوشت را
 ببرد سرد و خشک گردانند. صفرای را شاید و کسی را کی مزاجش گرم
 بود. و شکم ببندد. و سرد و خشکست اندر درجه سیم خرنوب
 خرنوب شامی گرمست اندر درجه اول بقول جالینوس. و خشک اندر
 درجه دوم. تازه ازو معده و سر را بد بود. و ادرار البول آرد.
 و برك و میوه اش تحفیف کند. و اندر میوه وی اندکی حلاوتست.
 و جون خشک شود طبیعت ببندد. و جو تر باشد طبیعت بکشد.
 و خرنوب نبطی سرد و خشکست اندر درجه دوم. و بنزدیک بعضی از
 طبیبان اندر درجه سیم و قبضی کند قوی. شکم ببندد. و جون اندر
 اب بپزند آنکه اندر ان اب نشینند ان کی مقعده اش برون آمد باشد یا رحش
 باز جای برد. و خون حیض ببرد. و معده سست را قوی گردانند
خس خس کاهو بود. و حکیم سریف رکوات گوید فاضل ترین همه
 بقولها خسست ازیرا کی مزاج وی سرد و ترست اندر آخر درجه دوم.
 و او بهست از همه بقولها بغذا. و او خوشترست از طعامها. و خونی کی

بُود و کهن تر :: و ان کی تازه بُود حرارتش از درجهء دُوم پیشتر نبود ::
 و اندر زود و دیر فشاردن تفاوتست :: و او دل را قوی کُرداند ::
 و با زهرها بکُشد :: و شوخها را ببرد :: و مادّهای بد از رکها بکُشد
 و پُوست اُفکند :: پس از پُوست بَعرق بیاورد :: و قوی تر اُجناس
 شَراب سُرخ و روشن بُود خوش بوی و کهن و خوش طعم :: و شراب
 سبید ادرار البول اُرد :: و شراب سیاه خونی سیاه انکیزد شودای :: و اندر
 رکها سَد اُرد و شراب زیبی و عسلی معده را قوی کند :: و تری از وی
 بچیند :: و بهر علتی کی از بلغم خیزد سُوذ کند :: و نبید قصب شکر
 طبیعت نرم کند :: و قولنج را سُوذ دارد و باذها براند :: و نبید خرُمای
 کهن نیز قولنج را منفعت کند و مر بواسیر را :: و طبیعت نرم کند ::
 و نبید دوشابی نیز :: طبیعت نرم کرداند :: و لیکن خونی بد اُرد ::
 و مجاریها ببندد و جُون بسیار خوری لرز اُرد و وجع المفاصل و تَبهای
 عَفَن و سَکته و صَرع و تشنّج و سُبَات :: و سر همه نبیدها خمرست ::
 و او کَرَمست همه اندامها گرم کند :: و خونی دُرست انکیزد :: و بوی
 بول و غایط خوش کُرداند خاصه کی سیکی ریجانی بُود خَل خل
 سرکه است او عصب را زیان کُند :: و تحفیفی قوی کند بقبضش و بسردی
 و خشکی و تُرشی :: و اوی از دو جوهر مُرکبست هر دو مختلف یکی
 جوهر گرم و دگر جوهر سَرَد :: و هر دو جوهر لطیفند و جوهر سَرَد

کار دین :: چون شراب بخورد و تنش خوش گشت خرد از تفکر براساید ::
 و فوس گوید کی شراب اندر رگها راهها بکشاید و رطوبت اب را با خویشتن
 بکشد و سردی او را :: از قبل ان کی آب غلیظت انجا کی شراب رسد اب
 نتواند رسید :: و شراب را سه مستیست :: اول مستی آنست کی بمقدار
 خورند :: پس این غذا بگوار برد :: و دل خرم گرداند و کونه نیکو کند ::
 شجاعة آرد :: و سخا انگیزد :: و ذهن بکشاید و منطق نیز :: و کین
 از دل ببرد :: و آرزوی طیب و سماع آرد :: و مستی دوم اندر این حال
 کی رفت بعضی تغیر آرد :: زمانی بخنداند و زمانی بگریاند و حدیث را
 بشوراند :: و مستی سیم همه عیبا و فضیلتها کرد آرد :: و باشد کی تلف آرد
 و مرد را بهلاک افکند :: باید کی بر کرسکی نخورند :: و بناشنا و برخهار
 نخورند :: و بر طعام دهان سوزنده نخورند :: و بر عقب جعاع نخورند ::
 و از بس رنجگی بسیار نخورند :: و بر سر نان نخورند :: و جندان نخورند
 کی بر معده سکی گردد الا کی خواهد کی علاج کند :: و هر کی مدام نیزد
 خورد نیزد بر طبع او بیاید جنان کی کرم سرکه یا کرم روغن کی بقاشان
 با سرکه و روغن بود :: و خمر انکوری و زیبی است و عسلی و تهری ::
 و دوشابی :: و فقاع هم از جنس خمرست و نیز انک از جو بگیرند و ان
 دگر جنسها :: و این همه اجناس شراب کمرست لیکن بعضی را
 درجه بکرمی بیشترست :: اما خمر را مزاج کرم و خشکست :: لیکن تازه

خیزد و فالج و سُستی اندام و سُبات و صرع و رعشه و تشنج . و با این
 کی کفتم خمر را فعل اندر تنها کوناگونست . هم جنان کی طبع مردمان
 نیز کوناگونست . و هم طبایع خمر نیز مختلفست بخودی خویش از آن قبل
 کی وی را لَوْن و رَیْحَت و طعم . و هم بر قدر منفعت مضرتشست
 بر تقدیر آن کی بخورند و بعاده کنند . و هَرَك بعاده کند کی مُدام خورد
 کُشت و خُونش بر آن بروید . راطا گفت عجب دارم از آن کس کی
 شَرابش خمر بُود . و نان خورش گوشت و باعتدال خورد آنچه خورد .
 و جماع باعتدال کند و رنج باعتدال برد چگونه شاید کی وی بیمار شود .
 و جُون اسراف کند هم چندان کی منفعتش بکمی بُود مضرتش بیشی بُود
 و خمر معده را کرم کند و جگر نیز و غذا بکوار برد . و اندر کُشت
 و خون زیاده گرداند . و اندر حرارت غریزی نیز و طبیعت را بر فعل
 خویش قُوت دهد . پس از قبل این نیک بُود و فضولها ازو باز دارد .
 بس کی چنین بُود خمر سبب دام صحت بُود و آنِ فرهی و دیر پیر شدن .
 و دگر هر کی وی را بخورد تنش آسان بُود و خرد بیاساید . بس
 راحت تن و خرمیش اندر شراب بُود . و افلاطون کویذ کی خمر جُون
 باعتدال خوری سبب بسیار خیرهاست اندر تن خاصه پیران را . و نوفل
 کویذ کی شراب مبارکست بزمین جهان و آن جهان کی اندر او راحت
 خردست از آن قبل کی عَقْل مُدام مشغول بُود بتفکر از کار دنیا یا از

عَلَى حَرْفِ الْخَاءِ

باب

خَهِر جالینوس گویند کی غرض اندر خمر خوردن دو چیزست .: یکی
 خُرمی دل و دُوم منفعت تن .: و خمر موافق ترست از همه چیزها بتن
 دُرستی نگاه داشتن چون استعجالش بمقداری مُعتدل کنند .: کی وی حرارت
 غریزی را قوی گردانند و بیفزایند و اندر همه اندامها بپراکنند .: و تن را
 قوی کنند .: و خرمی و نشاط انکیزد .: و مردی آرد .: و خلطهای
 مراری را موافق بُود .: و ببولشان بیارد و بعرق .: و سودارا سود کند کی
 تن را گرم بکنند .: و تری دهدش .: و طبیعت نرم دارد .: و اندامهای
 اصلی را نرم کُند و خُشک اندام را فربه کُند .: و رنجگی بافراط را
 بنشانند .: و تن بیمار خیر را باز عاده بُرد .: و اندر شهوة طعام بفزاید .:
 و طعام را بگوار بُرد .: و با خویشتش بکشد تا بهمه اندام برسانند .: و مر
 رطوبت اب را هم جُنین .: و باذها براند .: و این همه آن وقت کند کی
 او را باعتدال خورند .: و مستی نکُند کی مستی اندر اندام بسیار مُضرت
 آورد .: اول چیزی فساد ذهن کُند و خرد بُرد نیز و قُوة نفسانی را سُست
 کند .: از قبل انک رکها پُر شود .: و میان مغز نیز .: و حرارت غریزی را
 بر سر آرد .: و سَرَدش کُردانند پس جُون مدام مُستی کُنی ازو سَکته

چشم گشی دَمعه از چشم بکشد. و قُرُوح از چشم پاك کند و وَسَخ از
 وی ببرد و منفعت کند سوختهء آتش را کی بر او طلا کنی با شحم عنیق
 و کی زن ازو بخورد حَمَضش باز گیرد و رَعاف باز گیرد از ان حجاب و اغْشیه
 کی از اقرار دماغست و مَنكه گوید کی ائمه قوی بکنند بصر را. و باز ببرد
 دَمعه را و قابَضست. و منفعتست رطوبت و گرمش چشم را. و نیز سوز
 دارد و رمه‌های را کی از کرمی بود. حَدید سرفرکوات گوید کی
 حدید سرد و خشکست اندر درجهء دُوم. و بهترینش کواهن صافی بود
 کی اندرو درشتی نبود معده را قوی گرداند. و خون بواسیر ببرد آن آب
 کی آهن گرم اندر او زنند چون آب آهنگران و باه را بر انگیرند. و اماس
 سبز ببرد. و شکم بیند. و بن هرج بن باز نشیند تجفیف کند.
 لیکن این گواهن بیش کند و گر این گواهن اندر سرکه آغاری ریم از کوش
 بکشد و خشک گرداند آن ریم را و معده قوی کند. و هر رطوبت فضلی کی
 اندر معده بود بچیند. و بواسیر را منفعت کند چون با سفوف مقلیاتا پیامیری
 و باب مارو بخوری و چون پیشمی بریر برگیری اندر آب موزد آغشته خون باز
 گیرد و مقعدهء سست شده را سخت کند. چون اندر نیند کهن آغاری و مرد
 اندر ان نیند نشیند حزنبل حزنبل جنسیست از بهمن سبید. خفقانی را
 کی از سردی خیزد سوز کند. دل را قوی گرداند. شهوة جماع بجنباند.
 و کرم و خشکست اندر درجهء اول. زخم هوام و همه کزندگان را سوز کند

وی او یختند کی وی را یرقان بُوذ به شُد . و دیسقوردیوس چنین گوید
 کی وی میوه داریست کی ان دار را یرقان گویند و او سَنکی کردست سخت
 و مَدَّور . و دکر حکیمان گویند او میوهی داریست بسرنذیب کی بدار زیتون
 ماند . و از موده امدست یرقان را از خاصیتی کی اندر او یست نه از قبل
 طبع حجر السُّبَذَح حجر السُّبَذَج سَنکیست کی اندر او جلای قویست .
 دندانها را جلا دهد . و منع کند بستان کنیزکان را از بَرْک شدن چون
 بر او طلا کنند از بیش وقت نکذارذ کی بَرْک شود . و او سرد و خشکست
 اندر درجهء دُوم حجر البَغْنِیْسَا نَوْعَیْنِ حجر المغنیسا دو نوعست ذهبی
 و فضی و هر دو قُوت دهد چشم را و جلا دهد سخت و کَشَندهء خُوتند .
 و بُکشانند و رَمها را و کی بدو سرمه کُنی نیک بُوذ . و اندر مَرَمها
 بکار آیند . و کشانده اند هر دو و کرم و خشکند اندر درجهء دُوم
حجر الیَشِیم حجر الیشم خاصیت آن دارد کی منفعت کُند دَرِدِ معدّه را کی
 از گردن اندر اویزی . و نوفل گوید کی ازین سَنک مخنقهی بکنی از گردن
 در اویزی و بُگذاری دیرگاه تا آنکه کی بَرَسَد بَقَمّ معدّه . نفع کُند درد
 معدّه را نفعی نیک . و راطا گفت کی یشم نافعست اصحاب جذام را
 و سموم قاتل را . خاصه انک سید تر بُوذ . و او سرد و خشکست اندر
 درجهء اوّل . حجر الاَشِید حجر الاثم سَنک سُرْمه بُوذ . و او منفعت
 کُند آن کرمی و رطوبت را کی در چشم بدید اید . کی چون ازو اندر

حجر الارمنى سودا را اسهال .. كُند و دَا ثعلب را سُود دارد .. و همه
 علتهاى سوداى را .. و اسهال برفق كُند .. و شربى ازوى از دانكى تا نيم
 درم بُوذ .. و بدلِ وى سَنَك لا ثور دَست حجر اللازورد حجر اللازورد
 اسهال بلغم كُند و ان سودا .. و برص و بهك سيزد را سُود كُند ..
 و بدلش اندر اسهال بلغم و سودا هم وزنش حجر ارمنيست و سىكى از وزنش
 حَب النِيل حجر المِسَن حجر المِسَن جون باب بسايند و بر بستان كنيزك
 جوان زن طلا كنند منع كند كى از يش وقتش بزرگ شود .. و هم جنان
 خايه كودكان را منع كند كى بزرگ كرد .. از قبل ان كى اندر او قوتيست
 كى خشكى و سردى نمايد حجر البحرى حجر البحرى سنى سيزدست
 اَمَلَس از جنس صَدَف تحفيفى قوى كُند .. و اندر وى جلاست ..
 دندانها را سيزد كرداند حجر الرِّحَا حجر الرِّحَا اماشها بنشانند .. و سلطان
 خون را ببراند .. و بايد كى اندر آتش نهند تا گرم شود پس سركه بر وى
 ريزند .. و مَرْد بِنجار وى فراز ايستد كى ان خون را نيز كى از زير هوى ايد
 ببرد حجر اليرقان حجر اليرقان يكى مهره زردست بَرَنَك يرقان .. و جون
 حكيمان خواستند كى وى را بشناسند برفتند و بجهه پَستو را روى زرد
 كردند .. جون مادرشان باز امد و بجهه خويش را روى زرد ديد كهان
 بُرد كى ان از يرقانست برفت و ان سَنَك را از كوهى بياورد بآن ناحيت ..
 و اندر خانه خويش بنهاد .. حكيمان برفتند و اين سَنَك برداشتند .. و بر

منفعت کند جون بر اوی اویزی **حجر الاسفنج** حجر الاسفنج سنک کلی
 و مثانه را نیک بود. و دیسقوردیوس کویذ کی خاصیتش اندر کلیست. و
 و اندر مثانه هیچ قوه ندارد. و او سرد و خشکست اندر درجه دوم
حجر المغناطیس حجر المغناطیس را قوه بشاذنه ماند. و گویند جون
 اندر دست گیری تشنج و درد دست و پای ببرد. و جلا کند. و خاصیتی
 دارد کی آهن کشد. و ازین قبل ان کی وی را نجاته بولاذ خورده باشد.
 سنک مغناطیس دهندش تا ان آهن را کسب اری. و بیک جا حاصل
 کند. و زیانش منع کند. و این سنک را جون سیر بر الای فعلش
 باطل گردد آهن نتواند کشید. و جون بسرکه باز تر گردانند بهم آن حال
 نخست باز شود و آهن کشد. و این سنک جراحتهای عظیم فراهم آورد جون
 بگویند و بر اوی پاشند. و احتناق رحم را سود دارد. و همه جنبندگان
 را براند. و جون بسرکه بسایند و بر نفرس نهند کی از کرمی بود دردش
 ساکن گرداند. و جون با سرکه و اب سذاب بر خنازیر طلا کنند بکشاید
 و سوراخ گذش. و ابن الاررق روایت کند از این سیار کی اندر روم
 دیدم جون کسی را خنازیر بدید اید پیش خوکان بخسبند تا خوکان ان را
 بدندان بگیرند و بلیسند ان خنازیر بروذ و این از نوادرست. و من تحقیق
 این ندانم **حجر القیسور** حجر القیسور سنکی سیاهست. و جون بر سر و تن
 بمالی موی بتراشد هم جون ستره و اندر ریشها گوشت برویاند **حجر الارمنی**

و اماس نك ببرد جون بانكسين بسرشد و بدو غرغره كنند اگر آن اماس
از سردی بُوَد. و خلطها از بندكشایها تحلیل كند و صفار آرد. و اصلاح
او باذاور دست. و بهترین آن بُوَد کی كنده تر باشد. و بول و غایط را
بكنند نیز و كر ازو يك درمسنك بگیرند و ده درمسنك روغن زنبق بر او
جكانند. و چند رُوز بگذارند پس آنكه کی جماع خواهد كردن ذكر با وی
بیالاید و جماع كند لذتی یابد کی زان عجب تر نباشد. و كر ازو با انكبین
بسرشد و يك مثقال از بیش آنك بكار باید بدو ساعه با شراب اندر
كون خویش ریزد ذكر را عظیم قوی گرداند. و بذكر جون باز كند هم
جنین حجر الیهود حجر الیهود سوز كند سنك را اندر مثانه و در كُلی
جون بسایند یا با شیر یا با شراب بخورند و او سرد و خشكست اندر
درجه اول. و شربتی ازو نیم درمسنكست. حجر التیس حجر التیس
كار افعی را سوز كند. جون بشیر بسایند و باز خورند و این سنك را
بر كزیده اویند. و دیسقوردیوس گوید کی اگر این سنك را مردی با خود
دارد نسیانش كم افتد. و كر بشراب بسایند و باز خورندش سنك را از
كُلی و مثانه بیاورد حجر الحیه حجر الحیه سه جنست. سیاهست یكی
و ان قاتلست. و دكر رمادیست ازو نقطه نقطه. و دكر هم رمادیست بر
او سه خط. و ان کی خط دارد نسیان را سوز كند. و هر دو جون
بسوزند و باز خورند سنك اندر مثانه و كُلی خرد كند. و مار كزیده را

درد آورد. و کرمی دار را نشاید خوردن. بلغمی را نیک باشد و کسی را
 کی آروغ ترش از کلو برآید و ادرار البول ارد. و نیز سدد بکشد و فواق
 بنشانند کسی از امتلا بود و گوارش طعام را یاری دهند. و چون بپزند
 و آبش بخورند. و بر انجا ریزند کی چیزی کزیده بود سود دارد و ادرار
 البول و حیض ارد. و شهوة جماع بر انگیزد. و ماسرجو کویذ کی حزا
 دوقوست. و دکر اطبا گویند چیزی دکرست قوتش بقوه سذاب ماند. و کرم
 و خشکست برنده منی و دانه اش خشک تر از برك اوست. و خاصیتش
 آنست کی خناریر را سود کند. و مضرش برودکانیست پس اصلاحش
 کثیر است. و بهترینش خرد برك تر بود. و شربتی ازو پنج درمسنکست
 حَبُّ الْمَلُوكِ حب الملوك کرم و خشکست اندر درجهء سیم. اسهال بلغم
 و سودای سوخته کند. و فالج و لقوه و استرخای عصب را سود دارد نیز
 حَلِیْث حلیث بیاری انگره باشد. و او کرمست و خشک اندر
 درجهء سیم. خاصیتش آنست کی جون با گوشت اندر دیک کنی گوشت را
 از هم ببرد چند نیم دانک سنک. و جون از وی اندکی بر پنبه نهی و اندر
 دندان خورده نهی خرد بکندش و پاره پاره بیرون افکند. و تب چهارم را
 سود دارد. و کاز کلب الکلب را جون بر او نهی. و کاز عقرب را جون
 در شراب باز خوری و کر خواهی طلا کنی. و کسی را کی اب اندر چشم
 هپی اید جون وی را بانکین بسرشد و اندر چشم کشد منع کند ان اب را

معتدلست میان سرد و گرم :: موی را قوی و سیّۀ کُند حَبُّ النَّیْلِ
 حب النیل کرم و خشکست اندر درجہء سیم :: اسهال بلغم کند ::
 و برص و بَہک سبب را سود کُند :: منش بشورانند کرب اَرز :: و بدلش
 باسهال بلغم و سودا نیم وزن وی شحم حنظلست :: و جُون بخورند تنها
 بی آنک بمچیزی بیامیزند دیر از شکم برود :: و مغصی و کربیی سخت اَرز ::
 و سر معده بکیرد :: و صواب ان بُوذ کی با هلیلہ و سَقونیا بیامیزند کی
 این هر دو منفعتش را یاری دهند :: و مضرّتش بشکنند و او را باسهال
 از جای خویش بکشند :: بس از کشیدن وی را بلغم و صفرا را با وی
 بهم پیارند حَبُّ الْقَلْقَلِ حب القلقل گرم و نرمست اندر درجہء دُوم ::
 اندر منی بیفزاید خاصه کی با گُنجد بکوبند :: و با انکین و پانید بخورند
 هم قوۃ باہ کُند و هم زیاده منی حَبُّ الزَّلَمِ حب الزلم گرم و خشکست
 و اندر او رطوبتی فضلیست :: شهوة جماع را بمجنّاند :: و اندر منی زیاده
 کُند :: و بدلش حب القلقل بُوذ نیز حَبُّ السَّمْنَةِ حب السمنة و او را
 نام جنکلاست :: و گرم و نرمست :: کسی را شاید کی خواهد کی فربه
 کرد :: جُون بکوبند و اب بر او زنند و اندکی آرد و شکر نیز و روغن
 باذام مغز شیرین یا روغن شیرہ تازه ان را کی از سردی و از خشکی لاغر
 شدہ بُوذ سود کُند حَزَا حزا پیارسی دینارو گویند :: و او زخم عقرب را
 نیک بُوذ :: معده گرم کُند :: و طعام بگوار برزد :: و باذها براند :: و چشم

و اصلاحش کثیر است . و شربتی ازو دو دانگست حَرْمَل حَرْمَل کی
سبند خوانند کرمست و خُشک اندر درجهء سیم . خلطهای غلیظ لزج را
ببرد . و تحلیلی قوی کند . و ادرار البول ارذ . و جُون بکوبند
و بانگین بسرشند و زهرهء ماکیان اندر او کنند و زعفران و عصارة راریانه
سوز کنند تاریکی بصر را . و وجع المفاصل را نیز کی از خلطهای غلیظ
خیزد و قی ارذ . و خاصیتش آنست کی خلط از بندکشایها ببرد و درد
سر ارذ . و اصلاحش کثیر است . و بهترینش آنست کی سُرخ رَنک شده
بُود . و شربتی ازو سه درمسنکست راست حَضَض حَضَض معتدلست
بکرمی و سردی و اندر او قَبْضست و تلخی . سوز کند اماس کرم را جُون
بر او طلا کنی و بکشایدش . و ماده از وی دور کند . و رطوبه از بلك
چشم بکشد و تاریکی چشم ببرد . و اثرهای کی بر روی بُود بأك كُند
و آبلها را کی از اندرون دهان براید ببرد . و اماس مقعده را هم چنین .
و نملة و ریشهای زشت را . و گوش را کی ازو ریم اید و داحس را .
جُون بیاورد بر او طلا کنند حِنَّا حِنَّا سرد و خُشکست اندر آخر
درجهء اول . و اندر او قوتی هست کی تحلیل و قَبْض کند . و جُون
اندر اب بیزند . و ان اب بر اندام سوخته ریزند منفعت کند . و اماسهای
کرم را نیز . از قبل ان کی خُشکی اندر او حاصل کند بی رنج .
و ریش دهان را نيك بُود خاصه ریشی کی از جنس قَلّاع بُود . و رُوغَنش

بگذاری روزگاری دراز بماند و او بلغم را بکُند. و مغز را پاک کند. و
 وجع المفاصل را کی بلغمی بُوذ سُوز دَارَد. و تازه جُون بزانوی کسی
 اندر مالی کی دَرَد زانو باشدش به کَرَدَد. و کر هر دو کعب و پشت پای را
 اندر مالی منفعتی عظیم دهد جذام را. و دَرَد دهان و عَصَب را نیک بُوذ
 و عرق النساء و نقرس را کی از سردی بُوذ. و اسهال سودا کُند و برکش
 کرم و خشکست. و اندر او قوتی مُسهلست سودا را و بلغم را. و باید کی
 ان بَرکها بکیرند کی اندر تن شاخس بُوذ نه آن کی بر سر شاخس باشد. و
 از بس ان کی کونه اش زرد شده بُوذ و ان اندر سایه خُشک بکُند ان
 بَرک. و با او نشاسته و صمغ عربی پیامیزند و بخورند. و اندر هر دارو
 کی اسهال سودا کند او را پیامیزند منفعت کُند. کی ان را تقویه کُند. و
 و مایخولیا و صرع و دا الثعلب و مجذومان را سوز دارد. و کر تازه
 اماسی باشد کی بر او طلا کُنی منفعت کُند. و روغنش کرمست و تیز. و
 فالج را و لقوه و خدر و رعشه و تشنج را کی از رطوبت بُوذ. و خاصه
 استرخای عصب را و همه بیماریهای سرد را سوز کند. و بهترین روغن
 اوی ان بُوذ کی از پوست بیخس بُوذ. و این روغن بجای روغن بلسان
 کار کند. و هرج تازه تر بهتر بُوذ. و کرم و خشکست اندر درجهء
 سیم. اسهال بلغم لزج کُند. و صفرای مردم را زیان کند. و بلغمی را
 سوز کُند. و خاصیتش اسهال و کشیدن بلغم لزجست. و سَمج ارز.

اندر درجهء دُوم . و اندر وی اندکی گرمیست **حَنْظَل** حنظل را پیارسی
 کَبَسْت خوانند . و او دو جَنَسْت رومی و نَبَطی . اما رومی جنطیانه
 است . و نبطی را خُود حَنْظَل خوانند . و جالینوس گوید جنطیانه گرمست
 اندر درجهء سیم . خُشک اندر دُوم . سُدَد جگر بکُشاید و ان سُبُرز و اماس
 هر دو بکُذارند . و حیض بکُشاید . و کُذک بیرون آرد جُون باز خورند .
 و زیر بر گیرند . و زخم کلب الکلب را سوز کند و ان کزدم و هبه ددی .
 خواهی طلی گن خواهی بخور . و علل جگر سَرَد را سوز گُند . و کسی را
 کی از بالای ییفتاد بُود نیک باشد نیز و شحم حَنْظَل نبطی گرم و خُشکست
 اندر درجهء سیم . و داروی مُسَهَلست و شریف . و اندر او بسیاری
 منفعتست . و بهترین حَنْظَل ان بُود کی رسیده باشد و زرد . و ان
 حنظل بکار نباید داشت کی بر درخت او یکی حنظل بُود و جز ان نبُود .
 کی این حنظل اسهالی آرد بافراط جُنان کی بکُشد . و اندر تابستان
 حنظل نباید خوردن کی مخاطره بُود . و شربتی از او از نیم درمَسَنک تا
 چهار دانگست بیشترش . و کترش از دانکی تا دانکی و نیم . و ضَرّای
 نشاسته بنشانند یا صمغ عربی و کثیرا . از هبه یا از یکی ازینها هم سَنک
 اوی . و بدانی کی این شحم کی از بطیخ وی بیرون گیری یک ماه بر او
 بکُدرَد قوتش بشُود . و جُون روزکار بیشتر بر او براید ضعیف تر
 شود . و بهتر ان بُود کی از بطیخش بیرون نگیرند . کی جُون در بطیخ

کند. و اندر باه زیاده کُند. و بر جماع حَته کند. و کلی و مثانه
 و پشت بی قوه را قوه دهد. و چون مقدار وقیه‌ی هر روزی بخوری با
 میخچه یا با نیند. و اندر حقها نیر بکار برند حاشا حاشا کرم
 و خشکست اندر درجه سیم. و یی ضعف چشم را سود کند چون از رطوبه
 بُود چون بخورند. و ربو را نیک بُود و کرم را از شکم بیرون آرد. و طعام
 بکوارد. و کوزک را از شکم ببرد. و ادرار بول و حیض آرد. و جگر
 و معده و همه اندامها را پاک کند از فضول. و چون خرد بکنند و بانگین
 بسرشد و با اب گرم بخورند. و کر باب بجوشانند و با انگین بخورند هر
 ان فضلی کی اندر سینه و شش بُود از فضلهای بلغهی بیرون افکند حماما
 حماما کرم و خشکست اندر درجه سیم. سدد بکشاید. و ادرار حیض آرد.
 و نیز خلطهای بد غلیظ را نُضج افکند و تنک بکند و بکساید و درد رحم را
 نیک بُود. و سر را سبک کرداند و گنگ. و درد صداع آورد.
 و خاصیتش ادرار بول و حیضست. و مضرش بسرزشت. و اصلاحش
 اب کرفست شربتی از و ده درمسنک حی العالم حی العالم را عصاره
 اماسهای کرم را نیک بُود چون طلا کنی. خاصه حمره و نمله را. و چون
 وی را بموم روغن برورده امیخته باشی بر جگر طلا کنی حرارت جگر را سود
 دارد. و گر بر سوخته نهی منفعت کند. و درد چشم را هم چنین و اول
 ابی ازو بگیری جوشش ببری بر نفرس نهی سود کند. وی سرد و خشکست

صی درد کلو و خوانیق آرد حَمَاضُ حَمَاضِ سَرْد و خُشْکِست اندر
 درجهء دُوم .: شکم بیندز .: و معده را دِباغت کند و صفرا بَشْکَنْد
 و تشنگی بنشانَد .: و جُون بَهرند و آبش بَریزند .: و ناردان با او بیامیزند
 و سُمَاق .: شکم بیندز و کُش ریش روذکانی را سُوذ کند .: و تَخَش سِخت
 قابضست خون را بَرانَد .: سَحْج را منفعت کُند حَرْشَف حَرْشَف کَنْگَر
 باشد .: و او دو جِئِست دَشْتِ و بُوَسْتانی .: اَمّا دَشْتِ کرم و خُشْکِست
 اندر درجهء دُوم باه انکیزد .: و کُلی کرم کُند .: و رُگهای بَغل را پاك
 گرداند کی عَرَق اورذ جُون بَهرند و آبش بَخورند .: و جُون بسیار خورند
 صُداع اَرذ و دَرَد دندان و اب تاختن را اَصْل بَکُنداند .: و صَمَغش مَنش
 گُردا اورذ نیز و بُستانی سَرْد و خُشْکِست اندر درجهء اوّل .: و ان انست
 کی مَعْرُوف بَکنار و سست .: و قَباضُست .: سودا انکیز .: و صَمَغ وی دَرَد
 دندان را نِیک بُوذ .: و عَرَق هه اندام بسیار و خُوش گرداند .: بَهِتَرین
 وی سَبز بُوذ و تازِه .: و او سَرْد و خُشْک باشد باعْتَدال .: و اندرو رطوبتی
 فَضلیست .: بَذان اندر مَنی زیاده کُند .: و مادهایی کی اندر اندام زیاده
 گیرد مَنع کُند .: و اَماس باز دارد .: و سَنک را از کُلی هَم جَنین باز دارد
 و اندرو خُرد کُند .: و عِسر البول بَکُشاید .: و قَوْلِج را سُوذ دارد جُون
 حَقَنَه کُند بَطِیخَش .: و نیز درد بُشت را مَنفَعَت کُند .: و رَوغَش دَرَد
 کُردِه کاه را سُوذ کند و کُلی را نیز و شکم بَسته بَکُشاید .: و رَنک مَرَدَم نِیکو

و با او بازهای نافعست کی بدان بازها منی افزاید. و شهوت جماع
انکیزد. و اندر شیر بیفزاید. و ادرار البول و حیض ارذ و ان ابی کی
نخوذ اندر او بخته بود با زیره و دارصینی و شبت برنده و گرم کن بود. و همه
خلطی را ببرد. و سنک از خایه و زکلی ببرد. و ریشی را کی اندر مثانه
بود بد باشد. و نخوذ سیاه را این فعلها بیشترست. و اندر هر دو نخوذ
جلاست قوی. کلف و بهک تنک را ببرد. و وسخ را از بوست بچیند
و کسی کی خواهد کی خورد با نهک و پودنه و سعترباید خورد و او جگر
و سبرز و کلی و مثانه پاک کند. و جرمش کمر و نهش و کلف ببرد.
و اماسهای سخت شده را کی ببر خایه و اندر خایه بود بکشاید. و شیرینه را
ببرد. خاصه روغن وی جون بر او طلا کنی. و سید کرم و نرمست اندر
درجه اول و سیاه ازو کرم ترست حندقوق حندقوق گرم و خشکست
اندر درجه سیم. و عصارتش درد کمرده گاه را و عسر البول و استسقا
و احتناق رحم را سود کند. و حیض بکشاید. و معده سرد را قوی
و گرم گرداند. و بازهای غلیظ براند. و هیضه را سود کند. و طبیعت
سخت کند. و جرم وی خود غلیظست صداع اورذ و منش کردا.
و درد بشت را و کونسته را نیک بود. سردی از مثانه ببرد. و تقطیر
البول را منفعت کنند. و محروران را بد بود. و آبش جون بخورند
زخم هوام را نیک بود. و با سک انکین باید خورد. و خاصیتش آنست

و ابش صافی گردانند و انکین بر اوی افکنند و دو باره بپزند چون لعوق
 شود وی سینه را پاک بکشد از بلغم غلیظ لرج نیک بود. و چون بر
 اماسهای سخت طلا کنند با تخم کتان تحلیل قوی کند. و بول و غایط را
 بکنند **حَرْف** حَرْف حَب الرِّشَاد باشد. و تَوْن تَرَه نیز خوانندش. و
 و سبندانک. وی کرم و خشکست اندر آخر درجه دوم. لطیفست بلغم
 و رطوبت را سود کند. باذها بکشاید و سدد نیز بکشاید ان جگر
 و سبزر. و ادرار البول و حیض آرد و سر بدرد آرد. باید کی با برك
 کاهو خورند یا با برك کشیز تا از صداع ایمن باشند. و طبیعت نرم
 کند. و قولنج بکشاید چون بسایند و باب کرم بخورند. و چون بریان
 کنند و بخورندش باز بواسیر را سود کند. و طبیعت را بیندازد. و حب
 الفرع را بیاورد. و عرق النساء را سود کند و درد کونسته را و اماس
 سبزر را. و کوزك از شکم بیارد. و شش را پاک کند. و معده
 و جگر را گرم گرداند. و رطوبت بلغمی را بمثانه اندر محصول کند پس از
 وی تقطیر البول افتد. و برگش لطیفترست باید کی با برك کشیز
 خورند و با کاسنی و کاهو. و دشتی ازو درد ورکین را و عرق النساء را
 سود دارد. و هیضه آورد. و بهترش باریک تر باشد و اصلاحش باذام
 روغنست. و هر دو بلغم را بسوزاند **حِصَص** حِصَص نخود باشد و او
 گرمست اندر آخر درجه اول و خشکست هم انجا. و دروی رطوبتی اندکست

بنشانند. و مردم کرم مزاج را سوز کنند. و آن را کی بر او کرمی غالب
 بود چون باب و شکر بخورند بعد از آنکه بشت بوند باب کرم. و یوحنا
 جنین گویند کی کرم و خشکست پستش اندر میان درجه اول. و خشکی
 از آتش یافتست. و عیسی جنین گویند کی بست گندم از بسیاری آب کی
 بدهی آن بست را تطفیه و تری و سردی ببلغ رسانند. و نفخ کند و از
 معده دیر بشود. و چون اندر آب وی را یک جوش بدهی. بس آنکه
 آب از وی بیرون گئی آن نفخ نکند و زود بگوارد. و چون با شکر و آب
 سرد بخورند نفخ کمتر بود. و زود کوار تر بود. و باید کی میوه
 تر و خیار و نقلی نخورد آن کس کی پست خورده بود. و کسی کی سرد
 مزاج بود باید کی با روغن زیت خورد. یا با روغن قرطم کی کلاویه
 خوانندس یا با روغن بطم. یا روغن کوز و پانید و انکین. حلبة
 حلبة کرمست اندر درجه دوم. خشکست اندر درجه اول. و رملهای
 سخت را تحلیل افکند. و آنکه از بلغم خیزد. و حزار را پاک کند.
 و مزاجش مانند مزاج بزر الکتانست لیکن او قوی ترست. و هرج را
 بزر الکتان منفعت کند او نیز منفعت کند. حیض را بکشاید. و خون
 زن نفسا را پاک کند چون با انکین بپزند. و اسهال خلطهای بد کند
 اندر روزه گانی. خاصه بلغمی و درد پست را سوز دارد. و سعالی را کی
 از بلغم خیزد. و شش و سینه را پاک گرداند. و چون با انجیر بپزند

زود و اما گندم بُخته و قرقوط کرده نفخ عظیم آرد. . باید کی کهونی از بس او
 بخورند. . و از پس آن کی گندم بُخته خورده باشند آب نباید خوردن
 تا بدین گاه. . و گندم اماسها سوراخ کنند چون باب بپزند و بر او طلا
 کنند. . و اماس بستانها بکشاید چون شیر اندر او بیسته بود. . و چون
 باب بپزند و بیه ماکیان یا بیه بط اندر او کنند. . درد نفرس را کی از خلطی
 بد افتاد بود سرد آن را به کنند. . و کفّه وی آنک نخاله او بود پوست را
 جلا دهند. . و ورمها بکشاید. . و آب نخاله اش سینه را نرم کند و چیزی
 کی اندر او بود بکلو بر اندازد. . و کشک کندم چون باب رازیانه
 بپزی و بخوری شیر در بستان آرد. . و روغن کندم شیرینه را ببرد. .
 و طلا کی از نانش کنند همه مادها را از تن بیرون کشد و تحلیل افکند. .
 و نشاسته کی از کندم کنند سینه را نرم کند و سعال ساکن گرداند کی از
 کرمی بود و چون گندم را بریان کنند و بسایند و بر گاز کلب الکلب نهند
 سود دارد. . و خپرش لطیفست مادها را از قعر بکشد و تحلیل افکند
 و بپزند. . و دملها را منفعت دهد چون بر او بر نهند. . و کر آرد
 با روغن بسرشی و بر اماس نهی کی از بلغم خیزد سود کند. . و گرداسیا
 هم چنین کند باب و روغن و کندم کرمست اندر درجه اول. . معتدلست
 میان تری و خشکی و بست کندم نرمست و با وی نفخت. . چون
 بر اماسهای گرم نهی سود کند و بپزند و تحلیل افکند. . و حرارت و عطش

اندر شراب و بچشم اندر کشی بصر تیز بکُند. و جون بسرکه بجوشانی
 درد دندان را سوز کُند. و نیز بازهای بواسیر را جون بزیر بر سوزانی.
 و پوست بُز و میش کسی را کی تازیانه زده باشند اندر او کیری نیک بُود.
 و نیز کسی را کی مار یا عقرب زده بُود. و پوست کوسبند هم چنین. از قبل ان
 کی نُضج افکند. و ان خون کی اندر ان جای ضَرْب مُهتلی شد بُود بکُشاید.
 و بوستهای کُهن کی از نعل موزه بیفتد جون بسوزند و اندر تَرَاک پاشنه زنند به
 شود. جون با ان شُکاف اوی اماس نبود. و جراحته را نیز کی از آتش
 سوختن افتاده باشد هم سوز کُند. و تراکهارا کی اندر میان ران بُود. و پوست
 خارپشت جون بزیر بر سوزی تب چهارم ببرد. و ان تب نیز کی هر روز
 گیرد. و پوست شُکال جون بر کزیده کلب الکلب بیندند از اب نترسد.

عَلَى حَرْفِ الْحَاءِ

باب

حِنْطَه حَالِنُوس گویند اندر باب حِنْطَه کی کَنْدُم باعتدال نزدیکست.
 و میلش بکرمیست. و او دانهی است کی بطبع مَرْدُم نزدیکست.
 و غذاش بیشترست. و خونی کی ازو خیزد مُعْتَدِل تر از ان خونست کی
 از دِکَر حَبَّهَا خیزد و جُون کَنْدُم خَام بخورند کِرمی کی حَب الْقَرَع خوانند
 اندر شکم افکند. و مَضَرَّت او بدان باز دارند کی از بَش مری بخورند

مَنَش كَرْدَا و قَى دراز مُدّه بدید اَرَز جَنانك شكَم ببرد اَرَز از بَس تَشَجّج كى
 بر اندام افكند. . . بَس اَكْرَ عَرَض اول بدید اَرَز باید كى او را حُقنه كُنند
 بَشَم حَنْظَل و بُورَه. . . تا ان خَلَط را بكَردانَد و كَر جَنان باشَد كى مَنَش
 كَرْدَا بُوَد بى قَى بَسِيار اب كَرَم بیاندش دَاذ. . . تا قَى اسان بَكند جند بار. . .
 و ان بر او سَبَك كَرْدَز بَس عَلاج هِیضَه با او بَكُند. . . و كَر این سِیم عَرَض
 بدید اید شیر دهندش و روغن يَك از بَس دَكُر. . . و كَرْدَن و بُشَتَش بمالند
 بروغن كَرَم. . . و ساق و ران و بازو هم جُنین. . . و شراب با مزاج بدهندش. . .
 و جُون بهتر شود اندر حوض نشاندش. . . حوض روبین كى اندر اوى اب
 و روغن بُوَد نَه سَخْت كَرَم. . . و نِيك بمالند ان جای بَدُو كى اَصْل
 تَشَجّج ازو هِی خیزد تا باخر اندام. . . و دَكُر معالجهاء تَشَجّج بكار برند
چشمیزج چشمیزج دانهى باشَد سیاه بَرّاق. . . نَه كَرْد كه پَهَن كونه سَخْت
 مانند عَدَس لیكن ازوى تَك تَر و ازو بَزَك تَر. . . و باشَد كى كَرْد نَه باشَد
 سه سو بُوَد. . . و اندر علتهاى چشم بكار اید ان كى از علتهاى سَرْد غلیظ
 خیزد و از انتفاخ. . . و او را پیارسى جاكشو كَویند و چشمیز و چشمیره
 و یشم و چشم. . . و او كَرَم و خُشكست اندر درجهء اول جَراد جَراد را
 پیارسى مَلَخ كَویند و او كَرَم و خُشكست. . . زخم كَزدم را سُوذ كند جُون
 خُشك كَرْدَه بَخورند. . . و جُون بسوزند بواسیر و عُسَر البول را سُوذ دارد. . .
 خاصَه بواسیر زنان را جَلَد جَلَد پوست مار جُون خُشك كُنِ و بسایى

بسر قضیب باز افکنی عُسْر البُول را بکُشاید. و بدل وی مُشکست چهار دانک
 از وزنش جَوَان سَبَرَم جَوَان سَبَرَم جنسیست از یاسمین. کرم
 و خشکست اندر درجهء دُوم علتْهای غلیظ سرد را سوز کند. و بازهای
 رُودکانی و رحم و معده را منفعت دهد. و صَرع و عِلّت اُم الصبیان را
 نیز جُون آبش بینی باز افکنی. و بعضی طیبیان کُویند جَوَان سَبَرَم
 شاه دانه است جُفَتُ أَفْرِیْدُ جُفَت افْرِیْد کرمست اندر درجهء دُوم.
 خشک اندر اوّل. زخم هوام را سوز کند و همه علتْهای سرد را جُون فالج
 و لقوة و حَبّ القرع و کرم را بیرون آرد. و شکم نرم کند. و ادرار
 البُول آرد. و بازها براند و اندر باه بیفزاید. و اندر بسیار معاجین
 بکار شود. خاصه اندر کاسکینج جَبَلَهَنج جَبَلَهَنج کرم و خشکست
 اندر درجهء دُوم. قی آرد بقوتی نیک. و مفلوج را جُون بدان قی کند
 سوز دارد. و فعلش قریب فِعْل خریقست. و بیشتر شربتی ازو یک
 درمسنکست. و باشد کی بسختی قی بکشد. کی از حدّ ببرد قی را.
 و اسهال کند نیز. و شربتی ازو دو دانکست با جَند و قیه انکین.
 و باشد کی جُنّان قی انکیرد کی از بس زور کش رسد خنّاق باز گیرد.
 و بیم بُود کی هرج اندر شکم بُود بیرون آید و باشد کی قی بیند و منش
 کردا آرد جُنّانک از عظیمی ان نبض سست شود. و بی هشی متواتر
 گردد. و عرق سرد هشی آرد. و کرفریادش نرسند بکشد. و باشد کی

باب را با رُمان گفته اید **جُنْطِیَانَا** جُنْطِیَانَا اَصْل حَنْظَل رُومِیست ::
و منفعت وی اندر باب حا گفته اید **جَصّ** جنین کوید جَاطَل هِنْدِی
کی **جَصّ** سَرْد و خُشْکست اندر درجهء دُوم رُعَاف یَنَدَد :: جُون بَسْرَکِه
بَسْرِشَنَد و بَر سَر آلاَینَد :: و جُون بَر اسْتُخْوَان شَکْسْتَه طَلا کَنَد و بَر سوخته
آتش سُوذ کَنَد :: و لیکن بَر شَکْسْتَه هَم جنین تنها باید :: و بَر سوخته
با سِیْذَه خَایِه :: و خون باز گیرَد :: و جُون بَسَایَنَد با کِل آرْمَنی و عَدَس
و عَصَاة هِیَوْفَقْطِیْدَاس و بَاب مُورْد نَرَم کَنَد :: و با سَرَکِه بَر پِشَانِی
مَالَنَد رُعَاف باز گیرَد و جُون با کَرْدَاسِیَا یِیَاْمِیَزَنَد و موی خَرکُوش اندر اوی
اَقْکَنَد و بَسِیْذَه خَایِه فَرَار کَیْرَنَد :: و بَر سَر رَک نِهَنَد کی شَرِیَانَش
بَرِیْذَه بُوذ خُونَش باز گیرَد **جُنْد بَیْدَسْتَر** جُنْد بَیْدَسْتَر کَرَم و خُشْکُست
اندر دَرَجَهء سَیم :: لَطِیْفَسْت و تَحْلِیل کُن سُوذ کُنَد جِیْرَهَائِی را کی از سَبَب
خَلَطْهَای بَلْغَمِی لَزَج خِیَزَد و کَرْمِی قَوِی کُنَد بَرَوْدِی :: خَوَاهِی دِرَوْن
بَکَار بَر خَوَاهِی بَیْرَوْن :: بَاذْهَای غَلِیْظ :: رَا سُوذ کُنَد اندر رُوذْکَانِی و لَقْوَه
و سَبَات رَا نِیْز سُوذ کُنَد و مَعْدَه و رَحْم سَرْد رَا و حِمِیْض آرَد جُون بَا اب
پُوذَنَه بَخُورَنَد :: و کُوزْک مَرْدَه رَا و زَهْدَان رَا بَیْرَوْن کَشَد :: و هَم جَنین
کُنَد جُون بَر تُوذَه آتَش اَقْکَنِی و بَخَار او رَا بَوِی کُنِی :: و رَعْشَه و فُوق رَا
نِیْز کِی از اَمْتِلَا بُوذ سُوذ کُنَد :: جُون بَا اب اَنِیْسُون بَخُورِی :: و جُون
بَا رُوعَن یَا سَمِیْن یِیَاْمِیْزِی و بَر شَکْم طَلا کُنِی بَاذْهَا رَا سُوذ کُنَد :: و کَر

جَوْزُ الْقَى جوز القی کرم و خشکست اندر درجه دوم: رطوبت و بلغم را
 بقی بیارد: و مانند خربق سیدست بقوت جاوشیر جاوشیر کرمست
 اندر درجه سیم خشک اندر دوم: دردهای رحم سرد را و اماسهاس و نفخ
 و سختیش ببرد: و قولنج سرد بکشد: و اسهال خام کند و تقرس
 و عرق النساء و درد کونشته ببرد و باز معده نیز و عصبها را پاک کند:
 و نیز جگر و سبزر و سینه را و ادرار البول و حیض ارد: و کوزک
 مرده را از شکم بیرون ارد و زهدان هم چنین: و سعال کهن را سوز دارد
 کی از خلط غلیظ لزج افتاده بود: و فعلش فعل اشقت و سکینج بحلتیت
جَعْدَه بدل جعده کرم را بیرون آوردن و ادرار بول و حیض کردن هم
 وزن او پوست نارتست و چهار دانگ از وزنش پوست جوب سلیخه:
 و جعده کرمست و خشک اندر درجه دوم: اندر اقرارهای شکم سدد بکشد
 و کیموسهای غلیظ را لطیف کند: و از تبهای دیرینه بهتری دهد: و ادرار
 بول و حیض ارد: و زخم عقرب را سوز کند چون وزن مثقالی
 ازو با نیند بخورند: و جراحتهای عظیم بهم ارد چون خشک کرده و سوده
 بر آنجا فشانده اید: و صداع انگیرد: و استسقا و یرقان را سوز کند:
 و دود و حب القرع را ببرد جزماریج جزماریج میوه طرفاست و طرفا
 سبیددار بود: و ذکرش خود کرده اید اندر باب طای جلنار
جلنار میوه داریست: و کویند میوه درخت نارست: و ذکرش اندر

و معده سرد ببرد. و بوی دهان خوش کند. و نهش را ببرد.
و عسر البول را منفعت کند. و اندر گجل بسیار بکار آید نیز جوز مائل
جوز مائل سردست اندر اول درجه چهارم. خشکست اندر درجه سیم.
و مخدرست کی کوشاسب بر افکند. مغز را بد بود و دل را. و منش
کردا آورد و قی. و ازو برهیز باید کردن تا توانی. و بکار نبرند کی
اگر ازو یک مثقال بخورند بکشد. و کالیوی بدید از و خواب بر مردم
افتد از خوردن او. و چشمها سُرخ گردد. و باشد کی چشمش بقعر باز
افتد. و خشک شود و زبانش بیند. و زنگ ناخنها بکشد. و عرق
سرد همی ریزد. و چون نزدیک مرگ باشد تشنج بر او افتد و حاضرتر
علامتی از خوابست. بس باید کی درمانش کنند بقی باب کرم و انکین
و شبت و بورق. و دست و بایش در آب کرم نهند. و روغن کل سرکه
سرشته بر سر وی نهند. و سعت و انکین در سرکه کنند. و با وی
دهند چون سُرخ از چشم بنشیند و خواب بماند تنها. چیزی از سعد
بدهندش. و تریاق اربعه و چند بیدستر. و حلیث و اهل راست
راست با انکین بسرشد. و سجزینا و سیر و گوز اندر او کنند.
و طعامی بسازندش بزیت و از بس ان شرابی صرف قوی بدهندش
و نیز دار صینی و سعد اندر ان دارو کنند. و تش هبه بروغن قسط
بیندایند. یا روغن سوسن گرم و چند بیدستر بدهندش تا بخورد برهد

كُند و صداع انگیزد . و ابله بدهان و زبان بر آورد . و کوز تر جُون
 با مری و سرکه بخورند ضرر کمتر کند . و کهن کی از حال بشد بُوذ جُون
 زهرست و اندر او خیر نیست . و روغنش لطیفست تحلیل کند . و فالج
 و لقوه و رعشه را سُوذ کند . و کوز هندو را اندر باب نون ذکر کرده
 اید از انك نارجیل خوانندش جُبْن جُبْن اندر باب لام گفته اید
 نیز با لَبَن جَبَّيْر جَبَّيْر حیض زنان را کی بسیار اید باز شیرد .
 و طبیعت ببندد و سردست و خشك اندر درجهء دُوم جَوْرَجَنْدُم
 جورجندم جنسی است از گِل . و طعمش از طعم کِل با طعم كَندم
 دهد . وئی فرهی كُند . و اندر باه بیفزاید . و سرد و ترست اندر
 درجهء اول . جَرَجِير جَرَجِير کرمست اندر درجهء سیم خشك اندر درجهء
 دُوم . و اندر وی اندکی رطوبتست کرمی كُند باه را بجنباند خاصه تُخْمَش .
 و این تخم را اندر داروهای بکار برند کی اثر جراحی و کلف و برش و نَهِش
 ببرد . و صداع انگیزد . و نان بگوار بَرَد . و شکم نَرَم کند . و ذکر بر
 انگیزد . و بتن خویش دیر کوارست . و کر بر جای بهك سیاه طلا کنند
 ببرد جُون بسرکه اندر اغارند . و جُون اَبش با سَك انگین و اب كَرم
 بخورند بلغم را بقی بر ارد . و بول و غایط را بکنداند . و جُون با سرکه
 بر ناخن زَند آن زردی کی بر ناخن بدید آید ببرد جَوَزِ بُوَا جوز بُوَا کرم
 و خشکست اندر درجهء سیم . و شکم ببندد . و علت های جکر و سبرز

صی از خشکی بُود بنشانند. و او گرمست اندر درجهء سیم. نرمست
 اندر درجهء دوم. و تخم او را دوقو کویند. شهوة جماع انگیزد.
 و منی را بسیار کند. و تقرس ارذ و اصلاحش اینست. و بهترش
 نکوزنک ترست. و ازو شربتی دو درمسنکست. و دوقو ادرار البول ارذ.
 و سنک اندر خایه خرد کند. هم جنین بخورند یا بسایند و بآب باز
 خورند یا بانکین بسرشند و بخورند. و او سدد کشاید. و ادرار البول
 و حیض ارذ. و ماندهء نانخواه باشد. و لیکن او کتر باشد. و اندر
 او تلخی و تیزیست. و باه انگیزد و تقرس آرذ نیز و کرم و خشکست
 اندر درجهء دوم. جگر باک کند و رکها و سدد بکشاید. و سینّه را فضل
 بلغمی پاک کند. و از ان سعالی کی از فضل بلغمی بُود برهاند. **جوز**
 جوز گرمست اندر درجهء دوم. خشکست اندر درجهء اول. و اندر او
 رطوبتی غریبست. و چون کهن گردد ان رطوبت ازو بشود و چون کوز را
 با سذاب و انجیر و نمک بخورند برابری زهرها کند. و کر با بیاز بگویند
 و نمک بر کار کلب الکلب نهند یا کار مردم منفعت کند. و کوز بریان
 کرده طبیعت بیندز و مغص بنشانند. و عصارتش خناق و ذبحه را سود
 دارد و همه اماسهای دهان را نیز. و اندر معدهء سرد زود کوارست
 و اندر معده کرم مستحیل کرد. و بادخانی بود. و صفرا از انجا
 خیزد. و یوحنا گویند وی دیر کوارست. معده را و روزگانی را زیان

و دفع مضرّتش جز بجرّش بسیار نشاید **كَرْدُ** یا بشیرینی **..** و بهترینش
زردتر بود **..** و چون کرم بکنند و برشکوی بر اندام نهند **خُشَك** بکند **..**
و تحلیل کند بی تبش **..** و طبیعت بخاصیه بیند **..** و حصر و عُسر البول
بدید از **..** و اصلاح وی تخم **كَرْفَسْت** **..** **جُلْبَان** جُلْبَان سه
جَنَسْت **..** یکی کرسنه **..** و خاصیتش آنست کی چون بسیار خورند خون
از ذکر بیرون آرد **..** و چون آرد کرسنه با انکین برشند و بخورند **..**
یاری دهد بیرون افکندن مادهای غلیظ را کی اندر سینه کرد امد بود **..**
و کرسنه جلا دهد و سدها بکشد **..** و بهک و برش و نمش را سوز کند
چون طلا کنند و جُلْبَان خلطی بد و سَوْدَا وی بدید آرد **..** و چشم را
تاریکی کند و سر را شُك کرداند **..** و عَصَب را زیان دارد **..** و خونی
کی ازو خیزد بد بود **..** و گوشت برویاند اندر جراحت **..** و او سردست
و خُشَك اندر درجهء دُوم **..** و کرسنه کرم و خشکست اندر آخر درجهء
اول **..** و جُلْبَان را بقروین خُلر خوانند **..** و باذریجان **كَلُول** **..**
و خراسان گروهی مُلک گویند **جَزَر** جَزَر را جالینوس گوید کرم و نرمست
اندر درجهء اول **..** و باز انکیزد **..** و باه انکیزست **..** و ادرار البول
و حیض از **..** و مجاری بکشد **..** خاصه تخمش **..** و دیرگوارست **..**
و چون برکش بکوبند و بر اثر ضربه نهند سوز کند **..** و دشتی ازو ششقاقل
گویند او قوی ترست بشهوت باه انکیختن **..** و تن را فربه کند و سعال را

عَرْضَهای را کی خواهند کی خُشک کُتند . بی انک تَبشی با او بُود .
 و بهترین غذای ازو ان بُود کی بشیر بزنند . و روغن باذام اندر او کنند .
 یا روغن شیرۀ شُسته یا کاو روغن بسیار بس ان زمان برطوبت شیر خشکی
 وی را معتدل گردانند . و کاورس بر سه گونه است . یکی گونه دُخست .
 وی اسهال سَنَخت را ببرد و ان خونی کی از دُخن کاورس خیزد نه محمود
 خونی باشد . و هر دو دیر گوارند . و کاورس بهتر از دُخست همه حال
 و خُشتر نیز . و جُنان قابض نیست کی دُخن . و غذاش بیشترست .
 و این هر دو دانه را باید کی با جربش بسیار خورند و با شیر . و اما
 نانی کی ازو کُتند غذای وی اندگست و سَر دَست . و شکم ببندد .
 و ادرار البول ارد . و دُخن بغذا از کاورس کُست و قبض ازو بیش
 دارد . و غذای کاورس از نان کُست . و دیو خُش گویند کی يك رطل
 کاورس را بدۀ رطل اب بیاید بختن . و فولوطیس گویند کی کاورس باید کی
 بزنند بَعْد ان کی بکوبند . و با آب اندر اغارند و صافی کُردانند . کی
 اکر دُرستش بزنند دیر گوارتر بُود . و شکم کُتر ببندد . و ماسر جو
 گویند کی کاورس سه جَنَسست . و سردیش اندر درجۀ اولست . قُوتش
 مانند قُوة گرنجست و لیکن غذای گرنج از ان وی بیشترست و یو خُنا گویند .
 کی جون بشیر بزنندش . یا باب نخالۀ کرمه با روغن باذام غذای
 دَهد محمود . و خُشکی وی کم شود . و ان خُون کی ازو خیزد بدست .

دو ساعت و بیرون اید ازو .. و آنکه دگر باره کرم کنند و باز هم اندر او نشیند
 دو ساعه .. و هم برین عاده سه روز چنین هپی کنند بامداد و شبانگاه .. بروزی
 دو بار .. هر باری دو ساعه اندر ان آب باشد این بیمار .. سه روز از اول
 ماه .. و سه روز اندر میانه ماه .. و سه روز اندر اخر ماه اندامهای سُست شده را
 از فالج یا رَعشه یا خدر منفعتی کند عظیم .. خاصه خداوند نقرس سرد را ..
 کی وی را زود به کند بچند روز .. و باشد کی تا زید نیز ان نقرس را نبیند ..
 الا کی بد تدبیری بیش گیرد .. و کر روباه را هم چنان بزیت بزنند .. و ان
 زیت بر بندوکشایها جکانند تحلیل کنند تحلیلی قوی .. و او کرمست و تیز سخت
ثیل لطیفست و قابض نرلها را ببرد .. و جراحت تازه بهم ارذ ..
 و تخمَش سَنَك اندر خایه خُرد کنند جُون بزنند و ابش بخورند .. و ادرار البول ارذ
 و او سرد و خشکست اندر درجه اول .. و اندر او اندکی رطوبتست ثفل
 ثفل جُون ثفل شراب بُود یا سرکه یا زیت .. یا روغن .. یا نَظ .. و هریکی را
 منافع با جنس خویش گفته اید بتمامی اندر خور هر يك مختصر ان شا الله

عَلَى حَرْفِ الْحِيمِ

باب

جَاوَرَس جَاوَرَس سرد و خشکست اندر درجه اول .. طبیعت یبندد ..
 و ادرار البول ارذ .. و مَغَص را سُوذ کنند جُون کرم بر او نهی .. و هبه

بنشانند. و او گرم و خشکست اندر آخر درجه سیم و بنزدیک بعضی حکیمان
 روم و یونانیان گرم و خشکست اندر اول درجه چهارم. و هیچ داروی نیست
 اصلا گرم و سرد تر و خشک کی وی اندر آخر درجه چهارم بود یا اندر اول
 درجه جارم الا کی او مُهَلْک و مُفْسَد بود مکر سیر کی او مصلحت. و ان معجون
 کی از سیر کنند سود کند همه علت های سرد را. چون فالج و لقوه و رعشه
 و سکت و خدر. و گلی را گرم کرداند و ذکر سخت کند. و زهر هر زهر
 داری را سود دارد. و جالینوس چنین گوید کی هَرْک بعهده کند کی هر روز نیم
 درم سنک ازین معجون بخورد از ان این بود کی کس او را زهر قاتل تواند دادن
 از انک بر او کار نکند. و حنین اسحق چنین گفت کسی را کی بیم باشد از
 ان کی زهرش دهند داروی شناسم فاضل تر ازین. ازیرا کی شرّ همه زهرها
 ازو باز دارد. و دشتی از وی انک اسقوردیون گویندش هم بدرجه اویست
 و لطیفست. و سدّ کشایست و ادرار البول و حیض اری. و عضل را کی
 از هم بشد بود منفعت کند و جراحتهای عظیم را فراهم آورد. و ریشه های
 زشت را سود دارد و نیز با همه زهرها بگوشد. و این همه علت های سرد را کی
 یاد کردیم منفعت دهد تَعْلَبْ اندر ثعلب جالینوس گوید کی چون روباه را
 بگیری زنده یا کشته. و اندر لوی نهی و بیزی در آبی کی پیش از ان کی وی
 را اندر او نهی بسیار جوش بر آورد بود بس او را اندر ان اب نهی و همی
 پزی تا از هم بشود. بس ان اب اندر جایی کنی تا بیمار اندر وی نشیند

غریزی را قوی کند و کوارش کند. و کسی کی شکش بسته بود نباید کی
 خورد. و کسی نیز کی اندر سر هوس دارد و سرش صداع زود پذیرد
 نباید کی خورد. و بسرکه و غوره و گوشت فربه بخته به بود. و بصر چشم
 درست را ضعیف گرداند. و بصر چشم ضعیف را قوی کند. از قبل ان
 کی او را حرارت قویست و رطوبت اندک. چون آتش معده بر او کار کند
 ازو بخاری بر خیزد و مغز را پر کند. پس از انجا صداعی بر خیزد
 و سر کرم شود. و این بخار اندر رگهای مغز شود و اندر ان عصبهای
 مجوف کی بچشم میوند دارد کی ماده نور بصر بدان دو عصب مجوف بچشم همی
 کشد. پس ان روح نوری را کی بصر بدان بود صافی گرداند پس
 اگر بیماری مرد از قبل ان بود کی رطوبت جلیدی وی خشک شده باشد
 و این الت بصرست. پس سیر او را زیان کند کی خشکی اویش
 گرداند. و هم چنین بطبع وی اندرست کی منی اندر بشت محروران
 خشک گرداند. و اندر بشت سردی داران بیفزاید از قبل ان کی سیر منی را
 کرم کند و بجنباند. پس اندر بشت گرمی داران منی سخت بسته و غلیظ
 باشد. چون گرمی سیر بر او کار کند خشک شود. و اما اندر تن سردی
 داران چون کرمها بدو رسد ماده بیش کیزد و بیفزاید. و شهوت جماع را
 بجنباند و تشنگی کی از سبب بلغم مالح بود اندر معده یا اندر شش کرد امده
 بنشانند. از قبل انک ان بلغم را از انجا پاک کند و فانی. پس تشنگی

باب

عَلَى حَرْفِ الشَّاءِ

ثُوم - ثوم دارویست کی وی تن درستی را نگاه دارد از انک اندر وی
 قوی سدد کشای و تحلیل گنست . و او غذا و دارویست بسیار منفعت .
 و بتن خویش تریاک است کی هر ان چیزی کی تریاق بُزُرک کی فاروق
 خوانندش ان چیز را منفعت کند سیر نیز ان را منفعت کند . و سیر دشتی را
 اسقور حدیون گویند . و وی اندر خلطها بکار آید . و سیر پذیرنده تن
 آدمیست . و نا پذیرنده تن هرج زهر دارد ازین قبل وی بتریاق بودست
 از هر زهری قاتل . و مار ازو بگریزد و هیچ مطبخ را از وی خالی
 نباید داشت . و هیچ خورش را ازو پرهیز نباید داشت . و ازو تقریر
 نباید کردن از بهر ناخوش بوییش . و جمله سخن اندر سیر آنست
 کی از زیان هر داروی کرم بترسند و از زیان سیر نترسند . و همه
 علت های سرد را سود کند . جون فالج و لقوه . و جون بریان کنند
 و بدن دان اندر مانند درد دندان بنشانند . و ان دندان کی خورده بود
 بهترش کند جون دردش از سردی بود یا از باد . و دا الشعلب را موی
 برارد جون از رطوبت بود . و کرم و حب القرع را از شکم ببرد .
 و شکم را نرم دارد . و باذها براند . و ادرار البول آورد و حرارت

مطبوخی کی ان زمان خُرد نباید کُفت . و شربتی از وی از یک درم
 تا دو درمست . و او گرم و خشکست اندر درجهء سیم و شربتی از وی
 اندر مطبوخ از درمسنکی تا پنج درمسنکست و بهایل کویذ کی صمغ تُربذ
 بهتر از تُربذست . از ان قبل کی او را اصلاح بکار نباید . و شربتی از وی
 از وزن دانکی تا نیم درمست با شکر سید . و فالج و لقوه و تقرس را
 منفعت کند . و او گرم و خشکست اندر آخر درجهء سیم . و جالینوس
 کویذ کی وی اسهال بلغم گند برفق . و بهترینش میان باذافتست املس
 نه سخت باریک و نه سخت سطر . و صمغ بیرون آورده و سید میان .
 و چون بردست بمالی زود خُرد شود . و چون بخوری اندر وی تیزی
 یابی . و زبان بکزد . و کهن شده نیک نباشد . و کهن را علامت ان
 بُوذ کی بسیار سوراخها اندر او بدید اید . و هر تُربذی کی برین صفت
 بُوذ کی گفتیم بهترین همه تُربذها بُوذ وی و اسهالش قوی تر بُوذ .
 و انک بضد این باشد اندر وی خیر نبوذ . و چون خواهی صی
 با معجونی بیامیزی باید کی سخت خُرد کنی و پییزی . و چون خواهی
 کی اندر مطبوخی یا اندر داروی مُسهل کنی سخت خُرد نباید کرد .
 و شربتش از مثقالی تا دو درمسنک بُوذ . و چون اندر مطبوخ بُوذ از
 دو درمسنک تا سه باید و خاصیتش انست کی بلغم و سودارا پاک کند .
 و مضرتش برودگانست . و اصلاحش کثیراست چون مضرت بدید کند

سرطانی را سُوز کُند و هر ریشی زشت را نیز .: و خُشک گرداند بی
 سوزندگی .: و ریش چشم را منفعت کند .: و ریش مقعده و مذاکیر
 و عانه .: و بوی کش ببرد .: و چشم را قوی گرداند .: و بصر تیز کند .:
 و افتها ازو دور کند .: و دمه بچیند .: و تاریکی از چشم ببرد توبال
 توبال نحاس را منفعتش کُفته اید با نحاس اندر باب نون تغیره
 تغیره دو جنسست .: یکی چون کل سبید بوز سخت مانند صابون املس .:
 و اندر او تیزی بوز نیز و خاصیتش آنست کی چون بر پلک چشم نهند
 خارش اندر چشم افکند و طعش جون طعم نوشادرست .: و او جنسی است
 از اجناس بورق و بهترینش ان بوز کی اندر او سوراخهای خُرَدک بوز .:
 جُنَانک اندر بورقِ کِرمانی .: و نوعی دگر ازو جون توتیای طباشیری بوز .:
 و نیز طعش با شوری زند .: و او را از بنارس ارند .: سبیده چشم را
 منفعت دارد .: و فعلش جون فعل توتیاست .: و سرفرکوات چنین
 کویذ کی وی جنسی است از اجناس توتیا تُرَبْد تُرَبْد داروی
 شریفست .: اسهال بلغم غلیظ کُند .: و فالج و لقوه و برص و نقرس را
 منفعت دهد .: و بهترش میان باذافت بوز صمغ بدید آورده از هر دو کنار .:
 و تُرَبْد را کس بکار نبرد تا روغن باذام بر او نچکاتند تا ضرر اوی دور کند .:
 و اسهال آرد برقق و اصلاح تُرَبْد نیم هم سنک او زنجبیلست .: و جون
 بکوبندش سخت نرم بیاید کرد .: الا کی با داروهای مُسهل خورند جون

و بهترش زرد باشد. و او گرمست اندر درجهء دوم ترست اندر درجهء اول
 اندر منی یبغزاید. و تن را قوی گرداند و فربه کند ترمس ترمس کرم
 و خشکست اندر آخر درجهء اول. کرم بکشد جون بسرکه بخورند.
 و طبعش بهک و برص را ببرد. و اثر ضرب و سَعْفَه را کی اندر سر
 بُود. و حصف و جرب را نیز. و جون بخورند سدد جگر و سُبُرز بکشاید
 خاصه کی با سذاب و بلبل بُود و ادرار البول و حیض اَرَد. و فرزند را از
 شکم بیرون آورد. جون با مَر و انگین زیر بر گیرند. و خنازیر را بکشاید.
 و جراحت سَحْت شده را جون بر او نهی بعد از انک با سرکه و انگین
 بیزی بکشاید. و عرق النسارا سوز دارد جون خرد بکوبی و اندر انگین
 بسرشی و بر و رک طلا گنی. و خاصیتش کرم کشتست اندر شکم.
 و مضرش بمقعه است. و بهتریش سرخی بُود تازه. و شربتی ازو
 درمسنکی است تنبول تنبول را برکش ببرک کُوز ماند. و بَرّاق
 باشد و تیزبوی و بدل وی ورق ساذج بُود. و او بکیرد سخت تجفیف
 کُند. و قَمّ معده قوی کند جون بخایند. و تیز بکند چشم را.
 و لب را سُرخ کند جون بدو در مالند. و دا الثعلب را موی برانگیرد.
 و او گرمست و خشک اندر آخر درجهء دوم توتیا توتیا از کونه
 گونه است. و بهتریش طباشیریست. بس زنگاری بس خراسانی بس
 کرمانی. و این همه معدنی است و همه سرد و خشکست ریشهای

وی را بُسر گویند. و انک ازو شیرین بُوذ مُعتدل باشد اندر او کرمی
 اندکی بُوذ. و بُسر عَفْص شکم بیند. و اندر جگر سُد بدید اورد. و
 و صَدَاع انکیزد تَهْر الِهِنْدِي تهر الہندی را طبع چون طبع الو
 تَرست لیکن لطیف ترست. و او سرد و خشکست اندر درجہء دُوم.
 و اندر او لیفت و استخوان و دبس. و او حرارت و صفرا بشکند.
 و قی را منع کند. و طبیعت را نرم گرداند. و تشنگی بنشانند. و از تہای
 صفرا وی و خون برہاند. و شش و سینہ را بد باشد تَرْجَمِين
 ترجمین اندر تہای کرم سُوذ کند و طبیعت را نرم کرداند. و سُعال را
 بنشانند. و هَرَج اندر سینہ و شش باشد پاک کند. و مثانہ را جلا دہد
 نیز و ادرار البُول اَرَد. و قی را یآوری دہد. و قُولنج بکُشاید. و طبعش
 قریبت بشیرخشت. و او کرم و نرمست اندر درجہء دُوم تُوذْرِیج
 توذریج سه جَنَسَت سُرخ و زَرْد و سَبید. و اندر بَاہ بیفزاید.
 و خلطہای غلیظ را بکَلو بر اندازد. چون اندر لَعُوق کنند. و باید
 کی اندر اب اعارند نخست بَس از انجا بر کَیمرند و بریان کنند. یا اندر
 صُرہی کنند و اندر میان آرد نهند و ان آرد را بریان کنند. از بیش
 از ان کی باداروہای لَعُوق بیامیزند. و ہم جنین امسہای را کی اندر بن
 کُوش باشد منفعت کند. و سختی را کی اندر بستان بُوذ و اندر خاہا.
 و سرطانی کی ریش نبُوذ. چون باب و انکمین بَسرشی و بکار بری.

تهر غلیظست .: و غذاش بسیارست .: و چون بسیار خوری تن را فربه کند
 و اندر خون بیفزاید و اندر منی .: و بیشتر چیزی کی ضرر او باز دارد
 باذام مغز و خشخاش باز دارد .: و از پس رطب سک انکین خورند .:
 و او سدد آرد و کالیوی و صداع و تب و مغص .: و کرمست اندر درجه
 دوم .: ترست اندر درجه اول .: طبیعت نرم دارد .: و حرارت رطب
 کمتر کی حرارت خرما دندانها را بزبان آرد .: و بن دندان بد کند .:
 و بهترین خرماها هیرون بود .: و از بس اوی انک زردتر بود .: و هرج
 سیه تر بتتر و باید کی از پس اوی نار ترش و شیرین بخورند .: یا سک انکین
 و شکر .: یا سرکه و ماورد سماق اندر وی کرده .: و اما جتاز و طلع
 دو غذاست .: هر دو سرد .: و هرج ازو تازه تر قبض اندرو کمتر .:
 و مزاج وی ترتر و غذاش میانه تر بود و انک قابض بود ازو خشک بود
 و دیر کوار .: و غذاش غلیظ شکم بیند .: و صفا بشکند .: و جوش
 خون بنشانند .: از بهر ان خون را کی از بر هپی بر افتد منفعت کند .:
 و اندر معده دیر بماند .: و غذایی اندک دارد .: و بلج سرد و خشکست .:
 اندر درجه دوم .: معده را دباغت دهد و بشوید .: و درشتی نهاید .:
 و سینه را بد بود .: و در معده دیر بماند .: و غذای وی اندکست .:
 اسهال بیند .: و خون از بینی باز گیرد چون آبش یفشاری و اندر بینی
 جکانی .: و این انکه کند کی نا رسیده باشد و چون پخته بود و سرخ کرد

این طبیعت را نرم کنند. . . بخاصه انک بخته تر باشد و سعال را نیک بود. . .
 و شش و سینه و کلی و مثانه را پاک کنند خاصه کی با چیزهای لطیف کن
 بخوری. . . جون فوینج و صعترو حاشا. . . و این انجیر باذانکیزست خاصه
 کی نا رسیده بود کی ان باز بیش انگیزد. . . و دیرتر از معده بشود و انجیر
 خشک را باز گترست و بهترست. . . و قوه جلا اندر او. . . بیشست. . . و کسی
 کی انجیر بسیار خورد. . . شش بر تنش و اندر جامه اش بسیار بدید اید. . .
 و جون انجیر تر بسیار خوری از بس وی سک انکین بیاید خوردن. . . و خشک
 با کوز باید خوردن کی وی با هبه زهرها بکوشد. . . خاصه کی کوز
 و سذاب و نهک با او بهم بود. . . و جون بیزی و با ارد جو بیامیزی. . .
 و بر اماسهای سخت نهی بکشاید. . . و جون با ارد گندم بر آماس نهی نضج
 افکند. . . و جون انجیر نارسیده بر توتله آلائند بکنندش. . . و شیر درخت
 انجیر و عصارة برکش ازین دو یکی بر سر ریشهایی کی اندر فم مقعده بود
 بر نهی بکشاید و آرخ را بکند کی وارو خوانند گروهی. . . و طبیعت نرم
 گرداند و پوست را ریش بکند. . . و او جلائی عظیم کند. . . و سدد جگر
 بکشد و ان طحال و مثانه. . . و ادرار البول آرد. . . و جنان کی یوحنا
 حکایت کردست از جالینوس کی انجیر خشک کرمست اندر درجهء دوم. . .
 و معتدلست میان خشکی و تری. . . و انجیر تر کرم و نرمست اندر درجهء اول. . .
 و بعضی حکمای یونانیان کویند کی گرم و نرمست اندر درجهء دوم **تبر**

دارش جُون پزی ابش اسهال طبیعت کند. و حب القرع را از شکم
 براند. و عصاره تُوذ رسیده و رُبش آماس کرم را کی اندر دهان و کلو
 بُوذ بنشاند. و جُون تُوذ را بخورند وقتی کی معده پاک بُوذ زود از معده
 بشود. و اندر تن هیچ خلط بد نینکیزد. و جُون از بس نان خورند
 اندر معده فضلی بد بدید اَرز. و زود با فساد گرداند. و تُوذ با شیرینیش
 اندر او قَبْضست. و ترش او خُوذ شکم بیندز سخت و پُخته اش اندکی
 شکم براند. و غذای تُوذ اندکست. و تُوذ را جُون بشویند بمعده و سر
 هیچ زیان نکند و دیسقوردیوس گوید. کی تُوذ زود فساد در معده آرد. و
 خاصه سیدش. و ان را کی طبع معده او سَرْد بُوذ نشاید. و بل
 کسی را شایذ کی معده اش کَرَم و خشک بُوذ و جُون بخورند سَرْد کرده
 بجَلِید. حرارت معده بشکند خاصه کی ترش شیرین باشد یا ترش. و
 و رُبش ذبحه را سوز دارد و آماس کلو و نَک را منفعت دارد. و بوست
 درخَب تُوذ سَرْد و خُشکست اندر درجه دوم. و نیک بُوذ کلو و شش را
 و کُلی را مَضَرّت کند. و اصلاحش افسنتینست. و شَرَبتی از عصارَتش ده
 درمسنکست تین طبع تین کَرَمست اندر درجه اول. معتدل
 بتری و خُشکی. و تازه اش کرم و نَرَمست اندر درجه اول. و غذای
 وی معتدلست و خونی کی از و خیزد. بهتر آن خونست کی از دکر میوهای
 تابستانی خیزد. و زود از معده بشود از قبل جلا کی اندروست و از قبل

و اندر نیبذ ایشان شد. و زهر اندر ان نیبذ کرد. و چون ایشان از مستی
برون آمدند باز بنیذ خوردن باز شدند بهم ان شراب. و ندانست کس
کی ان شراب را جی افتادست و همی خوردند. بس هم بدانکه مردی
دگر ببر ایشان حاضر آمد. و ایشان مر او را تَقَرُّب نمودند و با خود بنیذ
بنشانند. و ایشان همه از ان شراب زهر امیغ شده بخوردند. آن مرد
بیگانه از میان بُرد و ایشان را سلامت بُود و این از ان قبل خاست کی ایشان
از ان سیب شیرین خورد بُودند دفع مضرت ان زهر کرد. و ان يك مرد
نخورده بُود از ان سیب بس زهر بر او کار کرد. بس تحقیق شد کی طبع
سیب آنست کی با زهرها بگوشد. خاصه بر کس چون خُشک کنند و وی
را بسایند و با اب طر شقوق بخورند. و بَرک وی نیز بدارو جراحها فراهم
اوردن بکار برند. و چون بُردمَلها و اماسهای گرم بکار برند جنان کی برالایند
منع کنند ان بلیذیهارا کی اندر ان اماس کرد اید. و اندر تقویت قَمّ معده
نیز بکار برند. و رُب تَفاح سازه تُرش و شیرین اَصْل صفرا ببرد. و طبیعت
بیندز. و قی صفرا وی باز شعیزد. و جمله مضرت سیب بر خداوند
نقرست کی او را نشاید خورد و بس. و ان کس کی محرور بُود او را سیب
شاید خورد و نیک باشدش. و همه سبی شهوة طعام بُکشايد و شکم
بیندز. و منش گَردا باز دارد **تَوْتُ** پست تَوْتُ شکم بیندز. و معده
قوی گرداند. و صفرا ساکن کند. و معده پاک گرداند. و پوست

بدهند تا قی کنند. . باشد کی اندر قی بشناسند. . و خود جوهر ان زهر را
بینند کی از کلو بر اندازد. . یا بویش بدانند یا طعمش چنانک اگر مرداسنک
خورده باشد چون بر اندازد از کلو بدانند کی چیست. . و کج هم چنان. .
و شیر پیسته در معده هم چنان بشناسد. . و گوشت خرگوش آبی یا غوک
بستی و رنک گوشت بدانند. . هر یک را تجسس کنند جنین کی یاز گردیم

عَلَى حَرْفِ التَّاءِ

باب

تَفَّاحُ جملهء انواع تفاح زهرها را سُوز کند خاصه سیب شیرین. . و او
معتدلت میان کرمی و سردی. . و غذای او بیشتر. . و تقویت معده و دل
یش کند. . و بوی دهن خوش کند و سیب عصب را زیان کند و خداوند
نقرس را نشاید. . و ان کی ترش بُود بتر. . و هَرک سیب بسیار بخورد
بُود و معده اش ازو سَنکی بُد بُود. . از بس اوی اندکی گوارش نعنا بخورد
بکوارد و دیسقوردیوس گویند کی همه انواع تَفَّاح سردست. . و با وی اندکی
حرارت و رطوبت پیوند دارد. . و ترش شیرین خلطی مُعتدل انگیزد. .
و ترش عصب را زیان کند. . و شکم بیند. . و شنیدم کی گروهی مردم
بزیر درخت سیب بودند و ازو سیب هبی افتادی و ایشان هبی خوردندی
و نیید با وی هبی خوردند. . و چون مَسْت شدند بخفتند. . ماری پیامد

شده :: کی این هبه را حبله بر معده است :: و انك حبلتش بر هبه
 تنست جون افیونست :: و آب کشنیز تر و بیش و ان چیز کی بتبدیل مزاج
 با بتعفین یا بحبله بر يك اندام بکشد :: آن بروزگار کُشد :: و ان کی عفن
 کُند جون اندر تن بماند فعل وی نیز سخت بدست :: و سلامت از دست
 وی جز بتحلیلی نیفتد یا بعرق یا بعلاجی کی او را پذیرنده بُود و جون
 دَرَد را ببینند بدانند کی زهر چی جنسست کی خوردست اکر تبش آرد
 و سُوزا :: و بیجش رُودها و خوی برون امذن :: دلیل کُند کی از زهرهای
 گرم و تیزست :: جون زرنیخ :: و سُك و زیتق کُشته :: و گر جنان نماید
 کی سو هبی برزند و رك هبی بر جهد و خوی هبی آید :: و اندر چشم
 سُرخی بدید هبی شود :: و کرب و تشنگی هبی افزاید :: دلیل کُند کی
 ان از زهریست کی او را بکرمی هبی بکشد جون فریون :: و کر بر مرد
 کوشاسب افکند و سُستی و سردی جنان دلیل کُند کی زهر از جُلهء
 مُخدراتست :: و کر جز ان بدید نباشد کی قُوت مَرَد ساقط هبی شود ::
 و عرق سرد هبی کُند و از هس هبی بشود :: بدان کی ان از ان زهرهاست
 کی جوهرش ضد جوهر مردمست بجهله و بترین این بُود :: و بعضی
 زهرهاست کی بیوی بدانند کی بیرون دهد جنان کی بیوی افیون از ان کی
 خورده باشد بیوی هبی شنوند :: یا کند ان اندامی بشنوند کی وی اهنك وی
 کرد باشد از دهان جون ذرایج و ارنب :: و دکر بدان بدانند کی داروی

بکنند جون خرگوش بحری و دیگران بوز کی تبش و کرمی اندر اوی افکنند
 جون فریون .: یا ان بوز کی سرد گرداند و خدر بر افکنند جون افیون .:
 یا ان بوز کی جای نفس بیند جون مرداسنک و اما ان کی بجهلهء جوهر
 خویش کار کند جون بیشست .: و هلهل و قرون سنبل .: و زهرهء مار
 افعی .: و زهرهء بلك .: و ان کی باین ماند و دگر اندر زهرها آنست کی
 حملهی او بر يك اندامست دیداری چنان کی ذرایح حمله بکلی برز
 یا بمثانه .: و جون خرگوش بحری کی حمله بشش برز .: و جون الماس
 کی بجکر برز .: و جون بلاذر کی بمغز برز .: و جون هلهل و بیش کی بدل
 برز .: و جون بنك و کوز مائل و یبروح کی بمغز برز و بزبان و کلو .:
 و جون بوست کمرنج کی بکلو برز .: و جون آهک و زرنیخ کی بروذهای
 اقرار تن برز و جون شب زاج کی بمری برز .: و جون یتوعات و سقهونیا
 و مازیون کی بروذکانی برز و اندامهای عصبانی و جکر .: و جون گندس
 و خربق و عرطنیثا .: و عصاره قثا الحمار .: و جنسی از سونیز و غاریقون
 سیاه و تربذ سیاه و سُرخ و زرد .: و بسبایه سُرخ و سیاه .: و سورنجان
 سیاه و گهن کی این همه بر مری و حلق و معدده حمله برز .: و جون دند
 صینی .: و حنظل سُرخ و سبز یتیم کی بر معای مُستقیم حمله برز .:
 و جون داذی و عُصل و خائق الذیب و آزاد رخت و خائق النمر .: و بزر
 الانجره و بزر قطنای کوفته و فطر و ماهی سرد و بریان بگرمی نهفته .: و شیر تباه

باز ارذ اندر داروی کی او را بزرجلی شویند بکار برذ آن دارو شفای هر
 دردی بُوذ. . جون فالج و لقوه و سکتہ و رعشہ و خدر و تشنج از امتلا
 و قولنج بلغمی و باذی و یسی و گرجی طیب زیرک بُوذ کستاخی هم نباید
 کردن بذین دارو بدانش خویش. . الا بتفکر بسیار و رقیہ عنقا. . و نوعی
 دگر باشد آن را مُشک خوانند. . و او یسّذ ماند و زن جوی ازو بکشد
 و دُون جوی نکشد. . کی گم بُوذ. . و جنسی دگرست اسریق شویندش
 و هم اندر سُنبل یابند بعد قہاری ماند. . ازو نیم دانک باید تا بکشد
 و جنسی دگرش بوج ماند. . شربتی از وی کی بکشد نیم دانک سنک زرست
 و ان جنس کی ہمارجوبہ ماند دانکی و نیم بکشد. . و این ہہہ کی گفتیم
 ہر یک را اندر میان تفاوتست و ہم کُشنده است. . و سیم جہلہ انست کی
 دیر کُشد. . و نکایتش بر یک اندام باشد ان یک اندام را بزبان آورد. .
 بس جُون ان یک اندام را بزبان آرد مزاج بگردد. . و مردم را بکشد. .
 و ان جُون خربقست و ذرائج و خرکوش ابی کی جُون کسی او را بخورد
 سعالی برو افتد. . و خون ریم از برش ہی بر اید بسعال. . ریہی بلغم
 امیختہ. . یا نزلہی اندر سرش بکیرد. . و بس بُشش افتد. . و شش را
 بزبان آورد فیشاغورس جنین گوید کی زہر خود بر دو گونه است. . یکی
 انست کی فعل بکیفیہ کُند بان کِیفیہ کی اندروست. . دیگر انست کی
 بجوہر و صُورۃ خویش کار کُند. . و ان اول ان باشد کی اِکال بُوذ عفن

از خردلکی از وی مردم را بکشد. و باشد کی بریش بکشد. و گر کسی را
 نکشد لابد اندردق افکنند یا از سل. و جنین کوید دیسقوردیوس کی
 بیش پنج گونه است. یکی را حددی کویند. و او سُستست بر دو رنگ
 زرد و سید. و دوم را شدهه خوانند بمارجوبه ماند. و سُستست
 میانه. و سیم را برهن کویند. درونش سید بود یا زرد. و سُستست
 این نیز میانه و چهارم کلاکونست رنگش با هلهل زند. و وصفش هم
 چون وصف اوست. و بنجم هلهلست و سیاه بود از درون و بیرون
 و برق همی زند و سخت باشد. و ماندهه سربستان بود. و آن زمین
 کی وی بر او بروید کلش را بسوزاند از شکرد خویش اندر. و کمتر از
 خردلی جندان کی چشم اندر او کار کند مردم را بکشد. و جیزیت
 بر صورت موش غذای وی جز بیش نیست و بترین زهری از وی بتر نیست.
 و چون طیبی او را بدانای بکار تواند آوردن و تدبیر بر او کرد تواند کرد
 تا باز کار اید. و اندر دارو بکار برد مضرش را منفعت کرداند کی هم جنان
 بدان سبکی منفعت باز دهد کی مضرت. و جنسی از وی بقسط ماند.
 و آن نیز هم جند خردلی بکشد. و بدان کی کسی کی هلهل خورد نه
 تریاق بر او سوز کند و نه جز تریاق. از آن قبل کی وی از آن زودتر
 کشد کی مرد چشم بر هم زند. بس تریاق انجا جی کند وای بران کی
 ازین بخورد. و لیکن کسی کی دانا بود و تدبیر وی بکند و این زهر بکار

او جُون قُوّه کافور اسبرمست کی اقحوان خوانندش :: و او کرمست اندر
 درجهء دُوم :: خُشکست اندر درجهء اوّل :: و نیز بستان افروز جنسی
 است اَرُو :: و ماندهء اویست بخاصّیّه و بقُوّه و بفعل بَرْدی بُردی
 سَرْد و خُشکست اندر درجهء دُوم ناسور را سُوز کُند :: و جُون بسوزند
 خاکستر وی ریش درد دهان را ببرد و ریش مقعده را نیز :: و کاغذ
 سوخته از وی قوی ترست بذهین کار :: و از قبل ان در حُقنهای مَسک
 کُند :: و جُون اندر سرکه نهند یا اندر شراب و بر جراحتهای تازه نهند
 فراهم آرد :: بخاصه کی هم جُنان بر او بیجانند و جُون بسوزانند
 خاکسترش نم را بچیند بیش بیش زهریست :: و بدان کی زهرها
 اگرچی بسیارست بجنس کی باز جُمله ایی اصلش سه است :: یکی ازین جُمله
 زهر جانورانست کی بدنجان بکُیرند جُون دذ و دَام و مار و ماندهء این ::
 و جُون آنک بیش زنند :: جُون جرّاره و کزدم و زنبور :: و دیگر آنست
 کی نکایتش بدان درست کی بخورند جُون زهرهای نبات یا ان زهرها کی
 از سَنکهاء معدنی خیزد :: و از جُملهء این زهرها کی از سَنکهای معدنی
 خیزد و از جُملهء این زهرها کی بخورند بعضی آنست کی بمجوهر خویش
 نکایت کُند :: بس آن بسیارش و گوجکش زهر باشد :: جُون بیش و هِلهل
 خاصه :: و ان دکر نوعهاش کی از بنج نوعست :: و بترین این نوعها
 هِلهلست زود گُش تر :: و او را اندر میل سُنبل یابند بعنبر ماند :: و کُتر

نباتیست .: و بدل وی شش قاقلست کی وی نبوذ بَنَفْسَج بنفشه بهترین
 کوفی بوذ .: و از بَش اسباهانی و هرج خوش بوی تر .: و او سرد
 و ترست اندر درجه اول و اندر او حرارتی اندکست .: تحلیل و رمها کند
 بدان .: و همه محروران را منفعت کند .: و ازو خونی معتدل خیزد .:
 و صداعی کی از صفرا بوذ یا از خون ببرد .: و سعالی کی از کرمی بوذ
 ببرد و برکش با آرد جو جون بر اماسهای گرم نهند بکشاید .: و او را جون
 بوی کُتند خواب ارد .: و جون تر بر سر نهند تبشی کی در چشم بوذ
 بنشانند .: و تبش از فم معده بکشد .: و کلو نرم کرداند .: و شرابش
 ذات الجنب را سوز دارد .: و درد کلی و مثانه را و درد شش را منفعت
 دهد .: و روغن وی سردست لطیف گرمی و تبش را سوز کُند .:
 و تب را بنشانند و ریش روزگانی را منفعت دارد .: و جون بینی باز افکنی
 و زیر پای بهالی خواب ارد .: و هر صداعی را کی از گرمی و خشکی بوذ
 سوز دارد و کر کسی را سرسام بوذ با مالیحولیا بینی اوی باز افکنند
 و بر سرش نهند با سرکه منفعت دارد نیک .: و نوفل جنین کوید کی
 هر روغنی خوش سازه کی باشد همه غلظتی کی اندر امها بوذ تحلیل کند .:
 و نُضج افکنند .: و جون با داروی دکر بهروری از ان دارو قوت بستانند .:
 و جون باتش بُکداری تیزی آتش بریاید بَهَار بهار را عین البقر
 خوانند .: وی اماسهای سخت را بکشاید جون ازو موم روغن کُشد و قوّه

و مضمضه کنی درد داندان کی از کرمی بُوذ بنشانند. و هر کی ان را بخورد
مستی بر او بدید اید. و اندامهای سست گردد. و کف از دهانش
برون اید. و سرخی اندر چشمش افتد. و چون این علامتها بدید اید
باید کی زود فریاد وی رسند باب انکین و انجیر بخته و بورق تا قی کنند
بذین. پس آنکه شیر دهندش تا بخورد چند بار. و اگر بذین به
نشود با وی ان باید کرد کی با ان کنند کی افیون خورد باشند **بوزیدان**
بوزیدان کرمست اندر درجه دوم. خشکست اندر درجه اول. و اندر
وی رطوبتی فضلیست. بدان رطوبت اندر منی زیاده کند و خلطهای سرد
بلغی را سود کند و لطیف گرداند. و عصب را پاک کند و چون وی را
با کُنکین بخورند نقرس و وجع المفاصل سرد را سود کند. و کرم
نقرس طلا کنند منفعت کند نیک وی را **بَسَباس** بسباس گرم و خشکست
لطیف. و مانند کوز بویاست. و لیکن این لطیف ترست. معده و جگر
ضعیف را قوی کند. و گرم و خشکست اندر درجه دوم. بازها را
براند و بوی دهان خوش گرداند. و چون با روغن بنفشه بینی باز
افکنی صداعی کی از سردی و بازهای غلیظ انکیخته باشد ببرد **بهن**
بهن سرخست و سید. و هر دو کرم و خشکست اندر درجه اول. و
و اندر او رطوبتی فضلیست کی اندر منی بیفزاید. و خفقان کی از سردی
بُوذ ببرد. و دل را قوی گرداند. و شهوه جماع بجنباند. و او بیخ

بلیج سرد و خشکست اندر آخر درجه اول :: معده را قوی شکر داند
 و رُوزشکانی را :: خاصه معای مستقیم را و مقعده را :: و رطوبت معده
 بچیند :: و وی را دباغه کند :: و طبیعت را نرم گرداند :: و استرخای
 معده ببرد برنج کابلی دارویست مُسهل بلغم را ببرد
 و براند :: و خاصیت وی انست کی کرم و حب القرع از شکم بیرون کند ::
 و او کرم و خشکست اندر درجه دوم و رطوبتهای بچیند :: و بلغم
 و سودا را بکند از معده و از مفاصل بَنک بَنک سیاه باشد ::
 و سرخ و سبید و شکر دکن و این همه سرد و خشکست اندر آخر درجه
 سیم :: و بیشتر سبید بکار برند :: و او دیوانگی از از بهر ان باید کمی
 مردم ازو برهیزر کند :: و سیاه و سُرخ بکار نیاید :: و هر دو مردم گشند
 اما سبید چیز است کی اندر او منفعت بسیارست اندر علاج طیبیان ::
 و روغن وی درد گوش را سود کند :: و همه جنسهای مستی آرد و بی
 توان گرداند :: و بترین سیاهست کی کرمش از اندام ببرد بجهله :: و چون
 کرمی بستند مرد بمیرد :: و خواب بر افکند سخت و اصلاح وی تخم
 رازیانه است :: و بهترینش ان بُود کی روشن تر بُود :: شربتی از وی نیم
 درم سنگست :: و چون بکوبند و بر اماسهای نهند کی عظیم درد کند حشش
 ببرد :: و قوتش مانند قوه افیونست و سعال و نزاله را منفعت کند ::
 و خون را کی از جایی همی باز نیستد ببرد :: و چون او را بیزی باب

از روزگانی ببرد. بس از بس ان اب جو بخورد. یا دُوغ کاو ترش شده. و روغن بنفشه را بوی کند. و چیزهای سرد و تر بر سر الاید. و لعاب بزرقطونا بمجلا ب بخورد. و اب نار و جمله تدبیر وی ان کند کی تری آورد. و اندر کوز خاصیتی است طبعی کی وی بازهر بلاذرست. و سعد و رویناس را نیز و نهلد کی دندان سیاه گردد. و مضره بلاذر انست کی دیوانکی ارذ و خون بسوزاند. و اصلاح وی افیونست. و بهتریش سیاه تر و سنگی تر باشد. و شربتی از وی نیم درمسنگست بسد بسد سرد و خشکست اندر آخر درجه اول. وی خون را کی از بر براید سوز دارد. و سنج روزگانی را نیز کی بسوزند. وی را و بشویند. و جلای چشم کند. و بصر تیز گرداند. و دمه بچیند. و هر رطوبت کی اندر زیر طبقهای چشم کرد امده باشد بر جیند. و ریشهای چشم را درست کند. و اثرشان ببرد. و عسر البول را نیز منفعت دهد. هم سوخته و هم شسته بنک فحیر بنک فحیر کرمست و خشک اندر درجهی دوم. معده سرد را قوی کند چون از بیرون بر او طلا گنی یا بخوری. و کر اندر کرمابه بر تن افشانی بوی اندام خوش گرداند. و هر رطوبتی کی اندر زیر پوست باشد بکشد. و خاصیتش آنست کی بلغم را باک کند. و مضرش بشش است. و اصلاحش امله است و بهتریش سُرخ قِام بُود. و شربتی از وی بنج درمسنگست بلیخ

اندر وی غش باشد اگر اندر اب کئی بر سر اب بیستند. و انک بی غش
 باشد سر کندوز بوی اندر زنی یا برک کنندنا و بر آتش بداری آتش گیرد
 و چون غش بُوذ آتش نکیرد. طبعش لطیفست و تحلیلی کُند قوی.
 و بیماریهای بلغمی دیرینه را بکشد. و سنک مثانه خُرَد کُند. و کر زنی
 ابستن نهی شود از جهة سُد بزر بر کیرد ابستن کُرد. و کسی را کی
 خاتق النمر خورده باشد یا افیون. یا فطر سُوذ کُند. چون از وی نیم
 درمسنک با اب جوشیده اندر وی نانخواه بخورَد. و این روغن چشم را
 روشنی یفزاید. و سردی از رحم ببرد. و دردهاش بنشانند. و کوزک
 را بیرون آرد. و ریشهای کست را پاک گردانند. و تمزیج وی نقرس
 سرد را سُوذ دارد بُوس بوش کیهیست کی بکوبند و از وی شافی
 کنند. و اندر رحمهای سرد بکار برند. و او نرمی کُند و سردی نقرس
 کرم را سُوذ کُند و اماسهای کرم را منفعت دهد چون بر وی طلا کنند.
 و او سرد و خشکست اندر آخر درجه اول. بَلَاذُر بلاذر کرم
 و خشکست اندر آخر درجه سیم. فالج و لقوه و نسیان را و هبه علتیهای
 سرد و تر را سُوذ کُند و خون بسوزانند. و وسواس سودای آرد. و جگر
 را زیان کند. و او را با حذر باید خورد. و از غایلتش پرهیز باید کرد
 کی باشد کی سرسام آرد. و مایخولیا و وسواس انکیرد. و علاج وی
 انست کی از پس وی کره و روغن کاو و روغن شیره بخورند. تا سوزندکی

بگذارد. :: جون با سرکه ممزوج کنند و بخورند و روغن بان اثر جراحی را
 کی بر تن بُوذ نرم گرداند. :: تشنج از عصبها ببرد. :: و پیزی را سوز گُند
 جُون با شیطرج بر او طلا کنند. :: و تراکی کی بر اندام بدید اید از
 سرما ان را سوز گُند. :: و طبع او گرمست و نرم. :: همه عصبها را منفعت
 دهد و فالج و لقوه را. :: و سُست شدن عصب را. :: و خاصه نقرس
 سرد را **بَلَسَان** بلسان کرم و خشکست اندر درجهء دوم. :: صرع
 و کثره را سوز گُند مغص و نفخ را ببرد. :: و برابری زهرها کند. :: و سردی
 از جگر و معده و دگر اقرارهای شکم ببرد و کر بزی رزی بر سوزند کی آبستن
 نشود هبی بار کیرد. :: و دانهء وی کرم و خشکست اندر اخر درجهء
 دُوم. :: خلطهای غلیظ را نرم کُند. :: و سر و معده را پاک کند. ::
 و جگر را قوی کند. :: و هر زهری را کی خورد باشند منفعت دهد. ::
 و ضیق النفسی را کی از رطوبت غلیظ خاست بُوذ ببرد نیز و عرق النسارا
 سوز گُند. :: و درد کرده و نفخ را و عسر البول را و رطوبت رحم را پاک کند
 جون بزی بر سوزند. :: و فم رحم را نیز بکشاید. :: و یاری دهد آبستنی را. ::
 و بول و حیض بکشاید. :: و بصر را تیز کند. :: و روغنش کرم و خشکست
 اندر اخر درجهء سیم و هرج تیز بوی تر بُوذ و تازه تر کی اندر او بوی
 ترشی نبُوذ بهتر بود و کر ازو قطرهی بر شیر جکانند شیر را بفسرانند. ::
 و جُون با اب پیامیزند. :: قوامی از وی بدید اید جون قوام شیر. :: و انک

دندان را منفعت کند بُخُورِ مَرِّمَ بخور مریم جراحته را تحلیل کند و خوک
 بکشد. و عصب را کی بر يك دگر افتد نیز بکشد و هر اندامی را کی سخت
 بود نرم گرداند. و چون با انگین اندر چشم کشند اب را نقصان دهد
 و تاریکی ببرد. و چون بینی اندر اچکنند مغز را پاک کند. و صداعی را
 کی از سردی بود ببرد. و چون زنان بزیر بر گیرند کوزك بیفکنند و حیض
 بکشد. و چون بخورند یرقان را بعرق بیرون کشد. و کلف و نمش را
 ببرد. و همه اثرهایی کی بر پوست بود پاکیزه بکند. و بردا الثعلب
نهی موی بر آرد. و طبع اوی کرم و خشکست اندر درجه دوم. بان
 بان را دانه کرم و خشکست اندر درجه دوم. برش و نمش و کلف
 و بهق و ان علتی کی پوست از تن باز کند همه را سود کند. و چون بگویند
 و در سر اغارند و بر پوست طلا کنند. پوست تن را پاکیزه گرداند
 و جلا دهد. و کیموسهای سخت را ببرد. و چون ازو موم روغن.
 سازند اماسهای سخت را نرم کند و بکشد و عصب سخت را نیز نرم
 کند و اثر نشان آبله ببرد. و چون يك مثقال ازو با اب انگین بخورند قی
 بسیار آرد. و اسهال کند بقوة. و بن دندان سخت کند و اندر ضما
 تقرس بکار برند. و اندر ان داروهایی کی از بهر بازکوش امیزند منفعت
 کند. و معده را زیان کارست. و نمش ناخوش کند و روغنی کی از دانه
 وی گیرند طبیعت نرم گرداند. و علتی را کی اندر جگر و سبز بود

کی او سودا را براند بی دَرْدی و قَوْلنج بکشاید کی از باز بُود. و کسی را کی
 عَصَب بر یک دکر افتد بضامد منفعت کند. و نیز شکاف میان انگشتان را
 ضامد کنی سُوذ دارد. و جُون با شکر بخورند برفق اسهال کند. و سودا
 و بلغم را سُوذ دارد. و بسیار مردم وی را اندر سیدبا کنند جُون طبعشان
 خُشک شده باشد. و شربتِ ازو مفرد سه درمسنکست تا چهار. و جُون
 با داروهای دیگر باشد از مثقالیست تا دُو. درمسنک. و گراندر مطبوح
 بپزند از چهار تا پنج درمسنک و یُوخَنّا جنین کویذ کی شربتِ ازو چهار
 قیراطست تا هشت قیراط کی اندر او خطری عظیمست. و خطرش خُرد
 کردن و ساییدن نیز و بروغن کوز معجون کردن ببرد. و مضرش بچکرست
 و وی را اصلاح کثیراست. و بهترش سبز ترست. و بدَلش اندر اسهال
 سودا یک وزن و نیم اوی اقیمونس. و یک وزن نمک نفطی نیز و بعضی
 کویند بدَلش نیم وزن اوی حجر ارمیست و یک وزن اقیمون و سیک وزن
 تُربِذ **بَاذَاوَرْد** باذورد کرم و خشکست اندر درجهء اول. و اسهالی کی
 از قبل ضَعْف معده بُود باز گیرد و خون را کی از بر همی برافتد منفعت
 کند. و جُون بر اماسها ضامد کنی بنشانند و بُخْتَه وی درد دندان را سُوذ
 گُند و تهّای کهن را ببرد. و تُخْمش لطیفست تَشْج را سُوذ کُند و سُد
 افزارهای شکم بکشاید. و زخم گُردم را منفعت دارد جُون بکوبند و بر وی
 نهند و شکم باز گیرد و جُون باب بپزند و ان اب را مضمضه کُند درد

و تشنج را منفعت کند و هر دردی که اندر رحم بود ببرد **بنج انکشت** ..
 بنج انکشت کرمست اندر درجهء سیم .. خشکست اندر درجهء دوم .. لطیفست
 تحلیل کند اماسهای سخت را .. و نفخ بنشانند و باذها براند .. و سدد
 جگر و طحال بکشد .. و زخم هوام را .. منفعت دارد اگر بخورند و کر
 بر کارگاه نهند .. آب پشت را خشک کند .. و دود برکش جنبندگان را
 براند .. و علتهای سبرز را سود کند .. و نیز اقزارهای شکم را .. و چون
 بزنند و اندر آبش نشینند اماسهای رحم را و دردهاش را سود کند .. و رنجگی
 ببرد و زن چون زیر خود بر سوزد شهوتش بنشانند .. و چون ازو سه درمسنک
 با آب سذاب بخوری جمله آب پشت را خشک کند .. و بوی وی نیز شهوت
 ببرد .. و کردو درمسنک ازو با سک انکین بخورند سبرز را منفعت کند ..
 و چون بسرکه بزی و ضماد سبرز کنی سود دارد .. و برکش را بزبان رومی
 فطافیلون گویند .. و بتازی خسته الاوراق گویند .. وی خشکی کند سخت
 و سدد بکشد و باذها براند .. و خاصیتش آنست که ادرار البول و حیض ارد ..
 و شیر بفراید و مضرش اندر روزگانیهاست .. و اصلاحش مصطکیست
 و شربتی ازو چهار درمسنکست و بهترش نیکوتر و روشن ترست **بسنایج**
 از بسایج پرهیز باید کرد .. الا کی ضرورت باشد و بعضی طیبیان چنین
 گویند که باید که وی را استعمال نکند .. نه بضرورت و نه بی ضرورت ..
 کی اندر او خطری عظیمست .. و ان کی فرماید خوردن از جهة آن کوید

و انجا روید کی خورشید بر او کم افتد خلطهای غلیظ را بیرون افکند ..
 چون اندر شش و سینه ان خلط کرد امده باشد .. سنک را خرد کند ..
 و ادرار البول آرد و موی برویاند انجا کی بکار باید چون بسوزند .. و بر
 او طلا کنند با سِک و زیت .. و خوک را بکشاید .. و دملها را سود دارد
 و ناسور را نیز کی در چشم بود .. و او معتدلست بکرمی و سردی
 و لطیفست .. صفرا را اسهال کند .. و شربتی ازو چند مقدار شربتی از
 بنفشه خشک بود .. کی اماس سینه ببرد .. و زیانش بمعده است ..
 و اصلاحش تخم کرفسست .. و شربتی از وی پنج درمسنکست بابونج
 بابونج کرم و خشکست اندر درجه دوم .. و لطیفست و مادها را تحلیل
 کند مسامها را فراخ کند .. و رنجکی از مرد ببرد .. و دردها را ساکن
 کند .. و اماسهای سخت بکشاید و سود نیز و مغز را قوی کند .. و همه
 اندامهای عصبانی را .. و تب را کی از عفونت سودا بود یا از عفونت بلغم
 ببرد .. و چون اندر آب وی نشینند کوزک را از شکم فروز آورد بوقت
 خویش و حیض بکشاید .. و ادرار البول آرد .. و سنک را اندر کلی خرد
 کند .. و اماس جگر ببرد چون بر او طلا کنند .. و نیز روغنش
 کرمست و خشک با عتدال .. سختها را نرم کند و باذها کی اندر اندامها
 ایستاده بود ببرد .. و سبرز را زیان کند .. و اصلاحش کرفسست ..
 و شربتی از وی پنج درمسنک باید .. و روغنش نیز رنجکی ببرد و لرز ..

کرم و خشکست اندر درجه اول :: کسی را کی موی همی بفشانند منفعت کند
 و سیه گرداند و قوی :: و لیکن دیر گوارد :: و خلطی بد انگیزد :: و درد
 طحال را نیکست بُورَق بورق چند گونه است و همه لونها کرم و خشکست
 خارش را منفعت کند :: و سبوسه از سر ببرد :: و اندر او قبضت
 و جلا :: و قوّه قابض اندر اوی اندکست و قوّه جلا بسیار :: و کرمی
 و خشکیش اندر درجه دومست :: و قی انگیزد :: و طبیعت نرم گرداند ::
 و کسی را کی فطر خورده باشد خناقش اسان گرداند :: و کفش ببرد ::
 و پیچیدن روزهها ببرد چون با زیره و انگبین بخورند :: و شکم نرم کند ::
 و باذها براند :: و از بیش ان کی تب خواهد آمد چون بر تن طلا کنند
 تب را منع کند :: و برص را منفعت کند چون بر او طلا کنی :: و چون
 با علك نبطی بکار برند دمل را بپراند :: و رطوبت را از چشم ببرد
 و پاك كُند :: و جلا دهدش و از همه اندامها و سخ ببرد :: و چون
 بخورند كَر و خارش را سود دارد :: و خلطهای غلیظ را لطیف گرداند ::
 و دیسقوردیوس کوید کی غلط گویند دگر طیبیان کی او را در شکم نباید
 گذاشت کی فساد معده آرد :: و قی انگیزد :: الا کسی را کی فطر خورد
 بُود کی او را منفعت کند برسیاوشان برسیاوشان بر سر جاهها و اندر میان
 روزهها :: و بگرفس ماند وی :: و ساقش سیاه بُود و باریک و سُرخ قام ::
 و برکش چون کشنیز بُود :: هم در جاهها روید و هم در روزهها ::

بکننداند. و بصل الفار برابری زهرها کُند. و ابش روشنی چشم تیز
 کُند. و عنصل و بصل الفار. و اصقیل و اصقال این همه یک
 جنسست. و جالینوس چنین گفت کی اگر کسی این بیاز را از بالای
 در خانه بیاویزد اندر آن خانه مار نشود و نه كرك. و بصرع منفعت
 کُند. و کسی را کی طحال بزرگ شده بود نیز. و ربوی کهن مزمن را
 و سعال را جون یا انکین بخورند سود دارد. و جون بریان خورند زیاده
 منی بیش کند. و موی را بهتر برویاند بر دا الثعلب و دا الحیة جون بر او
 طلا کنند. و کرمست اندر درجه سیم. و خشک اندر دوم بطم
بطم کی او را حبة الخضرا گویند. دو نوعست یکی بطم دکر حبة الخضرا
 و هر دو کرم و خشکست اندر درجه دوم. و ترش ترست. و کرمی
 وی کترست. و هر دو منفعت کُند سبزر را. و حیض بکشاید
 و اندر باده زیادت کُند. و اصحاب بلغم و رطوبت را منفعت دهد و روغنش
 لقوه را سود دارد. و همه علت های سرد را. خاصه طحال سخت را کی
 اماش نشانند. و حبة الخضرا شکم بیند و درد سرارد. و هر زهری
 را منفعت کُند ازان گزندگان و برکش جون بر سر کنند موی سردراز
 کُند. و صُغش سینه را نرم کُند و ادرار البول ارد. و برص را منفعت
 کُند. و نیکیست طلای برص را با زنگار. و قوتش از قوه مصطکی
 بیشست. و نامش مناسب خوانند. و او را مصطکی نبطی گویند. و او

و خلطهای غلیظ لطیف گرداند. و گر از جرمش فتیله‌ی بکشد و بزیر
 برگیرند دهانهای بواسیر بکشاید. و خون ازو براند. و چون طلا کنند
 بر بهق وی را ببرد. و کر بر دا الثعلب طلا کنند موی برویاند و لیکن
 بسرکه طلا باید کرد. و چون بخورند شهوت بکشاید و حیض و بول
 نیز. و حفظ کنند گرداند. و عصارش آب را کی اندر چشم شده باشد
 ببرد. و تاریکی چشم را کی از خلطهای غلیظ بود منفعت کند چون
 در چشم کشند. و کر بگویند و بوی کنند عطسه فرار ارد. و کر بر کاز سک
 نهند نه کلب. سوز دارد. و کر بوست باز کنندش و بخورند سعال
 کهن ببرد. و هم جنین کار افعی را کی بر او کنند منفعت دهد نیک.
 و رطوبتی فضلی اندر او است. کی اندر بیه افزاید و باز اندر شکم افکند.
 و بوسه پیاز. تیز ترست کی این دکر پیاز. و او را تلخ پیاز خوانند.
 و کوهی برابری زهرها کند. و زیزی معده قوی گرداند. و شهوت
 بکشاید. و هرج اندر سینه و شش فضول بود بیرون کشد و چون از
 بیرون طلا کنند شکستها را منفعت کند کی گوشت از جای برفت بود یا زک
 بررک افتاد بود. یا استخوان از رده شد باشد. و بیکان از گوشت بکشد و خون
 بیرون آهنبزد. و کر می بیفزاید. و خلطهای غلیظ را لطیف گرداند.
 و بطبع خود غلیظست. و اندر منی افزاید و شهوة انگیزد. و هم جنین
 بحفظ بد بود. و رطوبتها اندر معده بیفزاید. و اب تاختن و غایط

و مطفی است کرما را .. و درشتی را نرم کنند اندر دهان و اندر رُودگانی ..
و بریان کرده اوی استطلاق شکم کی صفرا وی بُوذ یبندد .. لعابش قوّه
کرما و تب بشکند .. و خشکی از زبان و دهان ببرد .. و تبش از معده
ببرد .. و اماسهای کرم را منفعت کند چون ضماد کنند و کرگفته کسی
بخورد غمی بر او افکند و کربی سخت و ضیق النفس و قوّت ببرد و تبش
و هش .. و باشد کی بکشد .. پس ان کی کوفته خورد باشد .. فریادش
بآب گرم رسند و انکبین و شبت .. و بورق و نمک هندی تا قی کنند ..
بس زرده خایه نیم برشت بپلیل و نمک و حلیث بدهندش تا بخورند ..
و شراب صرف قوی از بس ان بخورد کوجک کوجک بصل بصل پنج
نوعست .. شامی .. و نبطی .. و زیزی .. و فار و بلبوس .. دیسقوردیوس
گوید کی همه اجناسش کرمست باز انکیز .. شهوت طعام بکشاید .. و تشنگی
انکیزد و دَرْد سر انکیزد و شکم نرم کنند .. و جون بیزی ادرار البول
ارد .. و او کرمست اندر اخر درجه سیم .. جوهری غلیظ و تیز
با ویست .. جوهری مای گرم .. و جوهر هوای گرم و جون بیفشاری
و ثفلش بیفشانی اندر عصارتش این دو جوهر لطیف بماند .. و ان
دو جوهر غلیظ برود .. و جون پیاز هم چنین بخورند نفخ انکیزد ..
و بسر مسیح چنین گوید کی کرمست اندر سیم درجه و خشکست اندر دوم
درجه .. و اندر وی رطوبتی فضلیست گرم .. و جرمش گرمی کنند ..

و دهن را صافی . و بلغم را ببرد . چشم را جلا دهد . و معده را
منفعت دهد و جگر را نیز . و این تَرَه را بسر حویث مفرح خوانند .
وی همه علتها سرد را سود دارد . و یاری دهد گوارش را . و سدهای
مغز را بکشد . و منش کردا بنشانند . و کرم و خشکست اندر درجه
دوم . و هرج تازه تر بود بهتر بَقْلُهُ الْيَمَانِيَّةِ بقله الیمانیه سُرخ
و زرد بود . سعال را منفعت کند کی از گرمی بود . و شکم نرم کند .
تشنگی بنشانند کی از صفرا خیزد . و سرد و ترست اندر درجه دوم .
و از اسفناخ کرم ترست و رطوبتش از ان وی کرم ترست بَزْرَقُطُونَا
بزرقطونا بهترین ان بود کی اندر بن اب نشیند . و خاصیتش آنست کی
درد نقرس بنشانند . و وجع المفاصل نیز چون باب تر کُنی و با اندکی
سرکه و روغن کُل بر انجای نهی . غله را منفعت کند و حره را نیز
و همه اماس را چون بر او نهی . و چون بخوری باب همه تبشهای تهای
کرم ساکن گرداند و تشنگی سخت را نیز . اما لعابش سرد و ترست از
هش بشدن را منع کند اندر علتهای گرم و تیز . و چون با روغن بنفش
بکار بری شکم نرم کند . و چون با روغن کُل بکار بری تراکهای
بذ را کی اندر رُوذگانی بود سود دارد . و شکم بیندز . شربت از سه
درمسنکست با دو وقیه جلاب . و لعابش شکم نرم کند و جرمش شکم
بیندز خاصه کی بریان کرده بود . و او سرد و ترست اندر درجه سیم .

مزاج باشد باید کی با نعنا و جرجیر و کرفس بازدروج باذروج غذایی
 ردیست :: و معده را زیان کارست و دیرکوار :: و کرمست اندر درجه
 دوم :: و رطوبتی غریب اندر اوست :: و راطا جنین کوید کی کرم و خشکست
 کی تنش گرم و خشکست شکم بیند از ان قبض کی اندر جرمشست ::
 و آبش اطلاق کند از ان رطوبت غلیظ کی اندر اویست :: او نیز چشم
 تاری کند و منی بخوشاند و شیر نیز :: ولیکن قم معده و دل را نیک بود ::
 و دیسقوردیوس کوید کی اندر او منفعت نیست بخوردن :: و اما چون
 طلاکنی تحلیل کند و نضج افکند :: و زخم زنبور را سود دارد چون وی را
 بگویند و سرد بکنند و بر او نهند :: و چون بوی کنی عطسه باز برزد و آبش
 با سرکه و کافور رعاف باز گیرد چون بلیتهی اندر او نهند :: و نفاخت
 از قبل رطوبت کی فضلی اندر اوست :: و چون بخایند و اندر تبش خور
 افکنند از انجا کرمها خیزد :: و هرک این باذرو را بخورد چون کزدم
 وی را بزند زیانش نکند و از درد اشکاه نبود :: و چون عصارش را در بینی
 افکنند رعاف باز گیرد :: خاصه با کافور :: و گریشی اندر او رند زنی و بس
 زیر بر گیرد حیضش برزد :: و طیبیان متفقند کی ان بهتر کش اندر شکم
 نکداری هیچ بازرنجبویه باذرنجبویه ترهی است کرم اندر درجه اول
 لطیفست :: خفقان را کی از سردی خاست بود نیک باشد و ترس برزد
 و دل تنگی کی از سودا بود :: دل را قوی گرداند و جان را خرم کند

تا بالای سینه و تا بین ناف. و ریش رُودگانی را سُوز کند. و حیض
 یبَدَد. و کسی را کی خون از بر هپی بر افتد باز گیرد. و عصارتش بهتر
 و قوی ترست. اندرین علتها. و سوزش و تیزی دردها را ساکن گرداند
 نیز و در کلی و مثانه شهوت جماع ببرد. و قی را بنشانند. و تُخمش
 هم چنین کرمی ساکن گرداند. و سحج را منفعت کند. و او سردست اندر
 درجه دوم. معتدلست میان خشکی و تری. و جُون بر تابه بریان
 کنند خشک شود اندر درجه اول. و طبیعت باز گیرد و تخم بری ازو
 بلغم را اسهال کند با خلطهای غلیظ لزج. و او کرم و خشکست اندر
 درجه دوم. و اما این بقله این تیزی هم بنشانند و اختلاف را کی از زیر
 مردم اید ببرد. لیکن چشم تاریک کنند و شهوت طعام ببرد. و تشنگی
 بنشانند. و همه تنهای صفرای را منفعت کند. و جُون بگویند و اندر اب
 اغارند و اب او بگیرند سعال را کی از گرمی بُوذ ببرد. و تبشی کی اندر
 معده بُوذ نیز و شهوت جماع یبَدَد. و بهترینش آن بُوذ کی رَنک جوبش
 سُرخ قام باشد کی آن سردتر و ترترست. از بهر آن منفعت کند هر
 مادهی را کی بشکم همی ریزد. و سردیی قوی بدید آورد جُون بخورند.
 و جُون بر سرالایند با پست جو صداعی را کی از گرمی بُوذ منفعت کند
 و درد چشم را نیز کی از تبش خاست بُوذ و جُون با روغن کل بکار برند
 صداعی را کی از گرمای خور بُوذ ببرد و همه اماسها را نیز. و هَرک سرد

باشد اندر او چندین غایت نیست . و یوحنا جنین کوید کی باذنجان گرم
 و خشکست اندر درجه دوم . و دلیل کرمی و تیزی اویست . و زبان
 کزیدن . و او خونی انگیزد تیز و با سودا مایل . و کونه روی مردم زشت
 بکند . و کلف انگیزد . و باید کی بشکافند و بآب نمک اندر اغارند
 شباروزی و بس بشویند و پوست ازو باز کنند و بس با گوشت قریه بپزند
 کی مغزش بهتر از بوستش بود و چون بسرکه بپزند سدد جگر و سبرز
 بکشاید . و خاصیتش آنست کی جذام ارذ و سرطان . و بهق و کلف سیاه
 بیدار اورد و اندر همه رگها سدد بیدار ارد . و خون بسوزاند .
 و سودا را نیرو کند . و ازان به نباشد کی نخوری . و چون خوری بسرکه
 بخته خوری . و باذنجان را مزاج مختلفست بر حد تازکی و کهنی هرج
 کهن تر کرم تر و خشک ترست . و انک تازه ترست سرد تر سدد بیدار
 کند . و چون خام خورند دیر بکوارد . و خلطهای قوی غلیظ سودای اندر
 معده بیدار اورد . و چون با گرویه و سرکه بکنند شهوت طعام انگیزد .
 و غذایی است عجب کی ضرر روز بیدار نیاورد الا دیر . و محمد بن زکریا هم
 این کویذ **بَقْلَةُ الْهَبَارِكِ** بقله المبارک را دندان تیزه خوانند و تخم
 پرپن و فرپن نیز . و بتازی معرب بکنند فرخ خوانندش و بقله الحمقا .
 و رجله . جالینوس جنین کوید کی این دندان تیز کند . و ان را کی اندر
 معده تبش بود منفعت کندش کی بخورد خاصه کی بر فم معده طلی کند

برگها بشود بس تبهای محترق انگیزد. و شوخ از بوست تن ببرد و کلف از روی
 و تخمش جلا به کند از جرمش تا بدان جای کی کلیتین را چون سنک اندر
 او باشد بگذارد. و اندر افزارهای شکم فضلهای بد انگیزد و تخمش سرد
 و خشکست اندر درجه اول. و اندروی جریست و چون بس خوری هیضه
 بر انگیزد تا بدان حد کسی بجای زهر کار کند و خربزه شنکیار مانند این
 خربزه است. و لیکن فساد وی کثرتست و هرک بسیار خورد باید کی از بسش سنک
 انکین بخورد. و انک اسراف کرد باشد باید کی از بسش قی کند تا از گزندش
 اینم کارد و باید کی اندر میان دو طعام خورند تا با طعام بیامیزد و بکوارد
 و او ای از جمله آنست کی او طعام را بکوار برد از قبل جلا کی اندر او است
بطیخ الهندی خربزه هندی سرد و ترست تشکی بنشانند و حرارت
 بکاهند. و کسی را کی تبهای تیز صفرا وی باشد سوز کند چون آبش با شکر بخوری
 به کی تش. و اصحاب یرقان را منفعت کند کی از کرمش جگر افتاده بود چون
 آبش با طباشیر و شکر بخورند. و باید کی مردم سرد مزاج وی را نخورد و چون
 بخورد سنک انکین با او بخورد بازنجان بازنجان از دو قوت متضادست
 تالیف کرده. یکی قوت کرم و تیز و لطیفست کی طبیعت را اطلاق کند. و دهان
 را تبش بر انگیزد. و نیز خون را بسوزاند. و دیگر قوت سرد و خشکست
 بر طبع زمین دیرگوار و شکم باز گیرنده. و این اندر جرمش بیشترست.
 و این دو قوت اندر بوستش دیدار ترست. و اما مغز بازنجان چون بتخم نیامد

و نان خورشیت کسی بدو قناعت اقتد . و افروشی است حاضر بی
آتش . و دارو نیست مثانه را . و اشنانست دست جرش الود را . و بوی آهک
از تن ببرد . و کوزه‌ی است حاضر نیندرا کی کوزه نباشد . و گوارشی است
کسی را کی طعام برسر معده او ثقیل بیود . و سرد و ترست اندر درجه
دوم . و قوتش مختلف بود برای شیرینی و ناشیرینی . و ادرار بول آرد .
و ان خلط کی از وی اندر اندام بدید اید خلطی بدست . خاصه کی جنان
بنکوارد کی بیاید . و انک شیرین ترست میل بکرمی بیش دارد . و اندر
او جلاست و قی را معینست . و هرگاه کی فسادی اندر معده بیند با او میل
گند . و معده را بدست . و شکم را نرم کند و نفاخت . و زود از معده
برود و زامعا . و آن کی نرسیده باشد بفساد میل بیش کند خاصه کسی را
کی ان فساد از صفرا بود یا از بلغم . باید کی از بس وی طعام محمود خورند .
و ان کس را کی ان خورد معده پاکیزه باید . و نیز کرم مزاج باید کی
بود . و پس از بس وی سک انکین انکین بخورد یا سک انکین سفرجل .
و کسرا ن کی ان خورد مزاجش سرد باشد باید کی از بس ان زنجبیل مربا
بانبید . یا با خندیقون بخورد . کی منفعت بیش کند مردم بلغمی را و زود تر
از معده برود . و ان کی شیرین تر بود زود تر با صفرا میخته گردد . و این
دگر خربزه کی شیرین نباشد تشنگی بنشانند . و تری کند . و ادرار بول آرد .
و چون بسیار خوری هیضه برانگیزد . و اندر کتاب اغذیه گفته اند کی زود

سَرْد و خُشْکُست اندر آخرِ درجهءِ اوّل . و مقعدهءِ سُست را منفعت دهد
 و قُوّة جون بزیر برگیرند . و زحیر ببرد جون بزنند و اندر آب وی نشینند
 و بَرک وی سَرْدست و قابض سخت قوی خُشکی کند . ریشهای تر را خُشک
 کند جون کوفته بروی باشند . و این سَخْتی و قَبْض کی یاد کردیم اندر
 بوستش بیشتر و جون بزنند و اندر ابش نشینند بواسیر را منفعت کند .
 و رحم را و مقعدهءِ سُست شده را باز جای برد . و اسهال دم ببرد و استطلاق
 مَزْمَن را منفعت دهد **بَبْدَق** جالینوس گوید کی غذای بندق بیش کی غذای
 کوز . و غالب بر جوهرش سردیست بر طبع زمین و اندر او قَبْض
 بیشترست . و کوز دگر جوهر ترست . و جون پوست ازو باز کنی زود از
 معده بروز و باز انگیرد . و بوستش قابضست شکم بیندز . و معده را بدست
 و دیر کوار تر و نفاخ تر از کوزست بقول هندوان . و پاره‌ی سردی اندر اوست .
 و جون بخایی با انجیر یا با خرما یا با انکین و بخوری کزدم کزیده را سود
 دارد . و او را بروی ابلرسا کویند . و او گرم باشد بدرجهءِ اوّل . و تری
 و خشکی اندر وی باعتدالست ازین جهة پاره‌ی دیر بگوارد . و هیجان قی
 کند . و صداع آرد و با زهرها بگوشد جون با انجیر و سَداب و انکین
 بخورند . و راطا گوید کی وی معتدلست بکرمی و سَرْدی و تری و خُشکی
 و اندکی میل بکرمی دارد صفرا انگیرد . و اندر جمله قُوّتش بقُوّة کوز نزدیکست
بَطِیخ در بطیخ ده خصلتست . ریحانست . و تحیتست . و میوه است

بخورند. و طَبِیخَش بهك و برص و اثرهای ضرب ببرد و سَفْعَه و كَر. و
 و جون بخورند سد جگر بکُشاید و ان سُبُرز خاصه کی با شراب و بلبل
 بخورند. و ادرار البول و حیض اَرز نیز و جُون زنان زیر بر گیرند با مَر
 و انگین کُذَك نارسیده را از شکم بیرون اورد. و خُوك را بکُشاید. و جُون
 بانكین و سرکه بخته بُوند همه جَراحت سَخْت را جُون بروی نهند نرم
 گرداند. و جُون بانكین بسرشد و بر کُوفَتَه الایند سُوذ دارد. و عرق
 النصارا مَنفَعَت کُند بَلُوط. بلوط را بروی زبَان لَباسا خوانند و کَوبند وی
 میوه دار ماروست. و جنین شنیدم کی دار مارو يك سال بلوط بار اَرز و يك
 سال مارو. و او بخرمای خُشك سیستانی ماند. و رنکش زرد بُوذ و مَسش
 نرم باشد. و شه بلوط نوعی دکرست از ناحیت آذرباذکان افتد و اران.
 و لیکن او خُوشتر و سُست تر بُوذ. و رنکش سُرخ باشد کَرْد قَام. و تمام کرد
 بُوذ بل کی مَفَرَطَج بُوذ. و شنیدم کی بِشام نیز باشد. و بَرَك بلوط سرد
 و خُشکست اندر درجهء دُوم. جَراحتها را بهم اورد جُون بسایند و بر اوی
 افشانند. و جُفت بَلُوط آن غشاست کی بمیان مغز بَلُوط بُوذ و میان پوستش.
 و این فعلها اندر او قوی ترست و هم جنین مَنفَعَت کُند خون زنان را کی همی
 باز نبرد جُون زیر بر گیرند و ریشهای رودگانی را و خون را کی از بر همی
 برافتد مَنفَعَت دهد و شکم باز گیرد. و رطوبت معده بچیند خَاضَه کی باتش
 برشته باشد. و شه بلوط هم ان فِعْل کُند کی او. و لیکن ضعیف ترست و بلوط

خیزد کی موی سخت سیاه کند . و ترش بلغم اندکیزد و خشکش باز اندکیزد
 سخت . و کر سخت نیک بیزی هم باز کردن از وی بنشود . و چون
 با بوستش بیزی باز زیاده کند . و از معده دیر بشود . و از جهة ان هرك
 وی را بخورد اندر تن خویش بیماری بیند و کسلانی . و اندر سر کرانی آورد
 و باز غلیظ . و چون اندراب کنی تا نرم شود بس بیزی باز کمتر کند .
 و بی انک اندراب اغاری بیزی باز بیش کند و دیرتر بگوارد . و بهترین
 باقلی آنست کی ازو بوست باز کنی و بس بیزی تا سخت نرم شود . بس بیزی
 اندر دیک تا جو خیراب کردد خرد انکه ان را نفخ کمتر بود . خاصه کی
 زیره و دار صینی و بلبل بر او کنی و چون ارد کنی و با روغن باذام یا شیر
 بخت . و شکر محسوکنی کلورا نرم کند و درشتی ازو ببرد . و رطوبت را
 از سینه و از شش بکشد . از جهة ان جلا کی اندر او یست . و چون بوستش
 بیزی بسرکه اصحاب ذرب را و دوسنطاریارا و دق را منفعت کند . و غذای
 باقلی غذایی معتدلت . و کسی کی خواهد کی از مضرت وی سلامت یابد
 و از بازدهاش . بخته باید خورد با صعتر و پلبل و انگیان و زیت . و ان
 وقت خورد کی رسته باشد . و سخت نیک بخته بود . و هر کی خواهد کی
 باقلی تر خورد با نمک و صعتر باید خورد . و از بس آن اندکی زنجبیل
 مربا یا کوارش کهنی بخورد تا مضرت نکند . و باقلی شامی را ترمس
 کوبند . و او کرم و خشکست اندر درجه اول . کرم بکشد چون با سرکه

منفعت دارد. و آبش یاری دهد رطوبت را از سینه و شش برون. افکند. و طلای وی از آردش آماس خایها و بستان را کی اندر او شیر بفسرده بود منفعت کند. و چون بر روی طلی گنی کلف و نمش را ببرد. و جالینوس شویذ معتدلست و لیکن میل بسردی دارد. و نفخ بسیار ارد و سر کران بکند. و اندام شکستن بر افکند. و کلو نرم کند. و جرم وی جلایی اندک کند. و از شکم زود بروذ. و ان خون کی ازو خیزد نه بد خونی باشد. و ازو سدد بدید نیاید. و چون باب بیزند و بیه خوک اندر وی کنند. یا بیه ماکیان یا بیه بط. یا روغن گاو یا روغن کنجد و بر نقرس نهند منفعت کند. و چون آردش بسرکه و انکین بیزند. و بر عصبهایی نهند کی منفسخ شده باشد سوز دارد. و چون ارد وی با بست بر اندام اماس کرفته نهند کی ان اماس از جهة آن بود کی از جایی بیفتاده بود یا ضربی رسید باشد ان را بکشاید. و ضمادی نیگست اماس خایها و بستان را کی با موم روغن کل و اب حی العالم و غب الثعلب امیخته بود و باقلی خشک سرد و خشکست. اندر درجه دوم بنزد بعضی از طبیبان. و باقلی تر سرد و ترست اندر درجه اول. و در باقلی خلاف بسیارست میان طبیبان. و ما دراز نکردیم. و بعضی حکمای هند گویند کی او سرد و خشکست اندر اخر درجه اول. و کل باقلی سرد و ترست. تبش مغز را بنشانند. و چون بر ارزیز بسایند و اندر اقطاب نهند. از وی خضابی

ببرد. و همه ریشهای کهن را کی در چشم بود منفعت کند. و چون ریزهی
 او باب بسرشی و برتابه بسوزی و بس بشویی کتر چشم را ببرد. و او کرم
 و خشکست اندر درجه اول **افیون** افیون عصاره خشخاش سیاهست سرد
 و خشکست اندر آخر درجه سیم. و خدر بر مردم افکند چنان کی همه اندام را
 بخواباند. و سردی اندر اندام مردم از حد ببرد. و تشنج بر افکند.
 و خون اندر اندام بفسراند و بدل وی تخم بنکست. و کوشاسب بر افکند.
 و سردی بکشد. و از بهر این اندامی کی درد کند در دوش بنشانند کی بی
 الشکاه کند آن جای را. و طبیعت باز گیرد. و مقدار آنک او مردم بکشد از
 نیم مثقال تا مثقالیست. و مضرت افیون بقی کردن بروغن شیره یا بزیت
 یا بکاو روغن باز دارند و بحقیهای کرم و سک انگین انگین. و بشراب کهن
 اندر وی دار صینی و بلبل کرده. و بلبل نیز بوی گیرد با دار صینی و تمام تر
 شربتی ازو مثقالیست. و او ای از دو گونه باشد جنسی ازو عصاره خشخاش
 سیاه بود. و دوم از وی عصاره کاهوی کوهی باشد جنین کی کفیم

و شربتی ازو مثقالیست. و او ای از دو گونه باشد جنسی ازو عصاره خشخاش

سیاه بود. و دوم از وی عصاره کاهوی کوهی باشد جنین کی کفیم

و شربتی ازو مثقالیست. و او ای از دو گونه باشد جنسی ازو عصاره خشخاش

سیاه بود. و دوم از وی عصاره کاهوی کوهی باشد جنین کی کفیم

و شربتی ازو مثقالیست. و او ای از دو گونه باشد جنسی ازو عصاره خشخاش

باب

باقلی باقلی ریش روزگانی را سوز کند. و کمی را کی شکم نرم بود بیند

وقی باز گیرد چون بسرکه بیزند و بخورند. و حسوی او سعال و درد سینه را

جلید یا باب برف . و او را اندر آب سرد سخت نشانند . و نیز ما ورد جرعه
 جرعه همی دهندش و نیز آب نار و سیب ترش و شیرین از بس ان انزروت
 انزروت صمغ خاری کوهیست . و طبعش خشک گردنست . و خاصیتش اسهال
 بلغم لزجست . و خون باز گرفتن . و روی را پاک کند چون بر او طلی
 گنی با شیر خر . و نیز درد چشم را منفعت کند بعد از آن کی خشک شد
 باشد اندر شیر خر و سبزه خایه . و بسای خرد و بحریر فرو بیزی و بسبزه
 خایه بمچم اندر گشی . و شربت ازونیم درمسنکست تا درمی . و جالینوس
 گوید کی همه صمغها کرم و خشکست و لیکن بدرجه درجه اند . و این
 انزروت اسهال بلغم کند چون با آب کاو جیله بخوری کی بتازی وی را قرطم
 خوانند . و با آب کرم و شکر . و او کرم و خشکست اندر آخر درجه اول
اسقیل اسقیل بصاد و بسین شاید و اسقال هم چنین گویند و عنصل
 و بصل الفار . و ذکر او کرده اند با بصل اندر باب با ابنوس ابنوس
 چون بر سر اخکراتش نهی بوی خوش ازو بیرون آید . و طبع او گرمست
 و اندر او قبضت . و جلای قوی . و چون بر سنک بسایی باب و اندر چشم
 کشی تم و سبزه از چشم ببرد . و ریشهای کهن را منفعت دارد . و ابله‌های
 کی از سوختن آتش بدید آید بنشانند . و کمر ازو افسانی گنی و بر او شاف
 سرخ و سبز همی سای علاج چشم را سود نیک تر دهد . و سنک را اندر کلی
 و مثانه خرد کند . و خاصیتش آنست کی ان سبزه را کی اندر بیش بینای بود

و خاصیتش اسهال اب زردست . و فضولهای بلغمی از بندوگشاهها و زعصبها
 ببرد و فالج را منفعّت کند . و لقوه و فالج و عرق النسا را و علت های سرد را سوز
 دارد چون با دکر داروها خوری . و یکی شربت ازوشش حبه است
 تا دانکی بعد از آن کی بسایند سوزنی میانجی نه خرد و نه درشت . کی اگر خرد
 سایندهش بسیار رنجها آورد . کسی غمی و پتولی بر مرد افکند . و سرمعه
 بگیرد و خوی سرد آورد . و از کار ببرد مردم را بی هشی باید نیز کی
 با صمغ عربی بکار برند . و کسی را کی مزاج بلغمی بود وی را موافق بود .
 و کسی کی کرم مزاج بود یا خون بر او غالب باشد . و قوی و تناور بود وی را
 زیان کند . و دا الحیه و دا الثعلب را و فالج و لقوه و رعشه و عرق النسا
 و استسقا و سردی را منفعّت کند . و جراحی های را کی بر عصب امد بود چون
 يك جزو ازو با دوا زده جزو موم روغن پیامیزی و بر او نهی سوز دارد .
 و چون کسی را اندر چشم اب امده باشد چون با دکر کچلها اندر چشم کشد
 سوز کند . و بر قول دیسقوردیوس شربتی از وی از دانکی تا دو دانکست
 و چون با روغن باذام شیرین پیامیزند و با کثیرا تیزی از وی ببرد . و کر
 بر زخم هوام کنی منفعّت دارد . و نیز بر کار سگ غیر کلب الکلب .
 و محمد بن زکریا گوید کی این داروی تیز و گرمست . و اسهال او با تبش و با
 کرب بود . پس قوت او را شکستن باید اول بگردد . پس بروغن کل
 و چون این عرضها از مرد برفت بود وی را پست با جلاب بدهند سرد کرده باب

انکینست و این فولس گفت .: و او خوک را نرم کند .: و هر سختی را کی اندر
 بندگشایا بدید اید و نیز اندر سبرز از جهة خلطهای غلیظ لزج .: و بجه را از
 رحم بیرون آورد اگر مرده بود اگر زنده .: و طبیعت را نرم گرداند .: و سبزی
 و تم از چشم ببرد چون در چشم گشند .: و ادرار البول و حیض آرد .: و ربورا
 سود دارد .: و انرا نیز کی نفس دشوار بر آرد .: و همه اماسهای سخت را
 بکشاید .: و خاصیتش اسهال بلغهست .: خداوند استسقارا منفعت کند .:
 و نیز ان را کی سبرزش درد بود .: و خداوند فالج و لقوه را و همه علتهای بلغی را
 سود دارد .: و کرم را اندر شکم بکشد و حب القرع را .: و رطوبت از عمق بدن
 بکشد .: و خار و پیکان بیرون اهنجد .: و هرک از وی نیم مثقال با انکین
 بخورد صرع از وی ببرد .: و نیز هر رطوبتی کی اندر سینه باشد .: و هر درشتی
 کی اندر پلك چشم باشد نرم گرداند چون بمخایند و براو طلا کنند و نیز و غدهها
 و سلع را کی بر تن بدید اید بکشاید .: خاصه کی با زفت بکار برند .: و همه
 خلطها را از بندوگشایا بکشد و مضرت وی بمعده است و بجر .: و اصلاحش
 بیرزدست و بهترینش مادهست هم رنگ موم .: و شربتی از ویك درمسنکست .:
 و وی را برومی امویا خوانند .: و یونانی افاریقون .: و او کرم و خشکست اندر
 درجه دوم **آفریفیون** افریون صمغیست از انواع مازریون و او کرم
 و خشکست اندر درجه سیم باخر .: و سخت تیزست و کُشت خوار .:
 و بهترینش تازه ترست انک صافی تر و زردتر و قوی بوی تر و تیز طعم تر .:

بندی شهوت جماع ببرد. و کسی کی خواب بسیار بیند وی را برهاند. و او
 سرد و خشکست اندر درجه سیم اَشْنَان اَشْنَان چهار جنسست سید و زرد. و
 و سبز و جنسی دگر هندویست. وی را فندق هندی گویند. و نیز حرص
 صینی گویند و رته. و اندر اَشْنَان جلاست تیز. شوخها را ببرد و کَر و کنه
 ببرد. وی کرم و خشکست اندر درجه دوم. و هندی را ذکر کرده آید خود
 اندر باب با از جهة بندق. از انک وی را بندق هندی گویند اَقاقیا اَقاقیا
 دو جنسست. سرخ و سیه سرخ را ازو اندر رُب خشخاش کنند. و این
 هر دو عصاره قرضست ذکرش کرده آید اندر باب قاف با قرض بهم اَذَرَبُوی
اَذَرَبُوی دو جنسست. و او گیاهیست بیخش را عرطنیفه گویند و چون بکوبند
 و ارو گوجکی اندر مطبوح کنند یا اندر مثلث زهرهای قاتل را سود دارد. و زخم
 هوام را. و کر زنی ابستن از وی بزیر بر کیرد کُودک اَرَوی بیفتد. و کر نا ابستن
 باشد و همی دیر ابستن گردد. چون ازو بزیر بر کیرد ابستن شود بیخ و تخم
 و گیاهش همه کرم و خشکست اندر درجه سیم و فالج و لقوهر را سود کند. و اندر
 او تحلیلست. مادهای غلیظ ببرد. و کرمی بسیار کند. و نیز خشکی کند
 کسی را کی اندامش سست شده باشد اَذَرَبُون اَذَرَبُون سه جنسست قوت هر سه
 چون قوۃ اقحوانست. و بهترینش زرد بود. و او کرم و خشکست اندر آخر
 درجه دوم. و اندر او تحلیلست از جهة این اماسهای سخت را به کند چون
 بروغن کاو یا بدیکر روغنهای یامیزی اَشَق اَشَق را بدل و سبخ آشیان زنبور

کنند همی افقی از موی باز دارد. و موی را دراز کنند و دانه وی نباید
 خورد کی بیم باشد کی بکشند. و بهترینش آن بود کی آن دانه نخورند.
 و برگش همه مویها را قوی کند خاصه موی سرانکه کی خشک کنند و بسایند.
 و شراب ترکند و بر سر کنند و او گرمست اندر درجه دوم و خشکست اندر
 درجه اول. و فولس چنین کویذ کی دانه وی بتاب ماند. و مردم اگر از
 آن بخورد بیم مرگ باشد ابریشم چیزی معروفست و بیشترش سوخته
 بکار برند اندر درون کوزهی سر بگرفته پاکیزه. و او دل خرم کند و تن را
 فربه. و بلغم را بچیند. و چشم را روشن کرداند چون در چشم کشی.
 و او کرم و خشکست اندر درجه اول **اسفیداج** اسفیداج را اصل از ارزین
 کنند و بهتر سباهانی باشد آنک سبیدتر بود. و سرد و خشک است. ریشه را
 خشک کند چون بر او طلی کنند. و درد چشم را منفعت کند چون با داروهای
 چشم بیامیزند. و ریشههای چشم را برسانند. و کی بر اماسهای گرم طلا
 کنند تبش وی بنشانند و همه چیزهایی را کی از چشم بر جهد منفعت دارد.
 و تراك مقعده را بهم فراز آرد. و سرد و خشکست اندر درجه دوم **آبار**
 آبار سوخته قوی ترست. و خشکی و تیزی کند. و چون بشویند تیزی از وی
 بشود و خشکی بماند. و او دارویست کی همه ریشههای بذرا منفعت کند خاصه
 مر ریشههای چشم را کی رطوبتها از وی بچیند. و گوشت فراز آرد و فراهم بندد
 و آن ریشهها کی بر طبقه قرنی بود آنرا بهتر باشد و کر باری از وی بر میان بشت

اقرار شکم را قوی گردانند. و بوی دهن خوش کند. و طبیعت باز گیرد. و بوی خوش دهد و بدل وی قرفه است. و کرمست اندر درجه دوم و خشک اندر درجه اول اسفنج ابر اسفنج ابر. بزنبرور اشیان ماند. و سُرخ قامست گردشکون. دیسقوردیوس گویند کی ان جانوریست آبی. چون بمیرد دریا مر او را بیرون اندازد. و عامه جنین گویند کی آن ابرست مرده. و بر سر کوه افتد. و چون سوخته شود قوتش قوی گردد و تیز. و تحلیل کنند و بکار برند جایگاهی کی خون بکشاده بود از شکم یا از جراحت خاصه کی اندر زفت بیاغارند و آتش اندر او زنند. و اسفنج تازه چون در سرکه زنی و بر جراحت نهی خون بچکاند از خشکی کمی فرو گیرد و او گرمست و خشک اندر درجه اول. ارادرخت ارادرخت را بتازی شیشیان خوانند. و او داروی معروفست و ازو گل و برگ و دانه بکار برند. گلگون باشد و پوستش چون لیمو باشد. اندر باغها و بوستانها یابند. و کر اطراف جوبش بکوبی و بیفشاری اش با انکین بسرشی برابری زهرهای قاتل کنند و بوست این دار چون با شاه تره و هلیله بزنند و صافی گردانند و بخورند تبهای بلغمی را سود دارد. و بدلش برگ شاه دانه است سدهای سررا نیک باشد. و موی دراز کند. و میوه وی مر معده را زیان کند. و باشد کی بکشد. و بهترینش آن بود کی تلخ تر بود. و مزاجش گرم و خشکست عصارتش نیز زهرها را سود کند چون با انکین یا با میبخته بخوری. و چون بکوبند و اندر میان موی

اُکْت مکت اُکْت مکت مانند خایه کنجشکست :: و جُون سَنکی است
 و بعضی گویند او میوه اُم عیلا نَسْت :: وی زادن را آسان گردانند جُون بر ران زن
 ابستن بندی :: و قوتش نزدیک قُوّة فاوَنیا سْت :: و جُون بآب بسایند
 و بر اندام طلا کنند بخار سودا از آنجا برانگیرند :: و کرم و خشکست اندر درجه
 دوم و بهتر اوی هندو یست :: و هم آن فعل گُند کی فاوَنیا :: و منفعتی کند
 اصحاب بواسیر را نیک اَنهْد اَنهْد سُرمه است و او سَنکی هَسْت گران ::
 و بهترینش آن بود کی سَنک خارا اندر او کم بُوذ و جُون بشکنی بَرَق زَنَد ::
 و او سرد سْت و اندر او قَبْض سْت :: و بکرمی و رطوبتی کی چشم را تعریض گُند
 سُوذ دارد جُون اندر وی گشی :: و دمه را بکشد و ریشهای زشت چشم را بآک
 کند و جُون با پیه کُرن طلا کنی بر جایی از تن کی آتش بسوخت باشد منفعت
 دارد :: و کر زنی آن را بخورد باب خون حیضش باز گیرد :: و هم جُنین رُعاف
 باز گیرد جُون آن خون از غشاهای سر آید و از اقرار مَغْز :: و بصرا قوی
 گرداند :: و اشک را ببرد و هر رطوبتی و کرمی کی اندر چشم بُوذ بکشد ::
 و اماسهای گرم بنشانند اَطْطَط اَطْطَط دانهی است جُون فَنْدُق هندی و قوتش
 بقوت بوزیدان ماند و او تخم نیلوفر هندی سْت :: و کَر دَسْت جُون فَنْدُق
 هندی :: و بدل او بوزیدان سْت :: وی بَهک سیاه را منفعت گُند :: و اندر آب
 پُشت بیفزاید :: و او کَر مَسْت اندر درجه دوم و تر سْت اندر اوّل اَرْمَاک
 اَرْمَاک پوست جوی سْت و او بقرقه مَاند :: و بهترینش از یمن آورند :: وی

اضطرك جنسی است از میعه ذکر وئی کرده اندر باب میم

اظفار الطیب اظفار الطیب دو جنسست پارسی و هندوی :: و او جزیست

بناخن ماند ولیکن از ناخن بزرگ ترست از دریا برارند :: و کویندگی ان جنسیست

کی از ماس ماهی خیزد :: و اندر دریای هندوستان یابند :: و باشد کی

بساحل یمن و نیز بدریای بصره یابند :: و بیشتر ببحرین یابند و آن بهترست کی

ببحرین یابند :: و از بس ان کی ببحرین یابند مکی بهست و مکی از جدّه خیزد

کی ساحل مکه است :: و ان دون انست کی از بحرین خیزد و لوش بسرخ

باز رند :: و کویند آن بشیزهایست کی از پشت ماس ماهی خیزد :: و او کرم

و خشکست اندر درجه دوم و لطیفست :: و گر زیر زن برسوزند هر وقتی کی

بوذ حیضش فراز ارد :: و اندراوی اندکی قبضست :: و چون بسایند و بر ریش

ترکنند سود دارد :: و کر وزن در مسنکی تا مثقالی از وی بخورند با شراب سنک را

در خایه بکذارند :: و اب تاختن انگیزد :: و کر بر مقعدهی افشانند مرطوب

رطوبت را نشف کند :: و شرح را قوی گرداند :: و او را پیارسی ناخن پریان

کویند **الهامس** الماس سنکست و با بکینه بغدادی ماند :: و زرد و سیدست

و سیدش بهترست :: و هر چون کی باشد سه سو باشد :: و همه سنکهارا قهر

کند :: و ضد او سربست و جوب عشر و اندر او جلاست :: دندانهارا سید

کند و روشن :: و سردست و خشک اندر اخر درجه سیم :: و او جنسیست

از زهرها و کاراوی اندر جگرست :: و کل مختوم مضرت او بگرداند

نیز کی اندر رحم بود. و چون نیک بگویند با نمک و با سک انکین جنان کی
 اقیمون کوبند بلغم و سودارا براند و لیکن اندکی کمرانی سر آورد. و
ابهل اهل سرو کوهیست. و با سرو اورا خود یاد کنیم اندر باب سین. و
آذان الفار آذان الفار جنسی است از مرزنکوش و اورا نیز اندر باب میم یاد
 کنیم با مرزنکوش ایرسا ایرسا بیخ سوسن آسمان کونست و اورا نیز اندر
 باب سین یاد کنیم افلنجه افلنجه کشت زنجی است. و اونیاتی ضعیفست
 و جوش جون خوب اسارونست و نیز باریک تر. و تخمش جون تخم کشت
 بریست و خوش بویست اقرار شکم را قوی بکند. و رطوبتها را تحلیل کند. و
 و اندراوی اندک مایه قبضت. و کرم و خشکست اندر درجه دوم. و از
 زنکستان ارندش. و جگر و معده سرد را قوی کند. و اندر جمله طیبها زنان
 بکار برند. و اندر طبخ بان بکار برند نیز. اصابع الصفر اصابع
 الصفر مانده دست مرد مست و هم چند دست مرد مست. و رنگش میان
 سید و زردست. و سختست و اندر طعمش اندکی حلاوتست. و بسورنجان
 ماند طعمش. و بدل وی هزار جشان باشد. و چهار دانک از وزن درمیش
 سعد. و اما پنج انگشت چیزی دگرست و اورا قعد خوانند بتازی
 و این جذ از انست. و این لطیفست و تحلیل کند و علت های سرد را کی اندر
 اندام عصبانی بود منفعت دارد و کرم و خشکست اندر درجه دوم. و
 و زهرها را سود کند و زخم هوام را. و ان را کی کوزکش از شکم بشود منفعت کند

او بخوری رطوبتهای مجتمع از تن بکشد. و کسی را کی مقعده بیرون آمد باشد
 سود دارد. و روغنش خشکیها را کی اندر سر بوزد منفعت کند. و مرد رنجها را
 رنجی بنشانند اندر تن اَكْلِيلُ الْهَلِكِ اکیلل الملک را بهترینش تازهترینست
 آن کی بتخم آمد باشد و رنگ زرد کرده. و او هفت جنسست بهترینش آنست کی
 صورتش صورة ماهيك شبه است. تحلیل کند و بپزد و رمهارا. و هر ورم را کی
 اندر اندام عصبانی بوزد به منفعت دهد. و اندر اوی اندکی قبضت صی
 اندامها را قوی گرداند. و براندن فضولهای کی اندر تن بوزد طبع را یاری کند
 و کرم و خشکست اندر درجه اول اول درجه و لطیفست. اَقْحَوَان اقحوان
 کرم و خشکست اندر درجه دومین و لطیفست. و فضولهایی را کی اندر
 مغز باشد بکشد. و فعلش قریبست بفعل بابونه. و او را ببارسی کافور
 بوی خوانند. و بابونه جنسی است از وی. و او سدها را بکشد. و
 و اماسهای سرد را بنشانند. و بول و خون حیض را بکشد. و سنک را اندر
 زهار بترکاند. و کلی و مثانه را پاک بکند. و معده را خوش گرداند
 و شهوت طعام ارزد. و روغنش گرمست جراحتهارا موافقت کی بر عضل
 بوزد. و عصب بر عصب افتاده را سود دارد چون پشی اندر او زنی و بران
 جای جگانی. و خوی بسیار ارزد. و نیزاب تاختن و حیض فراوان
 کرداند چون بزیر برگیری. و اماس مقعده کرم را منفعت کند.
 و اماسهای سخت را اندر رحم بکشد چون بزیر برگیرند و همه اماس بلغهی را

گوز یا از صنوبر .. و هر کرمی کی اندر جایهای ضعیف بُوذ چون دو خایه
 و گشها همه را سوز دارد .. و درد جکرا نیز .. و اندر رحم سُدَد بکُشاید چون
 باب بیزند و زن اندر وی نشیند .. و هر اماس سَمَت کی اندر رحم باشد
 بنشانند و منش کردا نیز .. و حیض او رَد و چون بسرکه بیزند و بر جای طحال
 نهند منفعت کُند .. و شرابی را کی از وی اندر کُند کوشاسی گران اَرَد ..
 و طَبِیخش همه دردهای رحم را منفعت کُند چون زن اندر ان اب کرم نشیند ..
 و چون بر بَغْل مالی کُوفته کُردَه و بر خایها و بر بُن کُوش ضعیف شُدَه همه را
 قُوت باز دهد .. و خاصیت دارد بنقرس کُشادن و وجع المفاصل و عرق
 النسا .. و مضرتش بدو ساقست .. و اصلاحش خولنجانست و بهترینش
 سید ترست و تیزبوی تر .. و شربتی ازو در مسنکست **اذخِر** اذخر
 سرخ بُوذ و سبز نیز .. و کُش و بیخش استعمال کُند .. و منفعتش انست
 کی مضرّت زهرها باز دارد و مضرتش اندر رُودهاست .. و اصلاحش
 حماماست .. و بهترینش دشتی است فُقاح دشتی .. و شربتی ازو دو
 در مسنکست و بهترش تازه ترست آن کی سُرَخ قام باشد و زبان بکُزد چون
 بجشی .. و کرم و خشکست اندر میان درجه اول .. و اندر او قبضست اندکی
 و لطیفست نیز .. و ازین قبل ادرار البول و حیض اَرَد .. و اماس جکر
 و معدّه را منفعت کُند .. و فقاخس خُون را کی از بر براید باز دارد و چون
 بوی بسیار باز شمیری سر را کُرد و خُواب او رَد نیز و چون شیرده

شهوت جماع را برانگیزد عظیم . و انج اندر سینه باشد از رطوبتهای غلیظ بدهان
 براندازد . و خام را براند و تن وی گرم و خشکست اندر درجه سیم اندر
 میانه . و اگر کسی وی را بخورد هم ان افتدش کی ان را افتد کی عنصل خورد
 بود بس این را هم ان علاج باید کرد کی ان را . و باشد کی از وسعال
 آرد . و سعالی برنج . بس علاجش بماشعیر و جلاب باید کردن و ان
 داروهای کی سعال بنشانند . و باشد کی روذگانی را ریش کند . بس باید کی
 شیر بنخته بخورند آهن سرخ تافته اندر ان شیر افکند و سفوف بدور .
 و غذای وی زرده خایه دهند . و درک علاجهایی کی اندر باب قروح امعا
 گفته است . و سنان ثابت کویذ کی مغز تخم انجره کرم و نرمست .
 و خاصیتش اسهال بلغهست و اب زرد . و شربتی ازو مفرد نیم مثقالست
 باب کرم یا باب انکین اشنه اشنه بروعی زبان برواه بود . و توفه نیز
 و دواخ و قشا . و بسریانی ششا خوانندش . و بتازی اشنه و بیاری کروش
 بانه . و دوالک . و کرباسو . و او گرمست و خشک اندر اول درجه
 اول . و اندراو طیبیان مختلف گشتند بعضی کویند سرد و خشکست اندر اول
 درجه اول . و ان درست ترکی کرم و خشکست اندر اول درجه اول .
 از جهة خوش بوییش کی بوی خوش را میل بحرارت بیشتر بود کی بسردی .
 و اندر او تحلیست و تلطیف و قبض . و قی باز کپزد و معده را قوی
 کرداند . و سنک اندر مثانه خرد کند خاصه انک از بلوط گرفته باشند یا از

و سُبُرْزرا بُکَشايد و اَماسش بَنَشايد . و هَر دُورا قُوی کَرَدانَد . اَکَر عِلت از
 سَردي بُوَد . و رَحِم را بَاک کَنَد . و اَدِرا ر بُول و حِيض اُورَد و اَسارون
 ناردِن نَبطی اَست . و بَربان سُرِيانی . ويرا کويند اُورا و طَبَع و قُوتش
 نَزديکست بَطَع وَج . و کَرَم و خُشکست اندر اُول درجَه سِیم . و جالینوس
 و ديسقُورديوس کويند کي اَسارون جُون نِيک بَکوبی و هفت مَثقال از وی
 با انکین بَخُوری بَلغم و سُودارا از تَن برانَد و اَسْتِقاَرَا مَنفَعَت کَنَد . و هَر عِلتی
 سَرْد کي اندر عَصَبهای مَرَدَم بُوَد اَن را سُود دارد . و جَلا دَهَد و اَطيف کَرَدانَد
 اَن غَلظتی را کي اندر طَبَقَه قَرَنی بَاشَد و حِيض اَرَد . و تَهايی را کي از صَفرا
 و بَلغم بَاشَد مَنفَعَت کُنَد و اَماس سَخْت را کي اندر جَکَر و مَعْدَه بَاشَد جُون
 از بَیرون طَلی کُنی نِيک بَاشَد **اَنجَرَه** اَنجَرَه را تُخْمش بَکار دارَنَد . و تُخْمش
 بَتُخْم قَنَب مانَد و لیکِن هَم جُنان کِرَد نَباشَد بَل جُون عَدَس خُرد بَاشَد و اُورا
 بَرومی قَرصیناا خوانَنَد . و بَیونانی قَرُوص . و بَتاری اَنجَرَه و پِيارسی
 کَرَنه . و بَرومی اَفلايوس خوانَنَد نِيز و اَفلايا . و بَسْريانی اَنبَاثُورا .
 و سوسَرخون . و اَو شَکَر مَسْت اندر اُول درجَه سِیم و خُشکست اندر مِیان
 درجَه اُول . و اندر اَو تَلطيف و تَحليلست از قَبْل این اَماسهای سَخْت را نَرم
 کُنَد اندر بَس کُوش . و اندر اَوی نَفخی اَست کي بَذان نَفخ اندر شَهوة جِماع
 زیادَه کُنَد . جُون بَا مَثَلث بَخُورَنَد يَعمی سِیم کي پُختَه . و جُون بَکُوبَنَد
 و بَر خُورَدَه فَشاَنَد سُود دارد . و جُون در خايَه نِیم بَرِشت کُنَد و بَخُورَنَد

از بالای بیفتد چند دانک سَنکی و نیم با شراب انکین بخورد چون مرد تب کیر
 نباشد یا کرم مزاج .. و جالینوس جنین کوید کی اغاریقون دارو بیرانست ..
 برفق اسهال کند .. و صفرا و سودارا از تن بیارد و بلغم را نبرد .. و بدرقه
 باشد نیز با داروها تا باقصای تن برساند شان .. و مضرت زهرها و داروهای
 قتال کم بکند .. وادرار البول آرد و ان حیض .. و کرم و خشکست وی اندر اول
 درجهء سیم .. و جاطک هندی کوید کی سدد بکشاید خاصه از جگر و ربورا
 و صرع را نیک بُود .. و نیز خلطهای غلیظ و مختلف را اسهال کند .. و شربتش
 از چهار دانک تا مثقالیست .. و اصلاح اوی از ان به نیست کی نیک تر جنس
 وی را طلب کنی .. و نیک ترینش سبید ترین و تازه ترینست .. و کسی کی
 از مضرت وی ترسد بسک انکین بناید سرشت .. و بهایل جنین کوید کی
 صفرا و سودا و بلغم محترق را اسهال کند .. و ضرر زهرها کم بکند چون
 با معجونهای بزرگ بیامیزند .. و کر هم جنین کسی را کی زهر خورده بُود بدهند
 منفعت کند نیک اسارون اسارون دو جنسست سیاه و سبید و بدلش
 خولجانست و منفعتش آنست کی سدد کشاید و مغز را پاک کند .. و مثانه را
 زیان کند و اصلاحش مصطکی است .. و هرج سیاه تر و درازتر باشد بهتر بُود ..
 و شربتی ازویک درمسنکست .. و دیسقوردیوس کوید کی بدلش وج است
 با نیم وزن او ناردین .. و فوولس کوید بدل وی افستین بُود .. و هرج جوبش
 باریک تر بهتر بُود و خوش بوی تر و چون بزبان باز زنی تیز بُود و سدد جگر

اب را صافی گردانند و بخورند. و او کرم و خشکست اندر آخر درجهء دوم
اسطوخودوس اسطوخودوس کرم و خشکست اندر اول درجهء دوم.
 و منفعتش آنست کی کرم را در شکم بکشد. و شوصه را منفعت کند. و عضلها را
 زیان کند و اصلاح وی زوفره است. و سودا را اسهال کند. و سدد
 بکشد و پوست مردم را جلا دهد. و مادهای غلیظ را لطیف گرداند و بناورهارا
 بپزاند. و اندر اوی اندکی قبضت بدان قبض اقزارهای شکم را قوی
 گرداند. و سودایی کی اندر مغز شده باشد از انجا بکشد. و صرع را نیز
 منفعت کند. و شربتی از او از دو درمسک تا سه است. و بلغم را نیز
 ببرد. و مالینخولیا را سود دارد چون بدو بسیار اسهال کنند اغاریقون
 اغاریقون دو جنسست نر و ماده. و ماده بهتر و شربتی از او چهار دانگ باشد
 تا یک مثقال. و با سک انکین بکار آید و کرم و خشکست اندر آخر درجهء دوم.
 بلغم لزج را اسهال کند و معده را زیان کند. و اصلاحش کثیر است و بدش
 هم وزن وی تربدست و سیک وزن اقیمون و ده یک خربق و اغاریقون نوعیست
 از فطر گوهی و محمد بن زکریا جنین گفت کی بدش نیم وزن وی فریونست.
 و او سدد جگر و سبرز را بکشد. و زخم مردم را منفعت کند چون مقدار یک
 درم با شراب فمروج بخورند. و صرع را و تبهای را کی از خلط سرد و غلیظ
 افتاده بود منفعت کند. و یرقان را کی از سدد کبد افتاد بود. و وجع المفاصل را
 کی از خام و مادهای محترق غلیظ خاست باشد سود دارد. و نیز گسی را کی

او مالند و هم جنین سختی جگر و معده را منفعت کند. و اندر تقویه معده
 بدل وی شیخ ارمنی است. و اندر سدد گشادن بدالش چند يك. هم سنك
 و نیم وی اسارونست و يك سنك هلیله سیاه. و شربتی از و اندر مطبوخ پنج
 درمسنكست. و از عصارتش يك مثقال. و روغنش گرم و خشکست اندر میانه
 درجه دوم. و اندامهای سرد شده را کرم گرداند و قوه دهد. و هم
 جنین معده را قوی گرداند. و سد را از جگر بکشد **افتیون** **افتیون**
 دو جنسست کوهی و نبطی. و بهترینش رومیست کلگون و تیزبوی و تلخ طعم.
 و خاصیتش اسهال سوداست. و لیکن طبعی دارد کی غم عرضی در طبع ارز.
 و تشنگی کند. و جذ از ان کی بروغن بازام شیرین فراز گرفته بود نشاید
 خوردن. و نیک بیاید گوشتن. و هرك صفرای بود او را نسازد. او را از کار
 ببرد و تاسه آردش و پتول. و ان گس را منفعت کند کی برا و سواس سودا
 غالب شد باشد و ان را کی خون در تن سوخته بود. و گهلان و بیران را
 شاید. شربتی از و مفرد از دو درمسنك تا سه است. و اندر مطبوخ از پنج
 تاده درمسنكست. و بدل وی باسهال سودا اندر هم سنك وی غزوتست.
 و جالینوس گوید کی بدالش يك هم وزن وی تربذست. و سیک و زرش حاشا
 و نشاید کی با دگر داروها از اول کار بیزند. لیکن باید کی داروها نخست پخته
 بود. پس او را بر ان داروها افکنند و اندر هم وقت از آتش فرو گیرند
 و بگذارند تا سرد شود. پس اندك اندك او را اندر آب بدست بزنند. و آن

و سیه نزدیکست .: معده را قوی گرداند و روذگانی را پاك كُند .: و مقعده
سُست شده را قوّه دهد و بواسیر را سوز دارد .: و بَن موی را سَخت گرداند .:
و افتهارا از وی دور كُند و جُون با هلیله و بليله از وی معجُون كُند کی معروف
اطریفست منفعتی عظیم دهد بیماریهای سودا و بلغم را و ضعیفی تن را .: و گونه
نیکو گرداند .: و موی سیه كُند و بعضی طبیبان اندر دقترها خوانده اند جنسی
از امله را کی سیر املج نبشته بُوذ ایشان مُصَحَف شیر املج بخواندند و بنداشتند
کی ان شیر املج است کی اندر شیر اغشته بُوذ و این از ایشان خطا بُوذ کی نام
ان خود سیر املجست بسین و این بزبان هندی گفته است .: و معنی این آنست
کی املج بی استخوان و مِن انجای کی ان رُوید حاضر ادم و دیدم افسنتین
افسنتین رومی و نبطیست و هندی .: و بهترینش رومیست اقريطی .: وی کلی را
مضرت كُند و اصلاحش ایسونست .: و او گرم و خشكست اندر آخر درجه دوم .:
صفرا را برفق براند و اذرار البول آرذ .: و جگر را قوی گرداند و سدد بكشاید
و تبهای دیرینه را منفعت كُند .: و از یرقان برهاند .: و عصارتش قوی تر از
بركش باسهال کردن .: و همه تبهارا منفعت كُند و هر فضلی کی از صفرا و سودا
خیزد از معده و رگها بیرون كُند .: و جُون ان نیابند بدل آن جعده بُوذ .:
و هر خلط مری کی اندر معده و روذگانها بُوذ باسهال براند .: و زنان را حیض
بیشزاید .: و ان خلطهای کی اندر رگها بُوذ باب تاختن براند .: و اماس و سخی
سبزر را منفعت كُند جُون بسایند و بتین اغشته اندر سرکه اغارند و بطلا بر جای

یکی را آسته بُود و یکی را نَبُود. و او را هندی خوانند. و قوتش بکابلی نزدیکست
 و فعلش هم چنان لیکن فعل بر سودا بیشتر کند. و هر آن کس کی خواهد
 کی هلیله خورد از جهة این علتها کی گفتیم بر کونا کون باید خورد. یکی کونه
 آنست کی مفرد تنها با شکر و ترنجبین باید خوردن. و چون با شکر و ترنجبین
 خورند نیز باشد کی کوفته باید خورد با دو جندان شکر. و از بس آن اب کرم
 باید خوردن. و باشد کی اندر آب کرم اغشته خورند. و مقدار شربتی از هلیله
 زرد بدین صفت کی گفتیم از سه درمسنکست تا هفت. و از کابلی و سیاه از سه
 درمسنک تا پنج درمسنکست و دگر کونه آنست کی اندر آب اغارند بس از آن کی
 بکوفت باشند و اندر آب کرم اغارند با شکر. و مقدار شربتی از زرد بدین کونه
 کی گفتیم از ده درمسنکست تا پانزده با بیست درمسنک شکر. و از کابلی
 و هندی از هفت درمسنک تا ده بیش نباید. و باید کی مردم داند کی هلیله
 چون خورد باشد بدین صفت از بس آنک اسهال کرد باشد خشکی آورد طبیعت
 را. و آن کی خواهد کی اندر مطبوخ کند. هلیله زرد از ده تا پانزده
 درمسنکست. و از کابلی و سیاه از پنج تا هفت درمسنک. و این فضل زیاده
 و نقصان بر آن کردز کی کسی را علت قوی تر یا کتر باشد. بر مقدار علت پس
 زیاده و نقصان همی افتد **آملج** آمله دو جنسست با آسته و بی آسته. و بهترین
 اوی بی استخوانست و فاضل ترین جنش آنست کی اشهب باشد و کران سنک
 و سخت. و او سرد و خشکست اندر آخر درجه اول. و فعلش بهلیله کابلی

بینی نهی رُغاف ببرد و جُون بسایی و بران بثرها باشی کی از اندام گودکان بر
 جهد ان را خُشک کُرداند. و کر اندر کرما به برتن طلا کنند عرق را منع
 کنند و رطوبتهای فضلی را از تن بکشند. و دانه اش قابضست سحج را منفعت
 کند. و اسهال و خون را کی از زیر رُود ببرد. و نیز ریشهارا کی اندر دُرُون تن
 باشد بهتر کند. و رُبش اسهال ببرد و معده قوی گرداند. و کسی را منفعت
 دارد کی هم اسهال باشدش و هم سُعال. و ان را کی از سینه و شش خون بکلو
 همی برافتد سود کند. و جُون با شراب بخوری تبش مثانه را نیک بُود.
 و کشتن رتیلارا سود دارد. و روغنش کرمی سررا نیک بُود و موی را قوی
 گرداند و برویاند و سیاه گرداند. و جُون با برك خود وی را بیامیزی
 و بران شکافتهای نهی کی بران اندر بُود نیک باشد و مضرّت دانه وی
 انست کی اندکی صداع آرد. و هرك وی خواهد کی ان صداع نیارد
 اصلاح ان انیسون بُود. و نیک شربت از رُبش ده درمنگست اَهْلِيلَج
 هلیله سه جنسست یکی زرد و آن سرد و خشکست اندر اخر درجه دوم
 و اندر او تلخیصت جنانك ان طلخی اندکی حرارت آرد و صفرا را بقبض و عصر
 زیر براند. و دوم هلیله کابلیست و مزاجش سرد و خشکست اندر میانه درجه
 دوم. و اندر او نیز کرمیست ولیکن کرمی او کُترست از ان زرد. و خاصیتش
 اسهال سودا و بَلْغَمست. و رطوبت از معده بچیند. و نیز صفرا را اسهال کند
 ولیکن ضعیف کند ان اسهال. سیمین هلیله سیاهست و او نیز دو گونه است.

بگوار برز و شهوت بکُشاید .: معده را باک کُند .: و جرمش دیر کوارنده ست .:
 و معده را بدست .: و انجذاز و پوست و بیخس هر سه کرم و خشکست اندر
 درجه دوم .: و برگش سرخسی بهتر بود .: و هرج کوجک تر و سیه تر .:
 وی خوک را بکُشاید چون بکوبند و با موم روغن براو طالی کنند .: و هم چنین
 اثرهایی کی بر روی بود ببرد .: و عرق النسارا سخت سوز دارد چون با زیت
 براو طلاکنی یا باروغن سوسن .: و چون بر نان افکنند نان را زود بگوار ببرد
 ولیکن خشکی کُند .: و باز شکم را ناخوشی ببرد و سسالیوس بهتر از اقریطی
 بود .: و او کرم و خشکست اندر میان درجه دوم .: و این سسالیوس صرع را
 سوز دارد و ربورا و انتصاب نفس را و نفخ شکم را .: و زاذن بر زنان اسان
 کرداند و طعام بگوار ببرد و اب تاختن بسیار انگیزد انیسون انیسون رومی باشد
 و نبطی .: و او جنسی است از جنسهای رازیانه و ذکرش اندر باب را خود کرده
 اید آش مورد دو جنست دشتی و بُستانی .: دشتی را نام مورد اسفرم
 خوانند و برگش بزرگ تر بود کی این دکر را .: و دانه اش سید بود .: و او
 کرم و خشکست اندر درجه اول و لطیفست .: صرع را منفعت کُند .: و هر
 علتی را کی اندر مغز بود از رطوبت .: و جگر و معده را قوی کرداند .:
 و بازهارا براند .: و مورد بستانی این موردست خود کی معروفست .: و اب
 برك این بستانی را چون رگویی اندر وی آغاری و بر جای معده نهی معده
 را قوی گرداند .: و طبیعت باز کیرد .: و کر قتیلهی اندر اوی آغاری و اندر

این همه منفعت کند کسی را کی شکران خورده بود. و هران چیز را کی
 انفحه خرکوش سود کند این همه نیز سود کند و انفحه چیزی کی جز اینست
 کی گفتیم نا بکارست و نه مستعمل و انجا کی ان جنس را ذکر کنیم ان ذکر نیز
 کرده اید بتمام **اسقنقور** اسقنقور ماهی است بضب ماند و علامت وی انست
 کی او را دو ذکر بود و پوستش معکوس بود بضد پوست ماهی یعنی پشیرهای
 پوستش ان کی ماهی را بر زبر بود وی را زیر اندر بود. و عرب وی را بخورد
 و بهترین اوی دمش باشد. از جهة ان کی وی اندر میان دم اویست
 و ما ان کلی را سره خوانیم. اگر کسی از ان نیم دانك تا دانکی و نیم اندر شراب
 امیزد و بخورد زیادتى عظیم اندر شهوت باه ارد و وی کرم و نرمست اندر درجه
 دوم. و بسیار چیزهاست کی ضد اوست. خاصه تخم کرفس هندوی. یا تخم
 کاهوی بستانی کی این هر دو فعل وی را باطل بکنند جنانك اثرش ببرند
 خاصه کی ازین دو دانه یکی باب عدس ببری. و اصل نیلوفر و گل نرگس
 و تخم بنج انکشت و سذاب هم جنین کند **انجذان** انکیان دو جنست سیاه
 و سید. و جنسی دکر هست هم از وی را رومیان سالیوس کویند. طعام را
 لطیف گرداند و معده قوی کند. و درد بندهای دست و پای را کی از سردی
 بود سود دارد. و اب تاختن را بسیار گرداند و حیض بکشاید خاصه سیاه
 و جون طلا کنند بر تن همه مادها بر خویش کشد. کشیدنی قوی خاصه
 شیردرختش. و بیخش جون با سرکه پیروزند معده را قوی گرداند. و طعام

بکردار. و طبعش بباذرتجو نزدیکست. و چون بخایند بوی دهان خوش
 گرداند و بوی سیر و پیاز ببرد از دهان و جالینوس گوید آن روغن کی از پوست
 او بیرون کنند فالج و لقوه را و استرخا را منفعت کند و زخم کزدم را سود دارد.
 و نیز روغن تخمش هم جنین. و ترنج هم جنین یکسر چون خشک بگنی
 و خرد بسای و بانگین بسری وی بمضرتها ببردن با زهرهء قاتل برابری
 کند. و رب حماض اسهال صفراوی و قی را سود دارد. و شهوت
 بخبانند و رب حماض لیمو نزدیک بود. انفحه انفحه فضلیست از انواع فضلهای
 حیوان. و هر جنسی را ازین خاصیتی است جدا. شرح ان خود کرده
 اید انجاکی جنس وی را ذکر کنیم بشرحی تمام. و اندرین جایگاه اندکی گفتیم
 تا نامش از باب بنیفتد. و اختصار بران کردیم کی اندر او منفعت بیشترست
 و استعمالش فراوان ترست. و از جمله آن انفحه خرگوشست یکی و ان چیزی
 لطیفست کرم و خشک اندر میان درجه دوم. صرع را منفعت کند. و چون
 خون یا شیر اندر معده بفسرد چون وی را بخورند بکشاید. و شکم باز بندد
 و خون باز گیرد چون نیم مثقال از وی بخورند. و نیز زخم نیش هوام را منفعت
 کند و اسهال دوسنطاریای معایی را سود دارد. و مرزنی را کی حیضش همی
 باز نیستد منفعت دهد و ان را کی خون از بر همی برفتد هم جنین. و زنی
 را کی از زهستان بیرون آمد بود چون مراین را زیر برگیزد زود باز آستان
 گردد. و انفحه اسب و بز و آهو و گوساله و بجهء جاموس. و ان کاو کوهی

و ترست اندر درجه اول و باعتدال نزدیکست و شکم نرم کند و تف جگر بچیند
و یرقان را سود کند سینه و حلق و جگر را منفعت کند انبر پیریس انبر پیریس
را پیارسی زرسک خوانند و وی سرد و خشکست اندر میان درجه دوم ..
دردهای جگر و معده کرم شده را و سحج را و اختلاف دم را منفعت کند .. و جگر
و معده را قوی گرداند .. و تشنگی بنشانند .. و طبیعت بیندز و عصارتش قوی
ترست کی گوشتش و آبش اترج اما تریج از چهار طبایع مرکبست .. پوستش
بر طبیعت آتشست کرم و خشک اندر آخر درجه دوم .. بوی دهان خوش کند
و معده را قوی گرداند .. و طبعش بطبع دار صینی نزدیکست و گوشتش بر طبع
آبست سرد و تر اندر میان درجه اول و این گوشت وی غلیظست و معده
را بدست .. و باز انکیزد و قولنج آورد .. و مرتباً ازو معتدلست و با حرارت
نزدیکست از جهة انکین و آن داروهای گرم کی با او میخته شد بود و آن اب
وی کی حماض خوانندش بر طبیعت زمینست سرد و خشک اندر آخر درجه
دوم .. صفرا را بشکند و خفقان را ساکن گرداند کی از کرمی بود .. و طبیعت
بیندز و آرخ را ببرد و کلف ببرد .. و یرقان را از چشم بزدايد چون اندر چشم
کشند و تخمش بر طبیعت هواست کرم و نرم اندر میان درجه دوم و اندر وی
اندکی و خامتست .. بواسیر را منفعت کند .. و با زهرها بکوشد خاصه زخم
کردم را منفعت عظیم کند چون از وی دو مثقال در مطبوخ کنند و باز خورند ..
و هم چنین چون بگویند و بر جای گزیده نهند .. و برگش پیوستش نزدیکست

نشناسند چون گوشت و شیر میل بجیزی دگر نکنند. و اگر وقتی این غذا
 ازیشان بریده اید از حال بشوند و آرزو هم ان کنند و ان چیز کی جز ان بود
 نخواهند. از ان کی عاده نکرده اند و بیشتر مردم هندوستان گرنج بخدا کرده
 اند خود را و بران هیچ چیز اختیار نکنند. و باشد کی مردی سز سال بزیذ
 جز گرنج نشاسد. و انج کدم را بنگوهند آنست کی چون خام بخایند بوی
 دهان ناخوش کند. و چون در شکم رسد کرم اندر شکم افکند و باز انگیزد و بسیار
 دردها و گرنج ازین همه دورست. و بوست گرنج چون بخوری دهان بدرد
 اورذ و زبان را درد رساند و اماسش دهد. پس درد بسره دهد و معده
 و رود گانی. و گرمی و تبش بر انگیزد از همه تن. و ان را علاج هم علاج
 ذراریجست. اجاص. الواز چند گونه است و بهترینش بستی بود. وی طبیعت
 را محیب کرداند. و صفرا را قبح کند خاصه ان کی ترشی دارد. و علت های دل
 را کی از گرمی افتد ساکن کرداند و صفرا بنشانند. و شهوت ببرد و این خاصیه
 کی کفتم اندر ترش شیرین بیشست. و اوسرد و ترست اندر میان درجه
 دوم. و برکش چون بشراب بیزی و مضمضه کنی یا غرغره. هر مادتی کی
 بنک و کلو و سینه همی ریزد بپرانند. و صمغ اوی نمش و برش را ببرد چون
 با داروهای کی سنک از خایه ببرد این صمغش را استعمال ان داروها را قوت
 دهد. و این الوکلی را زیان کند و آن زیانی از کُلی عتاب باز دارد. و شربتی
 از ابش چون از بهر دارو خوری سی درم سنکست. اسفاناخ اسفاناخ سرد

دوم . . . و انج سید باشد بیشتر بکار دارند زیرا کی باعتدال نزدیکترست . . .
و معده را قوه دهد . . . و طبیعت یبندد بستنی معتدل . . . و چون بشیر بپزند
غذایی شود سخت نیکو . . . زیرا کی تری شیر با خشکی کرنج پیامیزد و معتدل
کردد . . . و کرنج بشیر بمخته سمج و ریشهای رُوزکانی را سوز دارد . . . و چون کرنج
خرد بپایند و با اب خربزه بخوسانند و در روی مالند کلف و برش ببرد
و میان حکمای هند و روم خلافت . . . در کرنج و کندی حکمای هند کرنج را بر
گندم تفضیل دادند بسیاری خصلتهای بسندیده . . . یکی انک در وی قبضی هست
و هرانج در وی قبض باشد معده را قوه دهد . . . و احشای مردم را قوی دارد . . .
و عالم متفقست بر انج در کرنج قبضت . . . و در کندی نرمی . . . و بوی دهان
خوش گرداند و معده قوی دارد و زود متغیر نکردد چون گندم . . . و اگر او را
در پوست بگذارند جای کی نم بدو نرسد . . . ابد الدهر بماند . . . و گندم بخلاف
اینست . . . و حکمای روم گفتند فضیلت کندی بر کرنج اینست . . . کی با تن مردم
موافقه کند . . . زیرا کی هرج خدای تعالی بیافریدست از خوردنیها . . . مردم
چون خوردن انرا مداومت . . . کند یا بارها بخورد . . . ملال کیرد جز کندی کی
اگر مردی صد سال بزیذ . . . و غذا جز کندی نخورد ملال نکیرد و این از ایشان
خطاست . . . از بهر ان کی میل طبع مردم بدان گراید کی عاده کرده باشد . . .
و افرینش بدان بوده . . . نینی قومی از عرب و ترک و هند و روم و غیر ایشان از
ادمی چون گوشت و شیر خوردن . . . بعاده کرده باشند و چیزی دگر

راه حکیمان هند گرفته ام. از آن جهت کی دارو انجا بیشترست. و عقاير
 انجا تیزتر و خوشتر و همت آن مردمان باستقصا اندر حکمت بالغ ترست.
 و دیگر هرج اندر این شش اقليم يابند از دارو و از غذا همه بآن يك اقليم
 موجودست جز سه چیز و آن سه چیز را نیز بدل بجایست. از آن نیکوتر
 بفعل و بقوت از آن نافع تر. از آن سه یکی کل مختومست و بدل آن
 کل کنکی است. دوم روغن بلسانست و بدل وی روغن کاذیست. سیم
 عود الصلیست و بدل اوی سنک بنارسی است. و سنک بنارسی به از عود
 الصلیست. از قبل انک چون يك سال بر عود الصلیب براید قوتش بشود
 و بکار نیاید. و این سنک را فعل همیشه بجای باشد. و آن دیگر
 داروها کی بهندوان موجودست اندر این دیگر اقلیمها نیابند و این کتاب را
 بر حروف هجی بنا کردم تا باز جستش اسان بود و ترجمه اش روضة الأنس
 و منفعت النفس کردم. و لقبش کتاب الابنیه عن حقایق الادویه نهادم.
 خدای ما را و شمارا توفیق دهاذ بر همه اعمال خیرات بحق محمد و اله

عَلَى حَرْفِ الْأَلِفِ

باب

اَرَز. سری فرکوات گوید کُرَنج از دو گونه است سبید و سرخ. اما سبید گرم
 و خشکست اندر میانه درجه اول و سرخ گرم و خشکست اندر اول درجه

اندر درجه چهارم باشد جُون زهرها بُوَد. و هر چیزی کی اندر تن مردم کار
 کُند بر چهار قسمست. جنسی از وی اندر درون و بیرون تن کار کُند بمنفعت
 جُون کُندم کی اندر شکم غذاست. و جُون بر بیرون نهی جراحتهارا بپرانند
 و جنسی دگر اندر شکم صلاح کُند و بیرون فساد. جُون سیر کی جُون بخورند
 حرارت غریزی را قوی کُند. و جُون بر بیرون طلا کنند بجای زهرها کار کُند.
 و جنسی آنست کی جُون بخورند زهرست و جُون بر بیرون طلا کنند تریاکست
 جُون مُرداسنک و زنگار و آنج بذهن ماند. و جنسی است کی از برون و از اندرون
 زهرست. جُون بیش و هلهل و قرون سُنبل. و اندر عالم چیزی نیست کی ان را
 منزلت اندر آخر درجه چهارمست کی ان شاید کی بخورند. یا شاید کی بدارو
 بکار برند. جُنان کی یونانیان گفته اند و حکمای روم. از قبل ان کی اخر
 درجه اینست و کر جنان بُوَدی کی ایشان گفته اند بایستی کی درجه پنجم نیز بُوَدی
 تا دفع مضرت این چهارم درجه کردی. ولیکن هر ان چیز کی اندر درجه
 چهارمست بآخر آن مردم را هلاک کُند بیک لحظه اگر بخورند یا بدارو بکار
 برند. و چیزی نیابند کی دفع مضرت ان کُند. بس از چهار طبایع هرج
 یابی خالی نبُوَد گرم و سرد و تر و خشک. و تر و خشک از گرم و سرد بدید
 امذست. و بدان کی نشاید کی فرع را فضلی باشد بر اصل. جُنانک حکیمان
 روم همی گویند کی بعضی دارو یا غذا گرمست اندر درجه اول خشکست اندر
 درجه دوم. و اندرین ایشان بغلط اقتاده اند و حکیمان هند بر صوابند و من

مَنْ هُمی خواستم از قبل کسادی علم و کُهی طالبان :: تا ان هنگام کی
 حاصل امدم اندر حضره عالی مولانا الامیر المسدّد الهوید المنصور ادام
 الله علوه :: پس اُورا دیدم ملکی بزرگوار و دانا و حکمت شناس و حق
 دان و دانش جوئی و دادده و سخی دست و کَریم طبع و سخن دان
 و زایرنواز و یزدان پرست و هنر ورز بس از جهة این فضلهای شریف ::
 مرا خرد تکلیف کرد کی دلیل سعاده روزگار من بُوذ و بادشا عالم بُوذ کی
 بنام این ملک عالم و عادل این کتاب تصنیف کنیم :: کی نوشروان
 عادل گفت کی هرانکه کی خدای عزّ و جل بامتی نیک خواهد ملکمان
 ایشان را عادل گرداند و عالم :: بس چون من این هر دو هنر با این
 خدایند یافتم مرا اندر حضرة عالی اُوی حرص زیاده کشت تا این
 کتاب تالیف کردم از بهر خزانه اُوی :: و هرج شناسند از داروها
 اندرین کتاب پیدا کردم بشرحی تمام از بهران کی این کتاب شریف تر از
 انست کی مختصر باید کرد :: و فعلها و کار راندنش و قوت و مضرت و منفعتش
 از درجه اول تا آخر درجه چهارم هر یک را کی متهای همه غذاها و داروها
 و زهرهاست :: کی حکیمان هند گفتند کی هرج اندر عالمست از چهار قسمت ::
 بنشود :: قسمی ازو اندر درجه اول بُوذ و آن غذا باشد و قسمی اندر درجه دوم
 بُوذ :: و قسمی اندر درجه سیم بُوذ و آن قسم کی اندر درجه دوم بُوذ هم غذا بُوذ
 و هم دارو و آن قسم کی اندر درجه سیم گفتیم جز دارو نبوذ :: و آن قسم کی

و افرین بر همه نیکوکاران کی از هوای این جهانی پرهیز
کردند و توشه آن جهان برداشتند و غمرا اندر رضای ایند بگذاشتند

آغاز کتاب

و تالیف وی و نام و ترتیبش

باب

جنین گفت حکیم ابو منصور موفق بن علی الهروی کی من کتابهای
حکیمان پیشین و عالمان طیبیان مُحدث همه بجمستم و هرج گفته بودند بتأمل
نکه کردم اندر ادویه و اغذیه مفرد و غیرش نیز و کردار هر داروی ..
و منفعتها و مضرتهایشان و طبعهای ایشان اندر چهار درجه .. ان چهار
درجه کی بنجم ان نیامد .. بس چون بدیدم هر کسی راهی گرفته بود
تا قدر غرض خویش .. بعضی از ایشان فصلهای بیرون کرده بودند
موجز و بعضی نه .. و نیز ان بعضی شرح تمام نکرده بودند .. من
خواستم کی کتابی بنا کنم و هرج شناسند اندر او یاد کنم از ان چیزها کی
استعمال کنند .. و بس قوتهاشان پیدا کنم و فعلشان بگویم بشرحی تمام
و بوجهی نیکو کی بزرگ تر منفعتی و عظیم تر خطری این راست .. تا این
روزگار مرا شغلای مُحدث ازین دور همی داشت و اتفاق نیفتاد چنان کی

بنام ایزد بخشنده بخشا بیست و یک

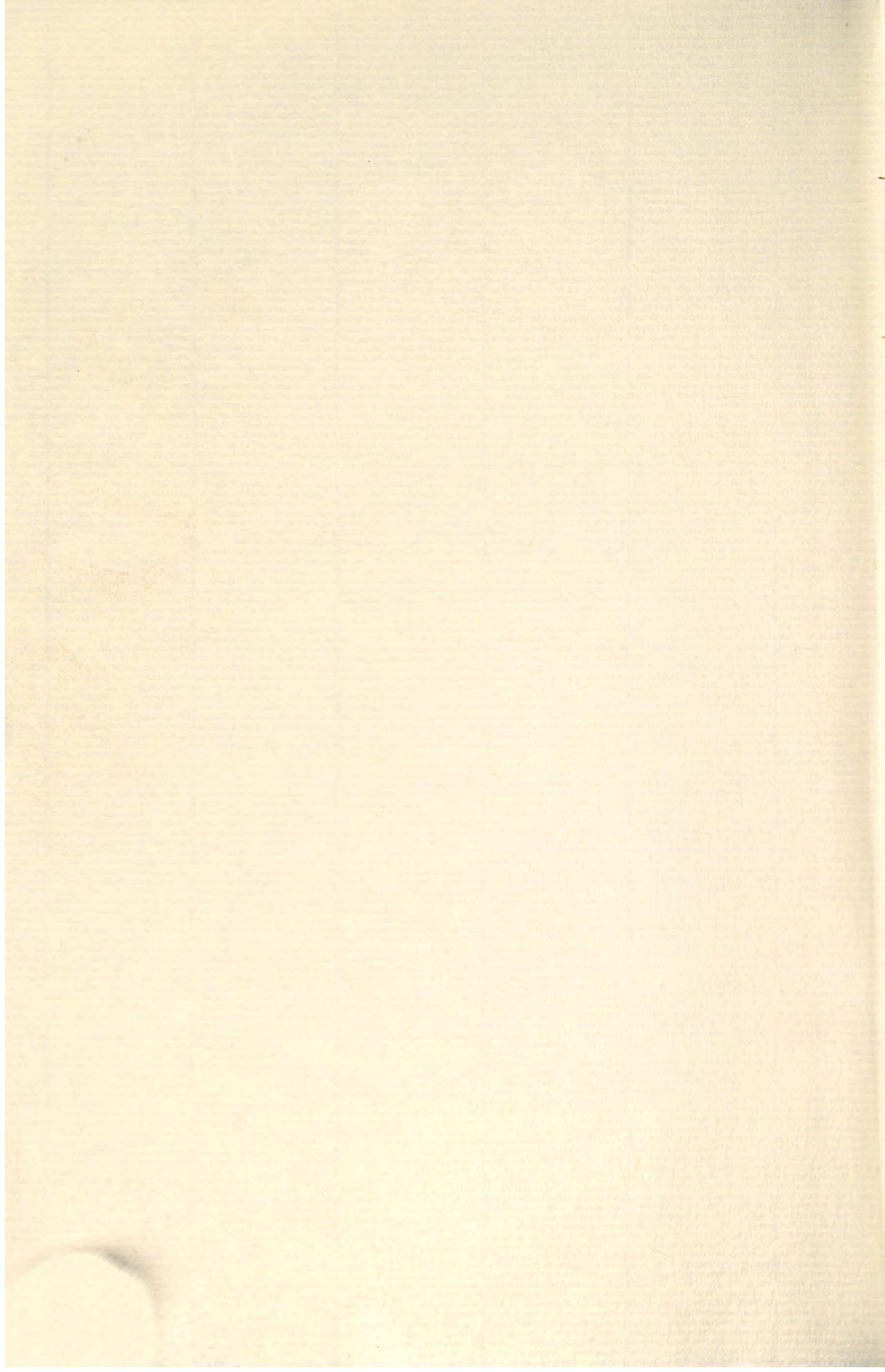
سباس باز یزدان دانا و توانا را کی آفریدگار جهانست . و دانندهی
اشکار و نهانست . و رانندهی جرخ و زمانست . و دارندهی
جانورانست و آورنده بهار و خزانست . و درود بر محمد مصطفی کی
خاتم پیغامبرانست و افرین بر اصحاب اوی و اهل بیت و کزیدگان اوی
و درود بر همه پیغامبران ایزد و همه فرشتگان و همه پاکان کی اختیار
و اولیای خدای عزوجل بوزند . و خلق را برستی پند دازند و بیزدان
راه نمودند . و طریق مبطلان بر نوشتند و بساط حق بکستردند

كِتَابُ

الْأَبْنَاءِ حَقِيقَةُ الْأَدْوِيَةِ
تَأليفُ أَبُو مَنْصُورٍ هُوَ رُفُقٌ عَلَى الْأَمْرِ

حَسْبُكَ اللَّهُ

لِلْبَيْتِ الْجَدِيدِ الْأَجْدَدِ الْقَسَمِ

12. Dez. 2002

Buchbinderei
H. Pantele
85376 Massenhausen
Tel.: 08165 - 80121

Muwaffak Bin Ali Heratensis, Abu Mansur

Codex Vindobonensis sive medici Abu Mansur Muwaffak Bin Ali Heratensis
Liber fundamentorum pharmacologiae Linguae ac scripturae persicae specimen
antiquissimum. Textum ad fidem codicis qui exstat unicus edidit, in latinum
vertit, commentariis instruxit Dr. Franciscus Romeo Seligmann
Bd.: I

Vindobonae 1859

A.or. 3760-1

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10250701-5